

**T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE
YASA DIŞI GÖÇ SORUNU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Süheyla ÇİĞDEM**

**Tez Danışmanı
Dr. Cenk AYGÜL**

Ankara-2009

ÖNSÖZ

Yasa dışı göç, Soğuk Savaş döneminin kapanmasıyla birlikte dünya gündeminin ön sıralarında yer almaya başlayan bir sorundur. Özellikle son yıllarda dünyada yaşanan siyasal çalkantılar, ulusal sınırların öneminin azalması ve ulaşım ve iletişim olanaklarının artmasıyla kendini gösteren küreselleşmeyle birlikte uluslararası toplum yapısında meydana gelen gelişmeler, ülkelerarası çıkar çatışmaları veya iç savaşlar, ağır ekonomik krizler ve bunların beraberinde getirdiği açlık, kıtlık ve salgın hastalıklar, yaygın insan hakları ihlalleri, daha iyi ve rahat bir yaşam arzusu, milyonlarca insanın doğup büyüdüğü topraklardan ayrılarak gelişmiş ülkelere doğru yasal veya yasal olmayan yollardan göç etmesine sebep olmuş ve tüm bunların sonucunda uluslararası göç ve sığınma hareketlerinde de büyük bir artış olmuştur. Bu artış da, göç alan gelişmiş ülkelerin yasal göç ve iltica kapasitelerinin üstüne çıkması ve göçün yarattığı sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar ile güvenlik endişeleri etkili olmuştur.

Bugün için Avrupa Birliği'nin önemli sorunlarından bir tanesi de, Birlik topraklarına dışarıdan yönelen göçtür. Gerek yasal sınırlar içerisinde gerekse yasa dışı yollarla gerçekleşen göçlerin ortaya çıkardığı ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel etkiler derinleşme çabaları içindeki Birliğin çalışmalarını etkilemekte ve üzerinde büyük baskılar oluşturmakta; bu nedenle de, kontrol altına alınması hususunda yeni politika arayışlarına zorlamaktadır.

Avrupa Birliğinin yasa dışı göçle mücadeleye yönelik olarak aday ülkelerden de beklentileri bulunmaktadır. Aday ülke olarak Türkiye, AB müktesebatı ve uyum çalışmaları kapsamında birçok düzenleme yerine getirmiştir. Yasa dışı göç alanında da yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu uyum sürecinde karşılıklı olarak bir etkileşimden söz etmek mümkündür. Ancak, AB'yi de kapsayacak şekilde ve yasa dışı göç sorununa çözüm bulma amacıyla uluslararası işbirliği mekanizmalarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla beraber yasa dışı göçle mücadele edilirken insan haklarını ihlal edecek uygulamalardan da kaçınılması gerekmektedir.

Çalışmamızda; göçü ortaya çıkaran tarihsel sürecin çerçevesi çizilmiş, yasa dışı göç ve onunla birlikte anılan diğer kavramlar açıklanmış ve AB'nin izlediği göç politikaları ve yasa dışı göçe karşı aldığı önlemler, Türkiye'nin yasa dışı göçle mücadelesi ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde AB'nin Türkiye'den beklentileri ve Türkiye'nin yaptığı çalışmalar değerlendirilmiştir.

Yüksek Lisans Tez çalışmam sırasında engin bilgisi ve hoşgörüsü ile beni yönlendiren, sabrı ve desteklerinden dolayı değerli danışmanım Dr. Cenk AYGÜL'e şükranlarımı sunarım. Her zaman yanımda olan aileme, himayelerini esirgemeyen komutanlarıma, verdikleri moral ve motivasyon desteğinden dolayı çalışma arkadaşlarıma, teşekkürü bir borç bilirim.

Süheyla ÇİĞDEM

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
TABLolar VE ŞEKİLLER	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ KAVRAMI VE YASA DIŞI GÖÇ OLGUSUNA GİRİŞ	5
1.1. GÖÇ KAVRAMI	5
1.2. GÖÇ TÜRLERİ	6
1.3. TERMİNOLOJİ SORUNU	7
1.4. YASA DIŞI GÖÇ VE YASA DIŞI GÖÇLE İLGİLİ DİĞER KAVRAMLAR	14
2. GÖÇ POLİTİKALARININ İZLEDİĞİ TARİHSEL SÜREÇ VE FARKLI TEORİK YAKLAŞIMLARDA ULUSLARARSI GÖÇE BAKIŞ	15
2.1. GÖÇ POLİTİKALARININ İZLEDİĞİ TARİHSEL SÜREÇ	15
2.2. GÖÇ KURAMLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	17
2.2.1. GÖÇÜ AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER	17
2.2.2. GÖÇ KURAMLARI	18
2.2.2.1. RAVENSTEİN'İN GÖÇ YASALARI	18
2.2.2.2. MARXİST KURAM	19
2.2.2.3. KESİŞEN FIRSATLAR TEORİSİ	20
2.2.2.4. İTME ÇEKME TEORİSİ	21
2.2.2.5. PETERSEN'İN GÖÇ TEORİSİ SINIFLANDIRMASI	22
2.2.2.6. MERKEZ ÇEVRE TEORİSİ	23
2.2.2.7. AĞ (NETWORK TEORİSİ)	24

İKİNCİ BÖLÜM

1. YASA DIŞI GÖÇÜN NEDENLERİ	26
1.1. KÜRESELLEŞME VE GÖÇ NEDENLERİ	28
1.2. SOSYO-POLİTİK NEDENLER.....	34
1.2.1. SAVAŞLAR	36
1.2.1.1. ORTADOĞU	37
1.2.1.2. AFGANİSTAN	38
1.2.1.3. BALKANLAR	41
1.2.1.4. KAFKASYA	42
1.2.2. İÇ ÇATIŞMALAR	44
1.3. SOSYO-EKONOMİK NEDENLER	47
1.4. YASA DIŞI GÖÇ KAPSAMINDA EMEK GÖÇÜ.....	51
1.5. YASA DIŞI GÖÇÜN KENDİNE ÖZGÜ NEDENLERİ	57
2. YASA DIŞI GÖÇ HAREKETİ İÇİNDE MÜLTECİLER VE SİĞİNMACILAR.....	65
3. YASA DIŞI GÖÇ BAĞLAMINDA İNSAN TİCARETİ.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. AVRUPAYA GÖÇ	72
2. AB'DE GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ.....	77
3. AB'İNİN YASA DIŞI GÖÇE BAKIŞI.....	83
4. AB'DE YASA DIŞI GÖÇLE MÜCADELE.....	91
5. AB'NDE YASA DIŞI GÖÇE MÜCADELEYE YÖNELİK KURUMLAR VE BİLGİ SİSTEMLERİ	93
6.AB'İNİN YASA DIŞI GÖÇLE İLGİLİ PROGRAMLARI	98
7.AB'İNİN YASA DIŞI GÖÇLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELERİ... ..	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1. TÜRKİYE'DE YASA DIŞI GÖÇÜN BOYUTLARI.....	102
2. YASA DIŞI GÖÇ KONUSUNDA TÜRKİYE'NİN AB SÜRECİNDEKİ GELİŞMELER.....	117
3. AB İLE MÜZAKERE SÜRECİNDE YASA DIŞI GÖÇ	120
4. TÜRKİYE'DE YASA DIŞI GÖÇLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER.....	125
5. TÜRKİYE'NİN YAPTIĞI GERİ KABUL ANTLAŞMALAR.....	129
6. AB ÜYELİK SÜRECİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	132
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	141
KAYNAKÇA	154
EKLER.....	164
EK-1 SINIRAŞAN ÖRGÜTLÜ SUÇLARA KARŞI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ.....	165
EK-2 SINIRAŞAN ÖRGÜTLÜ SUÇLARA KARŞI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİNE EK İNSAN TİCARETİNİN, ÖZELLİKLE KADIN VE ÇOCUK TİCARETİNİN ÖNLENMESİNE, DURDURULMASINA VE CEZALANDIRILMASINA İLİŞKİN PROTOKOL.....	207
EK-3 SINIRAŞAN ÖRGÜTLÜ SUÇLARA KARŞI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ'NE EK KARA, DENİZ VE HAVA YOLUYLA GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞINA KARŞI PROTOKOL.....	220
TÜRKÇE ÖZET SAYFASI.....	238
İNGİLİZCE ÖZET SAYFASI	240

KISALTMALAR

\$: ABD Doları.

a.g.e.: Adı geçen eser.

a.g.m.: Adı geçen makale.

AB: Avrupa Birliği (European Union-EU).

ABA: Avrupa Birliği Hakkında Antlaşma (Maastricht Antlaşması).

ABD: Amerika Birleşik Devletleri (United States of America-USA).

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu.

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Organization for Security and Cooperation in Europe-OSCE).

AI: Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü).

AIS: Automatic Identification System (Otomatik Tanımlama Sistemi).

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu.

Akt.: Aktaran.

APC: Asia-Pacific Consultations on Refugees, Displaced Persons and Migrants

(Mülteciler, Yerinden Edilmiş Kişiler ve Göçmenler Konularında Asya Pasifik Danışmaları).

APEC: Asia-Pacific Economic Cooperation (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği).

ASEAN: Association of South East Asian Nations (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği).

AT: Avrupa Topluluğu.

ATA: Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması).

ATS: Avrupa Tek Senedi.

AU: African Union (Afrika Birliği).

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu (Commonwealth of Independent States-CIS).

Bkz.: Bakınız.

BM: Birleşmiş Milletler (United Nations-UN).

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR).

CE: Council of Europe (Avrupa Konseyi).

CEI: Central European Initiative (Orta Avrupa İnisyatifi).

CEMAC: Central African Economic and Monetary Community (Orta Afrika Ekonomik ve Malî Topluluğu).

CIREFI: Centre for Information, Discussion and Exchange on Crossing of Borders and Immigration (Göç ve Sınır İhlalleri Konusunda Bilgi Değişim Merkezi).

CMK: Ceza Muhakemesi Kanunu.

COMESA: Common Market for Eastern and Southern Africa (Doğu ve Batı Afrika Ortak Pazarı).

CSI: Container Security Initiative (Konteynır Güvenliği Girişimi).

Çev.: Çeviren.

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti.

ÇSGB: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Der.: Derleyen(ler) (Editor(s)).

EGM: Emniyet Genel Müdürlüğü.

EUROPOL: European Law Enforcement Organization (AB Polis Teşkilatı).

GCIM: The Global Commission On International Migration (Uluslararası Göç Küresel Komisyonu).

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla.

HRW: Human Rights Watch (İnsan Hakları Gözlem Merkezi).

ICMC: The International Catholic Migration Commission (Uluslararası Katolik Göç Komisyonu).

ICMPD: International Centre for Migration Policy Development (Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi).

ICVA: International Council of Voluntary Agencies (Uluslararası Gönüllü Kuruluşlar Konseyi).

IDMC: Internal Displacement Monitoring Centre (Ülke İçindeki Yer Değiştirmeleri İzleme Merkezi).

IGC: Intergovernmental Consultations on Asylum, Refugee and Migration Policies in Europe, North America and Avustralia (Avrupa, Kuzey Amerika ve

Avustralya'da Sığınma, Mülteci ve Göç Politikaları Konularında Hükümetler arası Danışmalar).

ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü).

IMO: International Maritime Organization (Uluslararası Denizcilik Örgütü).

IMP: International Migration Policy (Uluslararası Göç Politikası).

INTERPOL: International Criminal Police Organization (Uluslararası Polis Teşkilatı).

IOM: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü).

ISAF: International Security Assistance Force (BM Uluslararası Güvenlik Destek Gücü)

ISI: Immigration Security Initiative (Göç Güvenliği Girişimi).

KİS: Kitle İmha Silahları (Weapons of Mass Destructions-WMDs).

KOM: EGM, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığı.

Koor.: Koordinatör.

MARRI: Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative (Göç, Sığınma ve Mülteciler Bölgesel Girişimi).

MRI: Migrants Rights International (Uluslararası Göçmen Hakları Kuruluşu).

NGOs: Non-governmental Organizations (Hükümet Dışı Kuruluşlar).

No.: Number (Sayı).

OECD: The Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü).

PERCO: Platform for European Red Cross Cooperation on Refugees, Asylum- Seekers and Migrants (Mülteciler, Sığınmacılar ve Göçmenlere İlişkin Avrupa Kızıl Haç İşbirliği Platformu).

PICUM: Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants (Kayıtsız Göçmenlere İlişkin Uluslararası İşbirliği Platformu).

PRB: Population Reference Bureau (Nüfus Referans Bürosu).

RF: Rusya Federasyonu.

s.: Sayfa.

SASMUS: BM Sınırşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi (UN Convention Against Transnational Organized Crime).

SECI: Southeast European Cooperative Initiative (Güneydoğu Avrupa Ortak Girişimi).

SGK: Sahil Güvenlik Komutanlığı.

SIS: Schengen Information System (Schengen Bilgi Sistemi).

ss.: Sayfadan sayfaya.

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği.

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti.

TADOC: Turkish International Academy Against Drugs and Organized Crime (Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi).

TCK: Türk Ceza Kanunu.

TDK: Türk Dil Kurumu.

TREVI: Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence International (Uluslararası Terörizm, Radikalizm, Ekstremizm ve Şiddet ile Mücadele Grubu).

UNDESA: UN Department Of Economic and Social Affairs (BM Ekonomik ve Sosyal İşler Birimi).

UNDP: United Nations Development Programme (BM Kalkınma Programı).

UNEP: UN Environment Programme (BM Çevre Programı).

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü).

UNFPA: United Nations Population Fund (BM Nüfus Fonu).

WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü).

TABLolar**Sayfa No:**

TABLO 1:	Yaşadıkları Yönetim Sistemlerine Göre Dünya Nüfusu.	s. 42
TABLO 2:	Dünyada Bölgelere Göre İşsizlik, İşgücü Artışı ve Büyüme Oranları.	s. 52
TABLO 3:	Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Yakalanan Yasa Dışı Göçmenler.	s.73
TABLO 4:	Sınırlarımızda Tespit Edilen Yasa Dışı Sınır Geçişleri (2007).	s.103
TABLO 5:	Ülkemizde Yakalanan Yasa Dışı Göçmenler İçerisinde Vatandaşlarına En Çok Rastlanan Kaynak Ülkeler (Türkiye Hariç İlk Beş Ülke) (1995-2008).	s.106
TABLO 6:	1999-2005 Yılları Arasında Hudut Kapılarından Geri Çevrilen Yabancı Uyruklu Şahıslar.	s.107
TABLO 7:	2005 Yılında Güneydoğu Avrupa'da Yakalanan Yasa Dışı Göçmenlerin Ülkelere Göre Dağılımı.	s.111
TABLO 8:	Avrupa Sınırlarını Geçmeye Çalışırken Ölen Göçmenlerin Ölüm Sebepleri (01.01.1993-10.04.2005).	s.112
TABLO 9:	1995 ile 04.08.2005 tarihleri arasında Türkiye iltica talebinde bulunanlar.	s.116
TABLO 10:	2002 ila 2004 yılları arasında Türkiye'de yakalanan yasa dışı göçmenlerin uyruklarına göre dağılımları.	s.116
TABLO 11	Yasa dışı Göçmenler için Yapılan Ulaşım, İaşe ve Barınma Masrafları.	s.144

ŞEKİLLER

	<u>Sayfa</u>
ŞEKİL 1: 1946-2001 Yılları Arasında Dünyada Meydana Gelen Silahlı Çatışmalar.	s.33
ŞEKİL 2: Türkiye’de Yakalanan Yasa Dışı Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (1998-2001).	s.57
ŞEKİL 3: Ülkemizde Yapılan Bir Araştırmaya Katılan Yasa Dışı Göçmenlerin Eğitim Durumları.	s.58
ŞEKİL 4: Ülkemizde Yapılan Bir Araştırmaya Katılan Yasa Dışı Göçmenlerin Kendi Ülkelerinde Mensup Oldukları Gelir Grupları.	s.59
ŞEKİL 5: Ülkemizde Yapılan Bir Araştırmaya Katılan Yasa Dışı Göçmenlerin Göç Etme Nedenleri.	s.60
ŞEKİL 6: Türkiye’de Yakalanan Yasa Dışı Göçmen Sayıları (1995-2007).	s.105
ŞEKİL 7: Yasa Dışı Göçmen Yakalama Olayların En Sık Görüldüğü İllerimiz.	s.109
ŞEKİL 8: Avrupa Sınırlarında Ölen Yasa Dışı Göçmen Sayıları (1993-2006).	s.113
ŞEKİL 9: Göç Rotalarına Göre Ölen Göçmen Sayıları (01.01.1993-10.04.2005).	s.114

GİRİŞ

Göç, neredeyse tüm toplumları etkileyen, insanlığın tarihiyle özdeş bir olgudur. Bu olguyla iç içe olan ülkelerin sayısının fazla olması, insan hayatında yol açtığı olumlu ve olumsuz etkiler konuya ilginin temel nedenidir. Gerçekten de göç alsın ya da versin, ülkeler, şehirler, diğer yerleşim birimleri insanlar kendilerini ister istemez bu olgunun olumlu olumsuz sonuçlarıyla karşı karşıya bulmaktadır. Şu bir gerçektir ki zamanla sebepleri farklılık gösterse de ezelden beri göç ediliyor ebediyen göç edilecektir.

Savaşlar, insan hakları ihlalleri, kötü ekonomik politikalar, hızlı nüfus artışı ve doğal kaynakların yok edilmesi göçe neden olan şartları meydana getirmektedir. Göçle birlikte kültür, gelenek, görenek ve yaşam biçimleri de hareket etmektedir. Böylece göç edilen yerdeki sosyo-kültürel yapı getirilen sosyo-kültürel yapıyla yer değiştirmekte ve genişlemektedir. Ve göç bir dünya sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanoğlunun yeryüzünde hayat bulmasıyla birlikte gerek daha uygun koşullarda yaşama isteği, gerek siyasi zorunluluklar, gerekse coğrafi ve doğal şartlar, onları yaşadığı yerleri terk etme zorunluluğunda bırakmıştır. İnsanlar, sömürgecilikle birlikte, 19.yüzyıla kadar köle ticaretiyle Afrika'dan Avrupa'ya, Avrupa'dan Amerika'ya yurdundan edilmiştir. Kimi daha iyi bir yaşam standarttı için yollara düşmüşken, kimi sırf kol gücü karşılığında karnını doyurmak için bu yolculuğa çıkmıştır. Ekonomiler büyüdükçe göçler artmıştır. Günümüzde ise, her şey gibi göç de global dünyanın, global sorunu olmuştur. Özellikle Avrupa Birliği(AB)'nin genişleme sürecinde şekil değiştirmeye başlayan göç, ülkelerin önemli gündem maddeleri arasında yerini almıştır.

Yer yüzündeki sistemli göç hareketlerinin başlangıcını beklide Amerika kıtasının keşfini izleyen yıllara kadar indirmek mümkündür. Roma İmparatorluğunun son dönemlerindeki barbar istilası, Türk Kavimlerinin dalgalar halinde batıya yerleşmeleri hiç şüphesiz çok eski göç hareketlerine örnek olarak verilebilir. İnsan davranışlarının temelinde niteliği ne olursa olsun birer ekonomik sebep bulunması bir gerçek olmakla birlikte söz konusu

göç dalgalarında iktisadi zorunlulukların yanı sıra, coğrafi, doğal ve hatta askeri nedenlerin de olduğunu söylemek mümkündür.¹

Günümüzün en zorlu sorunlarından birisi, sosyal düzenin korunması ile uluslararası güvenliğin sağlanmasında tehlike oluşturan ve insan hakları ihlallerine neden olan yasa dışı göç hareketleridir. Dünyadaki göç sorunsalını daha da içinden çıkılmaz hale getiren yasa dışı göç olgusu dünya gündemine ciddi bir sorun olarak 1990'ların başında girmiştir. Soğuk savaş yıllarının sona erdiği bu dönem, tek kutuplu dünyada yeni bir küreselleşme dalgasının başladığı bir dönem olarak ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde, bir takım devletler parçalandılar, devletlerarası çatışmanın yerini ülke sınırları içinde yaşanan çatışmalar aldı. Tek kutuplu bir dünyada yaşanan siyasal çalkantılar, ulusal sınırların öneminin azalması ulaşım ve iletişim imkanlarının etkisini artırmasıyla kendini gösteren küreselleşme sürecinde uluslararası göç ve sığınma hareketlerinde de büyük bir artış olmuştur. Bu artışın, göç alan gelişmiş ülkelerin yasal göç ve iltica kapasitelerinin üstüne çıkması ve göçün yarattığı sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar ile güvenlik endişeleri yasa dışı göçün temel nedenleri olarak ön plana çıkmaktadır. Yasa dışı göç sadece Kuzey Amerika ve Avrupa Birliği ülkeleri gibi gelişmiş bölgeleri değil, gelişmekte olan dünyada yeni endüstrileşen bir çok ülkeyi de hedef almaktadır.

Göç, çok kapsamlı incelenmesi gereken toplumsal bir olaydır. Ancak bizim bu çalışmamız da üzerinde duracağımız nokta, yasa dışı gerçekleştirilen ve ülke kanunlarına göre suç kabul edilen yasa dışı göç sorunudur. Özellikle yirminci yüzyıl, milyonlarca kişiyi kapsayan göç ve mülteci hareketlerinin yoğun bir biçimde meydana geldiği bir dönem olmuştur.

Bu sorun coğrafi konumu ve ekonomik durumu nedeniyle ülkemizi de çok yakından ilgilendirmektedir. Yasa dışı göç kapsamında genel olarak "Transit Ülke" özelliği gösteren Türkiye, bazı vatandaşlar için "Hedef Ülke" ve zaman zaman da "Kaynak Ülke" özelliği sergilemektedir. Çalışmamızda; yasa dışı göçün ve onunla birlikte anılan diğer kavramların çerçevesi çizildikten

¹ Mehmet Terzioğlu, "Göçmen Kaçakçılığı", (Erişim), <http://www.caginpolicisi.com.tr/63/28-29-30-31-32.htm>, 23.07.2009.

sonra yasa dışı göçü ortaya çıkaran tarihsel süreç, yasa dışı göçün nedenleri ve boyutları incelendikten sonra Avrupa Birliği'nin yasa dışı göçle mücadeleye yaklaşımı konusunda bir inceleme yapılacak ve yasa dışı göçün Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum sürecine etkileri incelenecektir. Avrupa Birliği'nin Türkiye'den beklentileri ve Türkiye'nin bu konuda yaptığı çalışmalar incelenerek, yasa dışı göç olgusunun yarattığı etkiler Avrupa Birliği-Türkiye perspektifinden ele alınacaktır.

Çalışmada öncelikle göç konsepti içerisinde kullanılan tanımlar ve kavramlar incelenecektir. İlk olarak; göçün çeşitli tanımlarına değinildikten sonra, göç türleri, terminoloji sorunu ve yasa dışı göç ve yasa dışı göçle ilgili diğer kavramlar açıklanacaktır. Uluslararası hukukta "yasa dışı göç" kavramının net olarak tanımlanmamış olması günlük hayatta "insan kaçakçılığı", "mülteci", "sığınmacı" gibi kavramlarla sık sık karıştırılmasına yol açmaktadır. Bu karışıklığı gidermek için bu kavramlarla birlikte "yasa dışı göçün" geniş bir tanımına yer verilmiştir. Konuya direkt yasa dışı göç kavramıyla girmekten ziyade öncelikle göç kavramı incelenerek bir zemin oluşturulacaktır. Bu kapsamda, göçü ortaya çıkaran nedenler, insan hareketlerinin sürekliliğini açıklamaya çalışan kuramlar göz önünde bulundurularak incelenecektir.

Bireylerin ve grupların mekansal değişimi her dönem olmakla birlikte, küreselleşmenin hız kazandığı son dönemde yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmelerin dünyanın her yerinden izlenebilmesi, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere göçü artıran bir unsurdur. Bu nedenle ikinci bölüme küreselleşmenin göçe etkileri incelenerek başlanacaktır. Müteakiben ikinci bölümde; bölgemizde özellikle Ortadoğu'da uzun zamandır devam eden karışıklıklar, Sovyetler Birliği'nin dağılması, Balkanlarda ve İran'da meydana gelen rejim değişiklikleri, Yugoslavya'nın parçalanması 1980'li yıllarda yaşanan İran-İrak savaşı sonrası, 1991 yılında meydana gelen Körfez savaşı ve bu savaş sonrası Irak'ta ortaya çıkan durum, Afganistan'da devam eden son durum, Kafkaslarda yaşanan karışıklıklar, Afrika'da ve Asya'da yaşanan ekonomik sıkıntılar ikinci bölümde detaylı olarak incelenmiş bu bölgelerde yaşayan insanların yasal ve yasal olmayan yollardan toplu veya münferit

olarak göç etme nedenleri olayların sebepleriyle birlikte soyo-politik nedenler başlığı altında ayrıntılı olarak incelenecektir. Savaşlar ve çatışmalar nedeniyle yaşadıkları yerlerden kopan insanların uluslararası göçe başvurması, bir çok sığınmacının yasa dışı göç hareketleri içerisinde yer almasına neden olmaktadır. Bölgeler arası eşitsizlikler artarken uluslararası göç sosyo-ekonomik bağlamda özellikle emek göçü açısından irdelenecektir.

Günümüzde, yasal göç olanaklarının gittikçe azalması, göç alan ülkelerde kısıtlayıcı politikaların ön plana çıkması, göçü “yasa dışı” duruma getiren en önemli faktörler olarak göze çarpmaktadır. Üçüncü bölümde ise Avrupa’ya göç ve AB’de göç politikalarının gelişimi, birlik programları ve kısıtlayıcı programları ortaya konulacaktır. Avrupa Birliğinin yasa dışı göçü önlemeye yönelik izlediği programlar gözden geçirilecektir.

Çalışmamızın son bölümünde ise Türkiye’nin yasa dışı göç konusunda içinde bulunduğu durum, ulaşılabilen istatistikî veriler ışığı altında ortaya konulacaktır. AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin olarak Türkiye’nin yaptığı çalışmalar değerlendirilecektir. Yasa dışı göç sorunu AB’nin gündemdeki önemli konularından bir tanesidir. Bir yandan azalan nüfusu nedeniyle göçmenlere ihtiyaç duyan AB, öte yandan kaçak göçmenlere karşı mücadele vermektedir. Dolayısı ile AB’nin bu konuda Türkiye’den beklentileri vardır. AB’nin yasa dışı göçle mücadeleye yaklaşımı, Türkiye’den beklentiler ve Türkiye’nin yapması gerekenler derinlemesine incelenerek bir değerlendirme yapılacaktır.

Sonuç olarak çalışmamızda; belirtilen hususlar çerçevesinde, yasa dışı göç sorunu, neden-sonuç ilişkileri bağlamında tarihsel süreç içerisinde, AB-Türkiye perspektifinde doğru bir yere yerleştirilmeye gayret gösterilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ KAVRAMI VE YASA DIŞI GÖÇ OLGUSUNA GİRİŞ

1.1. GÖÇ KAVRAMI

İnsanlık tarihine koşut olarak gelişen göç, insanın doğayla ve insanla mücadelesinin önemli bir kesitini oluşturur. İnsanlar tarih boyunca olumsuz doğa koşullarından kurtulmak, daha güvenli ortamlarda yaşamak, daha sıcak insani ilişkiler kurmak, toplumsal ortamlar yaratmak, yaşamlarını daha uygun maddi koşullarda sürdürmek için oradan oraya göç edip durmuşlardır. Daha iyiye ulaşmak yönündeki arayışın artarak sürmesiyle beraber, göç olgusu da insanlık tarihinin her kesitinde önemini korumuştur.

Göç kişinin, yeni koşullara daha iyi uyum sağlayabilmek amacıyla ya da doğal, ekonomik, siyasal v.b. zorunluluklar sonucunda, yaşadığı yeri değiştirmesi olayına verilen genel addir.² Göç olayının temelinde bulunan ana faktör, insanların geçimlerini sağlamak için daha uygun yerlere gitmek ve buralarda iş bulmak, çeşitli imkanlardan faydalanmak ve yerleşmektir.³ Bir başka ifadeyle göç, bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir.⁴ Ya da göç kişilerin gelecek yaşantılarının ya bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere bir yerleşim biriminden diğerine yerleşmek amacıyla yapmış oldukları coğrafi nitelikli yer değiştirme olayıdır.⁵ Diğer bir tanımla göç, insanın içinde yaşadığı bir coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak başka bir coğrafi ve sosyo-kültürel

² “Göç Maddesi”, **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, IX. Cilt, İstanbul, 1986, s.571.

³ İbrahim Atalay, **Türkiye Coğrafyası**, 4.Baskı, İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi, 1994, s.295.

⁴ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, **Beşeri Coğrafya**, İstanbul, Çağatay Kitapevi, 1998, s.307.

⁵ Gülsen Demir, “Göç Nedenleri ve Göçenlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu: Bolu İli Kıbrısçık İlçesi Örneği”, **Toplum ve Göç Bildiriler Kitabı**, Ankara, DİE Yayın No:2046, 1997, s.85.

çevreye girmesidir.⁶

Bu tanımların sayısını artırabiliriz. Soyut çözümlenmeye dayalı bir tanımda göç, insanların belirli bir zaman boyutu içinde bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına geçişi olarak anlatılmaktadır; Ancak göç durağan bir olgu değil, nedenleri ve sonuçları ile birlikte algılanan bir süreçtir. Zaman ve mekan, neden ve sonuç unsurları; durağan bir olgu olmaktan çok bir süreç olması, göçün tanımlanma, ölçülme, çözümlenme, açıklanma ve yorumlanmasını hem kuramsal hem de görgül anlamda karmaşık bir hale getirmektedir.⁷ Göç kavramı bu karmaşıklıkta içinde, bir yandan uzun bir sürecin farklı ama birbiriyle ilişkili birimlerin bir toplamı olarak ele alınmakta, diğer yandan belirli tiplerinde çözümlenmeye çalışılmakta ya da farklı bilimsel disiplinlerin çok özgül konuları olarak değişik boyutlarıyla incelenmektedir.⁸

1.2. GÖÇ TÜRLERİ

Göç olgusunu incelerken karşılaşılan en önemli güçlüklerden birisi de türlerini ayırt etmektir. Göçler, mesafeye, olayın gerçekleştiği yerlere ve sürekliliğine göre ele alınabileceği gibi göç olayına yol açan nedenlere göre de ayırt edilebilirler. Ayrıca, göçler arasındaki önemli bir ayırım da göçün isteğe bağlı mı yoksa zorunlu olarak mı gerçekleştiği ile ilgilidir. Gönüllü göç, insanların kendi istekleri ve beklentileri yönünde bir kentten diğerine ya da bölgeye olan hareketliliğini dile getirir. Zorunlu göç ise, bireylerin istekleri dışında çeşitli kuvvetlerin etkisi veya zorlamasıyla gerçekleşir⁹ (Afrikalıların köle olarak Amerika'ya götürülmesi bir zorunlu göç örneğidir). Diğer taraftan göçleri, insanların başka taşınma ya da yer değiştirme hareketlerinden ayırt etmek için, devamlı veya geçici olarak yapılan göç ayırımına da

⁶ Esmâ Durugönül, "Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler", **Toplum ve Göç Bildiriler Kitabı**, Ankara, DİE Yayın No:2046, 1997, s.95.

⁷ **Toplum ve Göç Bildiriler Kitabı**, Ankara, DİE Yayın No:2046, 1997, s.Giriş

⁸ Ahmet İçduygu, İbrahim Sirkeci, "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri" Bilanço 98:75 Yılda Köylerden Şehirlere", **Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları**, 1999, s.249-267.

⁹ Taylan Akkayan, "Göç ve Değişim", İstanbul, İ.Ü.Ed.Fak.Ya., 1979, s.72.

rastlanmaktadır.¹⁰ Geçici olarak yapılan göçe en iyi örnekler; göçebeler, mevsimlik işçiler, yazlık eve giden yazlıkçılar verilebilir.

Bu açıklamalardan sonra çok genel bir ayrım ile göçleri iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Bu iki göç türü nüfus bilimleri sözlüğünde şöyle tanımlanmaktadır:

İç Göç; Bir ülke içinde bölge, kent, köy ve kasaba gibi bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketleridir, köyden kente göç, kentleşme hareketleri de iç göçten sayılır.

Dış Göç; Uzun süre kalmak ve çalışmak ya da yerleşmek amacıyla, bir ülke sınırlarını her iki yönden aşarak yapılan nüfus hareketleridir.¹¹

Kısaca bu ayrım ülke sınırları içindeki nüfus hareketliliği olarak iç göç, iki ülke arasında gerçekleşen nüfus hareketliliği olarak dış göç gibi yapılmaktadır.

1.3. TERMİNOLOJİ SORUNU

Yasa dışı göç, henüz yeni sayılabilecek bir olgu olduğu için bu olguyu adlandırırken farklı terimler kullanılmaktadır. Bu kapsamda, uluslararası literatürde karşılaşılan terimler; “düzensiz göç”, “yasa dışı göç”, “belgesiz/ kayıtdışı göç”, “yetkisiz / (resmî olarak) tanınmamış göç” ve “gizli göç” ifadeleridir. Bu terimlerin hepsi aynı olguyu tanımlamak için kullanılsalar da aralarında bir takım farklar vardır.¹² Bu bağlamda Koser; “yasa dışı (illegal) göç” teriminin kullanılmasının üç nedenden dolayı sakınca yarattığını ifade etmektedir. Bunlardan ilki, “yasa dışı” teriminin “suç” kavramını çağrıştırmasıdır. Koser, bu insanların suçlu olmadığını; bu kapsamda, BM Özel Raportörü'nün hazırladığı “Vatandaş Olmayanların Hakları” konulu sonuç raporunda, “Göçmenler... ülkede yasa dışı bulunsalar ya da (sığınma) başvuruları otoritelerce uygun bulunmasa bile bu kişilere suçlu muamelesi

¹⁰ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, a.g.e., s.307.

¹¹ Üner, S.1972. **Nüfusbilim Sözlüğü**, H.Ü. Yayınları, D-17, Ankara.

¹² Anlam farkları için bkz. **Redhouse Sözlüğü**, s. 523, 483, 1083, 1066 ve 172.

yapılmamalıdır” tavsiyesinin yer aldığını belirtmektedir. İkinci sakınca, insanları “yasa dışı” olarak nitelenmenin onların insan haklarını inkâr anlamına gelebileceğidir. Böyle bir yaklaşım, statüleri ne olursa olsun göçmenlerin de bazı temel haklara sahip insanlar olduklarının kolayca göz ardı edilmesine sebep olabilecektir. Üçüncüsü de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği(BMMYK)’ne özgü bir endişe olarak, bir ülkeye normal prosedürleri kullanarak giremeyen sığınmacıların, “yasa dışı” olarak damgalanmalarının, bu kişilerin yapacakları sığınma başvurularını tehlikeye atabileceği endişesidir.¹³ Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi-SASMUS ve bu sözleşmeye ekli iki adet protokol, İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol ve Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol 12-13 Aralık 2000 tarihinde İtalya’nın Palermo kentinde düzenlenen bir konferansla Birleşmiş Milletler(BM) üyesi ülkelerin imzasına açılmış ve 136 ülke ile birlikte, 13 Aralık 2000 tarihinde ülkemiz tarafından da imzalanmıştır.¹⁴ Anılan sözleşme, 30 Ocak 2003 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi(TBMM)’nde kabul edilmiş ve 04 Şubat 2003 tarih ve 25014 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 4800 sayılı Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 4803 sayılı Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun ve 4804 sayılı Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun ile iç hukukumuzda dâhil

¹³ Khalid Koser, “Irregular Migration, State Security and Human Security”, (A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration-GCIM), September 2005, (Erişim) <http://test.gcim.org/attachements/TP5.pdf>, 10.11.2008, s. 5.

¹⁴ Bkz. Mehmet Terzioğlu, EGM Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanı, “**Yasa dışı Göç, İnsan Ticareti ve İltica Konularında Ülkemizin Durumu ve Yapılan Çalışmalar**”, (Erişim), <http://www.caginpulisi.com.tr/12/15-16-17-18-19.htm>, 26.11.2008.

edilmiştir. ¹⁵ Birinci endişeye ilişkin, “Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi”ne ekli, “Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol”ün 5. Maddesinde göçmenlerin, “göçmen kaçakçılığı” kapsamına giren eylemlerin konusu olmaktan dolayı cezai kovuşturmaya tâbi tutulamayacakları belirtilmektedir. Bununla birlikte, göçmenlerin suçlu olup olmadığı konusu tartışılmaya devam etmektedir. Bazı yazarlar, yasa dışı göçü “mağduru olmayan suç” olarak tanımlarken; özellikle yoğun olarak yasa dışı göç alan ülkelerin yetkilileri, yasa dışı göçe bu şekilde mazeret üretilmesine karşı çıkmakta ve sınırların yasa dışı yollardan geçilmesinin hukuka aykırı olduğunu, yasa dışı göçmenlerin kaçak çalışarak ve kamu kaynaklarını kullanarak özellikle hedef ülke vatandaşlarını mağdur ettiklerini vurgulamaktadırlar.¹⁶

Birinci ve ikinci sakıncalar kapsamında Hofbauer; Nobel Barış Ödülü sahibi Elie Wiesel’in “*Bir insan yasa dışı olamaz*” sözünden hareketle, insanların uzun, kısa, zengin veya fakir olabileceklerini fakat “yasa dışı” olamayacaklarını vurgulamakta ve “yasa dışı göçmen” teriminin kullanılmasının, insanların bilinç altında “suçluluk” kavramını çağrıştırdığını, bu durumun özellikle yerel halkın göçmenlere kaygıyla yaklaşmalarına sebep olacağını belirtmektedir.¹⁷ Üçüncü sakınca konusunda ise BMMYK; mültecilerin de “ekonomik göçmenler veya diğer göçmen kategorilerini içinde barındıran geniş ve karışık göç akışları içerisinde hareket ettikleri” gerçeğinden yola çıkarak, bu göç hareketleri içerisindeki mültecilerin korunmasına özel önem vermektedir.¹⁸

¹⁵ (Erişim), <http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2003/02/20030204.htm>, 12.08.2008
Sözleşme ve ek protokoller **EK**'tedir.

¹⁶ Amerikan Göç Reformu Federasyonu (Federation for American Immigration Reform-FAIR) tarafından bu çerçevede yapılan değerlendirmeler,
(Erişim), <http://www.fairus.org/html/04113604.htm>, 07.10.2003.

¹⁷ Kemal Eker, “**Türkiye’de Yasa dışı Göç Sorunu**”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora tezi, 2008, İzmir, s.25 Bknz. Sophie Hofbauer (Koor.), **Illegal Immigration in Austria**, A survey of recent Austrian migration research, Austrian contribution to the European Research Study Project II: Illegally Resident Third Country Nationals in the EU Member States: State Approaches Towards Them and Their Profile and Social Situation, Vienna, Austria, 2005.
(Erişim), http://www.emn.at/modules/typetool/pnincludes/uploads/FINAL_VERSION_ENG.pdf, 11.05. 2008, s.16.

¹⁸ Der. José Riera ve Marilyn Achiron, **Koruma Gündemi**, 3. Baskı, BMMYK Uluslararası Koruma Bölümü Yayını, Ekim 2003, ss. 48-53.

Bu bağlamda sıkça kullanılan, “belgesiz, kayıt dışı göç” ve “yetkisiz / (resmî olarak) tanınmamış göç” terimleri konusunda ise Koser; birinci terimin muğlak olduğunu, bazen kayıt edilmemiş tüm göçmenler için kullanılırken, bazen de pasaport, vize vb. belgelere sahip olmayan göçmenler için kullanıldığını, ikinci terimle ilgili olarak da söz konusu göçmenlerin hepsinin “tanınmamış” olması gerekmediğini, son terimin, bu göçmenler içerisinde yer alan sığınmacılar ve mültecileri ifade etmek için daha uygun bir terim olabileceğini belirtmektedir. “Düzensiz göç” terimi ile ilgili de bazı kavramsal problemler bulunduğunu kabul eden Koser; yine de bu terimin, diğer terimlere göre daha çok tercih edilebilir bir niteliğe sahip olduğunu ve göç konusunda uzmanlığı olan; Avrupa Konseyi (Council of Europe-CE), Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization-ILO), Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration -IOM), Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı-AGİT (Organization for Security and Cooperation in Europe-OSCE) ve BMMYK gibi birçok kuruluşun da bu terimi kullandığını belirtmektedir. Koser; “yasa dışı göç” terimini kullanmakta ısrar eden belki de tek belirgin uluslararası aktörün ise Avrupa Birliği-AB (European Union-EU) olduğunu vurgulamaktadır.¹⁹

Ülkemizdeyse akademik çevrelerce genelde “düzensiz göç” tabiri kullanılmakta ve bu kavram ile yasal olmayan yollarla göç eden sığınmacılar, insan ticareti mağdurları gibi göçmenleri de kapsayan daha geniş bir kitlenin kastedildiği gözlenmektedir. Buna karşın, resmî dokümanlarda “yasa dışı göç” terimi kullanılmaktadır. Çalışmamızda, söz konusu olguyu; Türkiye’nin AB’ye katılım perspektifi kapsamında inceleyerek, uluslararası güvenlik çerçevesinden ele alacağımız için bundan sonraki bölümlerde “yasa dışı göç” terimini kullanacağız.

---

¹⁹

Koser, **a.g.m.**, s. 5.

1.4. YASA DIŞI GÖÇ VE YASA DIŞI GÖÇLE İLGİLİ DİĞER KAVRAMLAR

IOM'a göre, "Yasa dışı (*Düzensiz*) Göç: Kaynak, transit ve hedef ülkelerin göçe ilişkin düzenleyici normlarının dışında kalan insan hareketleridir. Hedef ülkeler açısından bakıldığında, söz konusu ülkenin giriş, oturma veya çalışma konusundaki iç göç mevzuatı çerçevesinde gerekli olan belge veya izinlerine sahip olmayan göçmenlerin, yasa dışı olarak girişleri, ikâmetleri veya çalışmalarıdır. Kaynak ülkeler açısından bakıldığında ise düzensizlik, kişilerin geçerli bir pasaport veya seyahat belgesi veya ülkeden çıkış için gerekli idari gerekleri yerine getirmeden bir uluslararası sınırı geçmeleri gibi durumlarda söz konusu olmaktadır."²⁰

Bu konuda, birçok yazar da net bir tanım vermekten ziyade, insanların yasa dışı duruma düŐtükleri temel durumları açıklama yoluna gitmektedir. Guild'e göre, bunlardan ilk akla gelenler; bir ülkeye sınırlarından gizlice geçerek ulaşan, giriş ve oturma izinlerinin sürelerinin dolmasından sonra kalmaya devam eden, izin verilmediği hâlde çalışan ya da kendine tanınan göçmen statüsüne uymayan işleri yapan yabancılardır.²¹ Bu konuda Heckmann; şartlara göre değişen birçok alt biçimi ve varyasyonu bulunmasına rağmen, yasa dışı göçün üç temel biçimi olduğunu belirtmektedir. Bunların ilki, bir ülke sınırının yasa dışı ve gizli olarak geçilmesidir. İkincisi, görünüşte yasal olan ancak; tahrif edilmiş belgeleri kullanmak, yasal fakat farklı bir kimse adına düzenlenmiş belgeleri kullanmak veya yasal belgeleri yasa dışı amaçlarla kullanmak suretiyle bir ülkeye giriş yapılmasıdır. Üçüncü olarak da bir ülkede yasal statünün sona ermesinden sonra kalmaya devam etmektir.²² İnsanların yasa dışı (*düzensiz*) konuma düşmelerinin çeşitli yolları olduğuna vurgu yapan Koser'e göre de yasa dışı

²⁰ International Organization for Migration (IOM), **Glossary on Migration**, IOM, Geneva, Switzerland, 2003, s. 41.

²¹ Elspeth Guild, "Who is an irregular migrant?", **Irregular Migration and Human Rights: Theoretical, European and International Perspectives**, der. Barbara Bogusz ve diğerleri, Martinus Nijhoff Publishers, Boston-USA, 2004, s. 3.

²² Friedrich Heckman, "Illegal Migration: What can we know and what can we explain? The Case of Germany?", **International Migration Review**, Vol. 38, No. 3, Fall 2004, ss. 1105-1106.

göç; bir ülkeye kurallara uygun biçimde girmemiş olanları (örneğin, gizli olarak ya da hileli evraklarla girmiş kişileri), bir ülkede kendilerine verilen izne aykırı biçimde bulunanları (örneğin, vizelerinin veya çalışma izinlerinin süresi dolmasına rağmen kalmaya devam edenler, düzmece evlilik veya evlat edinme yoluyla kalanlar, sahte öğrenci veya çalışma belgeleri kullananlar...), insan tacirleri veya göçmen kaçakçıları tarafından sokulmuş kişileri ve sığınma sistemini kasten suistimal edenleri kapsamaktadır.²³

Bu durumları daha yakından incelersek, bir devletin sınırlarının yasa dışı yollardan geçilmesi iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi, sınırlardan gizlice girilmesi yani gümrük kapılarını kullanmadan ve genellikle sınırların kontrolü güç olan noktalarından geçerek girmektir. İkincisi ise sahte kimlik ve seyahat belgelerini kullanmak suretiyle, “görünüşte” yasal yollardan girilmesidir. Yasa dışı ikâmet; bir ülkeye yasa dışı giriş yaptıktan sonra, yasa dışı biçimde kalmaya devam etme, ülkeye yasal yollardan girilse bile girişte tanınan vize süresi dolduktan sonra kalmaya devam etme, girilen ülkenin ikâmete ilişkin düzenlemelerine aykırı olarak “ikâmet izni” olmadan veya sahte ikâmet belgesiyle kalma veya ikâmet izninde tanınan süre dolduktan sonra kalmaya devam etme durumlarını kapsamaktadır. Bilindiği gibi “Vize; bir Devlet’in konsolosluk görevlisi tarafından pasaport veya diğer türden seyahat belgeleri incelenerek, belge hamilinin, söz konusu Devlet’e girmesine izin verildiğini gösteren bir onaydır. Vize, bir Devlet’e girişin ölçütlerini ortaya koyar...”²⁴ Bu ölçütler, vizenin geçerliliği ya da verilmiş amacı (seyahat, eğitim, çalışma vb.) gibi hususlardır. Bu nedenle çeşitli vize türleri vardır ve bunlar ülkelerin uygulamalarına göre değişmektedir. Bazı ülkeler, belirli ülke vatandaşlarına ya da belirli tiplerde pasaport taşıyanlara vize muafiyeti veya çeşitli kolaylıklar sağlayabilmektedirler. Bu çerçevede, bir ülkeye yasal yollardan giriş yapan yabancı uyrukluların, “yasa dışı” konuma düşmesine neden olan durumların başında vize ihlalleri gelmektedir. Vize ihlali ise alınan vizelerde belirtilen süreyi aşma veya vizeyi verilmiş amacı dışında kullanmak suretiyle oluşmaktadır (Öğrenci vizesiyle çalışmak veya

²³ Koser, **a.g.m.**, s. 6.

²⁴ IOM, **a.g.e.**, s. 69.

turist vizesiyle öğrenim görmek gibi).²⁵ Vize süresinin aşılmasının yanında, “yasa dışı ikâmet” kapsamında değerlendirilen diğer bir konu da giriş yapılan ülkenin ikâmete ilişkin prosedürlerine aykırı şekilde hareket edilmesidir. Zira birçok ülkede belli bir süreden fazla kalacak kişilerin, yasal olarak ikâmet edebilmeleri için “oturma izni” almaları gerekmektedir. “Oturma izni” de kısaca; bir yabancıya herhangi bir devlet’te oturma hakkı tanındığını gösteren belgeye denilmektedir.²⁶ Oturma izinlerinin süreleri, söz konusu Devlet’e girişte alınan vizede belirtilen şartlara ve ülkelerin ilgili mevzuatına göre değişmektedir. Bir yabancının usulüne uygun olarak oturma izni almaması veya oturma izninin süresi dolduktan sonra kalmaya devam etmesi “yasa dışı ikâmet” kapsamına girmektedir. Yabancı bir ülkede bulunan bir şahsın, yasa dışı konuma düşmesine sebebiyet veren üçüncü ve son durum yasa dışı çalışmadır. IOM’un tanımına göre; “Kayıt dışı işçi: Bir ülkeye girmesine, kalmasına veya çalışmasına izin verilmeyen işçilerdir.”²⁷ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından “Yabancı kaçak işçi; bulunduğu ülkeye vatandaşlık tabiiyeti ile bağlı olmadan, mevcut yasal düzenlemelere uygun oturma, çalışma izni veya konaklama izni bulunmayan birey” olarak tanımlanmaktadır. “Bu tanıma göre ülkemizdeki yabancı kaçak işçiler; girişi yasal, çalışmaları yasal olmayanlar, tamamen yasa dışı yollardan ülkeye girenler ve çalışanlar, yasal yollardan giriş yaparak, vatandaşlık için başvurup ikâmet tezkeresi ile oturanlar ve çalışmakta olanlar, yasal olarak giriş yapıp, başka ülkeye geçmek için çaba sarf edenler ve bu arada çalışanlar ile mülteci olarak çalışanlardan meydana gelmektedir.”²⁸ Bu tanımlardan anlaşıldığı üzere; bir ülkeye yasa dışı giriş yaparak kaçak olarak çalışan, yasal yollardan giren fakat çalışma vizesine sahip olmadığı hâlde çalışan, çalışma vizesine sahip olsa dahi, usulüne uygun olarak “çalışma izni (working permit)”²⁹ almayan, çalışma izinlerinde belirtilen işler dışında bir işte çalışan ya da

²⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, (Erişim), http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/Konsolosluk/VizeUygulamalari/SikcaSorulanSorular/3.11.2008.

²⁶ IOM, **a.g.e**, s. 56.

²⁷ IOM, **a.g.e**, s. 56.

²⁸ T.C. ÇSGB, **Kayıt Dışı İstihdam ve Yabancı Kaçak İşçi İstihdamı**, Ankara, Genel Yayın No: 116, Ağustos 2004, s. 34.

²⁹ Çalışma izni (working permit): Göçmen işçilere, ev sahibi ülkede çalışmak için gerekli izin veyetkiyi veren yasal belgedir.” IOM, **a.g.e**, s. 71.

çalışma izinlerinin süresi dolduktan sonra çalışmaya devam eden yabancıların durumları yasa dışı çalışma kapsamında değerlendirilmektedir.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere yasa dışı göç kavramı “gönüllülük” esasına dayanmaktadır. İnsan ticareti ise genellikle “zorunlu” olarak meydana gelmekte, mağdurun rızası olsa bile “istismar” ön plana çıkmaktadır. Burada vurgulanması gereken en önemli farklılık; göçmen kaçakçılığı (dolayısıyla yasa dışı göçe ilişkin diğer fiiller) kamu düzeni ve devlete karşı işlenen bir suç olmasına karşın, insan ticareti kişilere karşı işlenen ve insan haklarını ilgilendiren bir suçtur.³⁰

Bütün bu açıklamalardan sonra yasa dışı göçü şöyle tanımlayabiliriz. *“Yasa Dışı Göç: Birey ya da grupların tek başlarına ya da belirli bir organizasyon dâhilinde, genel olarak ekonomik nedenlerle ve gönüllülük esasına dayanarak, herhangi bir ülkeye; o ülkede yaşamak veya başka bir ülkeye geçiş yapmak amacıyla, giriş yapılan ülkenin yasal giriş için gerekli şartlarına uymaksızın giriş yapmaları, yasal yollarla girmiş olsalar bile ülkede geçerli olan ikâmet ve çalışma mevzuatına aykırı olarak yaşamalarıdır.”*

Aynı şekilde göç kavramını da tanımlarsak, *“Göç: Birey ya da toplulukların, çeşitli nedenlerle, zorunlu ya da gönüllü olarak, bir yerleşim ünitesinden başka bir yerleşim ünitesine veya bir ülkeden başka bir ülkeye, geçici bir süre için yahut bir daha geri dönmek üzere, yasal veya yasa dışı yollarla gerçekleştirdikleri hareketlerdir.”*

Yasa dışı göçle ilgili çalışmamıza geçmeden önce göç politikalarının izlediği tarihsel süreç içerisinde göç kuramları incelenerek bir zemin oluşturmanın faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

³⁰ Maggy Lee, “Human Trade and the Criminalization of Irregular Migration”, **International Sociology of Law**, No. 33, 2005, ss. 6-7. Ayrıca bkz. Ahmet Fırat, “Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti”, Türkiye Adalet Akademisi Ders Notları”, (Erişim), <http://www.taa.gov.tr/dersnotlari/GocmenKacakciligiveInsanTicareti.doc>, 16.11.2005, s. 1.

2. GÖÇ POLİTİKALARININ İZLEDİĞİ TARİHSEL SÜREÇ VE FARKLI TEORİK YAKLAŞIMLARDA ULUSLARARASI GÖÇE BAKIŞ

2.1. GÖÇ POLİTİKALARININ İZLEDİĞİ TARİHSEL SÜREÇ

İnsanlık tarihine bakıldığında, insanoğlunun günümüze kadar üç kültürel evreden geçtiği görülmektedir. Bu evreler; eski taş, yontma taş ya da üretim öncesi evre olarak nitelendirilebilecek ve iki milyon yıllık bir süreci kapsayan “Paleolitik dönem”, yeni taş, cilalı taş ya da üretim evresi olarak bilinen ve on bin yıl kadar süren “Neolitik dönem” ve makine, enerji ya da yoğun üretim evresi olarak adlandırılan iki yüzyıllık “Endüstri dönemi”dir.³¹ Neolitik evreye ulaşıncaya kadar, insanların sadece avcılık ve toplayıcılıkla yaşamlarını devam ettirdikleri ve avlanmak amacıyla sürekli olarak yer değiştirdikleri varsayılmaktadır³². Ancak, paleolitik evre boyunca insanların yerleşik hayata geçmemiş olmaları nedeniyle bu hareketleri göç olarak tanımlayabilmek oldukça zordur. Bu yer değiştirmeleri, “sürekli göç” veya “göçebelik” olarak tanımlayabiliriz. İnsanların yaşadığı bir bölgedeki kaynakların tükenmesi, iklim koşulları ve diğer doğa olayları insanları yer değiştirmeye zorlamıştır.³³ Neolitik dönemde insanların, bazı hayvanları evcilleştirmeleri ve toprağı işlemesiyle birlikte başlayan tarımsal faaliyetler yerleşik hayata geçişi sağlamıştır.³⁴ Neolitik dönemdeki insan hareketlerini modern anlamda “göç” olarak değerlendirebiliriz.³⁵ İnsanların yerleşik hayata geçmesi ve kendi topraklarını koruma ihtiyacıyla başlayan sınır kontrolleri, devletlerin ortaya çıkmasına ve sınırların somut bir biçime dönüşmesine sebep olmuştur. Egemen devletlerin kurulmasıyla birlikte de iç göç ve ülkeler arası göç ayrımı yapma olanağı doğmuştur.³⁶

³¹ Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1984, s. 161.

³² **A.g.e.**, s. 161.

³³ Cemal Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2004, s.97.

³⁴ Güvenç, **a.g.e.**, s. 161.

³⁵ Yalçın, **a.g.e.**, s.97.

³⁶ Ahmet Y. Gökdere, **Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri**, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayını, No:23, 1978, s. 10.

On dokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başı, milliyetçilik akımıyla birlikte, güçlü bir toplum duygusu ya da ortak bilinç sağlayarak ulus-devletin çıkarlarına uygun hareket eden ulusların inşasına tanıklık etmiştir.³⁷ Ulus devlet, vergi, askere alma, pasaport vize gibi uygulamalarla kendi sınırlarını daha belirgin hale getirmiş; bazı devletler, belirlenen vatandaş profiline uygun göçmenleri ülkeye davet etme politikası uygulamıştır. Avustralya'nın İngiltere'den göçmen getirebilmek için yol masraflarının karşılanması örnek olarak verilebilir. Monarşilerin ulus devlete evrilme süreci, kolonilerin sağladığı hem işgücü, hem de kaynakla birleşmiş, dolayısıyla 1914'e kadar göç politikaları, daha çok kolonilerin sunduğu kaynaklardan faydalanmayı temel alan esnek politikalardan oluşmuştur.³⁸ Ulus devletin vatandaşlık kavramlarını ve sınırlarını güçlendirdiği 1930'larda, göç olgusu, sürgünlerin ve diasporaların oluşumuyla, politik bir karakter edinmiş; komünizm veya anarşizm gibi siyasi fikirlerin yaygın hale gelmesi ya da gelme olasılığı ise sınırların kontrollerinin artmasına, dolayısıyla hem göç hem de seyahat imkanlarının kısıtlanmasına neden olmuştur (Hollifield 2004).³⁹

İkinci Dünya Savaşı göç politikaları için bir dönüm noktası olmuş; sığınmacı ve mülteciler, Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde imzalanan sözleşmelerle⁴⁰ koruma altına alınmış ve belli hakları elde etmişlerdir. 1950'lerde sanayileşmenin ve hızla artan ekonomik faaliyetlerin yarattığı talep doğrultusunda başlayan misafir işçi alımları, 1973 petrol krizinden sonra azalsa da, konu önemini yitirmemiş, entegrasyon problemleri, radikal siyasi hareketlerin gelişmesi, aile birleşmeleri ve suç oranları, özellikle Avrupa'da, göçmenlere karşı olan öfkeyi beslemiş, dolayısıyla devletlerin de bu öfkeyi

³⁷ Biriz Karaçay, "Düzensiz Göç Politikaları ve Türkiye'nin Uygulamaları", **8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler**, Zeytinburnu Belediyesi, s.303.

³⁸ Karaçay, **a.g.m.**, s.303.

³⁹ Karaçay, **a.g.m.**, s.303(Hollifield, J.F "The Emerging Migration State", **International Migration Review**, 38:3,2004.

⁴⁰ 1951 Mültecilerin Statüsünü belirlemeye İlişkin Cenevre Sözleşmesi . (Erişim), <http://www.unhcr.org.tr>.

yatıştırmaya yönelik politikalar geliştirmelerine neden olmuştur (Hollifield 2004).⁴¹

1980'lerden itibaren, bölgesel girişimlerde öne çıkmış, örneğin, Avrupa Birliği'nde (AB), Maastricht, Amsterdam, Schengen, Dublin veya Tampare gibi sığınmacı ve göç politikalarına dair yeni hukuki ve siyasi düzenlemeler gerçekteştirilmiş, bu düzenlemeler, hem AB çatısı altında ortak politika oluşturma çabasını, hem de devletlerin kendi pratikleriyle egemenlik haklarını ve çıkarlarını koruma çabasını gözler önüne sermiştir. 1990'larda Balkanlar, Asya, Ortadoğu ve Afrika'daki savaşlar, çatışmalar ve baskılar, soğuk savaş sonrasında yaşanan seyahat özgürlüğü, iletişim-ulaşım imkanlarıyla buluşunca, büyük göç dalgaları kaçınılmaz olmuştur.

2.2. GÖÇ KURAMLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.2.1. GÖÇÜ AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER

Göç olgusu, tek bir nedenle gerçekteşmemesine karşın, göç kuramlarında daha çok “işgücü göçü” olarak, yani ekonomik nedene dayalı olarak ele alınmaktadır.⁴² Göçün tarihi bize göç hareketlerinde kapitalizmin ve piyasaların egemenliğinin yarattığı işgücü talebinin belirleyici olduğunu gösterse de, göç bireylerin ve ailelerinin de kararlarının önem taşıdığı karmaşık bir süreçtir ve aşırı yaygın ve çok yönlü bir olgu olduğu için tanımlanması ve ölçülmesi çok zor olan göçü bir bütün olarak açıklayan genel bir teori yoktur.⁴³ Günümüzde çok sayıda eserin varlığına rağmen sosyal bir gerçekteşlik olan göçle ilgili kabul gören çalışma, Ravenstein tarafından 1885 yılında yayınlanmış olan “Göç Kanunlar” (The Laws Of

⁴¹ Karaçay, a.g.m., s.303.

⁴² Müzeyyen Gönüllü, “Dış Göç”, PAÜ.Eğitim Fak. Derg. 1996, Sayı:1.

⁴³ Gülay Toksöz, **Uluslararası Emek Göçü**, 1.baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s.16.

Migration) adlı makaledir.⁴⁴ Öncelikle Ravenstein'in ortaya koyduğu göç kanunlarını inceleyerek başlamak yerinde olacaktır.

2.2.2. GÖÇ KURAMLARI

2.2.2.1. RAVENSTEİN'İN GÖÇ YASALARI

Ravenstein, Dr.William Farr'ın “göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmadığı “ düşüncesini yanlışlamak için 1881 İngiliz nüfus sayımı verilerini kullanarak başladığı çalışmasının sonucunda yedi göç kanunu belirlediğini iddia etmiştir.⁴⁵

Ravenstein 1885 yılındaki makalesinde, Birleşik Krallık içerisindeki iç göç hareketleri üzerinde durmuştur. Göçle ilgili belirli süreçlerin varlığını ispatlamak için 1840'lardan itibaren o dönemde Birleşik Krallık'ı oluşturan İngiltere, Galler, İskoçya ve İrlanda'da yapılan nüfus sayımı verilerini inceleyerek nüfus hareketlerindeki değişimi belirlemeye çalışmış ve mevcut olan son nüfus sayımı verileri olarak 1871 ve 1881 yıllarında elde edilen verileri kullanmıştır.

Ravenstein, göç hareketlerini belirleyebilmek için sadece nüfustaki toplam değişiklikleri incelemenin yeterli olmayacağına; her krallığın nüfus artış oranının sadece bu ülkelerdeki yerli nüfusun artış oranıyla karşılaştırılamayacağını ve yabancı ülkelere alınan göç ve bir krallıktan diğerine yapılan göçlerin de önem arz ettiğine vurgu yapmıştır. Bu nedenle Ravenstein, doğum yerlerini detaylı olarak gösteren bazı ek çalışmaları da kullanmıştır. Böylece, bütün doğum yeri verileri ile her bölgenin güncel nüfus bilgilerini karşılaştırılarak göç konusunda genel bir çerçeve çizilme imkânını bulmuştur.

⁴⁴ Cemal Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s.22.

⁴⁵ Ernest Georg Ravenstein “The Laws of Migration”, **Journal of the Royal Statistical Society**, Vol.

Ravenstein'in 1885 yılında yayımladığı makalede ortaya koyduğu yedi yasa şöyledir:⁴⁶

- Göçmenlerin büyük çoğunluğu kısa mesafelere ve özellikle de göçmenleri içine alacak büyük endüstri ve ticaret merkezlerine göç eder.

- Bir kentte meydana gelen hızlı ekonomik gelişme karşısında, kenti çevreleyen yakın yerlerden göçmenler hızla bu kente gelir. Bu durum hızlı gelişen kentin kendisini tüm ülkeye hissettirmesine kadar aşamalı bir şekilde devam eder ve tüm ülkede hissedilmesine sebep olur.

- Bu yayılma süreci kendisini yutan sürecin tersi şeklinde olsa da, onunla benzer özellikler gösterir.

- Her ana göç akımı, daha zayıf bir karşı akım yaratır.

- Uzak mesafelere göç edenler, büyük sanayi ve ticaret merkezlerini seçerler.

- Kent yerlileri kırsal kesimdekilere göre daha az göç etme eğilimi taşırlar.

- Kadınlar, erkeklere göre daha çok göç etme eğilimi taşırlar.

Yayınlandığı zaman tartışmalara neden olsa da kesin olan şey, Ravenstein'in göçü açıklayabilmek amacıyla, yaşadığı dönemdeki kısıtlı imkânlarla önemli bir çaba gösterdiği ve bu konuda bir çığır açtığıdır. Ravenstein'in çalışması, sadece iç göçleri açıklamakta, ülkelerarası göçlerle ilgili bilgi vermemektedir. Bu da çalışmanın tarihi göz önüne alındığında normal görülmelidir.⁴⁷

2.2.2.2. MARXİST KURAM

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, ortaya özel olarak konmuş bir "Marxist Göç Kuramı" bulunmamaktadır. Ancak Yalçın'a göre bu durum, "Marxizmin bu konuda bir şey söyleyemeyeceği anlamına gelmemektedir." Yalçın, Marx'ın "Kapital" adlı ünlü eserinde; kırdan kente göçün feodal üretim

⁴⁶ Ravenstein, **a.g.m.**, 1885, s. 198-199.

⁴⁷ Cemal Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2004, s.28.

tarzından kapitalist üretim tarzına geçiş nedeniyle ortaya çıktığını vurguladığını, ayrıca kapitalist üretim biçiminin ortaya çıkışında sömürgecilik ve köleliğin etken olduğunu açıklayarak zorunlu göçlere atıf yaptığını belirtmekte ve şöyle devam etmektedir; "Marxist söylemin göç olgusuna uygulanan en önemli tezinin endüstriyel orduya yönelik yedek işçi ordusu düşüncesinin, göç olgusuyla birlikte düşünüldüğünde hem iç hem de uluslararası göçlerde kendini gösterdiğini belirtmektedir. Burada, yedek işçi ordusu, çalışabilecek durumda olan fakat çeşitli sebeplerden dolayı işsiz kalmış ve doğal olarak da iş bulabilmek için bazı fedakarlıklara katlanmayı göze alan kişilerden oluşan bir ordudur. İşte bu durumdur ki, onları çalışan işçilerle rekabete zorlar ve bunun kaymağını kapitalist üretim biçimi yer.⁴⁸ "Yedek İşçi Ordusu" yani iş bulabilmek için bazı fedakârlıklara katlanmayı göze alan işsizler çalışan işçilerle sürekli rekabet etme durumunda kalarak, kapitalist üretim sistemi için işçi ücretlerinin kontrol edilmesini kolaylaştıran bir rol oynamaktadır.

Göçün sebeplerini açıklamaya yönelik ilk çalışma kabul edilen Ravenstein'in "Göç Yasaları"nın ilk kez 1885 yılında, *Kapital*'in birinci cildinin ise 1867'de yayınladığına dikkat çeken Yalçın; Marx'ın, adını koymamakla birlikte, göçe neden olan en önemli faktörler üzerinde ilk kez açıklamalarda bulunmasının ve Ravenstein'dan daha da ileri giderek, göç olgusunun altında yatan sistemsel faktörlere vurgu yapmasının önemine işaret etmektedir.

2.2.2.3. KESİŞEN FIRSATLAR TEORİSİ

Stouffer'ın 1940 yılında öne sürdüğü Aradaki Fırsatlar (Intervening Opportunities) Teorisine göre; "Belirli uzaklıktaki bir bölgeye yönelen kişilerin sayısı, bu bölgedeki fırsatlar ile doğru orantılı ve aradaki fırsatlar ile ters orantılıdır." Stouffer teorisini matematiksel olarak açıklamaya çalışmaktadır. 1950'lerin başında yeniden ele aldığı teorisinin ikinci versiyonunda, iki bölge

⁴⁸ Yalçın, a.g.e., s.45-49.

arasındaki nüfus hareketlerinin, gidilen yerdeki fırsatlar ile doğru orantılı ve “aradaki fırsatlar” ve “yarışan göçmenler” terimlerinin çarpımları ile ters orantılı olduğunu öne sürmüştür. Gidilecek yerdeki iş bulma fırsatı fazla ise oraya göç edecek insan sayısı da fazla olacaktır. Özü itibariyle çok kısa bir açıklamadan ibaret olan bu teori, kentlerdeki fırsatların nasıl hesaplanacağı konusunda da bir açıklama getirmektedir.⁴⁹

Kesişen Fırsatlar teorisi, göç mesafesine bağlı olarak göç sırasında çıkabilecek zorlukları göz önünde bulundurarak uluslararası göçün açıklanmasına katkıda bulunmuştur. Göç için kat edilecek mesafede, aşılacak olan ulus-devletlerin sınırları ve bu sınır geçişleri, göç üzerinde olumsuz bir etkide bulunmaktadır. Çünkü her aşılacak olan sınır, bir kontrol sistemi ve mekanizmasını da beraberinde getirmektedir. Bu durum da, uluslararası göçü zorlaştıran bir etken ve uluslararası göç için bir sınırlama anlamına gelmektedir.⁵⁰

2.2.2.4. İTME ÇEKME TEORİSİ

İtme-Çekme (Push-Pull) Kuramını 1966 yılında öne süren Lee'ye göre, bir kimsenin göç kararını belirleyen etkenler dört ana grupta toplanmaktadır. Bunlar; yaşanılan yere ilişkin etkenler, gidilecek yere ilişkin etkenler, aradaki engeller ve bireysel etkenlerdir. Lee'nin kuramına göre, yaşanılan ve göç edilmesi planlanan yerde itici ve çekici faktörler vardır. İtici etkenler (-), çekici faktörler (+) ve göç kararı üzerinde etkisi olmayan nötr etkenler (0) işaretleri ile göstermiştir. Lee, göç hareketlerine etki eden faktörleri hem kaynak hem de hedef bölgelerin olumlu ve olumsuz karakteristik özellikleri ile açıklamaya çalışmaktadır. Göçmenler bir yerden başka bir yere gitmekle bir takım ilave avantajlar elde etmeyi beklemektedirler.

⁴⁹ Yalçın, a.g.e., s.28.

⁵⁰ Savaş Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (İLKE)**, Sayı 17, Güz 2006.

Ayrıca bir kaynaktan (örneğin kırsal bölgelerden) bir hedef bölgeye (bir şehir gibi) yapılabilecek olası göç hareketleri sırasında kaynakta, hedefte veya yolda bazı engellerle karşılaşabilmektedir. Bu engeller; aile baskısı, bilgi eksikliği, ulusal politikalar, yolculuk masrafları, sermaye yokluğu, eğitim eksikliği, askerlik hizmeti ve dil gibi hususları içerebilir.

Bir sosyolog olarak Lee, bu engellerin kişiden kişiye değişiklik gösterdiğini de fark etmiştir. Şöyle ki, bazı bireyler büyük şehirlerde yaşama imkânını çok olumlu karşılarken, bazı bireyler ise bunu olası parasızlık vb. nedenlerle kaygı verici olarak değerlendirebilmektedir.

Lee, itici ve çekici faktörlerin kıyaslanmasının insanların göç davranışları üzerinde önemli etki yaptığını belirtmesine rağmen, başka faktörlerin de devreye girmesiyle göç kararının daha karmaşık bir süreç hâline gelebileceğini vurgulamaktadır.⁵¹

2.2.2.5. PETERSEN'İN GÖÇ TEORİSİ SINIFLANDIRMASI

İtme çekme faktörleriyle uğraşan ve göç üzerine düşünen göç kuramcısı Petersen çalışmasına, her insanın aynı olduğu ve göçünde normal bir şey olduğu yaklaşımına karşı çıkarak. “eğer her insan aynıysa neden bazıları göç ediyor da bazıları göç etmiyor”(Petersen, 1958, 258) diye sorarak başlıyor.⁵² Petersen, 1958 yılında yayımladığı makalesinde göçü önce dört sınıfa ayırmıştır. Bunlar; ilkel göç, zorunlu göç, serbest göç ve kitlesel göçtür. Yalçın, bu göç türlerini kısaca şöyle açıklamaktadır.

İlkel Göç: Çevrenin itmesi sonucu ortaya çıkan göçler (Göçebe toplulukların yer değiştirmesi).

Zorunlu Göç: Yönetimi elinde tutan güç tarafından bir topluluğun zorla göç ettirilmesi. Buna örnek olarak daha önce değindiğimiz Nazi Almanya'sı verilebilir.

Serbest Göç: Göç kararının tamamen bireylerde olduğu göç türüdür.

⁵¹ Yalçın, a.g.e., s.32.

⁵² Çağlayan, a.g.e., s.17.

Kitlesel Göç: Bir bölgeden ya da ülkeden başka bir yere çok sayıda insanın göç etmesi anlamına gelir.

Yalçın'ın belirttiğine göre; itme-çekme kuramının ortaya atılmasından sonra tipolojisini yeniden gözden geçiren Petersen, daha önce yapmış olduğu dörtlü sınıflamaya beşinci bir göç türü eklemiştir. Bu göç tipi "yöneltilmiş göç"tür. Bu göçlerde, göç etmesi istenen topluluk sınırlı bir şekilde de olsa tercih hakkına sahiptir. Almanya'da 1933-1938 yılları arasında çeşitli kanunlarla Yahudilerin göçe özendirilmesi bu göç türüne örnek teşkil etmektedir.

2.2.2.6. MERKEZ ÇEVRE TEORİSİ

Merkez çevre teorisi, Bağımlılık Okulu tarafından geliştirilmiştir. Paul Baran, Andre Gunder Frank, Theotonio dos Santos, Giovanni Arrghi, Paul Sweezy, Immanuel Wallerstein, Samir Amin gibi önemli düşünürlere sahip Bağımlılık Okulu'na göre, dünya, merkez ve çevre olarak ikiye ayrılmıştır.⁵³ 1970'lerde ortaya atılan bu kuramda ekonomiler arası eşitsizlik ilişkilerini temel alan, "merkez-çevre" ya da "gelişmiş-azgelişmiş" ülkeler arası istismara dayanan bir yaklaşım söz konusudur.

Buna göre göç, modernleşmeyi ve gelişmeyi sağlayan bir mekanizmadan ziyade, göçmen işçi gönderen ülkelerdeki kaynakların gelişmiş ülkeler lehine kullanılmasına yaramakta ve gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir.⁵⁴

Mekez-çevre kuramcıları, B.Avrupa'ya kabul edilen ve iş verilen göçmen işçilerin çalıştıkları işlerde ne gerçek bir iş eğitimi, ne de çalıştıkları ülkelerin ulusal dilini bilme gereğine ihtiyaç olmadığını savunur. Onların çalıştıkları işler, genellikle yerli işçilerin daha iyi kazançlı işleri seçerken bıraktıkları pis, tehlikeli ve düşük ücretli işlerdir. Göçmen işçiler çoğunlukla

⁵³ Sezgin Kızılcıkelik, **Zalimler ve Mazlumlar: Küreselleşmesin İnsani Olmayan Doğası**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2004, s.74-76.

⁵⁴ Müzeyyen Gönüllü, "Dış Göç", **PAÜ.Eğitim Fak. Dergisi**, Sayı 1, 1996, s.12.

yarı-otomatik üretim teknolojisiyle bütünleşmiş yığın üretiminde çalıştırıldıkları ve mesleki bir eğitimden de geçirilmedikleri için kalifiye işçi niteliği kazanamamaktadırlar. Ayrıca göçmen işçilerin ülkelerine emekleri tükenmiş, sağlıksız ve yaşlı döndükleri için, ülkelerinin ekonomilerine de katkıda bulunmadıkları tezini savunmaktadırlar⁵⁵.

Burada altı çizilen husus sanayileşmiş merkez ve kırsal çevre arasındaki eşitsiz ilişkilerdir. Merkezdeki ülkeler çevredeki ülkeleri sömürerek kalkınmakta, çevrenin kalkınması asimetrik bağımlılık aracılığıyla engellenmektedir. Bu bakış açısından göç merkezin çevre üzerindeki egemenliğinin bir sonucudur.⁵⁶

2.2.2.7. AĞ (NETWORK TEORİSİ)

1990'larda ortaya çıkan göç ağları yaklaşımı göçün nedenleriyle değil, göçün sürekliliği ve kendini yeniden üretmesiyle ilgilenmektedir. *Göçmen ağları; kaynak veya hedef bölgelerdeki göçmenleri, eski göçmenleri ve göçmen olmayan kişileri akrabalık, arkadaşlık ve ortak köken ilişkileriyle birbirine bağlayan kişiler arası bağlantılardır.* İlişkiler ağı kuramının temelini; göçmenlerin göç ettikleri ülkede kurdukları, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında kurdukları sosyal ağların varlığı ve bu ağların, devam eden karşılıklı göçler üzerine olan etkisi oluşturmaktadır. Bu ağlar hemen her tür sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulmuş, güçlü ve zayıf ağlar olabilir.⁵⁷ Bu bağlantılar, hem göçün maliyetini ve risklerini azaltarak (*gerek ekonomik, gerekse de psiko-sosyal açıdan*) hem de göçten beklenen geri dönüşümü artırarak uluslararası göç olasılığını yükseltmektedir.

⁵⁵ E.Tatlıdıl, "Yurt Dışı İşçi Göçüne İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar", *Seminer Dergisi*, Sayı 23, 1984, ss.112-120.

⁵⁶ Gülay Toksöz, *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006 s.17.

⁵⁷ Savaş Çağlayan, *a.g.e.*, s.17.

Bu türdeki bağlantılar, insanların gittikleri yerde iş bulmalarını kolaylaştıran “sosyal sermaye”nin bir çeşidini oluştururlar. Göçmen sayısı bir kez kritik eşiği aştığında; göçmen ağlarının büyümesi, göçün maliyetini ve risklerini azaltarak göç olasılığını artıracak ve yeni göçlere sebep olacaktır. Bu durumda göç ağları daha da büyüyecektir. Göç eğilimi zamanla, göç veren ülkelerin daha geniş katmanlarına yayılacaktır.

Göç olgusu, toplumların sosyo-kültürel, ekonomik, politik vb. yapıları ile doğrudan ilişkili ve çok boyutlu bir olaydır. Bu nedenle de antropologlardan sosyologlara, planlamacılardan idarecilere, tarihçilerden coğrafyacılar ve hatta ekonomistlere kadar pek çok bilim adamının ilgi alanına girmektedir.⁵⁸ Dünyanın var oluşundan itibaren gerek daha iyi bir yerde yaşama arzusu, gerek siyasi zorunluluklar, gerekse coğrafi ve doğal koşullar sebebiyle, insanlar münferit ya da toplu olarak yaşadıkları bölgeleri terk etmektedir. Günümüz dünyasında ise en çok tartışılan konulardan biri, dünyadaki göç sorunsalını daha da içinden çıkılmaz bir hale getiren yasa dışı göç olgusudur. Savaşlar, insan hakları ihlalleri, kötü ekonomik politikalar, hızlı nüfus artışı ve doğal kaynakların yok edilmesi, göçe neden olan şartları meydana getirmektedir. Bir sonraki bölümde, yasa dışı göç bağlamında öne çıkan nedenler açıklanacaktır.

---

⁵⁸ Mustafa Mutluer, *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 9.

İKİNCİ BÖLÜM

1. YASA DIŞI GÖÇÜN NEDENLERİ

Göçün tanımlamasında olduğu gibi göçün sebeplerini açıklamaya yönelik olarak da tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Buna rağmen önem derecesine göre fikir ortaklığı yapılabilecek bazı etkenler bulunmaktadır. Bunlar; savaşlar, ekonomik, kültürel, siyasi, dinsel ve ailevi faktörler olarak belirtilebilir.

Global bir dünyada yaşamamıza rağmen ülkeler arası fark inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Devletler arasındaki bu seviye farkı özellikle üçüncü dünya ülkelerinde oluşan ciddi ekonomik sıkıntılar, kronik hale gelen yoksulluklar ve bunlara ilave olarak insan hak ve özgürlüklerini hiçe sayan diktatör rejimler, iç savaşlar, genel şiddet eylemleri ve güvensizlik, insanları buldukları ülkeyi terk etmeye zorlamaktadır. Gitmeyi düşündükleri devletlerin ekonomik, sosyal ve insan hakları seviyelerinin yüksek olması çekiciliği daha da artırmaktadır. Böylece yoksul insanlardaki göç etme arzusu yeni bir umut kaynağı haline dönüşmektedir. Halbuki mülteci statüsü taşımayan ekonomik sıkıntıdan kurtulup daha iyi bir yaşam sürme arzusunda olan kişiler ilgili devletler tarafından kabul edilmemektedir. Böylece ortaya yasa dışı göç gerçeği çıkmaktadır. Yasal kurallara uymaksızın meydana gelen yasa dışı göç hareketleri, insanların daha iyi koşullarda yaşam sürdürmesine imkan sağlayabilecek ülkelere ulaşma ve yerleşmeye çalışmaları sonucu ortaya çıkmış olup, sosyal, ekonomik, hukuki ve güvenlik boyutlarıyla bütün dünyayı ilgilendiren bir konudur.

Daha iyi bir hayat sürme amacıyla çekici faktörlerin yoğunlaştığı merkez haline gelmiş zengin ülkelere doğru gerçekleşen yasa dışı göçün genel olarak nedenleri şunlardır:

- Ülkeler arasında meydana gelen çıkar çatışmaları,
- Bölgesel savaşlar,
- İç savaşlar,
- Ekonomik güçlükler,

- Açlık ve kıtlık sorunu,
- Salgın hastalıklar,
- Ülkeler arasındaki gelir dağılımı uçurumundan etkilenen kitlelerin, daha rahat ve iyi bir yaşam sürme arzusu,
- Macera arayışı,
- Aileden kaynaklanan sorunlar,
- Ülke içinde bölgesel ve kültürel farklılıklar olarak özetlenebilir.⁵⁹

Çalışmamızın buraya kadar olan bölümünde, yasa dışı göç olgusunu açıklayabilmek için göçlerin “yasa dışı” hâle gelmesinin altında yatan tarihsel süreci ve göç hareketlerinin ortaya çıkışını ve sürekliliğini açıklamaya çalışan kuramları inceledik. Bu bölümde, yasa dışı göçün, dünyada yasal göç olanaklarının azalması sonucu ortaya çıkan bir göç türü olduğu gerçeğinden hareketle, öncelikle genel anlamda öne çıkan göçü yaratan nedenleri ve daha sonra da sadece yasa dışı göçe özgü bazı nedenleri ele alacağız.

Dünyanın her yerinde milyonlarca insan değişik nedenlerle göçmen, mülteci, veya yerinden edilmiş durumdadır. Bu insanlara her geçen gün yenileri eklenmektedir. Günümüzün en zorlu sorularından birisi, sosyal düzenin korunması ile uluslararası güvenliğin sağlanmasında tehlike oluşturan ve insan hakları ihlallerine neden olan yasa dışı göç hareketleridir. Özellikle soğuk savaşın sona ermesi ve yeni dünya düzeninin ortaya çıkması, globalleşmenin beraberinde getirdiği düzensiz göç hareketlerinin ulusal ve uluslararası alanda yeniden sorgulanmasına yol açmıştır.⁶⁰ Bu nedenle; göçün nedenlerini incelerken öncelikle, dünya ölçeğinde göçün gerçekleştiği fiziksel, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik ortam üzerinde küreselleşmenin yarattığı etkileri ele almanın ve küreselleşme ile göç olgusu arasındaki ilişkiyi uygun bir zemine oturtmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

⁵⁹ Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı, “**Dünyada ve Türkiye’de Yasa dışı Göç**”, 2001, Ankara.

⁶⁰ **Globalleşme ve Suç, Göçmen Kaçakçılığı**, (Erişimi), <http://www.caginpulisi.com.tr/63/28-29-30-31-32.htm>, 23.07.2008.

1.1. KÜRESELLEŞME VE GÖÇ NEDENLERİ

Bir insanın göç etmesine sebep olan faktörler, göçlerin başlangıcında oluşumunda ve sonucunda yaşanan olaylar tarih boyunca çok değişmemiş, sadece içinde buldukları çağın özelliklerine göre şekillenmiştir. Ülkeler arasındaki fiziki sınırların gittikçe önemini yitirmeye başladığı, dünyanın hızlı bir şekilde tek bir ekonomi ve yönetim sistemine yöneldiği, küresel haberdar olmanın arttığı, teknolojik gelişmeler sayesinde dünyanın her yerinin bugüne kadar olmadığı şekilde birbirine yakın olduğu, insan hakları ve demokrasi söylemlerinin binlerce yıllık gelişimiyle doruk noktasına ulaştığı düşünülen zamanımızın bütün olumlu düşüncelerinin aksine, hızla tüketilen kıt kaynaklar, doğanın bilinçsiz kullanımı yüzünden her gün artan çevresel felaketler, nüfus artışında ülkeler arasındaki farklar, küresel gelir dağılımındaki dengesizlik, tarihten hiçbir ders alınmamacasına devam eden politik çekişmeler ve savaşlar, uluslararası göçü günümüz ulusal ve uluslararası politikalarını etkileyen, gelecekle ilgili planları yönlendiren temel kavramlardan birisi haline dönüştürmüştür. Gündemin akıl almaz bir hızla değiştiği, her “yeni” olanın çok kısa sürede eridiği, emeği üretenden çok, tüketenin değerli kılındığı bu çağda, küreselleşmenin hayatımızın her alanına müdahale ettiği ve kendince yeni bir dünya tasarımı sunduğu, tartışmasız bir gerçektir.⁶¹

Küreselleşme, farklı yazarlara göre birbirine yakın tanımlanmakta ve içeriğine ilişkin çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Bu da göstermektedir ki, küreselleşmenin tanımı ve içeriğinde bir sınırlama getirmek kolay değildir.⁶²

Anthony Giddens (1990) küreselleşmeyi; birbirinden uzakta yaşanan bölgesel olayların, dünya çapında sosyal ilişkiler olarak birbiriyle ilişkilendirmede yoğunlaşma olarak tanımlarken, Robert Cox (1994); küreselleşmenin özelliklerini; devletin uluslararasılaşmasını hızlandıran üretimin, işçiliğin uluslararasılaştırılması, güneyden kuzeye göç hareketleri,

⁶¹ Ferzan Durul, **Küreselleşme ve İnsan Hakları**, İstanbul, Toroslu Kitaplığı, 2008, s.12.

⁶² Şengül Hablemitoğlu, **Küreselleşme Düşlerden Gerçeklere**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2004, ss:39-40.

birbirleriyle rekabet eden çevre gibi faaliyetlerin devletleri küresel dünyanın birer şirketi haline getirmesidir, şeklinde ifade etmektedir.

Baskın Oran ise küreselleşmeyi; “Batı’nın gerek altyapısal gerekse üstyapısal etkisini bütün dünyaya yayması” biçiminde tanımlamaktadır. Bu tanımda, altyapı ile kastedilen “kapitalizm”, üst yapı ile kastedilen ise akılcılık (rasyonalizm), laiklik ve demokrasidir.⁶³ Ancak, küreselleşmenin belli trendlerin aldığı biçimi mi, yoksa yeni bir çağı mı ifade ettiği tartışmalıdır. Bilimsel ve siyasi tartışmaların bütün taraflarınca kullanılan bu kavramın, çoğu zaman ampirik verilere dayandırılmadan, bilimsel olmaktan çok siyasi bir nitelikte kullanıldığı öne sürülmektedir. Bu açıdan, küreselleşme sürecini ifade etmek için seçilen alan, kavramı kullananların pozisyonlarına göre değişiklik göstermektedir. Marksistler, “ekonomik tek tipleştirme” üzerinde dururken, liberaller mal, hizmet ve sermaye akımlarına, bazıları da kültürel küreselleşmeye vurgu yapmaktadırlar.⁶⁴

Bu kapsamda, Oran’ın da belirttiği gibi küreselleşmeyle ilgili birbirine zıt iki temel yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Birinci yaklaşıma göre, “küreselleşme, çağdaşlaşma ve gelişme demektir”, ikinci yaklaşıma göre ise, “küreselleşme, emperyalizmin 21. yüzyıl başındaki adıdır”.

Birinci yaklaşıma göre küreselleşme; önüne geçilemeyecek, üstelik de önüne geçilmemesi ve desteklenmesi gereken bir süreçtir. Zira, küreselleşmenin herkese faydası vardır. Ekonomik bakımdan küreselleşme, dünya kaynaklarının en akılcı ve verimli kullanılmasına olanak sağlayarak dünya ticaretini ve gelişmeyi hızlandırmaktadır. Bu durumun orta vadede, şu anda küreselleşme nedeniyle geçici olarak zarara uğrayanlar da dâhil olmak üzere herkese faydası olacaktır. Küreselleşmenin asıl etkilerinin görüldüğü iletişim alanındaki gelişmeler göz önüne alındığında, bu ekonomik yararın gittikçe artacağı anlaşılabacaktır. Siyasal bakımdan küreselleşme; Batı’nın demokrasi ve insan haklarına dayanan temel değerlerini, bu tür değerlerin bulunmadığı ya da yeterince yaygın olmadığı azgelişmiş ülkelere taşıyarak

⁶³ Baskın Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3. Basım, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2000, s.4.

⁶⁴ Kadir Koçdemir, **Milli Devlet ve Küreselleşme**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2004, ss. 344-346.

ve iletişim alanındaki gelişmeler sayesinde demokrasiyi ve bireyin özgürlüğünü güçlendirerek demokrasinin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Uluslararası düzen bakımından ise Batı düzeninin dünyaya egemen olması, tarihin ve ideolojik kavgaların sona ermesi anlamına geleceğinden, temel çatışmalar ortadan kalkacak ve olası sürtüşmeler “Yeni Dünya Düzeni” içerisinde “Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü” yoluyla denetim altına alınacaktır. Kısaca, dünyaya bir Batı Barışı egemen olacaktır.

Küreselleşmenin, emperyalizmin 21. yüzyıl başındaki adı olduğunu savunan ikinci yaklaşıma göre, bu kavram ekonomik açıdan, Batı'nın ekonomik düzeni olan kapitalizmin dünyaya yayılma çabasıdır. Amaç, “Açık Kapı” politikasıyla tüm dünyayı kapitalizmin pazarı hâline getirmektir. Bu ilişki, “Eşitsiz Değişim” esasına dayandığı için, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki emperyalizm döneminde olduğu gibi azgelişmiş dünyanın aleyhinedir. Küreselleşme sonucunda, dünyadaki gelir dağılımı ürkütücü biçimde bozulmaktadır ve bu durum azgelişmiş bölgelerin kesin biçimde sömürgeleştirilmesine yol açacaktır. İşsizliğin artması ve toplumsal güvenliğin azalması bu yeni sömürgeleştirme düzeninin göstergeleridir. Siyasal bakımdan, küreselleşmenin getirdiği demokrasi ve insan hakları gibi kavramlar bir aldatmacadır. Bu kavramlar, iç dinamikler sonucunda ortaya çıkmadıkları için azgelişmiş ülkelerde daha fazla çatışmalara yol açmaktadır. Ayrıca, Batılı ülkeler bu kavramları azgelişmiş ülkelerin içişlerine müdahale etmek ve bu ülkelerdeki ulus devlet yapısını zayıflatarak amaçlarına kolayca ulaşmak için kullanılmaktadır. Bunun da ötesinde, az gelişmiş ülkelerde yaşanan yoksullaşma, güçlü lider isteklerini ortaya çıkararak baskıcı rejimlerin kurulmasına yol açmaktadır. Uluslararası düzen bakımından ise, küreselleşmenin başlıca sloganı olan “Yeni Dünya Düzeni” kavramı, aslında tam manasıyla bir düzensizliğin ve kaosun adıdır. 1990'larda uluslararası çatışmaların artması ve şiddetlenmesi bu durumu açıkça göstermektedir.⁶⁵ Abadan bu konuda; “Çağımızda en güçlü toplumsal değişme yaratan süreç küreselleşmedir. Bu süreçte çok sayıda insanın kendine yeni bir yurt

---

⁶⁵ Oran, a.g.e., s. 1-3.

araması, gönderen ve gönderilen ülkelerin toplumsal dokularında olağanüstü büyük sarsıntılar yaratmaktadır. Göçün ilk etkisi, ekonomik alanda fark edilmekle beraber, zaman içinde toplumsal ilişkiler, kültür, ulusal politikalar ve uluslararası ilişkiler alanlarında da kendini duyurmaktadır. Ulus devletin manevra alanı daralmakta, küreselleşmenin getirdiği liberal piyasa ekonomisi nedeni ile, ulusal kamu yönetimlerinin sunabilecekleri sosyal destek hizmetleri azalmakta veya ortadan kalkmaktadır. Demografik hareketlilik, ulus-devletin sınırları içinde daha yüksek bir etnokültürel farklılaşma yaratmakta, böylece kümlük ve geleneksel sınırlar alanındaki hatların birbirine karışmasına yol açmaktadır.”⁶⁶

Küresel çağın belirgin özelliklerinden birinin hareketlilik olduğu bilinmektedir. Kimliğin kaynakları, sosyal statü ve mekan değil hareketin kendisidir. Artık yabancılaşma vardır ama, “yabancı” yoktur, “yerli” yoktur, geçici düzenlemeler, hareketli ilişkiler, etkileşimler vardır. Bu “yerinde durmazlık” farklı bir özdeşleşme ahlakını beraberinde getirmektedir. Her kişi bir diğerrinin yerinde olmak bir başkasının kimliğine yakalamak/benzemek istemektedir. Küreselleşme kimlik, ilişki ya da tarihle tanımlanmayan yok mekanlar, olmayan ancak gidilmek istenen yerler yaratmaktadır. “Yolcu” mekana ait bir varlıktır, o kimliğini gümrük bürolarında, köprü gişelerinde ya da dijital yazar kasalarda bulur. Onun formal kimliği yolculuğun başlangıcında ve bitişinde biçimlenir. Birey yalnızdır. Yok mekan ne tekil bir kimlik, ne de ilişki yaratır, küreselleşme yok mekanlara ulaşmaya çalışanların yalnızlığını ve benzeşmelerini sağlamıştır.⁶⁷

Küresel düzeyde kaynakların ve zenginliğin Güneyden Kuzeye akmasının söz konusu olduğu bir ortamda nüfus hareketlerinin de aynı rotayı takip etmek istemesine şaşdırmamak gerekir. Ülkeler arasındaki büyük gelir farkları insanların günümüzde kolayca yaşadıkları yerleri bırakıp, daha iyi bir iş ve daha iyi bir gelecek için zengin ülkelere göç etmelerine, deyim yerinde ise bir çeşit karanlığa gözleri kapalı olarak atılmalarına neden olmaktadır.

⁶⁶ N. Unat Abadan, **Bitmeyen Göç**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, s. 297.

⁶⁷ **Küreselleşmenin Psikolojik Boyutları**, (Erişim), <http://www.kemalsayar.com/akademik/akademik1.asp>, 12.01.2009.

Bununla birlikte, en yüksek refah seviyesine sahip ülkelerde dahi istihdam sorunları yaşanmaktadır. Uluslararası göçler göç alan ülkenin iç dengelerini sarsıcı bir niteliğe sahiptir. Söz konusu ülkelerdeki insanlar arasında yabancı düşmanlığı kolayca yayılmaktadır. Çünkü tanımadıkları insanlar gelip, çok daha düşük ücretler karşılığında çalışarak işlerini ellerinden almaktadırlar.⁶⁸

Bu durumda küresel çağın simge kişisi göçmendir. Göçmen kökeniyle ilgili anıların, ama aynı zamanda onları unutmaya gerekliliğinin, uzak bir ülke ve tarihe bağlılıkla ona ev sahipliği yapan kültüre bağlanma ihtiyacının gerilim hattındaki kişidir. Dünya ölçeğinde toplumlar ve bireyler sürekli bir değişim girdabı içine girmiş gibidirler, yeni olanaklar açılırken insanları ve toplumları daha da kırılğanlaştıran bir süreç yaşanır. Sınırların geçilmesi demek giderek daha çok insanın, ülkelerini terk etmeseler bile, kültürel ürünleri paylaşması demektir. Böylesi bir durumda, kişilerin kültürel kökleri ve yerel aidiyet hisleri ile küresel sisteme katılma isteği arasında sürekli bir gerginlik, çatışma yaratır.⁶⁹

Özellikle Asya, Afrika ve Güney Amerika'da ulusal ekonomilerin gittikçe artan sayıda insana yaşayabilecek kadar ücret ödeyen bir iş verememesi, bazı ülkelerde yaşanan işgücü açığına denk gelmektedir. İş bulma olanakları arasındaki bu büyük fark, küresel ölçekte toplu göçlere neden olmuştur. Dünya çapında işçi trafiği hem gönderen hem de alan ülkeler açısından kritik noktaya ulaşmıştır. Tarihin belli bir noktasında, milyonlarca insanı yeni bir yaşama başlamak üzere binlerce kilometre uzağa sürükleyen nedenleri açıklayan, yoksulluğun "iticiliğine" ve uzak ülkelerdeki ekonomik fırsatların "çekimine" dayanan geleneksel açıklamalar fazla mekaniktir. İşgücünün artan hareketliliği büyük oranda son yıllarda sermayede görülen dünya çapında olağanüstü hareketliliğe bağlanmaktadır (Castles-Miller)⁷⁰.

Bu bağlamda, göçün nedenleri üzerinde etkili olan en önemli gelişmelerden biri de "kültürel küreselleşme" olgusudur. Küreselleşmeyle

⁶⁸ M.Touraine, **Altüst Olan Dünya**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997, s.198.

⁶⁹ Hablmitoğlu, **a.g.e.**, ss. 123-124.

⁷⁰ R.J. Barnet ve J. Cavanagh, **Küresel Düşler**, Çev.:Gülden Şen, İstanbul, 1995, s.235-238.

birlikte; iletişim ve bilgi teknolojileri ile ulaşım ve taşımacılık alanında yaşanan devrimler toplumları dönüştürerek göç akımları üzerinde çok boyutlu etkiler yaratmaktadır. Örneğin, seyahat etmek daha önce hiç olmadığı kadar ucuz ve kolay hâle geldiğinden, göçmenlerin uzak mesafelere göç etme eğilimleri artmaktadır. Benzer şekilde küresel iletişim sistemleri, göçmenlerin uzak ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve politik gelişmeleri izleyerek gidebilecekleri ülkeler hakkında bilgi sahibi olmalarına imkân sağlamakta ve göç edip etmeme veya hangi ülkeye göç edecekleri yönündeki kararlarını kolaylaştırmaktadır. Pahalı olmayan ulaşım ve iletişim sistemleri, göçmenlerin ülkelerinde kalan aileleri ile sürekli olarak bağlantılı durumda olmalarına imkân tanıdıklarından göç kararını geçmişte olduğu gibi radikal bir adım olmaktan çıkarmaktadır.⁷¹

Gelişen iletişim kanalları sayesinde, göçmen kitleleri kendi aralarında olduğu kadar ülkelerindeki akrabalarıyla da artan oranda bir dayanışma ve iş birliği içerisine girmektedirler.⁷² Bu durum, göçmen ağlarının oluşmasını ve gelişmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte; ekonomik küreselleşmenin merkez kapitalist ülkeler ile onların etki alanındaki gelişmekte olan dünya arasında oluşturduğu ve birçok durumda sömürgecilik geçmişini yansıtan ideolojik ve kültürel bağların, merkez devletlerin medyası tarafından yayımlanan programlar ve reklam kampanyaları ile pekiştirilmesi de göçmen ağlarının sürekliliğini sağlayan başat unsurlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷³

Yasa dışı göç küreselleşme ile çok bağlantılıdır. Çünkü küreselleşme insanların bırakın kendilerini, hayallerini kısıktırıyor. Sadece ihtiyacını karşılamakta zorlanan insanlar isteklere, arzulara yöneliyor ve hiç olmazsa “Burada ihtiyacımı karşılayamazken, o toplumda ihtiyacımı karşılayan bir insan olayım.” diye düşünüyor. O toplumu gördüğü zaman, bu defa “Niye sadece ihtiyacımı karşılayayım? İhtiyaçtan istek kategorisine geçeyim.” diyor. İş o noktaya geliyor ki küreselleşmeyle beraber artık arzular arzuyu arzuluyor

⁷¹ Susan F. Martin, “Global Migration Trends and Asylum”, New Issues in Refugee Research, Working Paper No. 41, (Erişim), <http://www.jha.ac/articles/u041.htm>, 12.01.2009.

⁷² Abadan-Unat, **a.g.e.**, s. 16-17.

⁷³ Mutluer, **a.g.e.**, s. 26.

oluyor.⁷⁴ Ekonomi nerede güçlenecekse yasa dışı göç de oraya akacaktır.

1.2. SOSYO-POLİTİK NEDENLER

Sosyo-politik açıdan öne çıkan nedenler, dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen savaşlar, etnik çatışmalar ve insan hakları ihlalleridir. Savaşlar ve iç çatışmalar, geçtiğimiz yüzyılda da tüm çıplaklığıyla dünya gündemine damgasını vurmuştur. 20. yüzyılın tarihteki en ölümcül yüzyıl olduğu gerçeği tarihçilerin genel kanaatidir. İnsanoğlu sadece bir yüzyıla, iki büyük dünya savaşı, 40 yıl kadar süren soğuk savaş dönemi, çok sayıda ülkelerarası ve ülke içi silahlı çatışmayı sığdırmış; bu çatışmalar sonrasında 187 milyon civarında insan ölmüştür. Bu silahlı çatışmaları geçmiş dönemlerle kıyasladığımızda, karşımıza asker-sivil ayrımı gözetilmeksizin yapılan kitle katliamları ve silahlanmadaki müthiş gelişmeler çıkmaktadır.⁷⁵ 20. yüzyılda meydana gelen savaşlar ve iç çatışmalar gibi sosyo politik ve siyasal nedenlerle 43 milyon insan başka ülkelere sığınmış ya da göç etmiştir.⁷⁶

Savaşlar ve iç çatışmalar sonucunda ortaya çıkan, dünyada mülteci üreten bölgelere bakıldığında, ilk sırada Asya kıtasının yer aldığını, daha sonra ise Afrika'nın geldiğini görmekteyiz. Bilindiği üzere savaşlar ve çatışmalar sonucunda sıkıntıya düşenler sadece mülteciler değildir. Henüz mülteci statüsünü alamamış sığınmacılar, ülke içinde yerlerinden edilmiş kişiler ve vatansız konumuna düşen insanlar gibi çeşitli şekilde sınıflandırılan insan grupları ortaya çıkmaktadır. BMMYK'nin ilgi alanına giren bu insanların toplamı 01 Haziran 2007 tarihi itibarıyla 32,861,500 kişidir. Dünyada mülteci, sığınmacı ve ülke içinde yerlerinden edilmişler gibi mağdurların en yoğun olduğu bölgelerin ülkemize yakınlığı dikkat çeken diğer bir husustur. Orta

⁷⁴ Mehmet Fikret Gezgin “Güvenlik Boyutunda Yasa dışı Göç ve Türkiye” **SAREM**, Sayı 19, Mart 2003.

⁷⁵ Kemal Eker, “Türkiye’de Yasa dışı Göç Sorunu”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008, İzmir, s.159.

⁷⁶ Eker, **a.g.e.**,s.159. Ayşe Ekşi, “Sığınmacı ve Göçmenlerde Psikopatoloji”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 3, 2002, s. 216.

Asya, Güney Batı Asya, Kuzey Afrika ve Ortadoğu gibi bölgeler dünya mültecilerinin üçte birinden fazlasını barındırmaktadır.⁷⁷

Ortadoğu'da uzun zamandır devam eden karışıklıklar, İran'daki rejim değişikliği, İran-İrak savaşı, Körfez savaşı ve sonrasında Irak'ın kuzeyinde ortaya çıkan durum, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılması, Yugoslavya'nın parçalanması, Afganistan'daki olaylar, Kafkasya'daki son durum, Afrika ve Asya'daki ekonomik sıkıntılar ve iç karışıklıklar, Amerika'nın Irak'a müdahalesi ve halihazırda devam eden iç karışıklıklar bu bölgelerde yaşayan insanları yasal olmayan yollardan toplu veya münferit olarak göç etmeye zorlamıştır. Uluslararası alanda meydana gelen coğrafi olarak Türkiye'nin yanı başında meydana gelen bu gelişmeler Türkiye'yi doğrudan etkilemiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde savaşlar ve silahlı iç çatışmalarda ve dolayısıyla mülteci ve sığınmacıların sayısında önemli bir artış gözlenmektedir. Bu dönem, "yasa dışı göç"ün organize bir suç türü olarak ortaya çıkmasıyla aynı zamana rastlamaktadır. Zira savaşların yarattığı ekonomik ve sosyal tahribat sonucunda sadece mülteci ve sığınmacılar değil, bu kriterleri taşımayan fakat sosyo-ekonomik olarak derinden etkilenmiş insan toplulukları da ortaya çıkmaktadır. Dünyanın birçok bölgesinde çatışmalar yaşanmaya devam etmekle birlikte, Soğuk Savaş sonrası dönemde yakın çevremizde gerçekleşen, ülkemize coğrafi ve kültürel yakınlıkları söz konusu olan bölgeler ve ülkemizi göç açısından etkileyen önemli çatışmalar ve bu çatışmalar sonucunda ortaya çıkan mülteciler biraz daha yakından ele alınacaktır. Daha sonra da ülkemize uzak da olsa iç çatışmaların yoğun olarak görüldüğü ülkelerdeki mülteci sayılarına genel olarak bakılacaktır.

⁷⁷ BMMYK, Ankara, 2005, s.21.

1.2.1. SAVAŞLAR

20. yüzyılın, yerel, bölgesel ya da küresel savaşları, daha önceki yüzyıllardaki savaşlardan daha geniş ölçekte olmuştur. Amerikalı uzmanların öldürülen insan sayısına göre sıraladıkları, 1816 ile 1965 yılları arasında yaşanan 74 uluslararası savaş arasında, en kanlı geçen savaşların ilk dördü 20. yüzyılda gerçekleşmiştir. (Birinci ve İkinci Dünya savaşı, 1937-39'da Çin-Japon savaşı ve Kore savaşı.). Bu savaşlarda ölen insan sayısı 1 milyonun üzerindedir. Modern savaşın bütün vatandaşları kapsadığını ve çoğunu seferber ettiğini; hayal edilemeyecek miktarlarda askeri donatımla sürdürüldüğünü ve bütün ekonomiyi bunları üretecek şekilde yönlendirmeyi gerektirdiğini; hesapsız yıkıma yol açtığını ve nihayet savaşa katılan ülkelerin hayatlarına hakim olduğunu ve bu hayatları dönüştürdüğünü söyleyebiliriz.⁷⁸

Aşağıdaki grafikte anlaşıldığı üzere, silahlı çatışmalar olarak dikkate alınan çatışmaların neredeyse tamamının iç çatışmalar olduğu söylenebilir. Bütün bu zaman dilimi boyunca iç çatışmaların sayısı bazı yıllarda 50'ye yükselmiştir. Bu durum, dünyada mevcut 190 civarında ülkenin % 26'sında iç savaş ve çatışma yaşandığını göstermektedir.⁷⁹

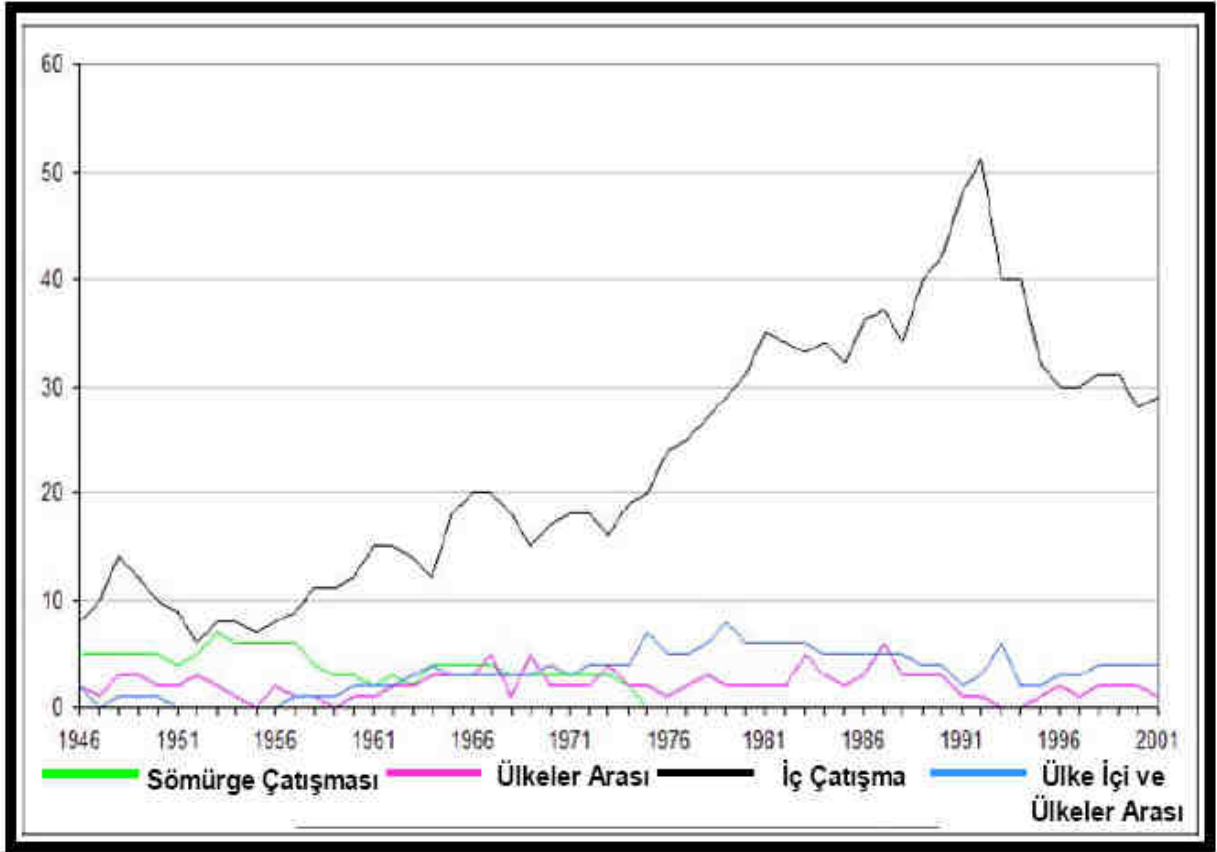
Küresel toplam rakamları gösteren aşağıdaki grafiğe baktığımızda silahlı çatışmaların 1950'lerden itibaren yükselişe geçtiği ve Soğuk Savaşın sona erdiği 1990'ların başında en yüksek noktaya çıktığı görülmektedir. Daha sonra dünyadaki çatışmalar yavaş yavaş azalarak, 2001 yılında 1980'lerdeki düzeye gerilemiştir. Fakat hâlâ 1950, 1960 ve 1970'lerdeki düzeyin üstündedir.⁸⁰

⁷⁸ Eric Hobsbawm, **Kısa 20.Yüzyıl 1914-1991 Aşrılıklar Çağı**, çev. Yavuz Alagon, İstanbul, Everest Yayınları, 2006, s.28.

⁷⁹ (Erişim), <http://gsociology.icaap.org/reports/polsum.html>, 03.01.2009.

⁸⁰ (Erişim), <http://gsociology.icaap.org/reports/polsum.html>, 03.01.2009.

ŞEKİL 1: 1946-2001 Yılları Arasında Dünyada Meydana Gelen Silahlı Çatışmalar.

Kaynak: <http://gsociology.icaap.org/reports/polsum.html> (03.01.2009).

Aşağıda ülkemize yakın bölgelerde gerçekleşen ülkemizi birçok yönden olduğu üzere göç açısından da etkileyen önemli çatışmalar ve bu çatışmalar sonucunda ortaya çıkan mülteciler değerlendirilecektir.

1.2.1.1. ORTADOĞU

Soğuk Savaş döneminin hemen sonunda patlak veren savaşlardan biri Birinci Körfez Savaşı'dır. Irak'ın 02 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmesi üzerine; ABD, İngiltere ve Fransa'nın öncülük ettiği "Koalisyon Güçleri" Irak'a müdahale etmiş, "Çöl Fırtınası" adı verilen ve 42 gün süren harekât sonunda Irak'ın mağlubiyeti kesinleşerek, 27 Şubat 1991'de ateşkes ilan edilmiştir.

Savaş, binlerce kişinin başta Türkiye olmak üzere İran, Suriye ve Ürdün gibi komşu ülkelere göç etmesine yol açmıştır. Bölgeden gerçekleşen göçler, “Çöl Fırtınası Harekâtı” öncesi ve sonrasında olmak üzere iki dönemi kapsamaktadır. Irak’ın Kuveyt’i işgal ettiği tarihten, Koalisyon Güçlerinin harekâta başladıkları tarihe kadar olan dönemde, Türkiye’ye kaçanları da iki grupta toplamak mümkündür. İlk grubu, krizden önce Irak ve Kuveyt’te çalışmakta olan yabancı uyruklu işçiler oluşturmaktadır. Altmış beş ayrı ülke pasaportu taşıyan, ancak çoğunlukla Bangladeşli ve Pakistanlılardan oluşan 62.922 kişi Türkiye’de kısa bir süre barındırıldıktan sonra ülkelerine gönderilmişlerdir. İkinci grup ise Türkiye’ye sığınan Iraklı asker ve sivillerden oluşmaktadır. Bunların sayısı da 5.274 kişiyi bulmuştur. Irak’tan ikinci ve esas büyük göç dalgası ise, ateşkes sonrasında yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Ateşkesi izleyen günlerde, Irak’ta doğan kaostan faydalanan güneydeki Şiiiler ile kuzeydeki Kürtler, dışarıdan gördükleri desteğin de etkisiyle, Saddam rejimini devirmek üzere iki koldan başkaldırmışlardır. Kuzeyde birçok şehir Kürtlerin eline geçmiş fakat kısa bir süre sonra, Irak kuvvetleri toparlanarak önce güneydeki Şii ayaklanmasını bastırmışlar, arkasından da hava kuvvetlerinin desteğiyle kuzeydeki Kürtlerin üzerine yürüyerek bölgeyi tekrar ele geçirmişlerdir. Bu gelişmelerden sonra, başta Kürtler olmak üzere yöre halkı Türkiye ve İran’a kaçmaya başlamıştır.⁸¹ Savaş sonrasında, sayıları 1,5 milyona yaklaşan Kuzey Iraklı Kürt ve Türkmen Türkiye ve İran’a sığınmak zorunda kalmıştır.⁸²

Mart 2003’te başlayan İkinci Körfez Savaşı olarak bilinen savaş ise bilindiği gibi ABD’nin Irak’ı işgaliyle sonuçlanmıştır. Irak’taki kanlı çatışmalar hâlen devam etmektedir. BMMYK’ye göre, bu savaş neticesinde Irak’ı terk eden iki milyondan fazla Iraklı’nın 1,4 milyonu Suriye’ye, 500-750.000’i Ürdün’e kaçmıştır. Bu bağlamda; yaklaşık 1,5 milyon Iraklı’nın sığındığı ve günde ortalama 2.000 kişinin giriş yapmaya devam ettiği Suriye’nin, Iraklılara vize koyacağını açıklamasından sonra Irak’tan kaçışların Türkiye’ye yöneldiği

⁸¹ Muhteşem Kaynak ve diğerleri, *Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye (1988-1991)*, Ankara, Tanmak Yayınevi, 1992, s. 27-28.

⁸² Celil Balkan, *Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Sorunları*, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006, s. 37.

ve Ekim 2007 itibarıyla ülkemize sığınanların sayısının 4.355 kişi olduğu belirtilmektedir.⁸³

Irak dışında Ortadoğu bölgesinde devam eden Arap (Filistin)-İsrail çatışmaları da sürekli olarak mülteci üretmeye devam etmektedir. Arap-İsrail gerginliği, yakın geçmişte (2006 Temmuz-Ağustos aylarında) Lübnan'da konuşlu Hizbullah militanlarının sekiz İsrail askerini öldürüp iki askeri de rehin alması sonucu, İsrail ve Lübnan Hizbullah'ı arasında baş gösteren çatışmalar şeklinde karşımıza çıkmıştır. 12 Temmuz ile 14 Ağustos 2006 tarihleri arasında süren çatışmalar ve İsrail'in Lübnan'da gerçekleştirdiği saldırılar sonucunda 1.109 Lübnanlı sivil ölmüş, bir milyondan fazla kişi de mülteci durumuna düşmüştür.⁸⁴

1.2.1.2. AFGANİSTAN

Afganistan'da Soğuk Savaş döneminde başlayan sorunlar günümüze kadar taşınmıştır. Afganistan'da, 1978 Nisan ayında iktidarı ele geçiren Nur Muhammed Taraki yönetiminin Sovyet yanlısı politikalar izlemeye başlaması ve Aralık 1978'de Sovyetler Birliği ile "Dostluk, İyi Komşuluk ve İş Birliği Antlaşması" imzalaması üzerine, çeşitli Müslüman grupların yönetime karşı Nisan 1978'den itibaren başlattıkları silahlı direniş hızla güçlenmiştir. Bundan sonraki dönemde, söz konusu direnişin Afgan Hükümetince kırılmaması sonucunda Sovyetler Birliği, Dostluk Antlaşması'na dayanarak 25 Aralık 1979'da Afganistan'ı işgal etmiştir. 1979 yılından 28 Nisan 1992'ye kadar olan süreçte, iki milyon Afgan hayatını kaybetmiş, altı milyon kişi de ülkesini terk ederek mülteci durumuna düşmüştür.⁸⁵

Ülkede hizipler arasındaki çekişmeler sürerken; Afganistan'daki etnik grupların en büyüklerinden Peştunların Kabil'deki yönetimde temsil edilmemesinin de etkisiyle, çoğunluğu Pakistan'daki medreselerde eğitilen

⁸³ "Türkiye'ye Sessiz Göç", **Hürriyet Gazetesi**, 04 Ekim 2007.

⁸⁴ (Erişim), http://tr.wikipedia.org/wiki/2006_%C4%B0srail-L%BCbnan_Krizi, 30.01.2009.

⁸⁵ Celil Balkan, **Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2006, s. 37.

Peştun ağırlıklı Taliban güçleri, 1994 yılından itibaren Rabbani hükümeti karşısında ciddi bir rakip olarak ortaya çıkmaya başlamış ve Eylül 1996'da Kabil'de denetimi ele geçirmiştir. Bunun üzerine Rabbani, Taliban aleyhtarı Kuzey İttifakı güçlerine katılmak üzere Kabil'den kaçmıştır. 1997 yılında Pakistan ve Suudi Arabistan tarafından tanınan Taliban yönetimi, 2000 yılında ülkenin neredeyse % 95'inde denetimi ele geçirmiştir. Taliban yönetiminin, Sovyetlere karşı birlikte savaştıkları Suudi asıllı Usame bin Ladin yönetimindeki El Kaide terör örgütüne barınma imkânı ve destek sağlaması ve ABD'nin 1998 yılında Nairobi ve Darüsselam'daki büyükelçiliklerine yapılan bombalı saldırılardan El Kaide'yi sorumlu tutması üzerine ABD, Ağustos 1998'de Usame Bin Ladin'e ait olduğunu öne sürdüğü üsleri füzelerle vurmuştur. 1999 yılında BM Güvenlik Konseyi, Usame Bin Ladin'i yargılanmak üzere teslim etmeyen Afganistan'a mali yaptırımlar ve hava ambargosu uygulamaya başlamış, Ocak 2001'de de ek yaptırımlar getirmiştir. Bu gelişmelerden sonra 11 Eylül 2001'de New York'daki saldırılardan El Kaide'yi sorumlu tutan ABD ve İngiltere gibi müttefikleri Ekim 2001'den itibaren Afganistan'a hava saldırısı başlatmıştır. Bu harekâtla birlikte Kuzey İttifakı adı verilen muhalif gruplar da Taliban'a karşı saldırıya geçmiş ve 13 Kasım 2001'de ittifak güçleri Taliban'ın boşalttığı Kabil'e girmiştir. 7 Aralık 2001'de Taliban güçlerinin son kaleleri olan Kandahar'dan da uzaklaştırılmasından sonra, Ocak 2002'de BM'nin Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (International Security Assistance Force-ISAF) askerleri Afganistan'a yerleşmiştir. Afganistan'da aşiretlerin oluşturduğu meclis (Loya Jirga), Haziran 2002'de Hamid Karzai'yi Devlet Başkanı seçmiştir. Hükümet kurulmuş olsa da ISAF ve hükümet güçleri ile Taliban ve El Kaide militanları arasındaki çatışmalar, özellikle ülkenin güneyindeki belli bölgelerde bugün de devam etmektedir.⁸⁶ Bütün bu gelişmeler çerçevesinde Afganistan, günümüzde mülteci üreten bölgeler arasında başı çekmeye devam

⁸⁶ Afganistan'da 1992 yılından sonraki gelişmeler (Erişim), http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Afghanistan_since_1992, 03.03.2009.

etmektedir. 2006 yılı sonu itibarıyla sayıları 2.1 milyonu bulan Afgan mülteciler, dünyadaki mültecilerin beşte birini (% 21) oluşturmaktaydı.⁸⁷

1.2.1.3. BALKANLAR

Soğuk Savaş'ın hemen sonrasında, birçok etnik unsuru barındıran Yugoslavya, 1991 ile 1996 yılları arasındaki beş yıl gibi kısa bir sürede parçalanmıştır.⁸⁸ Yugoslavya'nın parçalanması sürecinde en kanlı olaylar Bosna-Hersek'te yaşanmıştır. 1992-1995 yılları arasındaki Bosna Savaşı, insanlık tarihinin en kara sayfaları arasındaki yerini almıştır. Savaş sırasında 250.000'e yakın kişi hayatını kaybetmiş ve Bosna-Hersek nüfusunun yaklaşık yarısı (2,2 milyon kişi) yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalmıştır.⁸⁹

Eski Yugoslavya'nın Bosna dışındaki diğer bir sorunlu bölgesi de Kosova'dır. Arnavutların yoğun olarak yaşadıkları Kosova'da, 1989 yılında Kosova'nın özerkliğinin iptal edilmesi, etnik gerilimi yükseltmiş ve 1990-1996 arasında 500 binden fazla Arnavut çeşitli Avrupa ülkeleri ve ABD'ye gitmiştir. 1998-99 yılları arasında Sırlar ve Arnavutlar arasında yaşanan silahlı çatışmalar ise Kosova'da insan hakları ihlallerinin zirveye çıktığı dönemdir. 24 Mart 1999 tarihinde Yugoslavya'ya NATO'nun hava bombardımanına başlamasını takip eden 78 gün içinde, Sırp ve Yugoslav kuvvetleri tarafından başlatılan etnik temizlik kampanyası sonucunda, 800 binden fazla Arnavut bölgeyi terk ederek, büyük çoğunlukla Arnavutluk ve Makedonya'ya sığınmışlar ve bu ülkelerde çok ciddi ekonomik krizlerin yaşanmasına neden olmuşlardır. Kosova'daki savaş sonucunda, iki milyon nüfuslu Kosova'da yaşayan insanların neredeyse yarısı yaşadıkları yerleri terk ederek, Arnavutluk (500 bin), Makedonya (300 bin), Sancak (70 bin) ve Bosna-

⁸⁷ BMMK, Global Trends, 2006, s. 7.

⁸⁸ Tayyar Aydın, "Neden ve Sonuçları ile Yugoslavya İç Savaşı", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 3, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Şubat 2004, ss. 179-197.

⁸⁹ Erhan Türbedar, "Bosna'da Adalet Yerini Buldu Mu?", **Stratejik Analiz Dergisi**, Nisan 2007, s. 12., (Erişim), <http://www.asam.org.tr/temp/temp373.pdf>, 03.03.2009.

Hersek (12 bin) gibi yerlere göç etmişlerdir. Arnavut mültecilerin bir kısmı da Türkiye, Preşevo, ABD ve AB ülkelerine gitmişlerdir. Bu mülteciler arasında Kosova'da yaşayan 40 bin kadar Boşnak da bulunmaktadır.⁹⁰

1.2.1.4. KAFKASYA

Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesi ile birlikte, birlik içerisinde yer alan ülkelerde bastırılmış sorunlar ve düşmanlıklar da yeniden baş göstermiştir. Bunlar arasında ilk patlak veren sorun Yukarı (Dağlık) Karabağ sorunudur. Ermenistan ve Azerbaycan arasında, Azerbaycan'ın içinde özerk bir bölge olan Yukarı Karabağ'daki Ermenilerin bağımsızlık istekleri 1987'den itibaren seslendirilmeye başlamıştır. İki ülke arasındaki bu soruna paralel olarak, ilk önce Ermenistan'daki Azeriler etkilenmiş ve bu insanlar 1988 Şubat ayı ortalarından itibaren ata yurtlarından sürülmüşlerdir. Bu süreçte Ermenistan'dan sürülen Azerbaycan Türklerinin sayısı 243.682'dir. 1988 yılından itibaren silahlı çatışmaya dönüşen Yukarı Karabağ sorunu, kısa sürede bölge dışına da taşmış ve Ermenilerin, Azerbaycan topraklarının içlerine kadar girmesi ile sonuçlanmıştır. 1988 yılından, iki ülke arasında ateşkesin yapıldığı 12 Mayıs 1994 tarihine kadar, Yukarı Karabağ dâhil olmak üzere, Azerbaycan topraklarının beşte biri işgal edilmiş olup bu durum günümüzde de sürmektedir. Azeri-Ermeni çatışması neticesinde, 676.100 kişi yaşadıkları yerleri terk ederek Azerbaycan'ın iç bölgelerinde çadırlarda yaşamaya mahkûm edilmişlerdir.⁹¹

Soğuk Savaş sonrasında, Kafkasya'da sınır komşumuz olan Gürcistan'da da bu ülke sınırları içerisinde yer alan Güney Osetya ve Abhazya bölgelerinin Gürcistan'dan ayrılmak istemeleri çatışmalara yol açmıştır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Kuzey Osetya, Rusya

⁹⁰ Erhan Türbedar, "Bosna'da Adalet Yerini Buldu Mu?", **Stratejik Analiz Dergisi**, Nisan 2007, s.12., (Erişim), <http://www.asam.org.tr/temp/temp373.pdf>, 01.03.2009.

⁹¹ Sinan Ogan, "Ermenistan'ın Tehcir Politikası ve Neticesi: Azerbaycan'da Göçmen (Kaçkın) Sorunu", **Ermeni Araştırmaları Dergisi**, Sayı 9, Bahar 2003. (Erişim), <http://www.eraren.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=69>, 01.03.2009.

Federasyonu'nu oluşturan cumhuriyetlerden biri olurken Güney Osetya Gürcistan'ın bir parçası olarak kalmıştır. Ancak Güney Osetya'nın, Gürcistan'dan ayrılarak Kuzey Osetya ile tekrar birleşme ve Rusya Federasyonu'na katılma talebi Gürcistan tarafından toprak bütünlüğüne ve egemenliğine tehdit olarak algılanmış ve bugüne kadar gelen sorun başlamıştır. Bölgedeki gerginlikler bugün de devam etmektedir.⁹² Gürcistan'da 23 Kasım 2003'te "Kadife Devrim" olarak adlandırılan gelişme sonrasında yönetimi ele geçiren Saakaşvili yönetiminin, ayrılıkçı hareketleri kontrol altına almaya yönelik çabalarına hız vermesine rağmen, hem Güney Osetya'da hem de Abhazya'daki sorunlar dondurulmuş bir durumda hâlen devam etmektedir. Günümüzde, bölgedeki sığınmacı problemi, birçok bakımdan anlaşmazlığın genel çözümüne bağlı problemlerden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Gürcistan liderleri, sığınmacıların dönüşünün "asıl problem" olduğunu, diğer sorunların ondan sonra çözülebileceğini sürekli olarak tekrarlamaktadırlar.⁹³

Kafkasya bölgesinde bir diğer sorunlu bölge de Çeçenistan'dır. Çeçenlerin, Rusya Federasyonu'ndan ayrılmak amacıyla bağımsızlıklarını ilan ederek silahlı mücadeleye başlamaları üzerine, Rus güçleri de 1994 yılı sonlarında Çeçenistan'a karşı harekate girişmiştir. 1994 ile 1996 yılları arasında süren çatışmalarda on binlerce kişi ölmüştür.⁹⁴ RF'nin, Ağustos 1999'da giriştiği "Antiterör Harekâtı"nın başlangıcından itibaren Çeçenistan'da 380.000 kişi yerlerinden olmuşlardır. Bunlar içerisinde 200.000 kişi ülke içerisinde yerinden edilmiş kişi durumunda iken, 150.000 civarında kişi de komşu ülke İnguşetya'ya sığınmıştır.⁹⁵

⁹² (Erişim), http://www.kafkas.org.tr/bgkafkas/bukaf_gosetya_gosetyaanlasmazligi.html, 01.03.2009.

⁹³ Gürcistan'daki ayrılıkçı hareketler konusundaki değerlendirmeler için bkz. Oktay F. Tanrısever, "11 Eylül Sonrası Dönemde Gürcistan'ın İç ve Dış Siyasetinde Meydana Gelen Son Gelişmelerin Türkiye Açısından Önemi", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 4, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Aralık 2004, s. 103.

⁹⁴ Sadi Çaycı, "Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Çeçenistan'daki Durum", **Stratejik Analiz Dergisi**, Nisan 2005, s. 69.

(Erişim), <http://www.asam.org.tr/temp/temp43.pdf>, 03.03.2009.

⁹⁵ Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçiliği, "Rusya Federasyonu Çeçenistan Cumhuriyeti'ndeki Durum Hakkında Bilgi Notu"

1.2.2. İÇ ÇATIŞMALAR

Yıllardır gazetelerde, yaşadığı ülkelerden kaçıp başka ülkelere sığınmak isteyen insanlarla ilgili haberler çıkmaktadır. Dünyanın dört bir köşesinde yaşanan savaşıardan, iç çatışmalardan, insan hakları ihlallerinden ya da işsizlikten, açlıktan kaçıp kurtulmak isteyen yüz binlerce insan, yerini yurdunu terk edip karadan-denizden-havadan her türlü yolu deneyerek daha güvenli, daha zengin, daha demokratik ülkelere sığınmanın yolunu arıyor. Bu insanlar gittikleri yerlerde, çok güç koşullar altında, başta BM olmak üzere uluslararası kuruluşlardan gelen yetersiz yardımlarla varlıklarını sürdürmeye çalışıyorlar. Sığınmacıların büyük çoğunluğunu Afrikalılar oluşturuyor. Çünkü genellikle kabile kavgalarına dayanan iç çatışmaların en yoğun olduğu yer Afrika'dır.⁹⁶ Aşağıda soğuk savaş sonrası bazı Afrika ülkelerinde yaşanan gelişmeler değerlendirilecektir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük çaplı çatışmaların yaşandığı ve bugün dahi istikrar bulmamış olan bir ülke de Somali'dir. Ocak 1991'de Cumhurbaşkanı Siad Barre'nin düşürülmesinden sonra, Somali'nin birçok bölgesinde güç mücadelesi ve kabile savaşları başlamıştır. Gruplar arasındaki çatışmalar, geniş çaplı yıkıma ve ölümlere yol açmış, yüz binlerce sivil evlerini terk etmek zorunda kalmış ve büyük çapta acil insani yardım ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Çoğunluğu kırsal kesimde yaşayan yaklaşık 4.5 milyon insan, Somali'nin tahmin edilen nüfusunun yarısından fazlası, açlık ve yetersiz beslenme tehlikesiyle ve bu durumun yarattığı hastalıklarla yüz yüze kalmıştır. BM müdahalesinin yapıldığı Nisan 1992'ye kadar 300.000 civarında insan açlık ve çatışmalar yüzünden ölmüş, 1,5 milyon insan da ölüm riski altında kalmıştır. Yaklaşık 1 milyona yakın Somalili komşu ülkelere ve başka yerlere sığınmıştır. Bu dönemde sadece Kenya'ya 300.000 kişi sığınmıştır.⁹⁷

Soğuk Savaş sonrasında bir başka insanlık trajedisi de Afrika'nın küçük ülkesi Ruanda'da yaşanmıştır. Hutu-Tutsi geçimsizliğinden

(Erişim), http://www.turkey.mid.ru/chech_tur/chech_t.html, 03.03.2009.

⁹⁶ Haluk Ülman, "**Dünya Paryaları**",

(Erişim), <http://www.dunyagazetesi.com.tr/haberArsiv.asp?id=40126>, 12.05.2009.

⁹⁷ Çevik Bir, **Somali'ye Bir Umut**, İstanbul, Sabah Kitapları, 1999, ss. 9-10.

kaynaklanan kanlı kavgaların en şiddetli olarak yaşandığı yer Ruanda'dır. Ruanda'da sömürgecilik döneminde yaratılan Hutu ve Tutsi ayrımı 1994 yılında kitlesel bir soykırımla sonuçlanmıştır. Ruanda'da, 1994 soykırımından önce yaşananlar yüzünden, zaten dört milyondan fazla Tutsi komşu ülkelerde mülteci durumuna düşmüş bulunmaktaydı. 1959'dan 1994'e kadar olan süreçte, Zaire'de üç milyon, Uganda'da bir milyon, Burundi'de 120.000 ve Tanzania'da 70.000 Tutsi'nin mülteci olarak yaşamaktaydı. Önder'in, "ölüm kasırgası" olarak nitelendirdiği Ruanda'daki soykırım, Nisan 1994'te başlamış ve Nisan'ın ikinci haftası ile Mayıs'ın üçüncü haftası arasındaki altı haftalık dönemde, toplam kurbanların % 80'ini oluşturan 800.000'den fazla insan katledilmiştir. Soykırım sonucunda çoğunluğu Tutsi (soykırımda bazı ılımlı Hutu'lar da öldürülmüştür.) bir milyona yakın insan öldürülmüş, 500.000 insan ülke içerisinde yerlerinden edilmiş ve iki milyondan fazla insan da komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.⁹⁸

Afrika'da şiddetli çatışmaların günümüzde de sürdüğü diğer bir bölge ise olan Sudan'ın Darfur bölgesidir. Darfur bölgesi dışındaki bölgelerde ve yönetimde Arapların egemen olduğu Sudan'ın, neredeyse Fransa kadar geniş topraklara sahip Darfur eyaletinde, Hükümet güçleri ve Hükümet destekli Araplarla siyah Afrikalı yerliler arasında yaşanan ve bazılarınca iç savaş bazılarınca da soykırım olarak adlandırılan çatışmalar 2003 yılında başlamıştır. Darfur'daki çatışmalar, ilk bakışta etnik unsurlar arasında gibi gözükse de anlaşmazlıkların altında yatan esas sebep, yerüstü ve yer altı kaynaklarının paylaşımından kaynaklanmaktadır. Yıllardır, hayvancılıkla uğraşan Arap göçebeler ile yerleşik siyah Afrikalı çiftçiler arasında su kaynakları ve otlakların paylaşımı konusundaki uyuşmazlıklar, bölgede yaşanan şiddetli kuraklığın da etkisiyle artmıştır. Bunun yanında, bir petrol ülkesi olan Sudan'da, petrolden elde edilen gelir halka yansımamakta ve bu gelirlerden sadece yönetimdekiler yararlanmaktadır. Zaten, petrol gelirinin % 70'e yakın bölümü silahlı kuvvetlere harcanmaktadır. 1990'lardan beri petrol çıkan Darfur'da, siyah çiftçileri temsil eden iki büyük isyancı grup; Sudan

⁹⁸ Önder, a.g.e., ss. 19-22.

Kurtuluş Ordusu/Hareketi (Sudanese Liberation Army/ Movement-SLA/M) ile Adalet ve Eşitlik Hareketi (Justice and Equality Movement-JEM), 2003 yılında eşit haklara sahip olmadıkları ve bölgenin ihmal edildiğini öne sürerek Devlet Başkanı Ömer El Beşir yönetimine karşı ayaklanmışlardır. Bu ayaklanmaya El Beşir yönetiminin cevabı çok sert olmuş; hükümet kendi güçleri dışında Cancevid (Janjaweed) adı verilen ve Arap kabilelerinden seçilen milisleri de devreye sokarak isyancıların üzerine gitmiştir. Sonuç itibarıyla, yaklaşık 6 milyon nüfusa sahip Darfur'da bugüne kadar en az 200.000 kişi ölmüş, 4 milyon kişi insani yardım olmaksızın yaşayamayacak duruma gelmiş ve 2,5 milyon kişi de yerlerinden edilmiştir. Bunların büyük bir kısmı Darfur'da kurulan insani yardım kamplarına yerleştirirken, 200.000'den fazlası da komşu ülke Çad'daki mülteci kamplarına yerleştirilmiştir. Türkiye'de bile 9.000 Darfur'lu mülteci bulunduğu belirtilmektedir.⁹⁹

TABLO 1: Yaşadıkları Yönetim Sistemlerine Göre Dünya Nüfusu.

	1900		1950		2000	
	Nüfus (Milyon)	Nüfus (%)	Nüfus (Milyon)	Nüfus (%)	Nüfus (Milyon)	Nüfus (%)
Demokrasi	0	0	743	31	3,439	58
Sınırlı Demokrasi	207	12	286	12	298	5
Anayasal Monarşi	299	18	78	3	0	0
Geleneksel Monarşi	23	1	16	1	58	1
Mutlak Monarşi	610	37	13	1	0	0
Otoriter Rejim	0	0	122	5	1,968	33
Totaliter Rejim	0	0	817	34	142	2
Sömürgecilik Bağı	503	30	118	5	0	0
Manda Yönetimi	27	2	203	9	5	1
TOPLAM	1668	100	2,396	100	5,910	100

Kaynak: <http://gsociology.icaap.org/reports/polsum.html>.

⁹⁹ Ayça Aydoğdu, "Darfur neresi, orada neler oluyor?", NTVMSNBC, 07.02.2009, (Erişim), <http://www.ntvmsnbc.com/print.asp?pid=424387>, 07.02.2009.

İç çatışmaların birçoğunun, üçüncü dünya ülkelerinde yaşanan demokrasiye geçiş süreci ile yakın bir ilişkisi vardır. Aşağıda Tablo 1’de gösterildiği gibi 20. yüzyılda demokrasi konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu süreçte, monarşi ve sömürgecilikte büyük azalma olmuştur. 2000 yılında, dünya nüfusunun yarıdan fazlası demokrasi ile yönetilmekteydi. Demokrasi konusundaki ilerleme özellikle gelişmiş ülkelerde daha dikkat çekici bir düzeydedir. Bugün, gelişmiş ülkelerin neredeyse tamamı demokrasi ile yönetilmektedir. Az gelişmiş ülkelerin üçte ikisinde de demokrasiler hâkimdir.¹⁰⁰

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde insan hakları ihlalleri, çok çeşitli ve çok boyutlu bir nitelik taşımaktadır. Bu ihlallerin bir bölümü de göç olgusuyla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Göç, hem insan haklarını ihlal eden bir sosyo-politik sistemin ürünü olarak ortaya çıkmakta, hem de yeni insan hakları problemlerine kaynaklık etmektedir. Geride bıraktığımız yüzyıl gibi 21. yüzyılda da göç olgusu ciddi bir ihlal kaynağı olarak insanlığın gündemindedir. Genellikle siyasi, dini, etnik ve benzeri nedenlere bağlı olarak uzun süreli çatışmaların yaşandığı, çeşitli diktatörlüklerin egemen olduğu, insan haklarının sistematik olarak ihlal edildiği ve/veya ağır ekonomik sorunların yaşandığı ülkelerde göç olgusu ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak göç ile ilgili sorun, bir kısım insanın yerinden edilmesinden ibaret olmamakta, aynı zamanda yeni sorunlara da kaynaklık etmektedir.¹⁰¹ Bu göçler sonucunda birçok ülkedeki etnik yapı, onunla birlikte de dünyadaki nüfus coğrafyası, bir daha geri dönüşü olmayan bir biçimde değişiyor. Bu gidişle beraberinde getireceği tüm toplumsal ve ekonomik sorunlarla birlikte daha da değişecektir.

1.3. SOSYO-EKONOMİK NEDENLER

Durdurulması mümkün olmayan teknolojik gelişmeler, günlük yaşamı özellikle küreselleşmenin getirileri içinde etkilemektedir. Haberleşme ve

¹⁰⁰ (Erişim), <http://gsociology.icaap.org/reports/polsum.html>, 02.02.2009.

¹⁰¹ (Erişim), http://www.mazlumder.org/haber_detay, 28.02.2009.

ulaşım sektöründe ortaya çıkan hızlı gelişmeler ile sosyo-ekonomik-politik anlamda kendi varlığını “tek model” olarak ortaya koyan serbest piyasa veya pazar ekonomisi birlikteliği, yasa dışı gn üçüncü ve bir ölçüde ikinci dünya ülkelerinde kurumsallaşmasına neden olmaktadır. Tüketim ekonomisinin ortaya koyduğu değerler içinde, sade vatandaş temel ihtiyaçlarını belirlerken, bunlara makul ölçüde ulaşma, özellikle üçüncü dünya toplumlarının yoksullarının çaresizliği olmaktadır. Eğitim, sağlık, iş ve mesken edinme, ulaşım gibi temel sorunlarının kendi ülkesinde çözümsüzlüğünü gören yoksul ülkenin yoksulları, çareyi sanayileşmiş refah toplumlarına kaışta bulmaktadır. Genel anlamda, refah toplumlarının niteliksiz iş gücüne doymuş yapısı ile üçüncü dünya ülkelerinin serbest piyasa ekonomisi uygulamalarındaki beceriksizlikleri ve/veya ortaya “talan-soygun” ekonomisi koymalarının sonuçları yasa dışı gn nedenlerini ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir ifade ile, pazar ekonomisi ile refah toplumu olan ülkelerin normal sade vatandaşları için temel ihtiyaçlarını asgari düzeyde teminini ortaya koymasının cazibesi ile kendi ülkesinde kendisine verilen sosyo-ekonomik anlamda yoksulluğun iticiliği birleştiğinde söz konusu kaçış ortaya çıkmaktadır.¹⁰²

Sosyal bilimlerde oldukça yoğun bir şekilde kabul gören varsayım, toplumsal problemlerin nedeninin o toplumun kendi sosyo-ekonomik yapısındaki çelişkilerin ürünü olduğudur. Serbest piyasa ekonomisi toplumların sosyo-ekonomik anlamda kendilerini düzenlemede ve yn vermelerinde tek model olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu modelin, sosyo-ekonomik anlamda temel özelliklerinden biri materyal başarıya ve tüketime verilen büyük önem olmaktadır. Bu nedenle, “tüketim ekonomisi” olarak ifade edilen talep yaratma özelliği serbest piyasa ekonomisi veya pazar ekonomisi veya kapitalizm olarak adlandırılan sosyo-ekonomik-politik yapının önemli bir özelliği olmaktadır. Bu şeklide, üretim seviyesinin de yüksek tutulması mümkün olmaktadır. Makul ölçüde arz ve talep dengesi çerçevesinde bu yukarıda belirtilen şekilde tüketim arttıka, üretim artmakta, ve artan retim

¹⁰² M.Kayhan Mutlu, “Yasa dışı Gn Siyasi,Ekonomik ve Sosyal Nedenleri”, **Avrasya Dosyası, Güvenlik Bilimleri zel**, IX.Cilt, Sayı:2, 2003, s.195-205.

de ekonomiye canlılık katmakta ve canlı, hızlı çalışan bir ekonomide sonuçta sosyo-ekonomik anlamda refah toplumlarını ortaya koyabilmektedir. Mesela, her vatandaş renkli TV, özel araba, beyaz eşyalar ve oldukça rahat bir ev ister. Her vatandaş, çocuklarının gittiği okulun görsel anlamda kaliteli olmasını, eşinin doğum yapacağı hastane ortamlarının oldukça kaliteli olmasını ister. Her vatandaş yaz tatilini ailesiyle birlikte yapmak ister. Normal sade vatandaşın, içinde yaşadığı toplumdan beklentileri hep bu ve benzer maddi istekler olmaktadır. Görsel anlamda, refaha kavuşmak hemen hemen her vatandaşın amacı olmaktadır. Çağdaş anlamda refah olanaklarına sağlık- eğitim-iş-barınma-ulaşım gibi alanlarda sahip olma normal sade vatandaşların temel ve esas istekleri olmaktadır.¹⁰³ Göç olayının çekici ve itici faktörleri olarak karşımıza hep sosyo-ekonomik etkenler ortaya çıkmaktadır. Göçlerde, neden olarak hep daha iyi barınma, beslenme, iş, eğitim imkanlarına kavuşma gibi etkenler görülmektedir.

Günümüzde küresel göçün temel karakteri, dünya ekonomisindeki derin yapısal eşitsizlikler ve bu eşitsizliklere karşı insanların verdiği tepkiler çerçevesinde tanımlanmaktadır. 20. yüzyılın ortalarında sömürgeciliğin sona erdiği dönemde temelleri atılan ve Soğuk Savaş'ın yarattığı siyasi coğrafyanın ortadan kalkmasıyla şiddetlenen bu süreç içerisinde ivmelenen göçün; yönü, karakteristik özellikleri, nedenleri ve göç akımlarının yarattığı sonuçlar geçtiğimiz çeyrek yüzyıl boyunca dünya çapında önemli bir değişime uğramıştır. Elbette ki bu gelişmeler, Kuzey ve Güney arasındaki çok büyük orandaki demografik dengesizliği ve dramatik yaşam standardı farklılıklarını yansıtmaktadır. Örneğin, ABD ve Meksika'nın Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) oranları 6'ya 1'dir. Almanya ve Polonya arasında ise bu oran 11'e 1 düzeyindedir.¹⁰⁴

Günümüzde dünyada üretilen toplam GSMH'in % 80'i gelişmiş ülkelerde yaşayan yaklaşık bir milyar insan tarafından paylaşılırken, gelişmekte olan ülkelere yaşayan beş milyar insan geri kalan % 20 ile

¹⁰³ M.Kayhan Mutlu,"Güney Doğu Anadolu İnsanın Sorunu" **Avrasya Dosyası**, Sayı:3, 1994, s.s., 230-235.

¹⁰⁴ Eker, **a.g.e.**, 187.

yetinmek durumunda kalmaktadır. Bu durum, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki eşitsizlik çıkmazının en önemli göstergesidir. Söz konusu çıkmaz karşısında verilecek mücadelede uğranacak başarısızlık, sosyal adaletin sağlanması ve tüm insanlar için daha iyi yaşam şartlarının sağlanması hedefini yakalanmasını güç bir hâle getirecek ve bu eşitsizlikten etkilenen toplumları, ülkeleri ve bölgeleri sosyal, politik ve ekonomik sarsıntılara karşı daha zayıf ve savunmasız kılacaktır. Gelir dağılımında, verimli kaynaklara, temel sosyal hizmetlere, fırsatlara, piyasalara ve bilgiye ulaşımında yaşanan eşitsizlikler yoksulluğun daha da şiddetlenmesine yol açabilecektir.¹⁰⁵

Dünyamızda yoksulluğun geldiği boyut, uluslararası sistemin insan hakları bağlamında sorgulanmasına yol açmaktadır. Bu kapsamda Pogge; günümüzdeki küresel kurumsal düzenin, aşırı derecede adaletsiz olduğunu ve bu düzenin, dünyanın güçlü devletleri tarafından devamlı surette dayatılmasının, bugüne kadar görülen en büyük insan hakları ihlallerinden biri olduğunu öne sürmektedir. Pogge'ye göre; günümüzün küresel düzeni çerçevesinde yaşanan yoğun insan hakları sorunlarının önemli bir kısmı, doğrudan doğruya yoksullukla bağlantılıdır. Özellikle, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 25. ve 28. maddelerinde¹⁰⁶ belirtilen temel sosyal ve ekonomik insan hakları kapsamında bu bağlantı dolaysızdır.¹⁰⁷ Bu bağlamda göç, çoğunlukla farkında olmasalar bile, insanların temel haklarını arayışlarının bir şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanlar kendisi ve ailesinin sağlığı ve refahı için yeterli olacak bir yaşam seviyesine ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollardan refah

¹⁰⁵ UN Department Of Economic and Social Affairs (UNDESA), **The Inequality Predicament: Report on the World Social Situation 2005**, UN publication, A/60/117/Rev.1, ST/ESA/299, New York, USA, 2005, (The Inequality Predicament 2005), s. 1.

¹⁰⁶ **Madde 25:** (1) Herkes, giyecek, yiyecek, konut, tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetler dâhil olmak üzere, kendisi ve ailesinin sağlığı ve refahı için yeterli olacak bir yaşam seviyesine ve işsizlik, hastalık, özürsüzlük, dulluk, yaşlılık veya iradesi dışında oluşan geçimini engelleyici diğer durumlarda güvenlik hakkına sahiptir...

Madde 28: Herkes, işbu beyannamede bildirilen hak ve özgürlüklerin tam olarak geçerli olduğu toplumsal ve uluslararası bir düzen hakkına sahiptir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin tam metni için bkz. De Angelis ve diğerleri, ss. 168-173.

¹⁰⁷ Thomas Pogge, **Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları**, çev. Güneş Kömürçüler, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. x-xi, 3..

seviyesi daha yüksek olan ülkelere işçi olarak göç etmişlerdir. Aşağıda emek göçünün tarihsel boyutu neden ve sonuçları ile irdelenecektir.

1.4. YASA DIŞI GÖÇ KAPSAMINDA EMEK GÖÇÜ

İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar geçen sürede Avrupa'da göçün tarihsel gelişimi Stalker tarafından dört ana dönem içinde ele alınmaktadır.¹⁰⁸

1. 1940'ların sonu ve 1950'lerin başında kitlesel göçmen akımları: Savaştan sonra 15 milyon kişinin dahil olduğu nüfus hareketleri yaşanmış ve bu hareketler esas olarak Almanya, Polonya, eski Çekoslovakya arasında sınırların değişmesine bağlı olarak yeniden yerleşim sonucunda ortaya çıkmıştır. 1950'lerin ortalarından itibaren bu akımlar yavaşlamış ve 1963'te Berlin duvarının kurulmasına kadar düşük düzeyde devam etmiştir.

2. 1950'lerin başından 1973'e kadar sözleşmeli işçi alımı: Avrupa'nın yeniden yapılanması ekonomik büyümeye yol açmış, OECD ülkelerinin ekonomilerinde yıllık % 5'lik büyüme işgücüne büyük talep yaratmıştır. Başlangıçta Almanya, Fransa ve İngiltere işgücü açıklarını savaş nedeniyle yerlerinden olanlardan karşılarken, daha sonra sanayileşmesi daha yavaş olan İtalya, İspanya ve Portekiz'e yönelmişlerdir. Bu ülkelerin giderek zenginleşmesi daha ötelere yönelmeyi gerektirmiştir. Eski sömürge bağları Fransa'yı Kuzey Afrika'ya ve İngiltere'yi Karayipler ve Hint alt kıtasına yöneltirken, sömürge rezervi olmayan Almanya sözleşmeli işçileri Yugoslavya ve Türkiye'den temin etmiştir. Bu dönemde batı Avrupa'ya net göç 10 milyon civarındadır.

3. 1974'ten 1980'lerin ortasına kadar kapıların kapanması: 1960'ların sonlarından itibaren kitlesel göçlere muhalefet doğmuş ancak göçe kapıların kapatılmasındaki dönüm noktası 1973'te petrol şokunu izleyen ekonomik durgunluk olmuştur. Hükümetler işçi alımını durdurmuş ve mevcutların geri dönmesini beklerken, buldukları ülkeye kısmen kök salan işçiler kalmayı

¹⁰⁸ P.Stalker, "Migration Trends and Migration Policy in Europe", **International Migration** say.40(S), 2002, s.152-153.

tercih etmişlerdir. Hükümetlerin genelde bu konudaki tavrı baskı yöntemlerine başvurmak yerine mevcut göçmenlerin aile bireylerinin gelişine izin vermek yönünde olmuştur. Yine bu dönemde daha önce göç veren Yunanistan, Portekiz, ve İtalya gibi ülkeler gelişmelerine bağlı olarak göçmen işçi çekmeye başlamıştır.

4. 1980'lerin ortalarından 2001'e kadar sığınmacılar, mülteciler ve kayıt dışı göçmenler: Bu dönem özellikle Doğu Avrupa'da komünizmin yıkılmasına yol açan politik ayaklanmalar dönemidir. Doğu Avrupalılar seyahat özgürlüğünün artmasıyla dünyanın dört bir yanındaki huzursuzluktan kaçarak Avrupa'da sığınma arayan yüz binlerce insanın arasına katılmıştır. Geçmişte sözleşmeli işçi olarak göç edecek olanlar da sığınma kapısına yönelmiştir. 1989-98 arasında dört milyondan fazla kişi Avrupa'da iltica başvurusunda bulunmuş olup, bunların % 43'ü Avrupa içinde başka bir bölgeden, % 35'i Asya'dan ve %19'u Afrika'dan gelmektedir.¹⁰⁹

Son dönemlerde göç baskısının artmasıyla Batı Avrupa hükümetleri bu konudaki düzenlemelerini sıkılaştırırken artan sayıda insan yasa dışı yollardan giriş yapmaya çalışmaktadır.

II.Dünya savaşı sonrası dönemde önemli nüfus kaybeden ve ekonomik yıkıma uğrayan Avrupa ülkeleri Marshall Planının da katkısıyla hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Üretim 1952-68 arasında iki katına çıkmış, kullanılan yeni teknolojiler işgücünün üretkenliğini artırmış, üretilen ürünlere olan talep nedeniyle mallar yeterli bir kar oranını mümkün kılan fiyatlarla satılmıştır. Bu süreçte Batı Avrupa ülkelerinin hepsinde kadınların işgücüne katılma oranları artmıştır, ancak bu katılımın boyutları çocuk bakımının sağlanmasına yönelik sosyal harcamaların miktarı tarafından belirlenmektedir ve işveren açısından bakım maliyetlerini üstlenmek yerine yetişkin yabancı işçi alımına yönelmek daha karlıdır. Ayrıca eğitim süresinin uzaması, daha erken yaşta emekli olunması, çalışma sürelerinin kısalması yabancı işgücüne olan ihtiyacı artırmıştır. Batı Avrupa'ya göçün başlatıcı işverenlerin göçmen işçiye duyduğu talep olup, işverenlerin bu konuda girişimde bulunmasından

¹⁰⁹ J.Salt, "European International Migration: Evaluation of the Current Situation", **European Population Papers** say. 5, Council of Europe, Strasbourg, 2002.

önce işgücünün kendi insiyatifiyle bu doğrultuda bir hareketi yoktur. İşgücüne talebin giderek artmasıyla Avrupa işgücü ithal eder hale gelmiş, 1950-73 arasında Batı Avrupa'ya işçi olarak gelenlerin sayısı 10 milyonu bulmuştur.¹¹⁰

Savaş ertesini dönemde Almanya'ya, Polonya ve Çekoslovakya'nın eskiden Alman toprağı olan kısımlarından 15 milyon kişi gelmiş, ayrıca Doğu Almanya'dan da duvarın yapıldığı 1963 yılına kadar göç almıştır. Ancak bütün bu işgücü ekonomi tarafından emilince, işçi alımı için Güney Avrupa ülkelerine yönelinmiştir. İşgücü ihtiyacı nedeniyle Güney Avrupa ülkelerine yönelmek Fransa için de söz konusudur. İngiltere ise eski sömürgelerine başvurmuştur. Güneyde İtalya, İspanya ve Portekiz işçi sağlayan ülkeler olmuş ancak zamanla kendi işgüçlerine olan ihtiyaçlarının artması sonucu Fransa, Kuzey Afrika ülkelerinden, Almanya ise Yugoslavya ve Türkiye'den işçi almaya başlamıştır. İşverenlerin işgücünü belirli bölgelerden getirtmesinde işgücü alınan ülkeyle varolan tarihsel bağlar, eski sömürge ilişkileri, coğrafi yakınlık, kültürel benzerlikler vb. çeşitli faktörler rol oynamaktadır.¹¹¹

Yabancı işçiler esas olarak yerli işgücünün çalışmaya razı gelmediği imalat sanayi, madencilik, inşaat ve hizmet sektörlerinin ağır çalışma koşullarına sahip düşük ücretli işlerinde istihdam edilmek üzere getirilmişlerdir. Göç hükümetler arası ikili anlaşmalarla düzenlenmiş ve gönderme biçimi, istihdam, kalış şartları sosyal güvenlik gibi bazı sosyal hakları bu sözleşmelerde yer verilmiştir. Almanya'da yabancı işçilerin ücretlerin düşürülmesinde kullanılmaması için sendikalar Alman ve yabancı işçilere eşit ücret ödenmesi şartıyla göçe rıza göstermiştir. Almanya ve Fransa'da işçi alımı kamu kurumlarının sorumluluğuna verilince, işçi gönderen ülkelerde açtıkları bürolar aracılığıyla göç sürecini belirlemişlerdir. Alman kurumları faaliyetlerini durdukları 1973 yılına kadar iki milyon işçiye çalışma izni vermiş olup, örneğin Yunanistan'da, gitmek için başvuruların %

¹¹⁰ S.Castles, **Here For Good: Western Europe's New Ethnic Minorities**, Pluto Press, Londra, 1984, ss.25-26.

¹¹¹ P.Stalker, **The Work of Strangers: A Survey of International Labour Migration**, ILO, Cenevre,1994, s.17; W.D.Just, **A Groth, Wanderarbeiter in der EG**, Verlag Manfred Werkmeister, Mainz, 1985, s.29-30.

30-40'ı sağlık durumu, eğitim düzeyi, yaş vb. gibi kriterlere uymadıkları gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu durum çok sayıda kişinin resmi kanallar dışında kaçak işçi olarak gitmesine yol açmış ve işgücüne ihtiyacın arttığı dönemlerde çıkartılan aflarla bunların durumları yasallaştırılmıştır. İşgücüne talebin azaldığı dönemlerde işsiz kalan yabancı işçiler geri gönderilmiş, arttığı dönemlerde yeni işçi alımı gündeme gelmiştir. Rotasyon ilkesi çerçevesinde getirilenlerin kısa bir süre kalacaklarının ve daha sonra kendi ülkelerine döneceklerinin varsayıldığı bu dönemde yabancı işçiler “misafir işçi” olarak adlandırılmış ve toplumda kitlesel göçe karşı muhalefet önemsiz düzeyde kalmıştır.¹¹²

Göçmen işçilerin yapmayı hedefledikleri tasarrufları öngördükleri 1-2 yıllık süre içinde gerçekleştirememeleri onlarda daha uzun süre kalma isteği yaratırken, işverenlere de işbaşında eğittikleri işçileri sürekli biten çalışma izinlerinden ötürü değiştirmek uygun gelmemiştir. Çalışma ve oturma izinlerine ilişkin düzenlemelerin işverenler, sendikalar ve kimi köken ülke hükümetleri tarafından eleştirilmesi Almanya'da görüldüğü gibi hükümeti bu izinlere ilişkin düzenlemelerin gevşetilmesine yöneltmiş ve 1971'de Almanya'da beş yıldır çalışan yabancılara tekrar beş yıllık çalışma izni verilmiştir. Böylece göçün işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre şekillenmesindeki esneklik büyük ölçüde azalmıştır.¹¹³

İşçi gönderen ülkelerin ortak özelliği nüfuslarına yeterli sayıda işyeri ve gelir sunamayan az gelişmiş ekonomilere sahip olmalarıdır. Ancak göç, başlangıçta bu ülkelerdeki görece iyi eğitime ve mesleğe sahip, bir işte çalışan genç insanların gitmesi anlamına gelmiş ve bu durum ülke için bir kayıp yaratmıştır. Göçün getirdiği bireysel yararların giderek duyulması ve yayılması üzerine daha yoksul kırsal kesimlerden göç başlamış, gidenlerin eğitim düzeyi düşmüştür. Daha önceden gidenler izinlerde memleketlerine döndüklerinde içinde buldukları koşulları olumlu yönleriyle sunmuşlar ve

¹¹² W.D.Just, A Groth, **Wanderarbeiter in der EG**, Verlag Manfred Werkmeister, Mainz, 1985, s.31.

¹¹³ R.Münz, R.Ulrich, “Changing Patterns of immigration to Germany 1945-1995”,K.J.Bade, M.Weiner(der) **Migration Past,Migration Future:Germany and the United States** Vol.I, Berghahn Boks, 1997,s.82.

geride kalanların göç etme isteğinin artmasına neden olmuşlardır. Göç alan ülkelerde yaşanan güvensizliklerin, hayal kırıklıklarının ve ayrımcılıkların aktarılmamasının çeşitli nedenleri vardır. Geride kalan yakınlarını üzmemek, hem şikayet edip hem de aşağılayıcı davranışların devamını kabul ederek orada kalıyor olmanın yaratacağı olumsuz yargıları önlemek, şikayetlerin diğer gitmeye heveslileri caydırmak için yapıldığının düşünülmesine yol açmamak ve yalnızlıktan kurtulmak için kendi yakınlarının gitmesini teşvik etmek.¹¹⁴

Gidenlerin büyük çoğunluğu başlangıçta önelerine 3-5 yıllık kalış süreleri koymuşlar, bu süre içinde tasarruf ettikleriyle vatanlarında geçimlerini sağlayacak bir yatırımda bulunabileceklerini varsaymışlardır. Ancak çalışılan ülkede masrafların yüksekliğı, ücretlerin düşüklüğü, geride kalan aile üyelerine gönderilen para ve artan tüketim alışkanlıkları bunun, bu kadar kısa süre içinde gerçekleştirilmesini önlemiş, kalış süresi uzadıkça aile üyelerini yanına getirme eğilimi öne çıkmaya başlamıştır. Aile birleşmesi kapsamında eş ve çocukların gelmesi, çocukların göç alan ülkelerin okullarına devam etmeye başlaması, göç alan ülkede yeni çocukların doğmasıyla birlikte göçmenler kalıcılaşmış, geriye dönüş hayalleri bir tür kendini aldatma ve savunma aracına dönüşmüştür.¹¹⁵

Bu noktada Castles ve Miller'ın göç hareketlerinin geçirdiğı aşamalara ilişkin sınıflandırmalarına yer vermek yararlı olacaktır. Her ne kadar göç hareketleri özgül tarihi örüntüler içinde cereyan etseler de, Akdeniz Bölgesinden Batı Avrupa'ya ve eski sömürgelerden sömürgeci ülkelere yaşanan göçler dört aşamadan geçmektedir. İlk aşamada genç işçilerin geçici emek göçü, kazançların anavatana havalesi ve anavatana yönelim söz konusudur. Kalışın uzamasıyla ortaya çıkan ikinci aşamada yeni çevrede karşılıklı yardımlaşmaya duyulan ihtiyaçla akrabalık veya hemşehriliğe dayalı sosyal ağlar kurulmaktadır. Üçüncü aşama aile birleşmesinin ön plana çıktığı, uzun dönemli kalışın bilincine varıldığı, göç alan ülkeye yönelimin arttığı,

¹¹⁴ P.Stalker, **The Work of Strangers: A Survey of International Labour Migration**, ILO, Cenevre, 1994, s.33.

¹¹⁵ W.D.Just, A Groth, **Wanderarbeiter in der EG**, Verlag Manfred Werkmeister, Mainz, 1985, s.39.

kendi kurumlarıyla (dernekler, dükkanlar, kafeler, ajanslar, meslekler) birlikte yeni etnik toplulukların oluştuğu aşamadır.¹¹⁶ Sürekli yerleşim son aşamayı oluşturmakta olup, göç alan ülkelerin hükümetlerinin veya halklarının tutumlarına bağlı olarak göçmenler açısından ya güvenli yasal statü ve zamanla vatandaşlığı kazanma imkanı ya da politik dışlanma, sosyo ekonomik marjinalleşme ve kalıcı etnik azınlıklar ortaya çıkmaktadır.

TABLO 2: Dünyada Bölgelere Göre İşsizlik, İşgücü Artışı ve Büyüme Oranları.

BÖLGE/YIL	İşsizlik Oranları			İş Gücünün Yıllık Büyüme Oranı (1993-2003)	Yıllık GSMH Artış Oranı (1993-2003)
	1993	2002	2003		
Dünya Geneli	5.6	6.3	6.2	1.8	3.5
Endüstrileşmiş Ülkeler	8.0	6.8	6.8	0.8	2.5
Doğu Asya	2.4	3.1	3.3	1.3	8.3
Latin Amerika ve Karayipler	6.9	9.0	8.0	2.3	2.6
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	12.1	11.9	12.2	3.3	3.5
Güney Asya	4.8	4.8	4.8	2.3	5.5
Güneydoğu Asya	3.9	7.1	6.3	2.4	4.4
Sahra-Altı Afrika	11.0	10.8	10.9	2.8	2.9

Kaynak: UNDESA, The Inequality Predicament, 2005, s.56.

Ülke içinde ve ülkelerarası eşitsizlikleri yaratan sebeplerin belki de en başında, sayıları gittikçe artmakta olan çalışma yaşına gelmiş nüfusa güvenli istihdam olanakları yaratılamaması gelmektedir. İşsizlerin çoğunluğu, kendilerine ve sorumluluğunu taşıdıkları ailelerine bakabilmek için iş arayan yetişkinlerdir. İşsizler toplumda en hassas ve korunmasız grubu oluşturmakta ve bu nedenle yoksulluğu tüm boyutlarıyla yaşamak durumunda kalmaktadırlar. 1993-2003 yılları arasında dünyadaki işsizlerin sayısı 140

¹¹⁶ S.Castles, M.J.Miller, **The Age of Migration Internatiol Population Movements in the Modern World**, The Guilford Pres, Hong Kong, 1998, s.28.

milyondan 186 milyona çıkmıştır. Bugüne kadar görülmeyen bu artışla birlikte, işsizlerin oranı çalışma yaşındaki nüfusun % 6.2'sini oluşturacak şekilde yükselmiştir (Tablo 2). Bu dönemin sonunda, yoksulluk sınırının altında çalışanlar 550 milyonu aşmıştır. Aynı dönem içerisinde, gelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranı % 8'den % 6.8'e düşerken, gelişmekte olan birçok ülkede işsizlik oranı ya durgun bir seyir izlemiş ya da yükselmiştir.

Bütün bunlara rağmen işsizlik oranları, iş gücü konusundaki eşitsizliği tek başına ortaya koyabilecek bir gösterge değildir. Buzdağının görünen kısmının altında, istihdam ile ilişkili olan ve eşitsizliği artıran ya da azaltan daha başka birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında, kayıt dışı ekonominin hacmi ve büyüme hızı, iş kalitesi ve ücret düzeyleri gelmektedir. Esas gerçek şudur ki, gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulların çoğunluğu işsiz değildir. Bu insanlar, çalışmalarına rağmen yoksuldurlar. Ayrıca bu insanların birçoğu, iş ortamlarında çeşitli şekillerde istismara uğramakta ve temel haklardan yoksun bir durumda çalışmaktadırlar.¹¹⁷

1.5. YASA DIŞI GÖÇÜN KENDİNE ÖZGÜ NEDENLERİ

Hedef ülkeler açısından bakıldığında; gelişmiş ülkelerdeki işverenlerin, küreselleşmenin karakteristik bir özelliği olarak ortaya çıkan iş piyasalarının ve ticaretin devingenliğine paralel olarak, emeğin de küreselleşmesini ve esnek bir hâle gelmesini istedikleri bilinmektedir. İngiltere'de iş dünyasının önde gelen birliklerinden birinin (Confederation of British Industries) sözcüsü, uluslararası göç ve emek piyasası bağlamında; İngiltere'deki işverenler olarak, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, en iyi personeli bulup çalıştırmak hakkına sahip olmak istediklerini, bunu gerçekleştirebilmenin internetin sağladığı olanaklarla her geçen gün daha da mümkün olduğunu ve bu nedenle esnek ve hareketli bir emek piyasasının geliştirilmesini istediklerini belirtmiştir. Ancak, bu isteklerin gelişmiş ülkelerce uygulanan

¹¹⁷ UNDESA, The Inequality Predicament, 2005, s. 56-58.

kısıtlayıcı göç politikaları nedeniyle gerçekleşmemesi, başta tekstil ve montaja dayalı imalat sanayi olmak üzere birçok sektörün, iş gücünün bol ve emeğin ucuz olduğu ülkelere taşınmasına sebep olmuştur. Diğer yandan tarım, inşaat ve hizmetler gibi taşınması mümkün olmayan ve yerli işçilerin çalışmak istemediği sektörlerde göçmen iş gücü ihtiyacı sürmektedir.¹¹⁸

Yasal göç gibi yasa dışı göçün de bazı kaynak ülkelerin yararına gözükmesi nedeniyle, anılan devletlerin yasa dışı göçü önlemeye yönelik siyasi kararlılıklarının bulunmadığı birçok yorumcunun üzerinde birleştikleri bir noktadır.¹¹⁹ Kaynak ülkelerin dışa göç politikaları da genellikle onları özendirmeye yöneliktir. Filipinler, Güney Kore, Endonezya, Sri Lanka, Bangladeş, Hindistan, Pakistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Vietnam ve Mısır gibi birçok kaynak ülkenin; işsizliği azaltmak, döviz elde etmek ve işçilerinin yeni vasıflar kazanmasını sağlamak maksatlarıyla dışa göçü özendirecek devlet destekli özel programlar oluşturdukları bilinmektedir. Bu ülkeler, söz konusu stratejileri doğrultusunda; göçmen akımlarını yönlendirmek, iş sözleşmelerini düzenlemek, potansiyel göçmenleri eğitmek, yeni iş gücü piyasalarını araştırmak ve zengin ülkelerin göçmen olarak kendi vatandaşlarını seçmelerini sağlamak için iş gücü gönderme ajansları kurmuşlardır. Bazı ülkeler, göçmenlerin dövizlerini çekebilmek için çeşitli finansal programlar uygularken, bazıları da kendi işçileri adına ikili iş gücü anlaşması görüşmelerine katılmışlardır. Sayıları fazla olmamakla birlikte, bazı ülkeler ise, yurtdışında çalışarak geri dönen vatandaşlarının topluma yeniden uyum sağlayabilmeleri için yardım programları uygulamış ya da yurtdışında yüksek vasıflar kazanmış veya belli bir zenginliğe ulaşmış vatandaşlarının geri dönüşlerini sağlayabilmek için özel çaba içerisine girmişlerdir.¹²⁰

¹¹⁸ Franck Düvell, “**Globalisation and Migration: Emerging Dilemmas and Policy Implications**”, 06.10.2004, (Erişim), [http://home.ku.edu.tr/~mirekoc/Koc1\[1\].doc](http://home.ku.edu.tr/~mirekoc/Koc1[1].doc), (12.09.2008), s.11.

¹¹⁹ Khalid Koser, “**Irregular Migration, State Security and Human Security**”, (A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration-GCIM), September 2005. (Erişim), <http://test.gcim.org/attachements/TP5.pdf>, 12.09.2008.

¹²⁰ S.Douglas Massey,, “**Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century**”, Paper prepared for Conference on African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, South Africa, 4-7 June 2003, (Erişim), <http://pum.princeton.edu/pumconference/papers/1-Massey.pdf>, 16.04.2007., s.20

İş dünyasında gittikçe artan küresel yaklaşımın aksine, devletlerin uluslararası göçe yaklaşımlarında ise hâlen yerel politik kaygılar baskın durumdadır. Hükümetler, yabancıların ulusal emek piyasalarına girişlerini kolaylaştırmanın kendi vatandaşlarının istihdam olanaklarını azaltacağını düşünmekte ve bu nedenle kamuoyunun tepkisini alarak seçimlerde oy kaybedeceklerinden endişe etmektedirler.¹²¹

Göçmen kaçakçılığının yarattığı pazarın büyüklüğü konusunda sağlıklı veriler bulunmamakla birlikte, yılda yaklaşık dört milyon yasa dışı göçmenin mafyaya yedi milyar dolar ödediği tahmin edilmektedir.¹²² Bir kaçak göçmenin Avrupa ülkelerine gitmek için 2500-5000 dolar arasında bir meblağ ödediği ve örgütün kaçırdığı kişilerden gittikleri ülkelerde de zorla bağış topladığı göz önüne alınırsa elde edilen gelirin büyüklüğü daha iyi anlaşılmaktadır.¹²³

Mafya tipi organize suç örgütlerinin yanı sıra, terör örgütlerinin de gelir sağlamak ve yasal yollardan geçişlerini sağlayamadığı militanlarını nakletmek için insan kaçakçılığını organize ettikleri bilinmektedir.¹²⁴ Bu kapsamda; PKK/KONGRA-GEL terör örgütünün faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli olan maddi kaynakları, çeşitli ülkelerde kurmuş olduğu komite ve temsilcilikler aracılığıyla soygun, gasp, tehdit, haraç toplama, uyuşturucu kaçakçılığı ve dış yardımlar kanalıyla sağlamanın yanında, hem maddi gelir hem de eleman temin etmek için insan kaçakçılığı yaptığı belirtilmektedir. Örgüt; İran, Irak, Suriye gibi ülkelere gelenleri veya Kürt kökenli vatandaşlarımızı yasa dışı yollardan ülkemize sokarak veya Avrupa'ya kaçıtarak astronomik miktarda maddi kazanç sağlamakta, bunun yanında ülkemizdeki eylemlerinde kullanabileceği veya Avrupa'daki propaganda faaliyetlerini yürütecek militanları temin etmektedir. Ayrıca normal yollardan

¹²¹ Eker, a.g.e., s.270

¹²² M. Kayhan Mutlu,, “Yasa dışı Göçün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Nedenleri”, **Avrasya Dosyası**, Güvenlik Bilimleri Özel, Yaz 2003, Cilt: 9, Sayı 2, s. 270

¹²³ İ. Kemal Önal, Ramazan Er, NaciyeEkmekçiBaşı, Kadir Babal, Nurten Demir, Aydoğan Asar, Tamer Kılıç, O. Ömer Demir, Fikret İşgören, H.Tolga Şanlı, Selvican Güneş, Nazile Ünal, Ekrem Zarif, Necati Turan, Yakup Sert, Hale Ayçiçek, Lale Özdemir, **Dünyada ve Türkiye’de Yasa dışı Göç**, EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2001., s.24

¹²⁴ FIRAT, Ahmet, “**Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti**”, Türkiye Adalet Akademisi Ders Notları”,

(Erişim), <http://www.taa.gov.tr/dersnotlari/GocmenKacakciligiveInsanTicareti.doc>, 16.11.2005., s.3

yurt dışına çıkaramayacağı militanlarını eğitim veya eylem hazırlıkları için yasa dışı yollardan götürmektedir. Örneğin; yasa dışı yollardan Yunanistan'a girmek ve illegal olarak bulunmaktan dolayı 14 Ocak 2000 tarihinde ülkemize sınır dışı edilen bir Türk vatandaşı, verdiği ifadede; yedi arkadaşı ile birlikte "Karadeniz 8" isimli teknenin kaptanının yönetiminde (söz konusu tekne, sonraki dönemde insan kaçakçılığına karışmaktan dolayı 09 Eylül 2001 tarihinde ele geçirilmiştir.) Yunanistan'a geçtiklerini ve burada siyasi eğitime tabi tutulduklarını ve ülkemize örgütsel faaliyet göstermek amacıyla geri döndüklerini belirtmiştir.

Diğer yandan, insan kaçakçılıklarına ve tacirlerine verilen cezaların, bu suçlardan elde edilen gelire nispeten oldukça düşük olması yasa dışı göçün artmasına yol açan diğer bir etkidir. İnsan kaçakçılığı suçu, eski TCK'nin 201/a maddesiyle mevzuatımıza ilk defa girdiğinde, bu suça "İki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve 1 milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezası" öngörülmekteydi; yeni TCK'nin 79. maddesinde "Üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası" öngörülmüştür.¹²⁵ Göçmen kaçakçılığı suçuna; İsviçre'de bir yıla kadar hapis veya 20.000 franka kadar para cezası, İtalya'da suça konu olan mağdurların her biri için üç yıla kadar hapis ve 15.000 avroya kadar para cezası, Fransa'da beş yıl hapis ve 30.000 avro para cezası, İspanya'da iki yıldan beş yıla kadar hapis ve altı aydan on iki aya kadar gün para cezası öngörülmektedir.¹²⁶ Son dönemde, söz konusu suçlara karşı uygulanan cezaların artırılması genel bir eğilim olmakla birlikte birçok AB ülkesinde insan kaçakçılıklarına ve tacirlerine verilen hapis cezaları genellikle beş yılı geçmemektedir. Bununla birlikte, bu suçlara çoğunlukla para cezası uygulanması risk ve kâr dengesi açısından organize suç örgütlerinin lehine bir durum yaratmaktadır.¹²⁷

¹²⁵ Eski TCK'nin 201/a maddesinin değerlendirmesi için bkz. Çetin Arslan, "Göçmen Kaçakçılığı Suçları (TCK Md. 201/a)", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 439, Haziran 2003, s. 151-185.

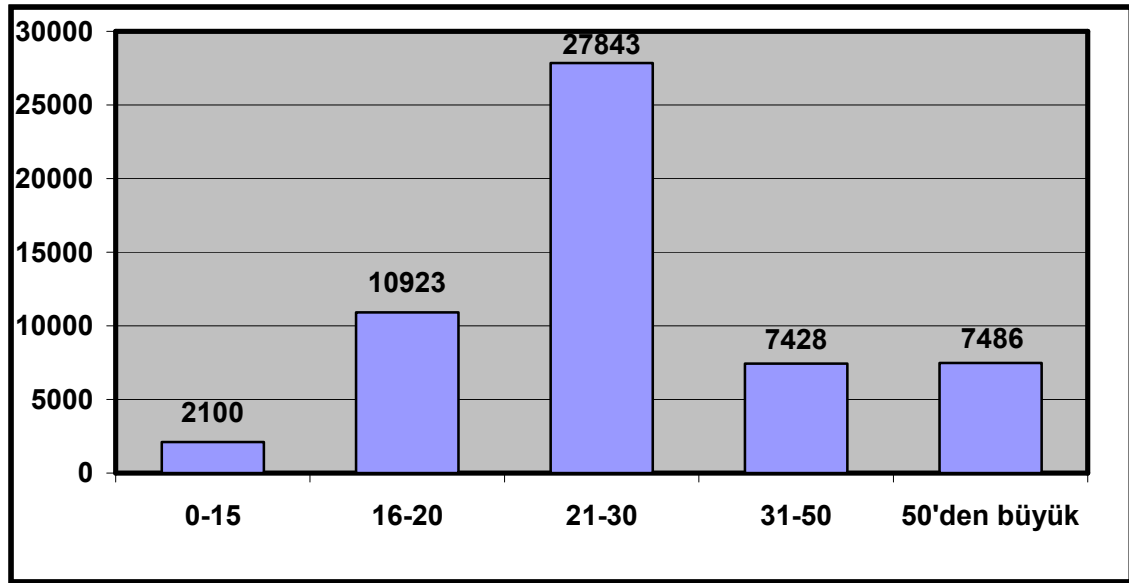
¹²⁶ Ayrıntı bilgi için bkz. Ali Hakan Evik, "Göçmen Kaçakçılığı Suçu", **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, IX.Cilt, Sayı: 3-4, Ayrı Basım, Aralık 2005, s. 129-132.

¹²⁷ ÖZCAN, Mehmet, "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Yasa Dışı Göç", **Türkiyeli Avrupa: Türkiye'nin AB'ye Olası Etkileri**, der. Sedat Laçiner, Mehmet Özcan ve İhsan Bal, Hayat Yayınları, İstanbul, 2004, s. 148.

Ülkemiz çok farklı amaçlarla, çok farklı ülkelerden yabancı gelişlerine konu olmaktadır. Ülkemize yabancı giriş ve çıkışının yoğunluğu yıllara göre değişmektedir. Ülkemizde ise yakalanan yasa dışı göçmenlere ilişkin veriler ve yasa dışı göçmenler üzerinde yapılan araştırmalarda gelişmiş ülkelere gitme teşebbüsünde bulunanlar için aşağıdaki durumları ortaya koymaktadır.

128

ŞEKİL 2: Türkiye’de Yakalanan Yasa Dışı Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (1998-2001). (Kaynak: Yılmaz, a.g.e., s. 26.)

Öte yandan, birçok kişi göçmenlerin çoğunlukla nüfusun en fakir kesimlerinden geldiklerine inanmaktadır. Oysa bu doğru değildir. Göç eden insanlar, geride kalanlardan genellikle daha iyi eğitilidir. OECD ülkelerine gelen göçmenlerin büyük çoğunluğunun lise veya daha yüksek düzey eğitim almış kimseler olması bu durumu ortaya koymaktadır. Zira kısa mesafeli göçler haricinde, göçmenlerin bilgiye ve paraya ihtiyaçları olmaktadır.

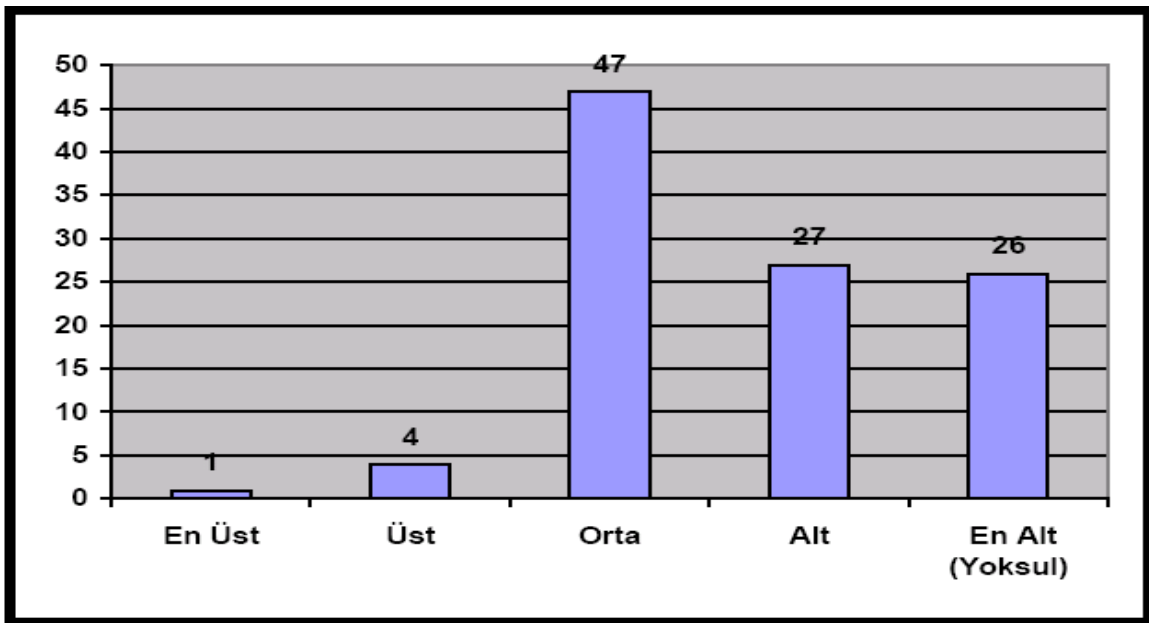
¹²⁸ Ülkemizde yakalanan yasa dışı göçmenlerin profilini çıkarmak üzere bir grup (101 kişi) yasa dışı göçmen üzerinde yapılan alan çalışması için bkz. Abdurrahman Yılmaz, **Edirne’den Gelişmiş Ülkelere Gitme Teşebbüsünde Bulunan Transit Göçmenler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s. 26.

Yasa dışı göçmenlerin yaş grupları konusunda ayrıca bkz. Ahmet İçduygu, “Transit Migrants in Turkey”, **Boğaziçi Journal**, Vol. 10, No. 1-2, 1996, s.140.

Katılımcıların seçimi, iyi bir örneklem oluşturacak şekilde yapılmıştır. Örneklem 101 kişiden oluştuğu için değerler yaklaşık yüzdelik (%) dilimlere olarak ele alınabilir. Örneklem oluşturulması konusunda bkz. Yılmaz, a.g.e., s. 51-52.

Örneğin, Batı ülkelerine yasal veya yasa dışı yollardan göç edecek bir Çinlinin 60.000 \$ civarında parası olması gerekmektedir.¹²⁹

Yasa dışı göçün sebeplerinin sadece ekonomik olduğunu düşünmek sanırım pek doğru olmaz. Nitekim bu konuda yapılan araştırmalarda yasa dışı göçmenlerin büyük bölümünün de ülkelerindeki genel duruma göre iyi sayılabilecek bir eğitim aldıkları (Şekil 3), çoğunluğunun ülkelerinde de çalıştıkları ve ortalama gelir grubuna dâhil oldukları görülmektedir.(Şekil 4).¹³⁰

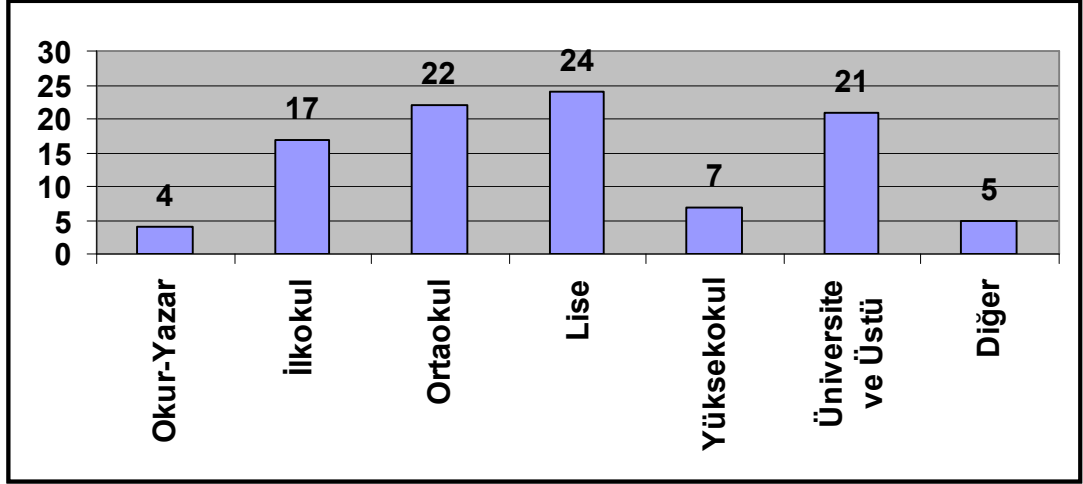

ŞEKİL 3: Ülkemizde Yapılan Bir Araştırmaya Katılan Yasa Dışı Göçmenlerin Eğitim Durumları (Kaynak: Yılmaz, a.g.e., s. 26.)

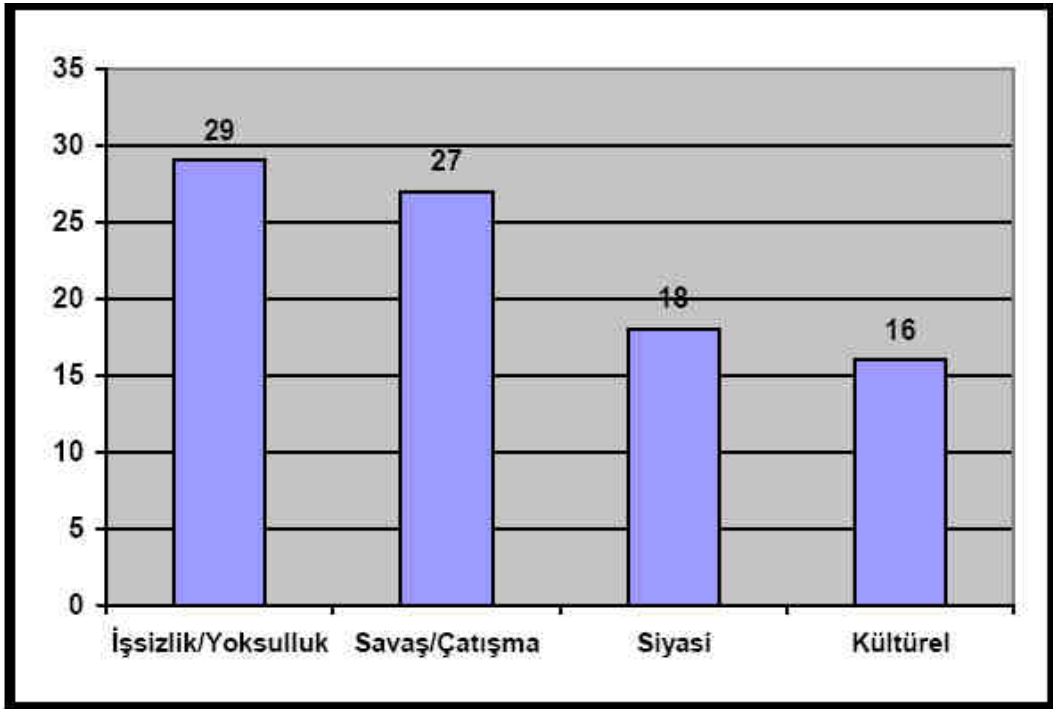
Elbette yasa dışı göçün en önemli sebeplerinden bir tanesi yoksulluk, işsizlik, açlık kısacası ekonomik güçlüklerdir. Fakat bunun yanı sıra bölgesel savaşlar, iç çatışmalar, daha rahat ve iyi bir yaşam sürme arzusu, salgın hastalıklar, macera arayışı da insanların her türlü zorlukları göze alarak yasa dışı göç etmelerinde etkili olabilmektedir. olarak etkili olabilmektedir.

¹²⁹ UNFPA, a.g.e., s. 7. Stalker da Pasifik Okyanusunu geçerek yasa dışı yollarla Çin'den ABD'ye gitmenin maliyetinin 60.000 \$ civarında olduğunu belirtmektedir. Stalker, a.g.e.

¹³⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 61-65.

ŞEKİL 4: Ülkemizde Yapılan Bir Araştırmaya Katılan Yasa Dışı Göçmenlerin Kendi Ülkelerinde Mensup Oldukları Gelir Grupları. (Kaynak: Yılmaz, a.g.e., s. 26.)

ŞEKİL 5: Ülkemizde Yapılan Bir Araştırmaya Katılan Yasa Dışı Göçmenlerin Göç Etme Nedenleri (Kaynak: Yılmaz, a.g.e., s. 26.)

Yılmaz'ın yaptığı araştırmanın sonuçlarında da savaş, çatışma ve diğer siyasi nedenler ağırlık kazanmaktadır (Şekil 5). IOM tarafından 1995

yılında yapılan bir araştırmada, ülkemizdeki transit yasa dışı göçmenlerin yarısından fazlası (% 56) göç etme sebepleri olarak siyasal nedenleri göstermiştir. Diğer faktörler ise ekonomik, kültürel, ailevi vb. sebeplerdir.¹³¹

Bu kapsamda yasa dışı göçmenlerin yasal göçmenlere oranının bulunmasında kullanılan yöntemler aşağıdaki gibidir. Yalnız yasa dışı göçmen sayılarına ait istatistiki bilgiler her zaman kesin ve güvenilir değildir. Çünkü yakalanan yasa dışı göçmen sayısı kadar, yakalanamayan ve kayıtlarda hiçbir zaman görünmeyen, bu şekilde hayatlarını idame ettiren yasa dışı göçmenlerin olduğunu da düşünmek gereklidir.

1. Artık Tahmin Tekniği: Nüfus sayımları ve diğer bazı resmî kayıtlar arasındaki farklılıkların belirlenmesine dayanmaktadır.

2. Çarpan Tahmin Tekniği: Yasa dışı girişler kapsamında kullanılan yöntemdir. Bu yöntemde, bilinmeyen değişkenle (Örneğin, yasa dışı göçmen stokları) ölçülebilen bir değişken (Örneğin, yasal göçmen sayıları) arasında sabit bir ilişkinin bilinmesine ihtiyaç vardır.

3. Ölçüm Yöntemi: Çarpan tekniğinin özel bir türüdür. Çarpan bulunurken, konu hakkında uzman kimselerin tahminleri bir araya getirilir (Örneğin, işverenlere kendi işkollarında yaklaşık ne kadar yasa dışı göçmen çalıştığı konusundaki tahminleri sorulur).

4. Yakalama-Yeniden Yakalama Yöntemi: Bu yöntemle ilgili olarak havuzdaki balıklar örneği verilmektedir. Buna göre, bir havuzdan önce 1000 tane balık tutup, bunları işaretleyip salarsınız. Daha sonra, tekrar 1000 adet balık tutarsınız. Eğer bu balıklardan 100 tanesi daha önce işaretlenmiş olanlardan ise tuttuğunuz bu 1000 balık %10'u temsil ediyor demektir. Dolayısıyla havuzda 10.000 balık vardır. Bu yöntemde, örneğin belli bir bölgeye ilişkin polis kayıtları incelenerek, yine belirli bir zaman diliminde yakalanan yasa dışı göçmenlerin yasal göçmenlere oranı bulunur.¹³²

¹³¹ Akt. Ayşe Nilüfer Narlı, "Human Smuggling and Migration of Illegal Labour to Turkey", in **Crushing Crime in South Eastern Europe: A Struggle of Domestic, Regional and European Dimension**, National Defense and Bureau Security Policy, 2003, s. 78. bkz. (Erişim), http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/crime_narli.pdf, 13.03.2009.

¹³² Bkz. Jandl, **a.g.m.**, Yasa dışı göçmen mevcutlarının belirlenmesi konusunda "Etnosörvey (Ethnosurvey)" adı verilen yeni bir yöntem için bkz. Massey ve Capoferro, **a.g.m.**, ss.1083-1100.

2. YASA DIŞI GÖÇ HAREKETİ İÇİNDE MÜLTECİLER VE SİĞİNMACILAR

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme hükümlerine göre mülteci; *"İrki, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi"*dir "Mülteci" kavramı ile "göçmen" kavramı arasında içerik ve sonuçlar bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Mülteciler, içinde buldukları durum itibarıyla göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretine potansiyel kaynak oluşturmaktadır.¹³³

Emniyet yetkilileri "mülteci ve sığınmacıların yasa dışı göç hareketi içinde yer almalarının her zaman mümkün" olabileceğini belirtmektedirler.¹³⁴ Sığınmacı veya mülteci konumunda olan kişilerin, göçmen kaçakçılara başvurarak yasa dışı göç hareketlerine girişmeleri sonucunda "ikincil düzensiz (yasa dışı) göç hareketleri" ortaya çıkmaktadır. Bu kavram, bir ülkede yasa dışı bir şekilde bulunan ve sığınma başvurusunda yeni bulunmuş ya da mülteci statüsü henüz tanınmış kişileri kapsamaktadır. Bu göç hareketleri; kişilerin durumlarının kesin çözüme kavuşmaması, bazı ülkelerin mültecileri barındırmak için sınırlı kapasiteye sahip olması, bazılarının sadece belirli bir süre için etkin koruma sağlaması ve bazı ülkelerde yasal göç imkânlarına ulaşma (sığınma başvurusu yapabilme) imkânının olmaması gibi nedenlere dayanmaktadır.¹³⁵

Mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler, ekonomik imkânları oldukça kısıtlı gelişmekte olan ülkelerdir. 2006 yılı sonunda, bu ülkelerde barındırılan mültecilerin sayısının yaklaşık 7.2 milyon (Dünya mültecilerinin % 73'ü) olduğu hesaplanmıştır. En çok mülteci barındıran ülkelerin başında Pakistan gelmekte ve onu İran takip etmektedir. 2006 yılı sonu itibarıyla bu iki ülke

¹³³ (Erişim), <http://www.taa.gov.tr/dersnotlari/GocmenKacakciligiVeInsanTicareti.doc.>, 15.03.2009.

¹³⁴ İ. Kemal Önal ve diğerleri, **Dünyada ve Türkiye'de Yasa Dışı Göç**, Ankara, EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi, 2001, s. 13.

¹³⁵ Koser, **a.g.m.**, s. 5.

dünya mültecilerinin yaklaşık beşte birine (% 20) ev sahipliği yapmaktaydı. BMMYK, dünyadaki tüm ülkeler içinde yerlerinden edilmiş kişilere yardım ulaştıramamaktadır. Mülteci ve sığınmacılar da yasa dışı yollara başvurabilmektedir. Bu insanları yasa dışı yollara zorlayan sebepler arasında; barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanamaması ve BMMYK Yürütme Komitesi kararında vurgulanan eğitim ve iş imkânlarının yetersizliği gibi sosyo-ekonomik sorunların yanı sıra, önemli güvenlik sorunları da bulunmaktadır. Mültecilerin büyük bir çoğunluğu da şartlar uygun hâle geldiğinde, yani çatışma sona erip belirli bir dereceye kadar istikrar sağlandıktan ve ülkelerindeki temel altyapı yeniden inşa edildikten sonra geri dönmek istemektedirler. Gönüllü geri dönüşü en iyi çözüm yolu olarak gören BMMYK, bunu özendirici çalışmalar yapmaktadır.¹³⁶ Mülteci ve sığınmacıların yasa dışı göç hareketleri içerisinde yer almaları konusu, BMMYK'nin gündemine uzunca bir süre önce girmiştir. Dünyada yasa dışı göç hareketlerinin ciddi bir sorun olarak ortaya çıkışıyla birlikte, BMMYK Yürütme Komitesi daha 1989 yılında, “Koruma Sağladıkları Bir Ülkeden Düzensiz Şekilde Göç Eden Mülteci ve Sığınmacılar Sorununa İlişkin” bir karar almıştır. Söz konusu kararda; mülteci ve sığınmacıların, korunma imkânı buldukları ülkelerden (ilk sığınma ülkeleri), eğitim ve iş olanaklarının olmaması ve “gönüllü geri dönüş” “sığınılan ülkeye entegrasyon” ya da “üçüncü bir ülkeye yerleştirilme” olarak sıralanan uzun vadeli çözüm imkânlarına kavuşamamaları nedeniyle ayrılmak zorunda kaldıkları ve düzensiz göç hareketlerine katıldıkları belirtilmektedir. Kararda ayrıca, sorunun çözümüne ilişkin olarak öngörülen önlemler sıralanmaktadır.¹³⁷ Diğer bir kalıcı çözüm ise yerel entegrasyondur. Bazı ülkeler, mültecilere arazi alabilme ya da iş gücü piyasasına girebilme imkânı tanıdığı için, mülteciler bu ülkelere kolayca entegre olabilmektedirler. Geri kalan birçok ülkede ise, mülteci kamplarında kapalı bir şekilde ve uluslararası yardıma bağımlı olarak yaşamak durumunda kalmaktadırlar. 1951 Sözleşmesi'nin 34.

¹³⁶ BMMYK, Refugees by Numbers, 2005, s. 14.

¹³⁷ BMMYK Yürütme Komitesi, “Problem of Refugees and Asylum Seekers Who Move in an Irregular Manner From a Country in Which They Had Already Found Protection” başlıklı, 58 (XL)-1989 sayılı karar.

maddesi çerçevesinde¹³⁸ umulduğu şekilde mültecilerin, sığınma ülkesinin vatandaşlığını kazanması, ev sahibi ülkenin sağlayabileceği en geniş hukuki ve insani korumaya ulaşmanın temel adımıdır. Fakat, birçok ülkenin yasaları mültecilerin yurttaş olmasına izin vermemektedir. Mültecilerin vatandaşlığa kabul edildiği bazı sığınma ülkelerinde de istatistiksel veriler genellikle çok sınırlıdır. Çünkü, bu ülkelerin çoğunluğu konu ile ilgili yayımladıkları verilerde, mülteciler ile diğer kategorileri ayrı ayrı belirtmemektedirler.

Buraya kadar aktardığımız bilgiler çerçevesinde; özellikle Soğuk Savaş sonrasında artan savaşlar ve iç çatışmalar gibi siyasal ve sosyo-politik olaylar sonucunda, dünyadaki mülteci ve sığınmacı sayıları yıldan yıla yükselirken, bu insanların etkin bir şekilde korunması ve zamanında kalıcı çözümlere ulaştırılmasında, BMMYK'nin tüm iyi niyetli çabalarına rağmen, önemli eksikliklerin devam ettiği sonucuna ulaşabiliriz. Bu nedenle, mülteci ve sığınmacıların yasa dışı göç hareketleri içerisinde yer almaları çok da şaşırtıcı bir durum olmasa gerektir. Üstelik yasa dışı göç konusunda özellikle 11 Eylül 2001 tarihinden sonra, terörizmle mücadele amacıyla atılan adımlar ve gittikçe sıkılaştırılan göç prosedürleri mültecileri olumsuz yönde etkilemektedir. 11 Eylül'den sonra ulusal güvenlik endişelerinin artması neticesinde, sığınma sisteminin suistimalinin ve yasa dışı göçün engellenmesi amacıyla alınan önlemlerin artması ve ülkeler arasında iş birliğine gidilmesi, mültecilerin koruma elde etmelerini daha da zorlaştırmıştır. Yasa dışı göç, insan kaçakçılığı ve insan ticareti ile mücadele maksadıyla ortaya konan kısıtlayıcı önlemlerin ayırım gözetmeksizin uygulanması, mültecilerin bu ülkelere girmesini ve sığınma prosedürlerine ulaşmasını engellemektedir. Kısıtlayıcı politikalar konusunda, AB'nin uygulamaları da dikkat çekmektedir. Avrupa'da, yasa dışı göçü kontrol altına alma çabalarına iltica olanaklarını ne şekilde etkilediği dikkate alınmadan öncelik verilmesi,

¹³⁸ **403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu**, Madde-34 *Vatandaşlığa alma*: Akit Devletler, mültecileri imtisal eylemeyi ve vatandaşlığa almayı her türlü imkân nispetinde kolaylaştırırlar. Vatandaşlığa alma muamelelerini çabuklaştırmaya ve bu muamelenin masraf ve resimlerini her türlü imkân nispetinden azaltmaya bilhassa gayret eder. (Erişim), <http://www.diyenet.gov.tr/turkish/mevzuatkanunicerik.aspx?id=1955.>, 15.15.2009.

mültecilere AB'ye ulaşmak için neredeyse hiçbir yasal yol bırakmamaktadır.¹³⁹

UNHCR komiseri Antonio Guterres, son dönemlerdeki mülteci sayısındaki artışın kendilerini kaygılandıran bir konu olduğunu belirterek, küresel bir sorun haline gelen zorla göç sorununun gelecekte daha da artabileceği uyarısında bulundu. Guterres'e göre bu tehlikeler; *“nadir kaynaklar için yarış zoraştırılan iklimle bağlı çevre bozulması”, “istikrarsızlığın kaynağı olan ve başta yoksul ülkeleri ağır bir şekilde vuran yüksek fiyat artışları”*¹⁴⁰, olarak ifade etmiştir.

Mülteciler konusu son dönemlerde, özellikle insan hakları bağlamında dünya gündemini meşgul eden geniş derinlemesine incelenmesi gereken konuların başında yer almaktadır. Fakat biz burada yasa dışı göç bağlamında kısa bir değerlendirme yaptık.

3. YASA DIŞI GÖÇ BAĞLAMINDA İNSAN TİCARETİ

İnsanların daha iyi şartlarda yaşama, iş bulma veya yaşadıkları ülkedeki siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklar gibi nedenlerden dolayı göç etme istek ve zorunlulukları sonucu buldukları ülkeden yasa dışı yollarla başka ülkelere gitmeleri veya götürülmelerine göçmen kaçakçılığı diyoruz.¹⁴¹ İnsan ticareti ya da insan kaçakçılığı ise, kanun dışı ve ticari amaçla insanların pazarlanması; dilencilik, cinsel sömürme (fahişelik, zorlu evlilik, vs.), özgürlüksüz işçilik (isteksiz hizmet, sıhate zararlı şartlar altında az ücretle çalıştırılmak) gibi irade dışı davranışlara tabi tutulmalarıdır. İnsan kaçakçılığı, fiziksel baskı, hile, dolandırıcılık, sahtekarlık ve diğer zorlama teknikleriyle insanları ele geçirmek, toplamak, saklamak ve taşımaktır. Çoğu

¹³⁹ Mehmet Özcan, “Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Yasa Dışı Göç”, Sedat Laçiner, Mehmet Özcan ve İhsan Bal, **Türkiyeli Avrupa: Türkiye'nin AB'ye Olası Etkileri**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2004, s. 162.

¹⁴⁰ Abdullah Demirtaş, **“Göçün Sosyal Kültürel ve Psikolojik Boyutları”**, (Erişim), <http://www.keditor.com/yazilar/366.html>.

¹⁴¹ Ahmet FIRAT, Adalet Bakanlığı UHDİ Genel Md.Yrdc. **“Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti”** (Erişim), <http://www.taa.gov.tr/dersnotlari/GocmenKacaciligiveInsanTicareti.doc.>, 16.03.2009.

kişiyeye göre insan kaçakçılığı köleliğin modern bir biçimidir. Yasalara aykırı bir eylem olarak kalmayıp uluslararası yasa ve insan hakları protokollerinin de ihlali anlamına gelir. Genellikle çok iyi örgütlenmiş suç ağlarına mensup kişiler tarafından yürütölür. İnsan tacirleri, mağdurları kendi ölkeleri içinde bir yerden diğere aktarırlar, çoğu zaman da uluslararası sınırlardan geçirirler. Daha sonra mağdurların en temel özgürlükleri ellerinden alınır, eşya gibi satılır ve hem seks kölesi olarak hem de diğere işlerde zorla çalışmaya zorlanırlar.¹⁴²

Göçmen kaçakçılığı kamu düzeni ve devlete karşı işlenen bir suç olmasına karşın, insan ticareti kişilere karşı işlenen ve insan haklarını ilgilendiren bir suçtur. Göçmen kaçakçılığında; bir kişinin yasa dışı yollardan bir ölkeden diğere bir ölkeye geçişi ve zor kullanılması söz konusu değilken, insan ticaretinde; cinsel amaçlı sömürü, organ kaçakçılığı, kölelik, çocuk ticareti gibi haksız ve insanlık dışı yöntemlerle menfaat temin etme durumu mevcuttur ve zor kullanma, hile ile veya benzeri yollarla mağdurun iradesinin fesada uğratılması söz konusudur. Göçmen kaçakçılığında, başlangıçta istekli olan kişinin sınırı geçmesi ile göçmen kişi ve organizasyondaki kişiler arasındaki ilişki sona ermekte ve istismar söz konusu olmamaktadır. Ancak, göçmen kişinin ulaştığı yerde birçok olumsuzluklarla karşılaşması ve çaresiz kalması sonucu istismar ve ticaret ortamına zemin hazırlanmakta, insan tacirleri devreye girmektedir.¹⁴³

İnsan ticareti, yasa dışı işler arasında, silah ve uyuşturucu kaçakçılığından sonra en kârlı üçüncü sektördür. Bu nedenle organize suç örgütlerinin en önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Gerçek rakamları belirlemek oldukça zor olsa da, insan ticareti sektörünün, yılda 7-12 milyar ABD doları civarında gelir getirdiği tahmin edilmektedir. Ancak bu rakamlar, kişilerin “ilk defa satılmaları” sonucunda elde edilen kazançları yansıtmaktadır. ILO'nun tahminlerine göre, mağdurların hedef ölkelere

¹⁴² (Erişim), http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nsan_ticareti., 14.02.2009.

¹⁴³ (Erişim), <http://www.taa.gov.tr/dersnotlari/GocmenKacakciligiveInsanTicareti.doc.>, 15.03.2009.

ulaştırılmasından sonra, insan ticareti şebekeleri yılda 32 milyar doları bulan ilave bir gelir daha elde etmektedirler. İnsan ticaretinden elde gelirin yarıya yakını endüstrileşmiş ülkelerden, üçte birlik bölümü de Asya ülkelerinden sağlanmaktadır.¹⁴⁴

Soğuk Savaş sonrası dönemde, küreselleşmenin yarattığı yıkıcı ekonomik ve siyasi gelişmeler, sosyalist ülkelerin pazar ekonomisine geçiş sürecinde yaşadığı zorluklar, dünyada yoksulluğun, işsizliğin ve eşitsizliklerin artması gibi faktörlerin en çok kadınları etkilemesi, insan ticaretinin arz boyutunu açıklamaktadır. Aynı süreçte, gelişmiş ülkelerde teknolojik ve ekonomik alanda kaydedilen gelişmeler sonucu refahın daha da artması, ayrıca endüstrileşmiş ülkeler arasına bazı yeni ülkelerin katılması gibi nedenlere bağlı olarak eğlence ve seks endüstrisinin küreselleşmesi ve daha kârlı bir hâle gelmesi konunun talep boyutuna açıklık getirmektedir.¹⁴⁵ Dolayısıyla talepler de arzı doğurmaktadır.

İnsan ticareti mağdurlarının büyük bir bölümü daha iyi bir yaşam arzulayan göçmenlerdir. Kısıtlayıcı göç politikalarının gittikçe yaygınlaşması sonucunda, yasal yollardan girişleri engellenen ve sayıları her geçen gün artan bu insanlar farkında olmadan kendilerini insan tacirlerine emanet etmektedirler. Bu insanlar genellikle bebek bakıcılığı, modellik, kuaförlük, dansçılık ve garsonluk gibi işler vaat edilerek kandırılmakta, daha sonra borçlandırılmak ve seyahat belgelerine el koymak suretiyle fuhuş yapmaya zorlanmaktadır. Bazıları ise sahte evlilikler veya “au pair” (çalışırken dil öğrenme) programları aracılığıyla insan tacirlerinin eline düşmektedirler. İnsan tacirleri ayrıca; toplumdaki tecrit etmek, uyuşturucuya alıştırmak ve tecavüz gibi yöntemlerle mağdurların kendilerine itaat etmelerini sağlamaktadırlar. Kadınlar ve kızlar bir kez satıldıktan sonra tekrar satılmakta ve farklı ülkelerde zorla çalıştırılmaktadırlar.¹⁴⁶

¹⁴⁴ UNFPA, **a.g.e.**, s. 44.

¹⁴⁵ Michele Anne Clark, “Trafficking in Persons: An Issue of Human Security”, **Journal of Human Development**, Vol. 4, No. 2, July 2003, ss. 251-252.

¹⁴⁶ İnsan tacirlerinin, mağdurlarını bulma, kandırma ve kontrol altında tutma yöntemleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Jandarmanın Genel Komutanlığı, İnsan Ticareti ile Mücadele Broşürü**, (Erişim), http://www.jandarman.tsk.mil.tr/basin/duyuru/20050705_basin_aciklamasi_1.doc, 03.03.2009

Bilindiği üzere, yasa dışı gç hareketlerinin gerçekleştiği coğrafyalarda (kaynak, hedef ve transit ülkeler) insan ticaretine de sıklıkla rastlanmaktadır. Ancak, konumuzun dışına çıkmamak için burada dünyadaki insan ticaretinin boyutlarına değinilmemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. AVRUPAYA GÖÇ

Dünyanın az gelişmiş, istikrarsız ve fakir ülkelerinden zengin refah düzeyi yüksek ülkelere doğru göç, yüzyıllardır süregelen bir gerçektir. Ancak bu gerçek, son yıllarda katlanarak büyümekte ve hedef ülkeleri içinden çıkılmaz bir sorunlar yumağı içinde bırakmaktadır. Rakamsal boyutunun giderek büyümesine paralel olarak yasa dışı göç, özellikle 1990'dan sonra Avrupalıların, uluslararası alandaki en önemli konu başlıkları arasında yer almaya başlamıştır. Uluslararası organize suçun bir yansıması olarak yasa dışı göç, ülkelerin ulusal egemenliğini ciddi anlamda tehdit etmektedir. Kendi kıtalarına yönelen ve giderek artmakta olan yasa dışı göçü kontrol altına almaya çalışan hedef ülke konumundaki Avrupa Birliği, kendisinin önlemlerini artırırken, göçmen kaçakçılarında kendilerine yeni yol haritaları çizmişlerdir.¹⁴⁷

Avrupa kıtasında yer alan gelişmiş AB ülkeleri, başta Asya, Afrika ve Doğu Avrupa olmak üzere dünyanın birçok bölgesinden gelen yasa dışı göç hareketlerinin hedefi durumundadır. Avrupa kıtası, dünyada en çok yasal ve yasal olmayan göçmenlere ev sahipliği yapan bölgedir. 2005 yılı rakamlarına göre kıta nüfusunun % 8.8'ini oluşturan göçmenlerin toplamı 64.1 milyondur. Avrupa'yı, 53.3 milyon (nüfusun % 1.4'ü) ile Asya, 44.5 milyon (nüfusun % 13.5'i) ile Kuzey Amerika, 17.1 milyon (nüfusun % 1.9'u) ile Afrika, 6,7 milyon (nüfusun % 1.2'si) Latin Amerika ve 5.0 milyon (nüfusun % 15.2'si) ile Okyanusya izlemektedir.¹⁴⁸

AB Polis Teşkilatı (European Law Enforcement Organization-EUROPOL), AB'ye yönelen yasa dışı göç güzergâhlarının sabit ve değişmez olmadığını ve bu nedenle ancak genel olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Bunun yanında, yasa dışı göçmenler farklı göç güzergâhlarını

¹⁴⁷ Sedat Laçiner, Mehmet Özcan, İhsan Bal, "Türkiyeli Avrupa", Hayat Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 144-175.

¹⁴⁸ IOM, "Regional and Country Figures", (Erişim), <http://www.iom.int/jahia/Jahia/pid/255>, 01.04.2009.

da kullanabilmektedirler. Europol'ün belirlediği temel güzergâhlar ise şunlardır:

- **Kuzey Afrika ve Batı Afrika Atlantik Sahili Güzergâhları:** AB'ye en fazla yasa dışı göçmen, Afrika'yı kat ederek İtalya, Malta ve İspanya gibi AB ülkelerine yönelen bu güzergâhlar aracılığıyla gelmektedir.

- **Doğu Akdeniz Güzergâhı:** Türkiye ve Ortadoğu ülkelerinin transit olarak kullanıldığı bu güzergâhın başlıca hedef ülkesi Yunanistan'dır.

- **Balkan Güzergâhı:** Balkanların batısındaki ülkelerin transit olarak kullanıldığı bu güzergâh takip edilerek, söz konusu Balkan ülkelerine komşu olan Yunanistan, İtalya, Slovenya, Avusturya, Bulgaristan, Romanya'yı içermektedir.

- **Orta ve Doğu Avrupa Güzergâhı:** RF, Ukrayna, Moldova ve Belarus gibi eski SSCB ülkelerinin transit olarak kullanıldığı bu güzergâhta Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Bulgaristan ve Romanya üzerinden AB'ye giriş yapılmaktadır. AB'nin 2004 yılındaki genişlemesi, bu güzergâhın önemini artırmıştır.

- **Baltık Güzergâhı:** Son dönemde sınırlı da olsa, Baltık ülkelerin İskandinav ülkelerine geçişte transit ülke olarak kullanılmaktadır. Bu güzergâhı kullanan yasa dışı göçmenlerin çoğunluğu, önce eski SSCB ülkelerindeki belirli aktarma noktalarına gelmekte ve oradan Baltık ülkelerine giriş yapmaktadırlar.

Belirtilen güzergâhlar dışında, özellikle AB'ye uzak ülkelere gelen yasa dışı göçmenlerce, AB'ye yönelen havayolu güzergâhları da kullanılmaktadırlar. Uluslararası havayolu taşımacılığının büyümesi ve taşıma ücretlerin düşmesi, varılmak istenen ülkeye ulaşmak için alternatif bir transit güzergâh olasılığı sunmaktadır.¹⁴⁹

Doğu Akdeniz Güzergâhı olarak adlandırılan ve Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyılarından teknelerle Yunan adalarına, oradan İtalya'ya bağlanan deniz yolu güzergâhının yanı sıra, Türkiye üzerinden yapılan geçişleri

¹⁴⁹ Europol, "Facilitated Illegal Immigration into the European Union", Illegal Immigration Fact Sheet, March 2008, s. 2-3. (Erişim), <http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=publications&language=>, 23.03 2009.

müteakip Balkanlar ve Doğu ve Orta Avrupa güzergâhlarına bağlanan iki temel kara güzergâhının kullanıldığı gözlenmektedir. Bunlar:

- Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya-Çek Cumhuriyeti veya Slovakya üzerinden Avusturya veya Almanya'ya geçiş,
- Bulgaristan veya Yunanistan-Makedonya-Arnavutluk-İtalya üzerinden Orta veya Batı Avrupa ülkelerine geçiştir.

Bunun yanında, özellikle Kürt kökenli Türk vatandaşlarının Türkiye'den Arnavutluk, Hırvatistan ve Bosna Hersek'e hava yoluyla ulaşarak AB ülkelerine geçiş yaptıkları da bilinmektedir.

Güneydoğu Avrupa Ortak Girişimi (Southeast European Cooperative Initiative-SECI) tarafından 2005 yılında yayımlanan bir raporda; bölgede kullanılan güzergâhlar ayrıntılı olarak şu şekilde belirtilmiştir:

- Arnavutluk, Bulgaristan, Makedonya veya Türkiye, Yunanistan,
- Ukrayna, Macaristan, Avusturya, İtalya,
- Ukrayna, Macaristan, Slovakya, Batı Avrupa,
- Moldova, Romanya, Macaristan, Slovenya, İtalya,
- Türkiye, Romanya, Sırbistan ve Karadağ¹⁵⁰, Batı Avrupa,
- Pakistan veya Lübnan, İran veya Suriye, Türkiye,
- Afrika, Yunanistan, Türkiye,
- Sırbistan ve Karadağ, Makedonya, Yunanistan,
- Bangladeş veya Hindistan, Türkiye, Kosova, Hırvatistan, Slovenya, İtalya,
- Türkiye, Bulgaristan veya Romanya, Sırbistan ve Karadağ Hırvatistan, Slovenya, İtalya,
- Türkiye, Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya, İtalya.¹⁵¹

Göçmenlerin, nihai hedeflerine ulaşabilmek için dolambaçlı yollara başvurması sonucunda, klâsik yasa dışı göç güzergâhları belirginliğini

¹⁵⁰ Karadağ'ın Sırbistan'dan ayrılmasından önce.

¹⁵¹ Y. Furkan Şen, **Organize Suçlarla Mücadele: Dünya ve Türkiye Perspektifinden Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Organ-Doku Ticareti**, KOM/TADOC Yayınları, Ankara, 2006, s. 33-34.

kaybetmektedir. Yasa dışı göçmenler ve göçmen kaçakçılarının değişen koşullara ayak uydurma konusunda gösterdikleri büyük esneklik, yasa dışı göç akımlarının sürekli olarak yön değiştirmesine yol açmaktadır. Bu kapsamda, son dönemde yaşanan bazı gelişmeler, bu gerçeği net bir biçimde ortaya koymaktadır. Örneğin, Bosna-Hersek'in Saraybosna havaalanından giriş yapan Türk vatandaşlarına karşı sıkı önlemler alması sonucunda, çoğunluğunu Kürt kökenlilerin oluşturduğu Türk vatandaşları, Batı Avrupa ülkelerine gitmek için farklı güzergâhlara yönelmişlerdir. Benzer şekilde, Sırbistan'ın Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşlarına uyguladığı vize rejimini sıkılaştırması ve Belgrad-Pekin arasındaki direkt uçuşları durdurması neticesinde Çinli yasa dışı göçmenler farklı güzergâhlara kaymışlardır. Diğer yandan, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin AB'ye giriş sürecinde "Yeşil Hat" üzerinde uyguladığı seyahat kısıtlamalarını kaldırması sonucunda, 2003 yılında sınırdan yakalanan yasa dışı göçmen sayısının 5 katına çıkmasına neden olmuştur.¹⁵²

AB üyesi 27 ülkenin toplam nüfusu 493 milyon civarındadır. Bu nüfusun 18.5 milyonunu AB üyesi olmayan ülke vatandaşları oluşturuyor. Bu rakam toplam nüfusun yüzde 3.8'ine denk geliyor. AB genelindeki göçmen nüfusun büyük bir bölümü Türkiye, Fas, Arnavutluk, Cezayir ve Sırbistan'dan geliyor. Yasa dışı göç bugün AB genelinde yaşanan en büyük sorunlardan biridir. Her ne kadar bu konuda resmi rakamlara ulaşmak zor olsa da, sınırdan çevirmeler, tutuklamalar ve sınır dışı etmeler, yasa dışı göçün ne boyutlara ulaştığı hakkında bilgi veriyor.¹⁵³

¹⁵² Eker, a.g.e.,s.323.

¹⁵³ "Göç: AB İçin Hem Sorun, Hem Çözüm", (Erişim), <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/link-dossier/goc-ab-icin-hem-sorun-hem-cozum>, 10 Mayıs 2009.

TABLO 3: Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Yakalanan Yasa Dışı Göçmenler.

KAYNAK ÜLKELER	2002	2003
Gürcistan	20.553	21.324
Moldova	14.308	12.646
Rusya Federasyonu	6.949	11.976
Türkiye	10.207	8.524
Ukrayna	8.306	7.514
Pakistan	4.958	7.172
Irak	27.729	5.607
Çin Halk Cumhuriyeti	6.229	5.237
Afganistan	11.890	4.527
Polonya	4.368	3.930
Bulgaristan	6.776	3.729
Romanya	3.472	3.509
Letonya	6.126	3.514
Hindistan	4.713	3.185
Sırbistan ve Karadağ	2.714	2.825
Belarus	646	2.678
Çek Cumhuriyeti	2.683	2.645
Bangladeş	1862	2.562
Azerbaycan	2.520	2.500
Somali	668	1.905

Kaynak: Futo, Jandl, Karsakova, **a.g.m.**, s.42.

Yasa dışı göç akımlarının coğrafi dağılımı her geçen yıl daha karmaşık bir hâle gelmektedir. Yasa dışı göçmenler ve göçmen kaçakçıları, bölge ülkelerinin yasal düzenlemelerinde ve vize uygulamalarında yaptıkları değişiklikler veya aldıkları sıkı önlemler karşısında sürekli olarak yeni yollar ve yöntemler geliştirmektedirler.

2. AVRUPA BİRLİĞİNDE GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ

Göç bugün bir yandan AB genelinde yaşanan en önemli sorunlardan biri olarak kabul edilirken, diğer yandan yaşanan AB nüfusuna tek çözüm olarak değerlendiriliyor. Küresel dünyanın ihtiyaçları, rekabet, uluslararası ilişkilerde gelişme yaşanırken, AB'nin göç politikasının da sabit kalması mümkün görünmüyor. AB bu kapsamda, yasa dışı göç ile mücadele, göçmenlere daha iyi yaşam standartları sağlama, entegrasyona yönelik sorunlara çözüm üretme ve göçten ekonomik yarar sağlama gibi alanlarda yeni programlar geliştirmeyi amaçlıyor.¹⁵⁴

Geçtiğimiz son on yıl içinde Avrupa Komisyonu ve AB üye ülkeleri tarafından desteklenen ortak bir göç politikası AB'nin en büyük ihtiyaçlarından biri konumuna geldi. Bunun sonucu olarak, Komisyon tarafından önerilen somut prensipler, önlemler ve yeni göç yönetim stratejisi kapsamında önümüzdeki yıllarda uygulanması hedeflenen yeni bir ortak göç politikasının çerçevesi belirleniyor ve göç politikalarının AB kurumları ve üye ülkeler işbirliğinde yürütülmesi gerektiğine inanılıyor. Bu nedenle de, AB ile üye ülkelerin göç politikaları arasında ciddi bir iletişim, uyum ve koordinasyon olması çok önem taşıyor. Avrupa'nın son dönemlerdeki dış politika ilişkileri, üçüncü ülkelerle gelişen işbirlikleri doğrultusunda göç politikasında da önemli değişikliklere ihtiyaç duyuluyor.

"Refah, dayanışma ve güvenlik" olmak üzere üç temel alana ayrılan "Avrupa için ortak göç politikası: prensipler, uygulamalar ve araçlar" bildirgesinde, üye ülkeler ve Avrupa Parlamentosu'nun göç konusundaki prensipleri şöyle sıralanıyor:

- 1) Açık kurallar ve hareket alanı,
- 2) Uygun yetenekler ve ihtiyaçlar,
- 3) Başarılı göçün anahtarı olarak ev sahibi ülke ve göçmenler tarafından karşılıklı olarak desteklenen entegrasyon,

¹⁵⁴ Göç: AB İçin Hem Sorun, Hem Çözüm, (Erişim), <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/link-dossier/goc-ab-icin-hem-sorun-hem-cozum>, 10 Mayıs 2009.

- 4) Üye ülkeler arasında şeffaflık, güven ve işbirliği,
- 5) Üye ülkelerin karşılaştığı göç ve coğrafi zorluklara destek vermek,
- 6) Göç konusunda yaşanan sorunlara yönelik üçüncü ülkelerde ortaklık ve diyalog geliştirmek,
- 7) Avrupa'nın çıkarlarına hizmet eden bir vize sistemi,
- 8) İç kontroller olmadan Schengen bölgesinin bütünlüğünü koruyacak entegre bir sınır yönetimi,
- 9) Yasa dışı göç ile mücadeleyi artırmak ve insan trafiğine yönelik "sıfır tolerans",
- 10) Sürdürülebilir ve etkin sonuç politikaları. ¹⁵⁵

Son yıllarda, semaya hareketliliğinin artmasıyla ekonomik sınırlar büyük ölçüde ortadan kalkmaya başlamıştır. Avrupa Birliği bu durumun en güzel somut örneğidir. Ancak sınırlar sadece sermaye için değil, birlik içinde bir süre sonra insanlar için de açılmıştır. AB kendi güvenliğini artırmak için dış duvarlarını eskisinden de daha çok yükseltme gereksinimi duymuştur.

Avrupa Birliği, bölgesel varlığını anlamlı kılan üç direği "Avrupa Topluluğu", "Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası" ve "Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği" olarak sıralamış; Avrupa Topluluğu'nun Paris Antlaşması'ndan bugüne değin geçen süreçteki bütün hukuki metinlerin, oluşan kurumların ve bu metinler ile kurumları biçimlendiren politikaların bütünleşmesinden meydana geldiğini, Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın işbirliği, ortak pozisyon ve güvenliğe ilişkin tedbirler sonucunda biçimlendiğini ve Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği'nin de suç ile eylemsel ve hukuki düzlemlerde mücadeleden oluştuğunu deklare etmiştir.

Her ne kadar Avrupa Birliği'ni oluşturan üç direk Maastricht Antlaşması ile biçimlenmişse de, yeni yapılanmanın kilometre taşı 2 Ekim 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşması olmuştur. Amsterdam Antlaşması ve sonrasındaki hukuki düzenlemeler, adalet, içişleri ve güvenlik konularındaki

¹⁵⁵ Göç: AB İçin Hem Sorun, Hem Çözüm, (Erişim), <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/link-dossier/goc-ab-icin-hem-sorun-hem-cozum>, 10.05.2009.

pek çok değişimi birinci direk kapsamına alarak, AB yurttaşlarının güvenli bir yaşam sürmeleri için gerekli kurumsal yapılanmanın temellerini atmışlardır. Avrupa Topluluğu, Amsterdam Antlaşması sonrasında, serbest dolaşım hakkının ötesinde, göç ve iltica, sınır güvenliği, medeni hukukta adli işbirliği konularında düzenleme yapma yetkisine kavuşmuştur. 26 Mart 1995 tarihinden itibaren Schengen Antlaşması'nın bütün hükümleriyle yürürlüğe girmesi ve üye olmayan ülkelerden gelen kişilerin bölge içinde serbestçe dolaşabilmeleri ile 11 Eylül 2001 sonrasında bölge içinde kitlesel terör eylemlerinin gözlemlenmeye başlaması, güvenlik konusunun üçüncü direk'ten birinci direk içerisine taşınmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Yeni çerçeve ile Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Parlamentosu, adalet, içişleri ve iç güvenlik konularında daha katı hükümler getirebilme ve daha sıkı kontrol mekanizmaları geliştirme imkanına kavuşurken; AB üyesi ülke yurttaşlarının da temel haklarına saygı gösterilmediği takdirde etkili hukuk yollarına erişerek itiraz olanağına sahip oldukları bir ortam açığa çıkmıştır.¹⁵⁶

AB Konseyi, Amsterdam Antlaşması'nı yürürlüğe koymak amacıyla, 15-16 Ekim 1999 tarihlerinde Finlandiya'nın Tampere kentinde toplanarak, adalet ve içişleri alanında politikalar ve somut hedefler üzerinde anlaşmıştır. Zirve Kararlarının üçüncü maddesinde "...Birliğin, bir yandan sığınma ve göç konularında ortak politikalar belirlerken bir yandan da yasa dışı göçü durdurmak ve yasa dışı göçü organize edenlerle ve ilgili uluslararası suçları işleyenlerle mücadele etmek için dış sınırlarını tutarlı bir şekilde kontrol etme gereğini de göz ardı etmemesini gerektirmektedir..." denmektedir.¹⁵⁷ Tampere'de, bir taraftan örgütlü yasa dışı göç dâhil, organize suçlara karşı etkili eylem kararı alınırken diğer taraftan da "Avrupa Kalesi" imajı vermekten kaçınılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, öncelikle, ortak bir Avrupa İltica Sistemi geliştirilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca, Toplantının sonuçlarında,

¹⁵⁶ Yrd. Doç. Dr. Derya TELLAN, "Amsterdam Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği İç Güvenlik Stratejisine Özel Bir Bakış" 23 Nisan 2008, (Erişim), <http://www.isref.org/index.php?pid=43&page=view&id=997>, 13.05.2009.

¹⁵⁷ Göç ile ilişkili **Tampere Başkanlık Sonuç Bildirisi Kararları** arasında için bkz. AY, Kadir, Thomas vom BRAUCKE, Işıl TOKCAN, Mustafa ÖZTÜRK, Çiğdem ALP (der.), **Asylum and Migration Legislation (İltica ve Göç Mevzuatı)**, BMMYK Türkiye Temsilciliği ve İçişleri Bakanlığı iş birliği ile yayımlanmıştır, Ankara, 2005, s.100-104.

kaynak ve transit ülkeler ile ortaklık içinde çalışmanın, göç politikasında başarı için temel bir unsur olduğu belirtilmektedir. Yoksulluğa karşı mücadele edilmesi, yaşama koşullarının ve iş fırsatlarının iyileştirilmesi, çatışmaların önlenmesi, demokratik devletlerin güçlendirilmesi, başta azınlıklar, kadınlar ve çocukların hakları olmak üzere, insan haklarına saygının sağlanması dâhil ortak kalkınmanın teşvik edilmesi amaçlanmıştır.¹⁵⁸

Tampere Zirvesi'nden sonra 14-15 Aralık 2001 tarihli Laeken Zirvesi'nde de yasa dışı göçle mücadelenin ön plana çıkması ve Konsey'in yasa dışı göçle ilgili bir eylem planı hazırlamaya davet edilmesi¹⁵⁹ Konsey'i harekete geçirmiştir. Bunun sonucunda 28 Şubat 2002'de yasa dışı göç ve insan ticaretiyle mücadeleye yönelik kapsamlı bir eylem planı kabul edilmiştir. Bu planda yasa dışı göçle mücadeleye ilişkin altı adet faaliyet alanı belirlenmiştir:

- Vize politikası,
- Bilgi değişimi, iş birliği ve koordinasyon için altyapı sistemi,
- Sınır Yönetimi,
- Polis İş Birliği,
- Yabancılar Kanunu ve Ceza Kanunu,
- Geri Gönderme ve Geri Kabul Politikaları.¹⁶⁰

21-22 Haziran 2002 tarihli Seville Zirvesi'nde de göç ve sığınma konularına geniş yer ayrılmış ve bu konularda ortak bir politika oluşturmak amacıyla çeşitli öneriler getirilmiştir. İngiltere ve İspanya'nın başını çektiği grup, sığınmacıların kaynağında engellenmesi amacıyla sürekli sığınmacı yaratan ülkelere ekonomik baskılar yapılması ve AB dış sınırlarının güvenliği için tek bir sınır polisinin yetkili kılınması yolunda tartışmalı önerilerde bulunmuştur. Zirveden çıkan kararlarda bu öneriler, göç sorunuyla kaynağında mücadele etmek için biraz değiştirilmiş ve sığınmacı yaratan

¹⁵⁸ AB Adalet ve İçişleri Politikası, (Erişim), <http://www.eic.org.tr/up/download/abadalet.doc>, 13.05.2009.

¹⁵⁹ AB Konseyi, **Laeken Başkanlık Sonuç Bildirisi Kararları** için bkz. 14.07.2007, (Erişim), http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/key_docs/laeken_concl_en.pdf, 1.04.2009.

¹⁶⁰ "Illegal Immigration", July 14, 2005, (Erişim), http://www.europarl.eu.int/comparl/libe/elsj/zoom_in/08_en.htm?textMode=on, 29.03.2009.

ülkelere baskının yerini, sığınmacılığın önlenmesi için sığınmacı yaratan ülkelerle daha yakın bir ekonomik iş birliği, kalkınma yardımı ve çatışmaların önlenmesi gibi hedefler almıştır.

Seville Zirvesi'nde alınan kararlar, Amsterdam Antlaşması ve ardından Tampere Zirvesi ile saptanan hedeflere ulaşmada somut araçları saptamaya yöneliktir. Buna göre, Birlik içinde yaşayan üçüncü ülke kaynaklı göçmenlerin, birlik düzeyinde tanınan temel haklar çerçevesinde topluma entegrasyonu, yabancı düşmanlığı ve ırkçılıkla mücadele, sığınma sisteminin kötüye kullanılmasının engellenmesi, talepleri kabul edilmeyen sığınmacıların kısa sürede ülkelerine geri dönmelerinin sağlanması, yasa dışı göçle mücadele amacıyla vize verilerine ilişkin ortak bir tanımlama sistemi oluşturulması, dış sınırların yönetiminde bütünlük ve eşgüdüm sağlanması, insan kaçakçılığıyla mücadele için cezai çerçevenin güçlendirilmesi, bir Avrupa Sınır Koruma Polisi oluşturulmasını da içeren dış sınır kontrolüne ilişkin plan gibi konularda kararlar alınmıştır.

Zirvenin göç ve sığınma konusunda orta ve uzun vadeli hedefleri arasına, göç ve sığınmacı yaratan üçüncü ülkelerle ilişkilerde göç politikasının uygulanmasının dâhil edilmesi; Birliğin bundan sonra üçüncü ülkelerle yapacağı iş birliği ve ortaklık antlaşmalarına, göç konusunda iş birliği ve yasa dışı göç durumunda zorunlu iadeye ilişkin hükümler konulmasına karar verilmiştir. Bu çerçevede yasa dışı göç konusunda işbirliği yapmayan üçüncü ülkelerle ilişkilerin gözden geçirileceği ve gerekirse antlaşmalarda yer alan kurallar çerçevesinde yaptırımlar uygulanacağı vurgulanmıştır.¹⁶¹

Seville Zirvesi'nde kararlar doğrultusunda, AB Konsey'i 28 Kasım 2002'de Geri Dönüslere İlişkin Eylem Programını kabul etmiştir. Bu programda geri dönüşlere ilişkin kısa, orta ve uzun vadeli önlemler sıralanmış ve AB çapında minimum standartlar belirlenmiştir. 11 Temmuz 2003 tarihinde de Avrupa Komisyonu, göç ve sığınma alanında üçüncü ülkelere finansal ve teknik yardım yapılmasını öngören bir programın oluşturulması için

¹⁶¹ (Erişim), http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72638.pdf, 23.04.2009.

düzenleme yapılmasını teklif etmiştir. 2004 ile 2008 yıllarını kapsayan bu program için 250 milyon avro harcanması ön görülmüştür.¹⁶²

Arsava'ya göre Avrupa Birliği'nin bugün karşı karşıya olduğu genişleme hareketi üye devletler arasındaki sınırları ifade eden "iç sınırlar" ve üye devletleri üye olmayanlardan ayıran dış sınırlar bakımından önemli sorunlar doğurmaktadır. Schengen Anlaşması çerçevesinde nihai amaç olarak üye ülkeler arasında hareket özgürlüğünü sağlamayı benimseyen ve iç sınırların şeffaflaşması hedefini güden Avrupa Birliği, yeni genişleme ile birlikte Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin mevcut sınırlarının Birliğin yeni dış sınırları olacağına bilincindedir. Bu bağlamda, üye devletler söz konusu ülkelerin sınırlarında emniyetin sağlanması, yasa dışı göçe ve örgütlü suçta meydana verilmemesi konularında; bir başka deyişle sınır politikalarının uygulanması alanında başarılı olabileceklerine ihtimal vermemektedir. Yeni genişleme süreci sonucunda, AB'nin dış sınırlarının Rusya, Moldova, eski Yugoslav Cumhuriyetleri ve en önemlisi de Türkiye'nin üyeliği gündeme geldiğinde Ortadoğu ile kesişecek olması üye devletleri endişelendiren diğer bir husustur.¹⁶³

Yine, demografi uzmanı Albert Jacquard'ın nüfus artışı üzerine yaptığı çalışma çerçevesinde, şu şekilde bir saptama yapılmaktadır: Dünyanın zengin ve fakir bölgelerindeki yaşam düzeyleri arasındaki farklar buldukça, denetimsiz bir göç baskısından sakınmak mümkün görülmemektedir. Her ne kadar resmi olarak sadece bir riskten söz edilse de, göç dalgası ne yazık ki etkisi giderek daha fazlalaşan bir tehdit olarak algılanmaktadır. Avrupa'da sınır denetimlerinin güçlendirilmesini haklı çıkarmak için gösterilen istila sorununa dayanan Didier Bigo, net bir açıklama yapmaktadır: "Avrupa'yı korkutan ne terörizm, ne uyuşturucu ne de organize suçtur. Esas korkutan,

¹⁶² (Erişim), http://europa.eu.int/comm/justice_home/fsj/immigration/rerelations/fsj_immigration_relations_en.htm, 1.04.2009.

¹⁶³ Arsava bu düşüncelerini Alkan'ın 'Avrupa'da Sınırlar' adlı kitabı için yazmış olduğu önsözde dile getirmiştir. M.Nail Alkan, **Avrupa'da Sınırlar**, 2002.

kitleler halinde gelip Avrupa'ya yerleşmek isteyen göçmenlerdir. Bunun yarattığı korku yanında, birincilerinin lafı bile edilemez.”¹⁶⁴

Sonuç olarak, AB'nin yasa dışı göçü de içine alan iç güvenlik politikaları gün geçtikçe ortak bir hâle gelmektedir. Bu kapsamdaki AB müktesabatına bakıldığında önemli bir mesafe kaydedildiği görülmektedir.¹⁶⁵

3.AVRUPA BİRLİĞİNİN YASA DIŞI GÖÇE BAKIŞI

Bugün Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın en temel olmazsa olmaz kurallarının başında gelen kişilerin serbest dolaşımı, sadece sıradan insanlara değil aynı zamanda organize suç grupları elemanlarına da sınırsız bir mobilite kazandırmıştır. Örgütlü suç grupları yılda yaklaşık 500.000 kişinin yasa dışı olarak AB sınırlarından geçiş yapmasını sağlamış, her türlü uyuşturucu maddenin AB coğrafyasına girmesini temin etmişlerdir. Sınırların kalktığı bir Avrupa'da sınır aşan niteliği gittikçe yoğunlaşan suç trafiği, suçlular ile mücadelede kaçınılmaz olarak etkin bir işbirliği gereksinimi ortaya çıkarmıştır. Bu gereksinim Maastricht Antlaşması ile ortaya çıkan İçişleri ve Adalet alanında işbirliği başlıklı ve AB terminolojisinde III. Sütun olarak adlandırılan bölümü ortaya çıkarmıştır. Ancak III. Sütun, Topluluk boyutu yerine AB boyutu içinde ele alınmış, yani uluslarüstü bir yapı yerine hükümetler arası bir yapı olarak doğmuştur. Dolayısıyla 1997 Amsterdam Antlaşmasına kadar geçen süreçte bu alanda etkin bir işbirliğini sağlanamamıştır. Amsterdam Antlaşması ile birlikte ortaya yeni bir kavram çıkmıştır: “özgürlük, güvenlik ve adalet alanı”. Bu kavramın içini doldurmak için 1999 Tempere Zirvesi ve sonraki zirvelerde çok önemli kararlar alınmış, özellikle adalet ve özgürlük alanına hitap eden kurumsal yapının temelleri atılmaya başlanmıştır.

¹⁶⁴ Marchesin, Philippe, Yeni Tehditler Karşısında Avrupa, (der.) Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Boyut Yayınları, İstanbul, 2003 s. 421-vd.

¹⁶⁵ 2007 Ekim ayı itibarıyla “**Adalet, Özgürlük ve Güvenlik**” kapsamındaki AB **Müktesabati**, 14.04.2008, (Erişim), http://ec.europa.eu/justice_home/news/intro/news_intro_en.htm, 15.05.2009.

Tüm bu gelişmeler AB coğrafyasının “daha güvenli” “daha özgür” ve “daha adil” bir yaşam alanı olmasını sağlamak için atılan adımlardır. “Avrupa Kalesi”nin daha güvenli olması için dış sınırların daha etkin kontrol edilmesi, AB coğrafyasında tekdüze vize, iltica ve göç politikalarının belirlenmesi gibi üye ülkelerin politikalarını doğrudan etkileyen işbirliği alanlarını ortaya çıkarmıştır.¹⁶⁶

Son zamanlardaki gelişmeler, göç alan ülkelerin vatandaşları ile yabancılar arasında çeşitli uyuşmazlıkların ortaya çıkmasına ve hatta 1990’ların ortalarında Almanya’da olduğu gibi şiddet olaylarına neden olmuştur. Bu durum, göç karşıtı hareketlerin ve siyasi partilerin güçlenmesi sonucunu doğurmuştur. Bundan da öte, bu tür gelişmeler, sadece gelişmiş ülkelerle sınırlı kalmamıştır. Hemen hemen dünyanın her yerindeki göç alan ülkelerde bu tarz gelişmelere tanık olunmaktadır. Bu duruma örnek olarak, dünyanın iki ayrı ülkesinde yaşanan gelişmelerle ilgili aynı gün (22 Mayıs 2008)¹⁶⁷ çıkan iki haberi verebiliriz.

Haberlerden birincisi, bir AB ülkesi olan İtalya’dan; İtalya’da başbakanlık koltuğuna oturan Silvio Berlusconi’nin kurduğu yeni kabinenin yaptığı ilk toplantıda, yasa dışı göçmenler ve onların ülkede işledikleri suçlara karşı sert önlemler alınmasının kararlaştırıldığı belirtilmektedir. Yeni İtalyan hükümeti, yasa dışı göçmenlerin konutlarının ellerinden alınması ve çocuklarını dilenciliğe zorlayan göçmenlerin hapis cezalarına çarptırılması gibi sert önlemlerin Temmuz 2008’den itibaren yürürlüğe koyacağını açıklamıştır. Bunun nedeni olarak, İtalya’nın Napoli kentinde bazı göçmen grupların (Romanlar), çocuk kaçırmaları ve hırsızlık yapmaları nedeniyle halkın ayaklanması gösterilmektedir. Başbakan ayrıca, İtalyan ordusuna, Napolili protestocuların bazı yolları ve demiryollarını bloke etmesini engelleme emri vermiştir.

İkinci haber ise 2008 Mayıs ayı içerisinde Güney Afrika Cumhuriyetinde yaşanan gelişmelerle ilgilidir. Ülkedeki yüksek işsizlik ve suç

¹⁶⁶ Mehmet Özcan, “Genişleme ve Avrupa Birliği İç Güvenlik Sorunsalı” (Erişim), <http://www.usakgundem.com/yazar/4/>, 05.04.2009.

¹⁶⁷ “İtalya’da yasa dışı göçmenlere sert önlemler”, NTVMSNBC, 22.03.2009. (Erişim), <http://www.ntvmsnbc.com/news/44727.asp>, 15.05.2009.

oranlarının sorumlusu olarak gösterilen yabancı göçmenlere yönelik olarak, Mayıs'ın ikinci haftasında ülkenin en büyük kenti Johannesburg'da başlayan saldırılar, Durban kentine de sıçramış ve 22 Mayıs itibarıyla öldürülen yabancıların sayısı 42'ye ulaşmıştır. Ayrıca, yaşanan şiddet olaylarında 30 bine yakın insan evlerini terk etmiş, çok sayıda yabancı da resmî binalara sığınmak zorunda kalmıştır. İşsizliğin % 30'lara vardığı ve göçmenler arasındaki suç oranlarının da oldukça yüksek olduğu Güney Afrika Cumhuriyetinde, toplam 49 milyonluk nüfusun yaklaşık 6 milyonunu çoğunlukla Zimbabve ve Mozambik gibi komşu ülkelerle Nijerya'dan gelen göçmenler oluşturmaktadır. Göçmenlere yönelik saldırıların önüne geçmek için Güney Afrika Cumhuriyeti'nde de ordunun müdahalesi gündeme gelmiştir. Güney Afrika'da ırkçı saldırılar: 42 ölü”.

Bu iki haberde de görüldüğü üzere göç alan ülkelerin vatandaşları ile yabancılar arasında çeşitli uyuşmazlıklar ortaya çıkmakta ve ne yazık ki bazen şiddet olaylarına neden olmaktadır.

Castles ve Miller bu değişimi; göçün küresel bir düzeye ulaşmasına ve özellikle yasa dışı göçün aşırı sağ hareketlerin saldırgan kampanyalarının hedefi haline gelmesiyle birlikte göçle ilgili konuların siyasallaşmasına bağlamaktadır. Yasa dışı göç, göç alan ülkelerde göçün kontrol edilmesi yönündeki kamuoyu baskılarını artırmıştır. 1970'lerden bu yana, gelişmiş ülkelere yönelik uluslararası göçlerde yeni bir döneme girilmesi ve bu yeni dönemin en belirgin özelliği olarak yasa dışı göçlerde yaşanan artışın ön plana çıkması, başta Fransa, Almanya ve ABD olmak üzere tüm gelişmiş ülkelerde, yasa dışı göçü engellemek ve ayrıca göç ve sığınma ile ilgili yasal düzenlemelerin suistimalinin önüne geçmek amacıyla bir dizi önlem gündeme gelmiştir. Bu çerçevede, hükümetlerin uluslararası göçü düzenlemek amacıyla benimsedikleri stratejilerin birçok bileşeni vardır. Bunları; işverenlere yönelik yaptırımlar, göçmenlere yönelik af programları ve yasallaştırma uygulamaları, geçici yabancı işgücü istihdam programları, yeni sığınma politikaları benimsenmesi, insan kaçakçılığı ve insan ticaretine karşı alınan önlemler, kaynak ülkelerde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak

amacıyla yapılan yatırım ve yardımlar ile bölgesel entegrasyonu sağlamaya yönelik stratejiler olarak sıralamak mümkündür.

1990'ların başlarından itibaren, özellikle OECD ülkelerinde sınır kontrollerinin sıkılaştırılması, vize zorunluluğu, yasa dışı göçmenleri taşıyan havayolu şirketlerine karşı yaptırımlar uygulanması, iş yeri denetimleri, sahte ve tahrif edilmiş belgelerin tanınması için yeni teknikler kullanılması ve bu kapsamda daha ağır cezalar uygulanması gibi birçok yasal mevzuat değişiklikleri yapılmıştır. Ayrıca, yasa dışı göçmenlerin iş bulmalarını, sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim gibi imkânlardan yararlanmalarını zorlaştıran düzenlemelere gidilmiştir. Bu kapsamdaki düzenlemelere bazı ülkelerden örnekler vermek gerekirse; Hollanda'nın ülkede yasa dışı ikâmet edenlerin tespiti ve sınır dışı edilmesini düzenleyen yasaları güçlendirmesi ve yeni Yabancı İstihdam Yasası'nı kabul etmesi, Norveç'te yasa dışı göçle mücadele amacıyla polis birimleri, diğer hükümetler, havayolu şirketleri ve büyükelçilikler tarafından sağlanan bilgilerin bir arada toplanacağı merkezi bir ofis kurulması sayılabilir. Fransa'nın, yabancı işçi çalıştırmayı düşünen işverenlere, bu işçileri işe almadan önce uygunluklarının belirlenmesi için yetkili birimlere bildirim zorunluluğu koyması; ABD ve Kanada'nın düşük gelirlili göçmenlerin akrabalarını yanlarına almasını zorlaştırması bu çerçevedeki başka örnekler olarak öne çıkmıştır.¹⁶⁸

Yine örnek olarak; Almanya'nın 2007 Ağustos ayında kabul ettiği yeni göç yasasında, Almanya'ya aile birleşimiyle gelmek için vize başvurusu yapan Türk vatandaşlarından minimum 300 kelimelik Almanca bilgisi istenerek, bu mülakatı geçemeyenlere giriş izni verilmemesi öngörülmektedir. Süresiz oturma izni alabilmek içinse kişinin kendisinin ya da ailesinin ekonomik özgürlüğünü kanıtlaması ve 1200-1300 avro geliri belgelemesi gerekmektedir. Yasaya göre, Almanya'da Almanca'yı belirli bir süre içinde öğrenemeyenlerin oturma izinleri de iptal edilecektir. Ayrıca, göçmenlerin

---

¹⁶⁸

Bu politikaların ayrıntıları için bkz. Castles ve Miller, a.g.e., ss. 129-172.

uyum kurslarına katılması zorunlu hâle getirilmekte ve bu kurslara katılmayanlara para cezası verilmesi öngörülmektedir.¹⁶⁹

AB ayrıca, Göç ve İltica Yüksek Çalışma Grubu Faaliyet Planlarında tartışma altında olan ülkelerle (Türkiye, Pakistan, Hindistan ve Rusya Federasyonu gibi kilit transit ülkelerin yanı sıra) çok taraflı anlaşmalar yapmayı düşünmektedir. Şu anda “ tampon bölge “ olarak adlandırılan bölgeyi oluşturan, 100’den fazla bu tür antlaşma vardır. tüm bu düzenlemelerin en önemlisi 7 Mayıs 1993’de Almanya ile Polonya arasında imzalanmış olandır. 1993’den 1996’ya kadar, 120 milyon Alman Markı, Polonya’nın batı sınırı boyunca materyal ve gereçleri karşılamak ve mülteciler ve ayrılış için bir Polonya idari sistemi yaratmak için harcanmıştır. Şimdi Alman otoritelerinin ilgi noktası daha Doğuya, Polonya’nın Ukrayna ve Beyaz Rusya ile olan sınırını güçlendirmeye kaymıştır.¹⁷⁰

Günümüzde göç konusundaki iş birliği arayışları, uluslararası ilişkilerde en önemli gündem maddelerinden biri hâline gelmiştir. Bu kapsamdaki politikaların, küçük ölçekli göç kontrol yaklaşımlarından, geniş ölçekli uluslararası göç yönetimi stratejilerine doğru bir evrim geçirmekte olduğu söylenebilir.¹⁷¹

Kontrol politikalarının yasa dışı göçü tek başına önleyemediği konusunda giderek bir uzlaşmanın ortaya çıktığını belirten Koser; birçok ülkede bu tarz politikalar uygulanmasına rağmen, yasa dışı girişlerin gittikçe arttığını, düşüş yaşanan bazı ülkelerde ise göçün kabul edilebilir bir düzeye çekilemediğine dikkat çekmektedir. Koser’e göre, bu politikalarının amaçlarına ulaşamamasının birçok nedeni vardır. Bu nedenlerin başında, göçü şekillendiren faktörlerden bir kısmının (küreselleşme, dünyanın çeşitli yerlerinde ekonomik eşitsizliklerin büyümesi gibi) çoğunlukla devletlerin doğrudan müdahalede edebilecekleri alanların dışında kalmasıdır. Diğer bir deyişle, kontrol politikaları yasa dışı göçün temel nedenlerini değiştirememektedir. İkinci neden; göç olgusunun bir kez başladıktan sonra,

¹⁶⁹ Afşin Yurdakul, “Almanya, Türklere bel altından vurdu!”, NTVMSNBC, 24.08.2007, (Erişim), <http://www.ntvmsnbc.com/news/417989.asp>, 24.03.2009.

¹⁷⁰ Özcan, **a.g.e.** s. 171

¹⁷¹ Castles ve Miller, **a.g.e.**, s. 129.

durdurulması çok güç olan bir hıza ulaşmasıdır. Bu durum, kısmen toplumsal ağlar ve zincirleme göç olgusundan kaynaklanırken, kısmen de göçün devamı neticesinde gelişen ve milyar dolarlarla ölçülen göç endüstrisinden kaynaklanmaktadır. Bu göç endüstrisinin; seyahat ve iş bulma acenteleri, hukuk büroları gibi hem yasal boyutu, hem de çoğunlukla göçmen kaçakçıları ve insan tacirleri tarafından yürütülen yasa dışı boyutu bulunmaktadır. Üçüncü nedense, kontrol politikalarının sık sık tersine sonuçlar doğurmasıdır. Yani, göç kontrol politikalarının göçmen kaçakçılığının artmasına yol açmasıdır. Şöyle ki, kaçakçıların devreye girmediği durumlarda bile kontrol politikaları, göçmenlerin sınırları geçmek için daha tehlikeli ve zorlu yollara başvurmalarına sebep olmaktadır. Bu açıdan, göç politikalarının özellikle sığınmacılar üzerinde yarattıkları etkiler konusunda bazı endişeler vardır. Sığınma politikaları, gittikçe artan bir şekilde, göç politikalarının bir alt kümesi olmakta ve mülteci politikalarının koruma odaklı özelliğinden uzaklaşmaktadır. Bunun neticesinde gerçekten sığınmacı konumunda bulunan kişiler de başka alternatifleri olmadıkları için göçmen kaçakçılarına yönelmektedir.¹⁷²

Göç kontrol politikalarının etkinliği, göç literatüründe en çok tartışılan konulardan biridir. Bazı araştırmacılar, Avrupa ülkelerinde uygulanan göç kontrolü politikaları sonucunda, göçmenlere karşı bir “Avrupa Kalesi” örüldüğünü belirtmektedir.¹⁷³ Ancak, bir grup araştırmacının yasa dışı göçü caydırmak üzere Batı Avrupa’da kayda değer adımlar atıldığını belirtmesine rağmen, bazı araştırmacıların da kuzey ve güney yarım küreler arasındaki ekonomik ve toplumsal eşitsizlikler varoldukça, tüm engellemelere karşın yasa dışı göçün devam edeceğini öne sürmektedirler. Bu tartışmayla ilgili olarak Castles ve Miller; sınır kontrollerini daha etkin hâle getirmek için yapılan gözetim uygulamalarının günümüzün ticaret ve iletişim anlayışıyla taban tabana zıt olduğunu, kitlesel göçün ancak onu var eden asıl nedenlerin, yani göç veren ülkelerdeki yaşam şartlarının düzeltilmesi suretiyle

¹⁷² Koser, **a.g.m.**, s. 14.

¹⁷³ Steve Peers, “Building Fortress Europe: The Development of EU Migration Law”, **Common Market Law Review**, Vol. 35, 1998, ss. 1235–1272.

sona ereceği konusunda bir mutabakat oluştuğunu ifade etmektedirler. Ayrıca, göç veren ülkelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesinin yalnızca göç alan ülkelerin yaptığı kalkınma yardımları ile sağlanamayacağını; göç veren ülkelerde siyasal istikrarın, insan haklarının ve sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanabilmesi için gerekli olan ticaret inisiyatiflerinin de hayati önem arz ettiğini vurgulamaktadırlar. Yine Castles ve Miller; bu kapsamda özellikle Avrupa'ya yönelen göçü azaltmak için üç çeşit uluslararası iş birliği önerildiğini belirtmektedirler. Bunların ilki, uluslararası ticarete liberalleşme, ikincisi, dolaysız yabancı yatırımlar, üçüncüsü de dış yardımlardır. Bu önerilere ilişkin olarak Castles ve Miller; uluslararası ticarete liberalleşme sürecinden, Batı Avrupa'da en çok korunan tarım ve tekstil gibi sektörler etkileneceğinden Avrupalı hükümetlerin ancak sınırlı bir oranda liberalleşmeyi uygulanabilir bulduklarını, yatırımlar konusuna ilişkin olarak da yine Avrupalı hükümetlerin, kâr peşinde koşan yatırımcıları kontrol etmek adına fazla bir çaba göstermediklerini ifade etmektedirler. Yardımlar konusunda ise, geçmiş dönemde uygulamaya konan yardım programlarının gelişmekte olan ülkelerdeki yaşam koşullarını iyileştirmek konusunda fazla etkisi olmadığını; eğer yardımlar vasıtasıyla göçün azaltılması amaçlanıyorsa, gelecekteki yardım programlarının sosyal ve demografik konulara daha fazla yönelmesi gerektiğini ve bütün bunların yanında az gelişmiş ülkelere yapılan askeri yardımların durdurulmasının şart olduğunu vurgulamaktadırlar.¹⁷⁴

Bu kapsamda Koser; geri dönüşlerin kaynak ülkelerdeki diğer yasa dışı göçmen adaylarını caydıracağı fikrinin, bu tür göçleri yaratan güç faktörleri hafife almak anlamına geleceğini, yasa dışı göçmenlerle yapılan yüz yüze görüşmelerin defalarca gösterdiği gibi, birçok göçmen için risk almanın stratejilerinin bir parçası olduğunu ve tek bir yenilginin onları caydırmak için yeterli olmayacağını belirtmektedir. Bu nedenle, birçok ülkede yasal göçmenler için uygulanan gönüllü geri dönüş programlarının benzerlerinin yasa dışı göçmenler için de uygulanması gerektiğini; hem sınır

¹⁷⁴ Castles ve Miller, a.g.e., ss. 168-171.

dışı etme hem de gönüllü geri dönüş uygulamalarının bir kombinasyonunun, yasa dışı göçmenlerin geri dönüşlerini sağlayacak en etkili yöntem olacağını ifade etmektedir.

Sonuç olarak Koser; yasa dışı göçe yönelik politikaların aşağıda sayılan temel prensipler çerçevesinde yönlendirilmesini önermektedir:

- Yasa dışı göçün nedenlerini ve sonuçlarını göz önünde tutan uzun vadeli bir yaklaşım,
- Devlet egemenliği ile kişilerin haklarını bağdaştıran dengeli bir yaklaşım,
- Devletin çeşitli birimleri arasında, devletle sivil toplum ve NGO'lar arasında ve devletler arasında diyaloga dayanan bütünleşik bir yaklaşım.

Bu ilkeler doğrultusunda yasa dışı göç politikaları da aşağıda sayılan ana bileşenleri içermelidir:

- Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile mücadeleye yönelik stratejiler,
- Kontrol önlemleri ve kanunların uygulanması,
- Yasal göç programları,
- Geri dönüş programları,
- Büyük çaplı göç hareketleri içerisinde yer alması muhtemel sığınmacı ve mültecilerin korunmasına yönelik programlar.¹⁷⁵

Bir ülkenin yasa dışı göç ile tek başına mücadele etmesi mümkün olmadığından, yasa dışı göçün önlenmesine ilişkin uluslararası çalışmalara aktif olarak katılmalıdır.

4. AVRUPA BİRLİĞİNDE YASA DIŞI GÖÇLE MÜCADELE

Serbest dolaşımına ilişkin hükümler ve hazırlıklar olmasına rağmen, Avrupa Birliği dışında henüz hiçbiri dış sınırların kontrolüne yönelik bölgesel bir yaklaşım geliştirememiştir. Böyle bir düzenleme sadece Avrupa'da tam

¹⁷⁵ Koser, **a.g.m.**, ss. 21-28.

olarak hayata geçirilmiştir. Hem işçilerin hem de vatandaşların neredeyse tüm Avrupa'da serbest dolaşımı sağlanmıştır ve ortak bir sığınma ve göç politikasına doğru önemli bir gelişme kaydedilmiştir. Avrupa Birliği, ortak göç politikası oluşturulmasının yanında yasa dışı göçle mücadelede etkin yöntem ve stratejiler geliştirmesi ve uygulaması amacıyla çeşitli gayretler içindedir. Bu politikanın ana unsurları; kaynak ülkelerle iş birliği, genel bir sığınma sistemi ve yasa dışı göçü önlemek maksadıyla hukukî, ekonomik ve uygulama yönelik bir dizi önlemi kapsamaktadır.

Topluluk içinde, ekonomik amaçlı olarak sınır kontrollerinin kaldırılması, serbest dolaşımın sağlanması Avrupa Birliği düzeyinde ortaya çıkan organize suç örgütlerinin faaliyetlerini de bir yönüyle kolaylaştırmaktadır.¹⁷⁶ Kişilerin serbest dolaşımı' konusu, beraberinde getirdiği güvenlik problemi nedeniyle, harici sınırların kontrollerini arttırmayı, bu alanda yeni düzenlemeler getirmeyi ve aynı zamanda bu konuyla doğrudan ilintili olan iltica (asylum) ve "göç" politikalarını (immigration policies) yeniden belirlemeyi ve ortak hareket etmeyi gerektirmektedir.¹⁷⁷

1999'daki Tampere zirvesinde AB, göç politikasını üç çizgide modernize etmeye karar vermiştir;

- İltica amacıyla yapılan göçü kontrol altına almak,
- Usulsüz göçle mücadele etmek,
- Göçmen işçilere yeni göç kanalları açmak,

2002'deki Seville zirvesinde ise göçle ilgili diğer bir nokta olan Avrupa Birliği göç politikasını kaynak ve transit ülkelere genişletilmesi konusunda karar alınmıştır. Schengen Anlaşması, Dublin Sözleşmesi, iltica politikalarının harmonizasyonu, AB'nin bir özgürlük ve güvenlik alanı olmasını hedefleyen Amsterdam Anlaşması, AB'nin göçle ilgili sahip olduğu supranasyonel yaklaşımın köşe taşlarını oluşturmaktadır. Tüm bunlar, iltica, göç, yasa dışı göç, kaçakçılık ve sınır geçişleri ile ilgilidir.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Arif Köktaş, "Avrupa Birliğine Üye Devletlerin Yeni Polis Teşkilatı, Avrupa Polis Ofisi", **Polis Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 22, Ocak-Şubat-Mart 2000, s. 61.

¹⁷⁷ Ertan Beşe, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2002, s. 77-78.

¹⁷⁸ Ömer ERSOY, KOM Daire Başkanlığı, EGM,

Amsterdam Antlaşması sonrasında serbest dolaşım konusunda iki farklı sistemin neden olduğu çelişkiler kısmen giderilmiştir. Schengen Bölgesi serbest dolaşıma imkan tanırken, AB üyesi olmayan ülkelerin yurttaşları da dolaşım ve iç güvenlik bakımından AB içerisinde eşit muamele görmeye başlamışlardır. Özgürlük alanı olarak tanımlanan Avrupa’da son yıllarda bu konuyla ilişkili olarak açığa çıkan bir diğer gereksinim ise, göç ve iltica politikalarında daha sıkı işbirliğine imkan tanıyacak yöntemler geliştirilmesidir. Aynı kalan ailelerin birleştirilmesi, teknik ve düşünsel emeğin daha kolay ve kazançlı yerlerde icra edilmesine dayanan beyin göçü, politik ve sosyal baskılar karşısında mücadelesini AB içerisinde sürdürmek isteyenlerin iltica hakkı, konunun insan haklarıyla ilişkili olumlu yönünü oluştururken; düşük maliyetli işgücü temini için yasa dışı göç, organize uyuşturucu-silah ticareti ve fuhuş sektörüyle bağlantılı insan kaçakçılığı, birey olarak teröristlerin ve terör gruplarının örgütlenmesinin hukuken engellenememesinden kaynaklanan organize suç ve AB üyesi ülkelerin geçmiş dönemdeki sömürgelerinden kaynaklanan, bölgeye doğru aşırı nüfus hareketleri konunun olumsuz sonuçları olarak belirginleşmektedir. Olumlu ve olumsuz sonuçlar arasındaki dengenin kurulması için Amsterdam Antlaşması ile geçici koruma için bir mekanizma kabul edilmesi, özel durumlardan en çok etkilenen devletlere yardım yapılması ve iltica usulleri için asgari standartlar geliştirilmesi konularında hükümler getirilmiştir.¹⁷⁹

3.5. AVRUPA BİRLİĞİNDE YASA DIŞI GÖÇLE MÜCADELEYE YÖNELİK BİLGİ SİSTEMLERİ VE İLGİLİ KURUMLAR

Avrupa Birliğinde Güvenlik ve adalet alanının oluşması yönünde gösterilen işbirliği çabaları sonucunda yapılan çalışmaları ve oluşturulan kurumları şu şekilde sıralayabiliriz;

(Erişim), http://www.cagipolisi.com.tr/20/51_2.htm, 24.05.2009.

¹⁷⁹ Yrd. Doç. Dr. Derya TELLAN, “Amsterdam Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği İç Güvenlik Stratejisine Özel Bir Bakış” 23 Nisan 2008,

(Erişim), <http://www.isref.org/index.php?pid=43&page=view&id=997>, 13 Mayıs 2009.

- 2001 yılında Paris’de kurulan ve kuramsal analiz ve tartışmalar yoluyla Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası geliştirilmesine katkı yapılmasını amaçlayan “Avrupa Birliği Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü”,

- 2002 yılında Lahey’de kurulan ve suçla mücadele alanında koordinasyonun sağlanmasını amaçlayan “Avrupa Adli İşbirliği Birimi” (EUROJUST),

- 2004 yılında Brüksel’de kurulan ve savunma yeterlilikleri ile kriz yönetimi kapasitesinin geliştirilmesini amaçlayan “Avrupa Savunma Ajansı”,

- 2004 yılında Varşova’da kurulan ve dış sınırların yönetimi ile ilgili risk analizleri yapılmasını ve personelin eğitimini amaçlayan “Avrupa Dış Sınırlarda Operasyonel İşbirliği Yönetimi Ajansı”,

- 2005 yılında Bramshill (İngiltere)’de kurulan ve uzman polis memurlarının eğitime destek vermeyi amaçlayan ‘Avrupa Polis Koleji’(CEPOL).

- **Eurodac;** Bilgisayarla destekli bu veri tabanı 15 Ocak 2003 tarihinden itibaren operasyonel olup yabancıların parmak izlerinin toplandığı bir sistemdir:

Birliğin dış sınırlarından yasa dışı geçip de tutuklananlar bu sisteme kaydedilmektedir. 5 Mayıs 2004 tarihli bir Komisyon Raporu, sisteme 7.857 kişinin kayıtlı olduğunu ve yasa dışı geçiş esnasında 673 kişinin önceden engellendiğini ortaya koymaktadır.

Bir üye devlette yasa dışı olarak oturanlara ilişkin veriler bu sistemde bulunmaktadır. Bu veriler özel olarak muhafaza edilmemekle beraber üye devletler, bu kapsamdaki bilgilerin başka bir üye devlette kayıtlı olup olmadığını kontrol etmek için merkezi veri tabanında bu bilgilere yer verebilmektedirler ve böylece veri tabanında bilgileri bulunan kişinin geldiği ilk ülkeye gönderilmesi sağlanabilmektedir.

Eurodac sistemi ile iltica başvurusunda bulunan kişinin durumu araştırılarak yasa dışılığı sorgulanmakta, yasa dışı göçmen unsuru olup olmadığı araştırılmakta ve yasa dışı bir yönü olmadığı takdirde kişinin iltica

başvurusunu yapabilmesine imkan tanınmaktadır.¹⁸⁰ İnsan hakları savunucuları, iltica başvurularının etkin olarak yerine getirilmesini olumsuz yönde etkilediğini ileri sürerek bu sistemi eleştirmektedirler.

Erken Uyarı Sistemi; 27 Mayıs 1999 tarihli düzenleme ile kabul edilmiştir. Bu sisteme ulusal birimlerin sahip olduğu yasa dışı göç ve yasa dışı göçü kolaylaştırıcı ağlara ait ilk bulgular, yasa dışı göçle ilgili konularda yeni eğilimler ve bu bağlamdaki gelişmeler iletilebilmektedir.

Göç İrtibat Görevlileri Ağı; Yasa dışı göçle ilgili bilgileri toplayabilmek ve ilgili birimler arasında irtibat kurmak amacıyla Üye Devletlerin katılımıyla "Göç Servisi Birimleri" oluşturulmuştur. "Kapsamlı Plan"da ifade edilen öncelikler doğrultusunda Konsey, 19 Şubat 2005 tarihinde, anılan ağı sürekli bir yapıya dönüştüren bir tüzük kabul etmiştir.

Europol; Avrupa Polis Teşkilatı (Europol), AB'nin iç güvenlik politikaları bakımından önem taşıyan bir yapılanmadır. Adaletin sağlanmasında temel kriterlerden biri olan yurttaş güvenliği ise ulusal emniyet güçlerinin işbirliği ve ortak eylemler sergileyebilme becerisi ile ilişkilendirilmiştir AB bünyesinde yasa dışı göç, uyuşturucu ticareti ve insan ticareti gibi organize suçlarla mücadelenin önem kazanmasından sonra, bu amaçla çalışacak kapsamlı bir örgütlenme gereksinimi ortaya çıkmıştır.¹⁸¹ Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler tarafından 7 Şubat 1992 tarihinde kurulmasına karar verilen, 3 Ocak 1994 tarihinde Avrupa Uyuşturucu Birimi (EDU) adı altında sınırlı olarak faaliyetlerine başlayan ve 18 Temmuz 1995'de Kuruluş Konvansiyonu'nun imzalanmasını müteakip 1 Temmuz 1999 tarihinden itibaren Hollanda'nın Lahey kentinde tümüyle faaliyete geçen Avrupa Polis Teşkilatı (EUROPOL) bu konudaki en önemli işbirliğinin zeminini oluşturmaktadır. Yasa dışı uyuşturucu ve motorlu taşıt ticareti, çocuk pornografisi de dahil her türlü insan ticareti, para ve diğer ödeme araçları ile ilgili kalpazanlık, radyoaktif ve nükleer maddelerin yasa dışı

¹⁸⁰ Ferruccio Pastore, The EU Entry Control System, (edit.) Neil Walker, **Europe's Area of Freedom, Security and Justice**, Oxford University Press, 2004, s.117.

¹⁸¹ A. Füsün Arsava, **Amsterdam Antlaşmasının AB Hukukuna Katkıları**, Ankara, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:589, 2000, s.102.

ticareti, terörizm ve bu suç türleri ile ilintili kara para aklama ve yasa dışı göç gibi konularda çalışmalarını yürüten EUROPOL'un amacı, organize suç yapılarının dahil olduğu uluslararası suçların önlenmesi konusunda işbirliğinin geliştirilmesidir.

Amsterdam Antlaşmasının getirdiği hükümler doğrultusunda;

- Üye ülkelerin ulusal yönetimlerince alınan özel önlemlerin koordine edilmesi ve uygulanması,
- Üye ülkelerin organize suç alanında gerçekleştirdikleri araştırmalara yardımcı olmak üzere organize suç uzmanları yetiştirilmesi,
- Organize suçla mücadele konusunda uzmanlaşmış savcı ve araştırmacılar arasında temsilcilikler kanalıyla bağlantılar kurulması EUROPOL'un temel çalışma prensipleri olarak halen varlığını korumaktadır.¹⁸²

Görevlerin bir parçası olarak Europol'un yasa dışı göçle ve insan ticareti ile mücadele kapsamında da yetkisi bulunmaktadır.

Dış Sınırlarda Operasyonel İşbirliği; Lahey Programı çerçevesinde göç, insan ticareti ve cezai ilişkilerinin analiz edilmesi gereği vurgulanmaktadır. Bu analizin Europol ve Eurojust aracılığı ile yürütülmesi gerekmektedir.

Birlik ayrıca, belgelerin sahte hale getirilmesi ve sahte belge ticareti konularında aktif politikalar uygulamaktadır. 15 Kasım 2001 tarihli bildiri ile Komisyon yasa dışı göçte sahte belgelerin çok sık kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu olguya karşı koymak için AB şunları kabul etmiştir:

- Önleme tedbirlerini:
- Teknik özellikler bakımından bir dizi yapının kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

¹⁸² Yrd. Doç. Dr. Derya TELLAN, "Amsterdam Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği İç Güvenlik Stratejisine Özel Bir Bakış" 23 Nisan 2008, (Erişim), <http://www.isref.org/index.php?pid=43&page=view&id=997>, 13 Mayıs 2009.

- Seyahat belgelerinde biyometrik verilerin kullanılması gerekmektedir. Bu kapsamda 13 Aralık 2004 tarihinde pasaport tüzüğü kabul edilmiştir.¹⁸³

- Teşhise ilişkin tedbirler

- Sahte belgelerle mücadele kapsamında ilgili birimler arasında bilgi değişiminin geliştirilmesine dayalı bir standart form geliştirilmiştir.

- 3 Aralık 1998 tarihli ortak eylem planına dayanılarak, bir Avrupa Görüntü Arşivleme Sistemi'nin geliştirilmesi öngörülmüştür. Hala tamamlanma aşamasında olan bu sistem, sahte ve gerçek belgelerle bilgisayarda yer alan verilerin değişimini amaçlamaktadır. Bu eylem planı, BM kapsamındaki çabalarını (Sınır aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesine Ekli Protokolü) destekleyici niteliktedir. Bu düzenleme ile,

- Sahte belge ve kimliklerin oluşturulması ve bulundurulması suç sayılmaktadır.”¹⁸⁴ AB'nin ortaya koyduğu düzenlemelere paralel olarak AB Programlarının önemli bir işlevinin de kurumsal/idari anlamda yasa dışı göçle mücadeleye yönelik programlar olduğu söylenebilir.

- **Frontex:** Kaçak göçmenlerin Avrupa açıklarında yakalanmasına yönelik uygulanan tedbirlerde 2006 ortalarından buyana Avrupa Sınır Koruma Ajansı “Frontex“ önemli bir rol oynuyor. Dış sınırların güvenliğini güçlendirmek için istihbarat ve operasyonel bir işbirliği sağlamak amacıyla Frontex kurulmuştur. Mültecileri taşıyan tekneler, henüz uluslararası karasularındayken, Frontex operasyonları aracılığı ile tespit edilip Afrika'daki transit ülkelere ya da geldikleri yerlere geri gönderiliyor. Örneğin Ağustos ile Aralık 2006 arasındaki “Out of Area“ yani sınır ötesi operasyonlar sayesinde Atlas Okyanusu ya da Afrika'nın Batı sahilleri açıklarında 3 bin 500 mülteci ve göçmen yakalanıp Senegal ve Morintanya'ya geri gönderildi (Frontex'in 19 Aralık 2006 tarihli basın açıklaması). Frontex'in sınır muhafazlarının, açık denizdeki korumaya muhtaç insanlara nasıl muamele ettiğini, Frontex

¹⁸³ EU News, “**Commission proposal for biometric identifiers in EU citizens passports, Brussels**”, (Erişim), http://www.europa.eu.int/news/index_en.htm, Brussels, 18.04.2009.

¹⁸⁴ “**Illegal Immigration**”, July 14, 2005, (Erişim), http://www.europarl.eu.int/comparl/libe/elsj/zoom_in/08_en.htm?textMode=on, 29 Mart 2009.

başkanı Albay Ilkka Laitinen kısa ve öz olarak şöyle ifade ediyor: “Bunlar mülteci değil, kaçak göçmen.” (21 Aralık 2006 tarihli “Standart” gazetesi).¹⁸⁵

Görüldüğü üzere AB bilgi sistemleri ve ilgili kurumlardan faydalanarak yasa dışı göç sorunsalını bütün Avrupa ülkelerini etkileyen bir problem olarak görmektedir. Yasa dışı göçle mücadele kapsamında; çok yönlü ve koordineli yaklaşım, süratli bilgi değişimi, uzman ve çok yönlü birimlerin oluşturulması, etkili çalışabilmek için Europol, aktif operasyonel işbirliği, ekipmanların ve hizmetlerin geliştirilmesi yönünde önlemler almaktadır.

6. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN YASA DIŞI GÖÇ İLE İLGİLİ PROGRAMLARI

Yukarıda bahsettiğimiz gibi Tampere Zirvesi’nin en önemli etkisi iltica ve göç politikası üzerinde olmuştur. Zirvede, öncelikle ortak bir Avrupa iltica sistemi oluşturulması yönünde çalışılması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda, iltica talebinde bulunanların kimliklerinin belirlenmesi için parmak izi veri tabanı olan EURODAC’ın kurulması yoluyla hangi üye devletin bir iltica başvurusunun incelenmesinden sorumlu olduğunu tespit etmeyi kolaylaştıracak bir sistem oluşturulması; adil ve etkili iltica prosedürleri için ortak standartlar ve iltica talebinde bulunanların kabul edilmesi için ortak asgari şartların belirlenmesi ve AB topraklarında kanunen yerleşik üçüncü ülke uyruklarına adil muamele yapılması konuları ön plana çıkarılmıştır. Zirve sonrasında güvenlik yöntemiyle ilgili olarak;

Odysseus Programı: 1998-2002 dönemini kapsayan 12 milyon Euro tutarındaki bütçesiyle iltica, göç ve dış sınırların aşılması konularında üye devletler arasında ve aday ülkeler içinde mevcut işbirliğinin genişletilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla,

Daphne Programı: 2000-2003 dönemini kapsayan ve yaklaşık 20 milyon Euro’luk bir bütçeyle desteklenen cinsel istismar, sömürü ve kaçakçılık dahil, kadınlara ve çocuklara karşı şiddetle mücadelede sivil

¹⁸⁵ (Erişim), <http://www.frontex.europa.eu/more>, 12.05.2009.

toplum kuruluşlarının eylem, araştırma ve ağ kurma çalışmaları ile pilot projelerini finanse etme amacıyla,.

AB Uyuşturucu Maddelerle Mücadele Eylem Planı: 2000-2004 dönemini kapsayan uyuşturucu kaçakçılığına karşı önleyici tedbirleri artırma, diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğini geliştirme ve uyuşturucu maddelere karşı mücadele etmek için yeterli kaynak ayrılmasını sağlama amacıyla oluşturulmak üzere bu projeler gündeme gelmiş ve uygulama imkanı bulmuştur.

Mavi Kart Projesi ise ikinci genişleme Süreci'nde daha az sorunla karşılaşılmamasını sağlayan bu uygulamaların en son örneğini olarak göç politikasıyla ilişkili oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'nin 15-64 yaşları arasındaki çalışan nüfusunun 2050 yılına kadar yaklaşık 40 milyon azalacağı ve 2050 yılına gelindiğinde 65 yaş üstü AB nüfusunun da aynı oranda artmış olacağı, ortalama ömür beklentisinin ise erkeklerde 80,5 kadınlarda ise 85,6 yıla çıkacağı belirtilen bu günlerde, ortaya çıkacak istihdam açığının nasıl giderileceğine ilişkin tartışmalar hız kazanmaktadır. AB Komisyonu, Birlik genelinde doğum oranlarının düşmesi ve nüfusun yaşlanmasından doğan işgücü açığını kapatmak amacıyla, göçmenliğe ilişkin yasaların gözden geçirilmesini ve AB dışından bölgeye giriş ve istihdam şartlarının kolaylaştırılmasını amaçlamakta ve ABD'deki 'Yeşil Kart' benzeri bir 'Mavi Kart' uygulamasını yürürlüğe sokmayı planlamaktadır. AB Komisyonu'nun esas amacı, bir yandan Avrupa'yı Asya, Afrika ve Latin Amerika kökenli mühendis, teknik personel ve yüksek beceriye sahip işçiler için bir çekim merkezi haline getirirken diğer yandan da göç politikasını sistemli kılarak yasa dışı göçü engellemek şeklinde ifade edilmiştir. Yüksek becerili göçmen işçilerin % 55'inin ABD'de % 5'inin ise Avrupa'da yaşadığı günümüzden farklı olarak AB, 'Mavi Kart Projesi' ile 2050 yılında dengeleri kendi lehine çevirmeye çalışmaktadır. Kaç göçmen alınacağına her ülkenin kendi hükümetinin karar vereceği 'Mavi Kart Projesi'nde, başlangıçta 2 yıl süreyle verilen yerleşme izninin uzatılabilmesi ya da vatandaşlığa dönüştürülebilmesi çeşitli şartlara bağlanmış ve AB ülkelerinde eğitim gören yabancı

öğrencilerin okul sonrası dönemde çalışmak için AB bölgesinde kalmalarının teşvik edilmesi planlanmıştır.¹⁸⁶

7. AVRUPA BİRLİĞİNDE YASA DIŞI GÖÇLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Birlik nezdinde Konsey tarafından da kabul edilen cezai düzenlemeler daha çok şu hususlarda yoğunlaşmaktadır:

- Taşıyıcı sorumluluğunun tanımlanması;
- İnsan ticareti ile mücadele
- Kolaylaştırıcının (kaçakçı veya tacirlerin) eylemlerinin önlenmesi;

Taşıyıcı Sorumluluğunun Tanımlanması:

Schengen Uygulama Sözleşmesi, Birliğe girişi kabul edilmeyen ve illegal durumda yakalanan üçüncü ülke vatandaşlarının taşıyıcı tarafından geri gönderilmesini zorunlu kılmaktadır. Konsey, 28 Haziran 2001 tarihinde, Üye Devletleri taşıyıcılara karşı mali yaptırım uygulamasını (kişi başı 3000 ila 5000 Euro arası) hükme bağlayan ve Schengen Uygulama Sözleşmesi hükümlerini tamamlayan bir direktifi kabul etmiştir. Yine bu çerçevede, 29 Nisan 2004 tarihli Konsey kararına göre; Birliğe giriş esnasında kayıt prosedürünün tamamlanmasından önce veya dış sınırlarda kişilerin kontrolünden sorumlu birimlerin talebi üzerine taşıyıcılar üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin bilgileri iletmekle yükümlüdür.

¹⁸⁶ Yrd. Doç. Dr. Derya TELLAN, “Amsterdam Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği İç Güvenlik Stratejisine Özel Bir Bakış” 23 Nisan 2008, (Erişim), <http://www.isref.org/index.php?pid=43&page=view&id=997>, 13 Mayıs 2009.

İnsan Ticareti İle Mücadele:

Konsey, 19 Nisan 2002 tarihinde, insan ticareti ile ilgili kavram, suç ve cezaları uyumlaştıran bir çerçeve kararı kabul etmiştir. Konsey, 29 Nisan 2004 tarihinde, insan ticareti mağdurlarından ulusal birimlerle işbirliğinde olanlara yönelik kısa dönem oturma izni vermeyi amaçlayan bir direktifi kabul etmiştir. Bu tür bir oturma izni mağdura iş, eğitim, sağlık ve psikolojik yardımdan yararlanabilme olanağı tanımıştır. Ayrıca, Lahey Programı'nda insan ticareti ve yasa dışı göç olgusuyla mücadeleye yönelik olarak 2005 yılı için bir Eylem Planını önermiştir.

Kolaylaştırıcının (kaçakçı veya tacirlerin) Eylemlerinin Önlenmesi:

Konsey, 28 Kasım 2002 tarihinde, illegal giriş, transit geçiş ve oturma önlenmesini amaçlayan bir direktif ve çerçeve kararı kabul etmiştir. Bu tür suçlardan dolayı suçlu bulunanlar profesyonel bir aktivitenin gerçekleştirilmesinden men edilmekte, suçun gerçekleşmesi için kullanılan araçlara da el konulmaktadır. Komisyon yasa dışı çalışmaya dair 2003 yılındaki ulusal eylem planlarına dayanarak 27 Şubat 2004'te yasa dışı çalışmayı yasal çalışmaya dönüştürmeyi amaçlayan bir değerlendirmede bulunmaktadır. Lahey Programı'nda, 2005 yılı için yasa dışı çalışmayla mücadele edilmesini öngören bir eylem programının kabul edilmesine yer verilmektedir.¹⁸⁷

Ulusal ve AB düzeyindeki mevcut düzenleme ve tedbirler baz alınarak daha fazla ilerlemenin sağlanması gerekmektedir. 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), 1951 Tarihli Mültecilerin Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi ve ilgili 1967 tarihli Protokolü dikkate alınarak Üye Devletler, yabancıların ülkeye girişi, oturması veya çalışması kapsamındaki hükümleri

¹⁸⁷ "Illegal Immigration", July 14, 2005, (Erişim), http://www.europarl.eu.int/comparl/libe/elsj/zoom_in/08_en.htm?textMode=on, 29 Mart 2009.

uyumlaştırmak istemektedirler.¹⁸⁸ AB düzeyinde ortak kurallar özellikle vize uygulaması, sınır yönetimi, geri gönderme, taşıyıcı sorumluluğu ile ilgili kurallar Schengen Müktesebatı ile ortaya konulmuştur. Ek olarak, yasa dışı göçle mücadele, çalışma hususu ve üçüncü ülke vatandaşlarının geri gönderilmesine ilişkin Konsey tarafından bir dizi karar ve tavsiye de kabul edilmiştir.¹⁸⁹ Avrupa düzeyinde kabul edilen bu yaklaşımlar, global düzeyde bu olgu ile mücadelede kullanılan yöntemler çerçevesinde şekillenmiştir.

¹⁸⁸ (Erişim), <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l33106.htm>, 23.03.2009.

¹⁸⁹ (Erişim), http://europa.eu.int/comm/justice_home/fsj/immigration/illegal/fsj_immigration_illegal_en.htm, 29.05.2009. Ayrıca, bu tip yasal düzenlemelere örnek olarak şunları sıralayabiliriz:

- Avrupa Görüntü Arşivleme Sistemi ile ilgili 3 Aralık 1998 tarihli eylem planı, Seyahat Belgelerinin sahteciliğinin önlenmesine ilişkin 27 Mart 2000 tarihli Konsey Kararı,
- 14 Haziran 1985 tarihli Schengen Anlaşmasının Uygulama Sözleşmesinin 26. maddesinde geçen hususları tamamlayan 28 Haziran 2001 tarihli Konsey Direktifi,
- İzinsiz giriş, transit geçiş ve ikametli önlenmesi adına cezai tedbirlerin artırılmasına öngören 28 Kasım 2002 tarihli Konsey Çerçeve Kararı,
- İzinsiz giriş, transit geçiş ve ikametli kolaylaştırmayı tanımlayan 28 Kasım 2002 tarihli Konsey Direktifi
- Göç İrtibat Görevlileri Ağının kurulmasını öngören 19 Şubat 2004 tarihli Konsey Tüzüğü, (Erişim), http://www.europarl.eu.int/comparl/libe/elsj/zoom_in/08_en.htm?textMode=on, 29.03.2009.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1. TÜRKİYE'DE YASA DIŞI GÖÇ

Yasa dışı göç Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde değerlendirildiğinden, Türkiye hedef ülke olarak değil transit ülke olarak ele alınmıştır. Türkiye, bulunduğu coğrafyanın özelliği nedeniyle yüzyıllardır çeşitli göç ve ulaşım yollarının üzerindedir. Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan doğal köprü özelliği, stratejik konumu ve bölge ülkeleri arasındaki ilişkiler açısından da politik bir öneme sahiptir.¹⁹⁰

Türkiye, tarihsel süreç içinde -önemli nitelik değişmelerine karşın-, yoğun biçimde göç ve mülteci (sığınmacı) olgusunu yaşamış bir ülkedir. Tam anlamıyla bir "göç ülkesi" olarak nitelendirilebilecek Türkiye'de, mevcut nüfusun yaklaşık %20'sini bu yolla gelerek süreç içinde yurttaşlık hakkını kazanmış insanlar oluşturmaktadır. Türkiye'nin göçmen ve mülteci sorunuyla karşı karşıya kalmasına neden olan etkenler, tarihinden ve üzerinde yaşadığı toprakların jeopolitik ve jeostratejik öneminden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin, komşu ülkelerde yaşayan Türk soydaşlarına karşı özellikle tarihten gelen önemli bir sorumluluğu bulunmasının yanı sıra, ülkemiz Avrupa ile doğu dünyasını bağlayan bir köprü olması nedeniyle, transit geçişlerde önemli bir basamak niteliği taşımaktadır.¹⁹¹

Bölgesindeki yasa dışı göç hareketleri açısından bakıldığında da Türkiye, 20 yıldan fazla bir süredir hem **hedef**, hem **transit**, hem de **kaynak** ülke olarak bilinmektedir.¹⁹²

İçduygu Türkiye'ye yönelik yasa dışı göç hareketlerini, daha geniş bir ifadeyle düzensiz göç akımlarını tarihsel olarak, dört farklı dönem hâlinde ele almaktadır. Bunlar, 1979-1987, 1988-1993, 1994-2000/2001 ve 2001 sonrası

¹⁹⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Eylem Planı**, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 2006, (Entegre Sınır Yönetimi Eylem Planı) s.13.

¹⁹¹ Kemal Arı, "Türkiye'de Dış Göç ve Mülteciler Sorunu", s. 1-3, (Erişim), <http://kemalari.8m.com/goc.doc.>, 02.04.2009.

¹⁹² EGM, KOM Daire Başkanlığı 2005 Raporu, Ankara, Mart 2006, s. 111.

dönemlerdir. Bu dönemler, Türkiye'ye yönelen göçmenlerin karakteristikleri ve göç akımlarındaki değişimi ortaya koyduğu gibi Türkiye'nin göç politikaları ve uygulamalarındaki farklılıkları da belirtmektedir.

“Döllenme Dönemi” olarak adlandırılabilir ilk dönemde söz konusu akımları, temel olarak 1979'da yaşanan rejim değişikliği sonrasında İran'dan gelenler oluşturmaktaydı. Bunların büyük bir kısmı, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerine gitmeden önce Türkiye'de geçici bir süre için kalmaktaydılar. Diğer bir ifadeyle bunlar çoğunlukla transit göçmenlerdi.

“Olgunlaşma Dönemi” olarak adlandırılan ve 1988-1993 yıllarını kapsayan ikinci dönemde ise birbirinden tamamen farklı iki büyük göç akımı söz konusudur. Bunların ilki Irak ve Bulgaristan'dan gelen büyük çaplı sığınma hareketleri, ikincisi de eski Sovyet bloğu ülkelerinden gelen ekonomik maksatlı göçlerdir. Bu dönemde, Irak'tan gelen Kürtlerin (Peşmerge) çoğunluğu ülkelerine geri dönmüşken; Bulgaristan'dan gelen Türklerin yarıya yakını ülkemize yerleşmiş, geri kalanlar da Bulgaristan'a geri dönmüştür. Eski Sovyet Cumhuriyetlerinden gelenler, ticaret ve diğer ekonomik faaliyetlerde bulunmak üzere Türkiye'de birkaç ay kaldıktan sonra ülkelerine geri dönüp daha sonra tekrar gelmek suretiyle ülkeleriyle Türkiye arasında “mekik göç” adı verilen süreci başlatmışlardır. Bu dönem içerisinde İran ve Irak'tan gelen transit göçler, küçük çapta da olsa devam etmiş, ancak döneme damgasına vuran ana göç türü, “mekik göç” ya da diğer bir ifadeyle “döngüsel göç” olmuştur.

Türkiye'nin 1994 yılında Sığınma Yönetmeliği'nin¹⁹³ yayımlanmasıyla başlayan üçüncü dönemde, sadece, yasa dışı göç akımlarına karşı yeni göç politikalarının uygulanmasına değil, aynı zamanda çeşitlenerek artan göç akımlarına tanık olunmuştur. 1994-2000/2001 yılları arasını kapsayan bu süreci “Doyuma Ulaşma Dönemi” olarak adlandırmak mümkündür. Bu dönemde, transit göçte ve vize sürelerini aşarak kalan göçmenlerin sayısında büyük bir artış söz konusudur. Türkiye'nin binlerce yasa dışı göçmen ve

¹⁹³ Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılarla ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

sığınmacı için transit ülke hâline geldiği bu dönemde yetkililer, göç akımlarıyla başa çıkabilmek için daha etkin ve hedefe yönelik politikalar izlemeye başlamışlardır.

2001 sonrası dönem ise söz konusu göç hareketleri açısından “Bozulma veya Çözülme Dönemi” olarak nitelendirilebilir. Zira, bu dönemde insan kaçakçılığı ve insan ticareti gibi konular hem iç kamuoyunda hem de uluslararası alanda sıcak gündem maddesi hâline gelmiş; bunun sonucunda da çok daha etkin politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Göç akımlarındaki azalmayı beraberinde getiren bu süreç, devlet açısından yeni politika ve uygulamaları gündeme taşırken, göçlerin de farklı şekiller alarak kurumsallaşmasına bir nevi göçmenlerin, kaçakçıların ve tacirlerin göç ağları oluşturarak daha sistemli hareket etmelerine neden olmuştur.¹⁹⁴

Ülkemize giriş-çıkışta sık kullanıldığı tespit edilen noktalar ise aşağıda belirtildiği gibidir.

- **Ermenistan-Gürcistan sınırında;** Iğdır/Dilucu, Kars/Digor-Tuzluca, Ardahan/Pasof, Artvin/Sarp bölgeleri,

- **İran sınırında;** Küçük Ağrı Dağı-Doğubeyazıt, Van/Özalp-Başkale, Hakkari/Yüksekova-Şemdinli kırsalı,

- **Irak sınırında;** Hakkari/Şemdinli-Çukurca, Şırnak/Uludere bölgeleri,

- **Suriye sınırında;** Şanlıurfa/Suruç-Mert Köyü ile Akçakale Keluşak Köyü kırsalları, Gaziantep/İslahiye-Karababa mevki, Hatay/Yayladağı-Güveçli Köyü, Hatay/Altınözü-Turfanda Köyü, Hatay/Kırıkhan Camızkışlası mevki, Hatay/Kırıkhan-Hassa Leçelik köyü Hatay/Reyhanlı sınır bölgesi, Hatay/Samandağı bölgesi, Hatay/İskenderun-Arsuz bölgesindeki sığ koylar,

- **Akdenizde;** Adana/Karataş bölgesi ve Seyhan-Ceyhan Nehirlerinin denizle birleştikleri noktalar, Mersin/Aydıncık-Ovacık, Bozyazı-Susanoğlu-Akçakıl bölgeleri, Antalya/Kaş-İçada-Meis Adası, Antalya/Demre-Kekova-Meis Adası,

¹⁹⁴ Ahmet İçduygu, **Turkey and International Migration**, 2005, OECD, SOPEMI Report for Turkey, İstanbul, 2006, (Turkey and International Migration) s.s, 6- 7. (Erişim), <http://www.mirekoc.com/docs/sopemi-2005.doc>, (02.04.2009).

- **Ege Denizinde;** Muğla/Datça-Simi Adası, Muğla/Bodrum sahilleri-İstanköy Adası, Aydın/Didim-Kuşadası sahilleri ve Dilek Yarımadası-Sisam Adası, İzmir/Çeşme-Çiftlikköy-Sakız Adası, Balıkesir/Ayvalık sahilleri-Midilli Adası,

- **Yunanistan sınırında,** Edirne/Pazarkule-Karaağaç, Trakya/Meriç-Sufli, Trakya/Kumdere-Paşaköy-Karpuzlu-İpsala-Enez bölgeleri;

- **Bulgaristan sınırında;** Edirne/Kapıkule, Kırklareli Dereköy, Kırklareli/Istranca bölgesi.¹⁹⁵

2009 yılı itibarıyla ülkemizdeki yasa dışı göç güzergâhlarının genel görünümü bu şekildedir. Fakat, insan kaçakçılığı şebekelerinin ve yasa dışı göçmenlerin kullandıkları güzergahların genel olarak aynı kalmakla birlikte, zamanın şartlarına göre bazı değişiklikler gösterebileceği unutulmamalıdır.

TABLO 4: Sınırlarımızda Tespit Edilen Yasa Dışı Sınır Geçişleri (2007).

SINIRLAR	OLAY SAYISI
Gürcistan Sınırı	12
Ermenistan Sınırı	1
İran Sınırı	168
İrak Sınırı	3
Suriye Sınırı	269
Yunanistan Sınırı	348
Bulgaristan Sınırı	28
Ege Kıyıları	51
Akdeniz Kıyıları	5

Kaynak: <http://www.tsk.mil.tr>

Genelkurmay Başkanlığı internet sitesinde¹⁹⁶, “Yasa Dışı Sınır Geçişleri” başlığı altında, 01 Eylül 2006 tarihinden itibaren günlük olarak yayımlanmaya başlanan veriler, yasa dışı göç ve kaçakçılık gibi maksatlarla yapılan yasa dışı sınır geçişlerinin hangi sınırlarımızda ne kadar gerçekleştiği

¹⁹⁵ Tolga Şardan, “Sınırlar delik deşik”, *Milliyet Gazetesi*, 22.01.1998.; Şen, a.g.e, ss. 35-36.

¹⁹⁶ “Yasa dışı Sınır Geçişleri”, (Erişim), <http://www.tsk.mil.tr>, 19.03.2009.

konusunda ayrıntılı bilgi vermektedir. Ayrıca, aynı veriler kapsamında, ülkemizin iç bölgelerinde yasa dışı durumda yakalanan yabancı uyruklu şahıslara ilişkin bilgiler, hangi illerimizin yasa dışı göçmenler ve göçmen kaçakçılığı şebekelerince geçiş, toplanma ve sevkiyat gibi maksatlarla kullanıldığına ışık tutmaktadır.

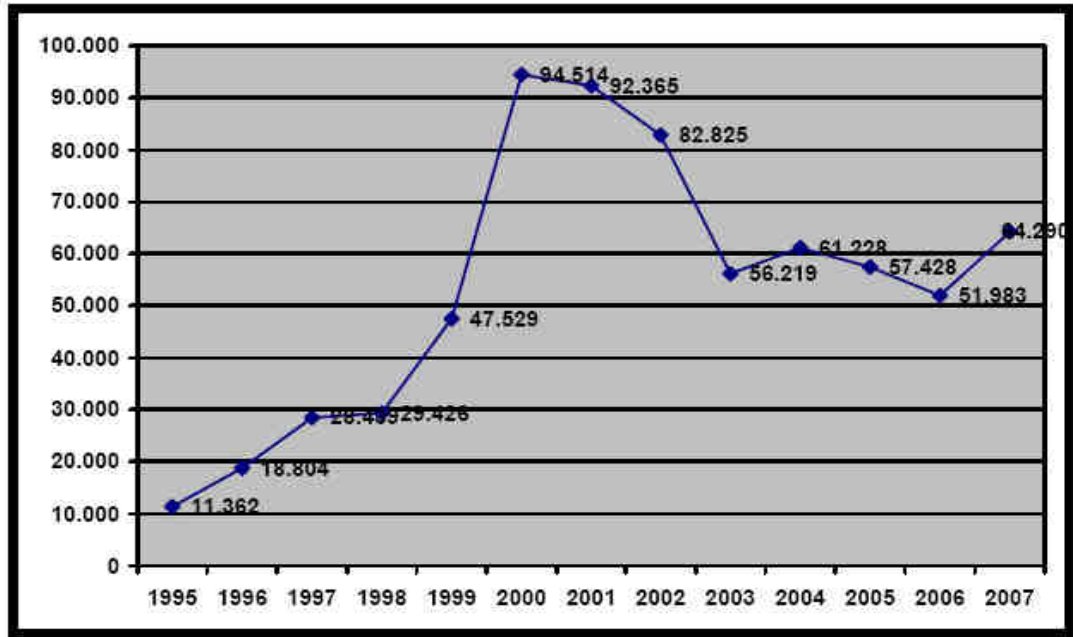
İçduygu; 2000 yılı itibarıyla, ülkemizde yakalanmadan Avrupa'ya geçen yasa dışı göçmenlerin sayısının 200.000 dolayında olduğunu hesaplamıştır. Bu hesaplama yapılırken, Türkiye'de 2000 yılında yakalanan 95.000 yasa dışı göçmenin yakalanmadan geçenlerin yarısından fazlası olduğu, ayrıca, ülkemizde kayıtsız biçimde yaşayan ve sayıları 3000 ila 5000 arasında değişen Afrikalının bulunduğu dikkate alındığı belirtilmektedir.¹⁹⁷

Diğer yandan, Türkiye'de 1995-2007 yılları arasında yakalanan yasa dışı göçmenlerin sayısı 700.000'i bulmuştur (Şekil 6). Yakalanan yasa dışı göçmenlerin uyrukları göz önüne alındığında (Tablo 5), ülkemize yönelik yasa dışı göç akımlarında üç önemli türün ön plana çıktığı gözlenmektedir.

- Transit yasa dışı göçmenler
- Kaçak işçiler
- Sığınma başvurusu reddedilenler

Türkiye, son yirmi yılda dünyadaki uluslararası transit göç hareketleri bakımından en önemli ülke hâline gelmiştir. Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden gelen binlerce yasa dışı göçmen, Batı ve Kuzey'deki gelişmiş ülkelere gitmeden önce geçici bir süre kalmak amacıyla Türkiye'ye giriş yapmaktadır. Bunların bir kısmı turist vizesiyle yasal olarak giriş yapmakta fakat daha sonra yasa dışı duruma düşmekte, ya da gerekli seyahat belgeleri olmaksızın üçüncü bir ülkeden giriş yapmaktadır. Bu göçmenlerin büyük bir kısmı gelişmiş ülkelere gitmeden önceki "bekleme" dönemlerinde yasa dışı olarak çalışmaktadırlar.

¹⁹⁷ İçduygu, Irregular Migration in Turkey, ss. 8, 71.

ŞEKİL 6: Türkiye’de Yakalanan Yasa Dışı Göçmen Sayıları (1995-2007).¹⁹⁸
(Kaynak: <http://www.egm.gov.tr>.)

Genellikle, Doğu Avrupa ülkelerinden iş aramak amacıyla gelen yabancı uyruklular ise Türkiye’nin Batı illerinde tekstil, eğlence ve fuhuş, inşaat vb. sektörlerdeki ucuz iş gücü açığını kapatmaktadırlar. Diğer yandan, özellikle kadınlar, orta ve yüksek sınıf Türk ailelerinin yanında hizmetçi ya da bebek, yaşlı veya hasta bakıcısı olarak çalışmaktadırlar. Doğu Avrupalıların çoğunluğu, Türkiye’nin esnek vize politikası nedeniyle ülkemize yasal yollardan girmektedir. Ancak, daha sonra vize sürelerini aşmakta ve yasa dışı konuma düşmektedirler.

Üçüncü olarak sığınma başvurusu reddedilen fakat ülkelerine dönmek istemeyen kişileri sayabiliriz. Bunlar arasından Türk mevzuatına uygun olarak çalışma izni alamayanlar genellikle yasa dışı olarak çalışmaktadırlar. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesine coğrafi kısıtlama koşuluyla imza koyduğu için,

¹⁹⁸ 2005 yılına kadar olan veriler, Şen, a.g.e., ss. 60-61; 2006 verileri, EGM, **KOM Daire Başkanlığı Raporu 2006**, Ankara, Mart 2007, (KOM Raporu 2006), s. 107.; 2007 verileri, EGM, **KOM Daire Başkanlığı 2007 Raporu**, Ankara, Şubat 2008, (KOM Raporu 2007), s. 60.

Ayrıca, (EGM verilerine göre 2008 yılının ilk 11 ayında 62.459 kişi yakalanmıştır.)

(Erişim), <http://www.egm.gov.tr>

sadece Doğu Avrupa ve BDT ülkelerinden gelenleri mülteci olarak kabul etmektedir. Bu kapsamda, Ortadoğu vb. ülkelerden gelen binlerce sığınmacı, mülteci statüsü kazanamadığı ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilemediği zaman yer altına inerek yasa dışı olarak çalışmaktadır.¹⁹⁹

TABLO 5: Ülkemizde Yakalanan Yasa Dışı Göçmenler İçerisinde Vatandaşlarına En Çok Rastlanan Kaynak Ülkeler (Türkiye Hariç İlk Beş Ülke) (1995-2008).

1995	Irak	Pakistan	İran	Bangladeş	Suriye
1996	Irak	Pakistan	İran	Bangladeş	Suriye
1997	Irak	İran	Pakistan	Bangladeş	Suriye
1998	Irak	Bangladeş	Pakistan	İran	Afganistan
1999	Irak	İran	Moldova	Romanya	Pakistan
2000	Irak	Afganistan	Moldova	İran	Pakistan
2001	Irak	Moldova	Afganistan	Romanya	Pakistan
2002	Irak	Moldova	Pakistan	Afganistan	Bulgaristan
2003	Moldova	Pakistan	Irak	Romanya	Afganistan
2004	Pakistan	Irak	Moldova	Afganistan	Bangladeş
2005	Pakistan	Moritanya	Irak	Moldova	Somali
2006	Irak	Moritanya	Afganistan	Pakistan	Somali
2007	Irak	Filistin	Pakistan	Afganistan	Somali
2008	Irak	İran	Afganistan	Somali	Filistin

Kaynak: <http://www.egm.gov.tr>.

1995-1998 yılları arasında, Türkiye'yi genellikle transit olarak kullanan Ortadoğu ve Asyalılar (Irak, İran, Suriye, Pakistan, Bangladeş ve Afganistan uyruklular) başı çekerken; 1999 yılından 2005 yılına kadar olan dönemde, Doğu Avrupa ülkelerinden (başta Moldova, Romanya ve Bulgaristan uyruklular) gelen ve ülkemizi hedef ülke olarak seçen yasa dışı göçmenlerin ön plana çıktıkları görülmektedir. 2006 ve 2007 yıllarında ise Ortadoğu ve Asyalılara (Irak, Filistin, Afganistan ve Pakistan), başta Moritanya ve Somali

¹⁹⁹

İçduygu, Turkey and International Migration, s. 10.

gibi ülkeler olmak üzere Afrika'dan gelen transit göçmenlerin eklenmesi dikkat çekmektedir. Ülkemizde yakalanan yasa dışı göçmenler içerisinde, eski Sovyet ülkelerinden gelen ve çoğunlukla vize sürelerini aşarak kaçak çalışanların sayısındaki azalma dikkat çekici boyuttadır. Bu durumu, söz konusu ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarındaki iyileşme ve bazılarının AB üyesi olmasıyla açıklamak mümkündür.

Diğer yandan, Türkiye'ye yönelik göç akımları incelendiğinde, gerek yasa dışı göçmenlerin ve gerekse de sığınmacıların genellikle insan kaçakçılarının desteğiyle ülkemize ulaştıkları görülmektedir. İçduygu'nun gerçekleştirdiği alan araştırmasında, görüşme yapılan Afgan göçmenlerin tamamının, İranlıların üçte ikisinden fazlasının, Iraklıların yarıdan fazlasının, diğerlerininse yarıya yakınının Türkiye'ye organizatörler aracılığıyla geldikleri belirlenmiştir. Benzer şekilde, söz konusu yasa dışı göçmenlerin üçte ikisinin Türkiye'den sonraki nihai duraklarına kaçakçıların yardımıyla gitmek niyetinde oldukları tespit edilmiştir.²⁰⁰

TABLO 6: 1999-2005 Yılları Arasında Hudut Kapılarından Geri Çevrilen Yabancı Uyruklu Şahıslar.

YILLAR	GERİ ÇEVİRİLEN KİŞİ SAYISI
1999	6.069
2000	24.504
2001	15.208
2002	11.084
2003	9.362
2004	11.093
2005	8.008
TOPLAM	85.328

Kaynak: Şen, a.g.e., s. 51.

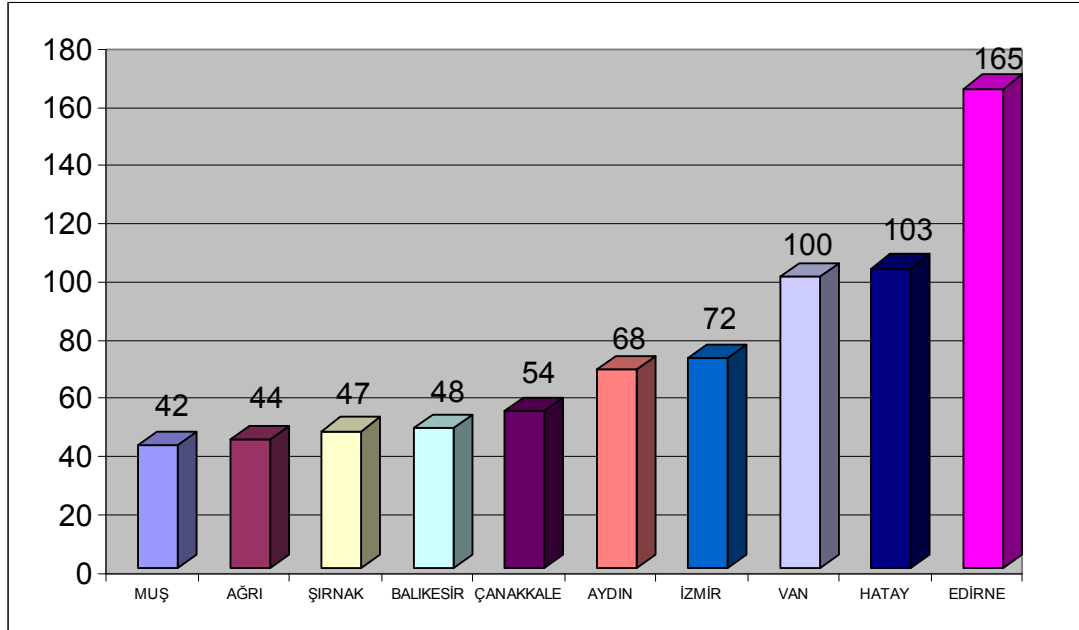
Bir diğer dikkat çekilecek husus da hudut kapılarında yapılan kontroller sonucunda sahte ya da geçersiz belgelerle girmeye çalıştığı tespit edilen,

²⁰⁰ İçduygu, Irregular Migration in Turkey, s. 35, 40, 58.

yasa dışı bir giriş yolunu tercih eden kişilerin oluşturduğu durumdur. Bu kapsamda, başta yasa dışı göç ve insan ticaretine karışmalarından şüphelenilenler olmak üzere, girişlerine çeşitli nedenlerle izin verilmeyen yabancı uyruklu şahıslara ilişkin veriler yukarıda Tablo 6'dadır.

İnsan kaçakçılığı şebekelerinin ülkemizdeki yasa dışı göçü organize etmekte kullandığı yöntemler ise genel hatlarıyla şöyledir:

- Hudut kapılarından sahte veya değiştirilmiş belgelerle giriş-çıkış yapılması,
- Havayoluyla vize uygulamayan ülkelere yasal yoldan çıkış yapılarak sonradan temin edilen sahte pasaport veya belgelerle hedef ülkelere geçişin sağlanması,
- Ülke çıkışında kullanılan yasal belgeyi postayla geri göndererek, diğer bir kişinin kullanımının sağlanması,
- Kara yoluyla TIR, kamyon, karavan gibi ulaşım araçlarının "zula" tabir edilen gizli bölmelerine saklanarak kara yoluyla giriş-çıkış yapılması,
- Kara sınırlarından yürüyerek veya binek hayvanlarıyla giriş-çıkış yapılması,
- Sınır nehirlerinden yüzerek veya botla giriş-çıkış yapılması,
- Çeşitli yollardan giren kaçak göçmenlerin, denize kıyısı bulunan bölgelerden teknelerle açıkta bekleyen büyük gemilere götürülmesi, başka bir ülke kıyısına ulaşıldığında yine küçük teknelerle kıyılara çıkartılması,
- Genelde seyahate elverişli olmayan tekneler veya gemilerle yasa dışı giriş ve çıkış yapılması,
- Ticari yatırım adı altında kurulan şirketler kanalıyla vize ve ikâmet izni alınması,
- Bir ülkeye çeşitli yollarla girmeyi başaran kaçak göçmenlerin, o ülkede kalabilmek amacıyla terör örgütleriyle bağlantıya geçmesi ve örgütçe düzenlenen sahte belgelerle ilgili makamlara başvuruda bulunup siyasi suçlu olduğunu veya işkence gördüğünü beyanla siyasi iltica talebinde bulunması.

ŞEKİL 7: Yasa Dışı Göçmen Yakalama Olayların En Sık Görüldüğü İllerimiz.

(Kaynak: Şen, a.g.e., s. 51.)

Ülkemizdeki göçmen kaçakçılığı faaliyetleri, özellikle nüfusu yoğun şehirlerde odaklaşmaktadır. Sınıra yakın Doğu ve Güneydoğu illerimizden temin edilen kaçak göçmenler, bu illerin yanı sıra İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin, Muğla gibi illerde yasa dışı faaliyetlerde bulunan organizatörlerin kontrolünde sınır ve liman bölgelerindeki Edirne, Hatay, Kırklareli, Balıkesir, İzmir, Aydın, Muğla, Antalya, Mersin vb. il ve bağlı ilçelere getirilmektedir. Yasa dışı göçmenler, yine suç organizasyonu üyelerince temin edilmiş olan sahte pasaport ve vize kullanarak, kamyon, TIR gibi araçların zula tabir edilen kısımlarına gizlenerek ya da küçük tekne/bot kullanmak suretiyle ülkemizden çıkartılmaktadır. Yasa dışı geçiş faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için oluşturulan organizasyonlar, farklı ülkelerde bulunan irtibat noktaları aracılığıyla uluslararası koordinasyonu sağlamakta ve yasa dışı geçişleri organize etmektedir.²⁰¹

Türk vatandaşlarının yasa dışı göç hareketlerini incelediğimizde ise, Avrupa'ya yasa dışı yollarla giriş-çıkış yaparken yakalanan Türk

²⁰¹ Şen, a.g.e., ss. 30-32.

vatandaşlarının sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Avrupa'da yaşayan çok sayıda Türk'ün varlığı nedeniyle vize süresini aşarak kalanları ve sığınma yoluyla gidenleri de düşündüğümüzde bu sayı daha da artmaktadır. 1990'ların sonlarında Türkiye'de yapılan bir çalışmada görüşülen uluslararası göçmenlerin yaklaşık dörtte birinin bir ülkeye gerekli belgeler olmaksızın girmeye çalıştıkları (% 11) ya da vize veya izin sürelerini aşmaya çalıştıkları (% 11) tespit edilmiştir. Bununla birlikte, Türk vatandaşlarının Avrupa'ya yönelik yasa dışı göç hareketlerinde azalma eğilimi gözlenmektedir. Örneğin, 2004 yılında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yakalanan Türk vatandaşlarının sayısı 2.350 iken bu sayı 2005'te 2.124'e düşmüştür.²⁰²

Sonuçta, 1990'ların ortasından itibaren Türkiye'yi transit rota olarak kullanan yasa dışı göçmenlerin sayısında önemli bir artış meydana gelmesi ve Türk yetkililerin söz konusu göç hareketlerini engellemesi için Fransa ve İtalya gibi AB ülkelerinin yoğun baskılarına maruz kalması nedeniyle, yasa dışı göçle mücadeleyle yönelik önlemler artmıştır.²⁰³ Ülkemizde yakalanan yasa dışı göçmen sayılarına bakıldığında 2000 yılından sonraki süreçte göze çarpan azalmayı, Türkiye'nin uyguladığı kontrol yöntemlerinin gelişmesine bağlı olarak Türkiye'ye giren yasa dışı göçmenlerin sayısındaki bir azalmanın göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür.²⁰⁴ Türkiye'nin yasa dışı göçle mücadelede attığı adımlar sonucunda, yasa dışı göç akımlarının güzergâhları 2002 ve 2003 yıllarında Türkiye'den başka yönlere kaymıştır. Bu durum AB'nin 2003 yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda da yer almıştır.²⁰⁵ Nitekim, Türkiye'nin de içinde bulunduğu Güneydoğu Avrupa ülkelerinde yakalanan kaçak göçmen sayılarına bakıldığında, 2005 yılı itibarıyla Türkiye'nin, Moldova ve Yunanistan'ın ardından en çok yasa dışı göçmenin yakalandığı ülke olduğu görülmektedir.²⁰⁶

²⁰² İçduygu, *Transit Migration in Turkey*, s. 7. Yalnızca, Avrupa'nın Doğu sınırlarında yakalanan Türk vatandaşlarına ilişkin rakamlar ise şöyledir: 2002: 1.102, 2003: 649, 2004: 1.018, 2005: 949, 2006.

²⁰³ Kirişçi, *Border Management and EU-Turkish Relations*, s. 24.

²⁰⁴ İçduygu, *Transit Migration in Turkey*, s. 11.

²⁰⁵ **Türkiye'nin AB Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu**, s. 107. Raporun Türkçe çevirisi (Erişim), <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=123I=1>, 03.09.2008. İngilizce orijinal metin (Erişim), http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2003/pdf/rr_tk_final.pdf, 01.08.2008.

²⁰⁶ Şen, **a.g.e.**, s. 59.

TABLO 7: 2005 Yılında Güneydoğu Avrupa'da Yakalanan Yasa Dışı Göçmenlerin Ülkelere Göre Dağılımı.

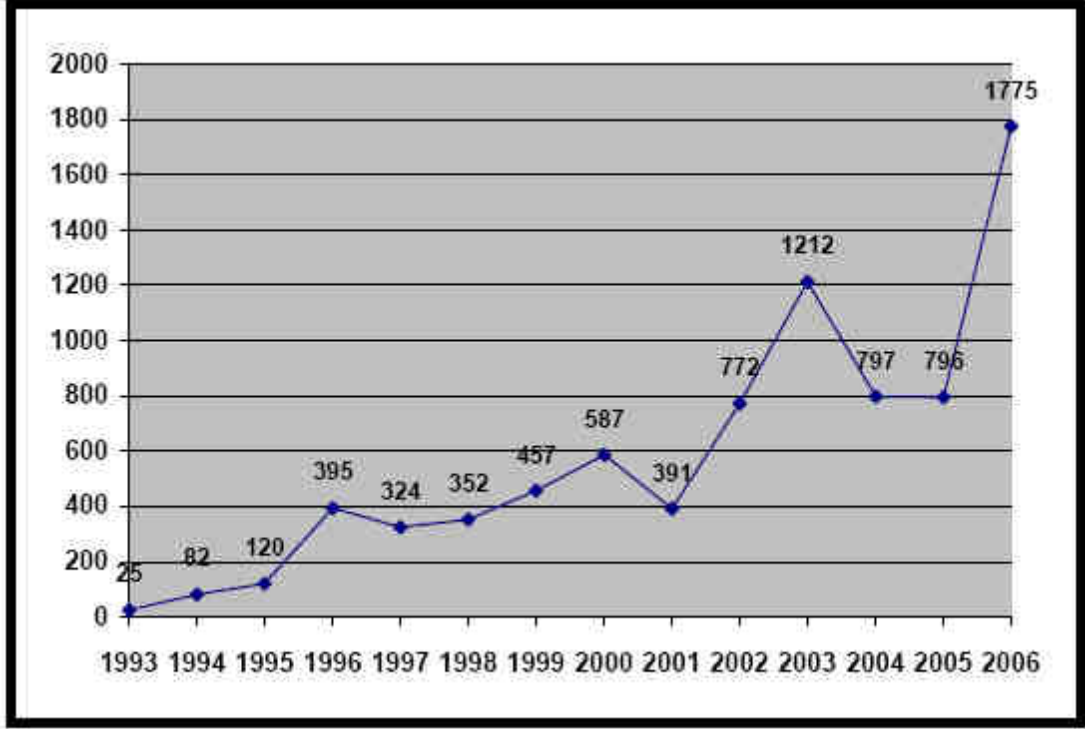
ÜLKE	YAKALANAN GÖÇMEN SAYISI
Arnavutluk	189
Bosna-Hersek	466
Bulgaristan	2.528
Hırvatistan	4.669
Makedonya	2.984
Macaristan	18.294
Moldova	98.245
Romanya	8.150
Slovenya	5.890
Sırbistan ve Karadağ	1.076
Türkiye	57.428
Yunanistan	64.670

Kaynak: Şen, a.g.e., s. 51.

Daha iyi yaşam şartlarına ulaşmak için her türlü zorluğu göze alıp buldukları ülkeyi terk edip hedef ülkeye ulaşmak isteyen yasa dışı göçmenlerin bir kısmı ne yazık ki bu uğurda yaşamlarını kaybetmektedir. Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken ölen göçmen sayılarına bakıldığında (Şekil 10), son yıllarda önemli bir artış olduğu gözlenmektedir. Yasa dışı sınır geçişleri sırasında meydana gelen ölümcül kazalara ilişkin resmî veriler mevcut olmamakla birlikte bir artış söz konusudur. Avrupa sınırlarına ilişkin veriler, 1993 yılından bu yana meydana gelen göçmen ölümlerini gözlemleyen "UNITED for Intercultural Action" adlı bir sivil toplumunun tespitlerine dayanmaktadır. Söz konusu kuruluş, 1 Ocak 1993'ten 14 Mart 2007 tarihine kadar "Avrupa Kalesi"ne girmeye çalışırken ölen toplam göçmen sayısını 8.855 olarak belirtmektedir.²⁰⁷ Ancak, birçok ölüm vakasının

²⁰⁷ Söz konusu kuruluş hakkında ayrıntılı bilgi (Erişim), www.unitedagainstracism.org; Ölen göçmenlerin listesi içinse ayrıca bkz. "List of 8855 documented refugee deaths through Fortress Europe", http://www.united.non-profit.nl/pdfs/actual_listofdeath.pdf, 24.02.2009. Listede sığınmacı ve mülteciler de yer almaktadır.

asla tespit edilemediği göz önünde bulundurulursa, bu verilerin gerçekteki sayılar hakkında sadece genel fikir verebilecek göstergeler olduğu söylenebilir.

ŞEKİL 8: Avrupa Sınırlarında Ölen Yasa Dışı Göçmen Sayıları (1993-2006)
(Kaynak: <http://www.egm.gov.tr>)

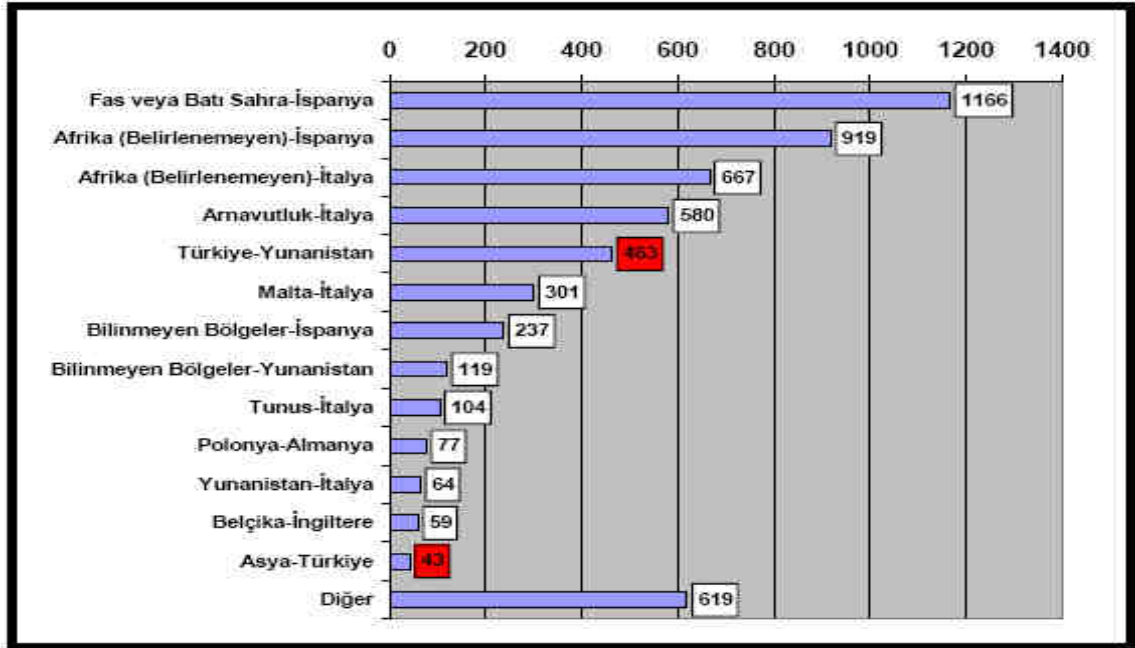
TABLO 8: Avrupa Sınırlarını Geçmeye Çalışırken Ölen Göçmenlerin Ölüm Sebepleri (01.01.1993-10.04.2005).

Suda Boğulma	Havasızlıktan Boğulma	Donma	Açlık	Trafik Kazası	Mayına Basma	Öldürülme	Diğer/Bilinmeyen	Toplam
4771 (% 82)	201 (% 4)	168 (% 3)	164 (% 3)	139 (% 2)	52 (% 1)	39 (% 1)	208 (% 4)	5.785 (%100)

Kaynak: UNESCO, a.g.m., s.2.

Daha iyi bir yaşam arzusuyla göç eden göçmenler, Avrupa'ya ulaştıklarında ne yazık ki istedikleri yaşam standartlarına kavuşamıyorlar. Avrupa'daki göçmenlerin yaşadıkları sorunların patlama noktasına ulaştığını gösteren en önemli kanıtta, göçmen gençler arasındaki işsizliğin % 50'leri

bulduğu Fransa’da 2005 Ekim’inde başlayan ve daha sonra neredeyse tüm Avrupa’ya yayılan “Banliyö Olayları”dır. Paris’in banliyölerinden Clichy sous Bois’da, 27 Ekim 2005 gecesi iki göçmen gencin polisten kaçarken, sığındıkları yüksek gerilim trafo merkezinde elektriğe kapılarak ölmesinin ardından başlayan şiddet olayları, başlangıcının 12. gününde tüm Fransa’ya yayılmakla kalmamış, Belçika ve Almanya’ya da sıçramıştır. Olaylar sırasında binlerce araç kundaklanmış ve birçok kamu binası zarar görmüştür. Polisle çatışan binlerce göçmen genç göz altına alınırken, çatışmaların ortasında kalan bir kişi ölmüş, polis ve çatışmacılardan yüzlerce kişi yaralanmıştır.²⁰⁸

ŞEKİL 9: Göç Rotalarına Göre Ölen Göçmen Sayıları (01.01.1993-10.04.2005) (Kaynak: UNESCO, a.g.m., s. 3.)

Yasa dışı göçmenler için Avrupa’ya geçişte üç ana hedef ülke (Yunanistan, İtalya ve İspanya) ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında, ölüm olaylarının en sık kaydedildiği güzergâh ise Fas’tan İspanya’ya geçiş güzergâhıdır (Şekil 10). Bu güzergâh; Kanarya Adalarına, Cebelitarık Boğazı yoluyla İspanya’nın Atlantik sahillerine ya da İspanya’nın Akdeniz sahillerine

²⁰⁸ “Paris’te OHAL”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 08 Kasım 2005; “Ve Korkulan Oldu”, *Vatan Gazetesi*, 08 Kasım 2005. Neredeyse tüm Kasım ayı boyunca devam eden olayların ayrıntıları için bkz. Kasım 2005 tarihli gazeteler.

uzanmaktadır. Tunus ve Libya üzerinden İtalya'ya yönelen güzergâhta da ölümlerle sonuçlanan birçok olay görülmektedir. İtalya'nın doğusundaki Adriyatik Denizi ise özellikle Arnavutluk ve Yunanistan üzerinden gelen Asyalı göçmenlerin kullandığı ve ölümlerle sonuçlanan kazaların gerçekleştiği bir başka güzergâhtır. Asyalı göçmenler için diğer bir transit rota olan Türkiye-Yunanistan arasında da ya Ege Denizi'nde boğulma vakaları ya da bu iki ülke arasındaki mayınlı sahalarda ölümlerle sonuçlanan kazalar görülmektedir.²⁰⁹

Yasa dışı göç konusunda çeşitli algılamalar vardır. Bunların en başında, yasa dışı göçün, devlet egemenliğine yönelik bir tehdit oluşturduğu yönündeki algılama gelmektedir. Bu savı basit olarak ifade etmek gerekirse, "sınırlarını geçmek isteyen kişileri kontrol etmeleri devletlerin egemenlik haklarıdır, ancak yasa dışı göç bu hakkın kullanımını engellemektedir." Yine bu çerçevede fakat daha ileri boyuttaki diğer bir algılama ise, "yasa dışı göçün, potansiyel teröristlerin ülkeye girmekte kullanabileceği bir kanal olması nedeniyle devlet güvenliğini tehdit ettiği" yönündeki savdır. Bu iki savı birlikte değerlendiren Koser, yasa dışı göçün siyasi öneminin, genellikle sayısal öneminin önüne geçtiğini; birçok ülkede belirli düzeylere ulaşmasına rağmen, yasa dışı göçün yine de toplam göçün oldukça küçük bir bölümünü meydana getirdiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, özellikle ikinci savın hassasiyetine istinaden, çok büyük çapta meydana geldiği durumlarda yasa dışı göçü ciddi bir sorun olarak görmemenin de gerçekçi olmayacağını vurgulamaktadır.²¹⁰

---

²⁰⁹ Eker, **a.g.e.**, s: 374

²¹⁰ Koser, **a.g.m.**, ss. 10-11.

4.2. TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDEKİ GELİŞMELER

Türkiye'yi göç konusunda ele aldığımızda; hem göçmen alan hem de göçmen gönderen bir ülke konumundadır. Bunlara bağlı olarak Türkiye'nin göç konusunda çok uzun süreci kapsayan tarihsel bir deneyimine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye, coğrafi konum itibariyle doğu-batı kavşağında, üç tarafı denizlerle çevrili, Asya ve Avrupa kıtaları arasında doğal bir köprü, Karadeniz'den açık denizlere tek çıkış kapısı olan Boğazlara sahip ve bütün bunların yanında demokratik bir idareye sahip, ekonomisi ve sosyal refah seviyesi giderek güçlenen ve gelişmiş ve evrensel hukuk ilkelerini uygulayan bir ülkedir. Bu itibarla, Türkiye, turizm, bilimsel araştırma, çalışma, öğrenim ve ticaret amaçlı olarak gerçekleştirilen insan hareketleri açısından düzenli göçe; insan kaçakçılığı, insan ticareti, iltica, yasa dışı göç eylemleri bağlamında gerçekleştirilen insan hareketleri açısından düzensiz göç girişimlerine yoğun olarak konu olmaktadır.²¹¹ Tablo-10'da da belirtildiği gibi Türkiye'ye en çok iltica edenler arasında Türkiye'nin komşu ülkelerini görebiliriz. Tablo-11'de son üç yıllık periyot içinde Türkiye'de yakalanan yasa dışı göçmenlere ilişkin veriler, gösterilmektedir. Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyanın etkileri bu verilerde de gözlenebilir.

TABLO 9: 1995 ile 04.08.2005 tarihleri arasında Türkiye iltica talebinde bulunanlar.

ÜLKELER	MÜLTECİ SAYISI
İran	24212
Irak	13781
Afganistan	708
Özbekistan	159
Somali	109

Kaynak: <http://www.egm.gov.tr>.

²¹¹ EGM'nin 29/08/2005 tarih ve B.05.1.EGM.0.63.03-9474 sayılı yazısı ile iletilen 'Genel Olarak Ülkemiz ve Yabancılar', konulu Bilgi Notundan esinlenilmiştir.

TABLO 10: 2002 ila 2004 yılları arasında Türkiye’de yakalanan yasa dışı göçmenlerin uyruklarına göre dağılımları.

ÜLKELER	YASADIŞI GÖÇMEN SAYISI
Irak	31076
Moldova	23077
Pakistan	20467
Afganistan	9866

Kaynak: <http://www.egm.gov.tr>.

Türkiye, hem Asya kıtasında bulunan kaynak ülkelerin geçiş noktası olması yönüyle hem de AB ile üyelik ilişkilerinin başlaması ve dolayısıyla AB müktesebatını benimsemesi sebebi ile iltica, göç ve yasa dışı göç gibi konularda bir çok yasal ve idari düzenlemeler yapma ihtiyacı duymuştur.²¹²

AB tarafından dinamik bir coğrafyanın kavşağında ve özellikle yasa dışı göçün kaynağı durumundaki ülkeler için transit ve hedef bir ülke konumunda olan Türkiye’nin, küresel güvenliğin sağlanması adına önemli bir işlevi yerine getirebileceği değerlendirilmektedir. Yalnız bu güvenlik algılamasının yasa dışı göç sorunsalına göre değil insan kaçakçılığı, insan ticareti gibi kriminal boyutta değerlendirilen eylemlere göre şekillendirilmesi gerekmektedir. Çünkü yasa dışı göç sorunun çözümü için güvenlik perspektifli yaklaşımının yanında sosyal içerikli yaklaşımların (sosyal kalkınma ve insan hakları gibi politika alanları) da göz önüne alınması mücadele zeminindeki başarı sürecini hızlandıracaktır.²¹³

Yasa dışı göçle mücadelede caydırıcı düzenlemeler yapılırken, yasa dışı konumda yakalanan yabancıların sınırdışı edilmelerine kadar geçen zaman içinde AB standartlarında bir işleyiş temin edilmesi ve söz konusu kişilerin insani gereksinimlerin karşılanması hususunda gerekli tedbirlerin alınmasına gereksinim duyulmuştur. Yasa dışı göçmenlerin hem insani

²¹² Kemal Kirişçi, “Turkey’s Pre-Accession and Immigration Issues”, Turkish Family Health and Planning Organisation, **a.g.e.**, s. 199-200.

²¹³ Ahmet Kaya, “**Avrupa Birliğinin Göçle Mücadele Politikası ve Türkiye Üzerindeki Etkileri**”, Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2005, Ankara, s.46-52

gereksinimlerinin karşılanması hem de dönüşlerinin sağlanabilmesi için geri gönderme merkezleri kurulmalıdır.²¹⁴

Bununla beraber yasa dışı göçle mücadelede, Türkiye'ye komşu ülkelerinin siyasi ve ekonomik durumları göz önüne alındığında ve İltica Göç Ulusal Eylem Planı'nda, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasına yönelik bir irade beyanında bulunduğu göz önüne alındığında, Türkiye'nin mali ve teknik açıdan desteklenmesi ihtiyacı somut olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu kapsamda, AB'nin iç güvenliğinin etkin olarak sağlanması adına Türkiye'ye hibe ettiği mali yardım ve kabul ettiği projeler yeni güvenlik konseptini ve dolayısıyla küresel güvenlik yaklaşımı açısından Türkiye'nin konumunu çok iyi bir şekilde ortaya koymaktadır.²¹⁵

Uyum konusunda ilk adım, AB'nin ifade ettiği bu gereksinimler çerçevesinde, Haziran 2002'de "Genelkurmay Başkanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve AB Genel Sekreterliği temsilcilerinden oluşan "Sığınma, Göç ve Sınırlar Görev Gücü" kurulması olmuştur.²¹⁶ Bu Görev Gücü bünyesinde de Türkiye için genel bir strateji geliştirebilmek amacı ile üç ayrı çalışma grubu (sınırlar, göç ve iltica) oluşturulmuştur. Her üç çalışma grubu da 18 Haziran 2002 tarihinde çalışmalarına başlamışlardır. Çalışmalar sonunda;

- "Türkiye'de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi" Nisan 2003'te,

- "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi (İltica Strateji Belgesi)" Ekim 2003'te,

- "Türkiye'de Göç Yönetimi Eylem Planına Katkı Sağlayacak Strateji Belgesi (Göç Strateji Belgesi)" Ekim 2003'te hazırlanmıştır.²¹⁷

²¹⁴ BMMYK, AB Komisyonu ve Türkiye İçişleri Bakanlığı, **a.g.e.**, s. 41.

²¹⁵ İçişleri Bakanlığı, **AB Projelerine İlişkin Bilgi Notu**, Ankara. 2005,

²¹⁶ Kirişçi, Border Management, **a.g.e.**, s. 9.

²¹⁷ Ay ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 7.

Bu strateji belgelerinin oluşturulmasından sonra, AB tarafından finanse edilen idari kapasite oluşturma programlarına yönelik eşleştirme projeleri (twinning projects) teklifleri hazırlanmıştır. Ayrıca, uyumlaştırma sürecini denetlemek için bir AB-Türkiye karma istişare mekânizması da oluşturulmuştur.²¹⁸ Hazırlanan en önemli eşleştirme projeleri şunlardır:

- Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanması İçin Bir Eylem Planı Geliştirilmesine Destek Sağlama Eşleştirme Projesi (TR02-JH-02),

- Türkiye'nin İltica ve Göç Stratejisinin Uygulanması İçin Bir Eylem Planı Geliştirilmesine Destek Sağlama Eşleştirme Projesi (TR02-JH-03),

- İnsan Ticareti ile Mücadelede Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi (TR03-JH-03),

- Vize Politikası ve Uygulamaları Eşleştirme Projesi (TR03-JH-05).⁹¹³ Bu projelerden insan ticaretine ilişkin olan (TR03-JH-03) haricindekiler tamamlanmıştır. Bunun sonucunda, Sığınma ve İltica Ulusal Eylem Planı 25 Mart 2005 tarihinde, Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı ise 27 Mart 2006 tarihinde yayınlanmıştır.

3. AVRUPA BİRLİĞİ İLE MÜZAKERE SÜRECİNDE YASA DIŞI GÖÇ

Yasa dışı göçmenler için önemli bir hedef olan AB Ülkeleri, Tampere (15/16 Ekim 1999), Laeken (14/15 Aralık 2001) ve Sevilla Avrupa Konseyi Kararları (21/22 Haziran 2002) ile Schengen Müktesebatı ve Uygulamasıyla yasa dışı göçle mücadelede temel esasları belirlemektedir. Yasa dışı göç konusu, 'üyelikten kaynaklanan yükümlülükleri (müktesebat uyumu) üstlenebilme yeteneği' başlığı altında adalet ve içişleri bölümünde değerlendirilmektedir.

²¹⁸ Kemal Derviş ve diğerleri, Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü (The European Transformation of Modern Turkey), Doğan Kitap, İstanbul, 2004, s. 41

Bu kapsamda, Avrupa Birliği'nin Türkiye için hazırladığı Katılım Ortaklığı Belgelerinde;

- **2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi**'nde "Sınır yönetiminin güçlendirilmesine başlanması ve Schengen Antlaşmasının tam olarak uygulanması için hazırlanması", "Sınır yönetiminin güçlendirilmesi ve Schengen Antlaşmasının tam olarak uygulanmasına hazırlık da dahil AB politikalarının etkin uygulanmasını temin etmek üzere, kamu yönetiminin modernizasyonu reformunun tamamlanması" gerektiği ifade edilmektedir.

- **2003 yılı (revize) Katılım Ortaklığı Belgesi**'nde, kısa vadede, iyi uygulamalar ve müktesebata uygun olarak, yasa dışı göçü önlemek amacıyla etkin bir sınır kontrol yönetimi sağlamak için kamu idaresi kapasitesinin geliştirilmesi, orta vadede ise, Schengen mevzuatının ve en iyi uygulamaların benimsenerek sürdürülmesi öngörülmektedir.

- **2005 Katılım Ortaklığı Belgesi**'nde de Schengen mevzuatıyla tam bir uyum gerçekleştirebilmek için, AB mevzuatı ve en iyi uygulamaları ve sınır yönetimi hususundaki ulusal eylem planı ışığında uyum çalışmaları devam etmelidir denilmektedir.

Bunlara ek olarak, 24 Temmuz 2003 tarihli Ulusal Programımızda; "Sınır yönetimi ile ilgili AB mevzuatına uyum sağlanmasına devam edilmesi ve Schengen Müktesebatının uygulanması için hazırlık yapılması, bu kapsamda kısa ve orta vadede, asker olmayan ve profesyonel bir sınır muhafız teşkilatının kurulmasına kadar, AB ülkelerindeki en iyi uygulamalar çerçevesinde Jandarma Sınır Birlikleri ve Sahil Güvenlik Birimleri de dahil olmak üzere, sınır yönetiminden sorumlu olan kurumların idari ve teknik yapılarının güçlendirilmesi ile personelin eğitimi, orta vadede, asker olmayan ve profesyonel bir sınır muhafız teşkilatının kurulması için mevzuat, teşkilatlanma, idari yapı ve alt yapı ihtiyaçlarının karşılanması" öngörülmektedir.

AB Komisyonunun Türkiye için hazırladığı ilerleme raporlarında ise;

- **2000 yılı İlerleme Raporunda**, dış sınırlarla ilgili olarak; "Türkiye'de sınırların halen beş farklı güç tarafından yönetilmekte olduğu, sınır

kontrolünde tek bir otorite olmadığı gibi sivil bir otoritenin de bulunmadığı” vurgulanmakta, “kontrollerin etkinliğini artırmak için farklı hizmetlerin daha iyi koordine edilmesi” tavsiye edilmektedir.

- **2001 yılı İlerleme Raporunda** ise, “Sınır yönetimini güçlendirmek için gösterilen çabalar sürdürülmelidir. Sınırların kontrolünden sorumlu, askeri olmayan, profesyonel bir birimin kurulması meselesi üzerinde durulmalıdır” ifadesi yer almaktadır.

- **2002 yılı İlerleme Raporunda** da, İçişleri Bakanlığı bünyesinde, çeşitli bakanlıkların ve kolluk hizmeti ifa eden kurumların temsilcilerinden oluşturulan çalışma grubunun, Türk mevzuatı ve uygulamasının sınır yönetimi, iltica ve göç alanlarındaki Topluluk müktesebatına uyumlaştırılması için kapsamlı bir strateji ve takvim hazırlayacağı ve bu alanda önemli başka bir gelişme olmadığı ifade edilmiştir.

- **2003 yılı İlerleme Raporunda** da sınır konusunda, sınır yönetimi alanındaki AB müktesebatı ile uyum sağlamasına ilişkin genel stratejinin hazırlanmasından sorumlu görev gücünün çalışmalarını tamamlayarak bir strateji kabul ettiği, gözden geçirilmiş ulusal programın bir parçasını teşkil eden bu stratejinin İçişleri Bakanlığı bünyesinde, deniz sınırları da dahil olmak üzere sınır korumasından sorumlu, askeri olmayan ve uzman kolluk güçlerinden müteşekkil yeni bir birimin oluşturulmasını öngördüğü belirtilmiştir.

- **06 Ekim 2004 tarihinde yayımlanan Türkiye hakkındaki İlerleme Raporu**’nun “Adalet ve İçişleri Bölümü”nde; “Sınırların kontrol edilmesi, vizeler, göç, iltica, uyuşturucu madde kaçakçılığı ve kara para aklama, örgütlü suç, terörizm, sahtecilik ve yolsuzluğa karşı mücadele, polis ve adli işbirliği, gümrük işbirliği... gibi konularda, üye devletler, yeterli ve kabul edilebilir uygulama standartlarına ulaşmayı sağlamak için gerekli donanımlara sahip olmalıdırlar” ifadesi yer almaktadır.

- **2005 İlerleme Raporu**’nda ise, Schengen gereklilikleri ile ilgili olarak herhangi bir gelişme olmadığı, ancak 2003 yılında adapte edilen Entegre Sınır Yönetimi ile ilgili bir eylem planı çizilme çalışmaları devam ettiği, eylem planının gelişimi ile ilgili olarak departmanlar arası bir görev

gücü oluşturulduğu, eylem planı ile ilgili çalışmaların bitirilmesi gerektiği ve sınır yönetiminin halen değişik birimler arasında parçalı olduğu yer almaktadır. Yine Türkiye'nin profesyonel ve askeri olmayan bir sınır kontrol mekanizması kurma yolunda çalışmalarına devam etmesi gerektiği, ilk adım olarak da kara sınırlarının korunması ve güvenliği ile ilgili kanunun değişmesi gerektiği ifade edilmektedir.²¹⁹

Hukuki niteliği itibarıyla Avrupa Birliği (AB) Konseyi Kararı şeklinde isdar edilen ve aday ülkelere yönelik olarak yayınlanan katılım ortaklığı belgesi Türkiye için dört defa (2001, 2003, 2006 ve 2008) çıkarılmıştır.

2008 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi²²⁰, "kısa" ve "orta" vadeli öncelikleri içermektedir. Karara göre;

- kısa vadeli önceliklerin 1-2 yıl arasında,
- orta vadeli önceliklerin 3-4 yıl arasında gerçekleştirilmesi

beklenmektedir.

2008 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde, Fasıl 24: Adalet, özgürlük ve güvenlik bölümünde yasa dışı göç ile ilgili Türkiye'den beklentiler;

- Tüm yasa uygulayıcı kurumların güçlendirilmesine devam edilmesi; statüleri ile kurumlararası işbirliği de dahil olmak üzere AB standartlarıyla uyumlaştırılması. Bir polis etik yasasının kabul edilmesi. Tüm yasa uygulayıcı birimlerin hesap verilebilirliğini artırmak için daha bağımsız ve etkili bir şikayet mekanizmasının oluşturulması.

²¹⁹ (Erişim), http://www.arem.gov.tr/rapor/bilgi/AB_yasadisi_goc.htm, 16 Mart 2009. Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye Temsilciliği, **1998 Yılında Aday Ülkeler İlerleme Raporları, Türkiye 1998 Yılı İlerleme Raporu**, Ankara, 1998, s.72.

Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye Temsilciliği, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi'ne İlişkin Komisyon 1999 İlerleme Raporu**, Ankara, 1999, s. 80-81.

Türkiye'nin Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye Temsilciliği, **Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine 2000 Düzenli İlerleme Raporu**, Ankara, 2000, s. 75.

Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine **2001 Düzenli İlerleme Raporu**, s. 79-82,

²²⁰ 18.02.2008 tarihli 2008/157/AT sayılı **2006/35/EC Sayılı Kararın Feshine ve Türkiye ile Katılım Ortaklığının Kapsadığı İlkeler, Öncelikler ve Koşullara Dair Konsey Kararı** AB Resmi Gazetesinin 26.02.2008 tarihli L 51/4 sayılı nüshasında yayınlanarak Kararın dördüncü maddesi uyarınca 1 Mart 2008 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

- Göç ve İltica Ulusal Eylem Planını (bir yol haritasının kabulü aracılığıyla) uygulama çabalarına devam edilmesi, uluslararası standartlara uygun olarak yasa dışı göçle mücadele kapasitesinin artırılması.

- AB ile geri kabul anlaşmasının acilen akdedilmesi.

- Yeni bir iltica makamının oluşturulması da dahil olmak üzere, kapsamlı bir iltica kanununun çıkarılmasına yönelik hazırlık çalışmalarında ilerleme kaydedilmesi.

- Sınır Yönetimi Ulusal Eylem Planının, sınırları belli bir yol haritası aracılığıyla uygulanması gayretlerinin sürdürülmesi. Yeni bir sınır kolluk birimi oluşturulmasına yönelik adımlar atılması.

- Organize suçla ulusal mücadele stratejisinin uygulanması. Organize suç, uyuşturucu, insan kaçakçılığı, sahtecilik, yolsuzluk ve kara para aklamayla mücadelenin güçlendirilmesi, şeklinde sıralanmaktadır.

Türkiye ise sınırlarında birtakım önlemler almıştır. İltica ve göç Eylem Gücü, yasa dışı göçle ilgili sınır görevlerini yerine getiren birimlerin bir araya getirildiği bir üst düzey çalışma grubu kurmuştur.

Dış sınırlar ve Schengen'e ilişkin AB mevzuatına uyum konusunda sınırlı bir gelişme kaydedilmiştir. Sınır kapılarının sayısı 116'dan 120'ye çıkmıştır. Altı sınır kapısının modernizasyonu 2008 yılı içerisinde tamamlanmış olup, 5 tanesinde de çalışmalar devam etmektedir. "AB dış sınırlarında kontrollere ilişkin El Kitapçığı" 1500 adet basılarak sınırlarda görev yapan ilgili birimlere (Emniyet Genel Müdürlüğü, Gümrük Müsteşarlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı) dağıtılmıştır. Söz konusu kitapçık, ilgili birimlerin görevlerini yaparken AB gereksinimlerinin karşılanması konusunda pratik bir araç işlevi yürütecektir. Ancak, sınır çalışanlarının Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi (ESY) Stratejisinden ve bunun uygulanmasına yönelik Eylem Planı'ndan çok az haberdar oldukları gözlemlenmektedir. ESY'nin uygulanmasına yönelik olarak daha fazla çaba gösterilmeli ve bu çabalar sistematik hale getirilmelidir. Eylem Planı'nın işleyişini görüşmek üzere kurulmuş olan kurumlar arası grup, düzenli olarak toplanamamıştır. Yeni bir sınır muhafaza biriminin yokluğunda, sınırlarda çalışan tüm birimler arasındaki işbirliğinin, ortak risk analizlerinin, bilgi

değişiminin ve soruşturma ve eğitimlerde işbirliğinin geliştirilmesi yoluyla artırılması çok büyük önem arz etmektedir. Özel bir eğitim sağlamak amacıyla Polis Akademisi bünyesinde yeni bir sınır güvenliği bölümü açılmıştır. Özellikle yabancı dil yeteneklerinin geliştirilmesi hususu başta olmak üzere, sınır polisinin profesyonelliğine daha fazla önem verilmelidir.

Tarama sistemlerinin artırılması yoluyla Gümrük Müsteşarlığının idari ve operasyonel kapasitesi artırılmıştır. Kontrollü teslimatta Polis, Jandarma ve Sahil Güvenlik birimlerinin yanında Gümrük İdaresinin de yetkili kılınması amacıyla, ilgili mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmıştır. Ancak, kurumlar arası işbirliği ve gümrük idaresi bünyesinde risk analizi sistemlerinin yürütülmesi gibi konularda daha fazla çaba sarf edilmesi önem arz etmektedir. Kişisel verilerin korunması konusunda gerekli mevzuatın bulunmaması ve bu konuda bir bağımsız denetim mekanizmasının da bulunmaması, bölgesel ve uluslararası işbirliğinin önünde bir engel olarak durmaktadır.²²¹

Yasa dışı göç sorunu, Avrupa'nın dış sınırı durumunda olan ve AB'ye tam üyelik müzakerelerini sürdüren ülkemizi, en çok AB'ye uyum bağlamında ilgilendirmektedir. Bu nedenle AB'nin yasa dışı göçle mücadele amacıyla attığı adımlar ve bu kapsamda AB müktesebatında yer alan hususlar ön plana çıkmaktadır. AB'ye uyum sürecinin, AB müktesebatının üstlenilmesi anlamına geldiği düşünülürse, bu konuda AB'nin Türkiye'den beklentileri ve Türkiye'nin bu konuda yaptığı çalışmalar daha da büyük önem kazanmaktadır.

4. TÜRKİYE'DE YASA DIŞI GÖÇLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Türkiye, yasa dışı göçe karşı gerek ulusal düzeyde etkin tedbirler olarak, gerekse bu alanda uluslararası düzeyde sorunların tespiti, bilgi alış-

²²¹ T.C. Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Katılım Ortaklığı Belgesi, 2008 (Erişim), <http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/KOB%202008.pdf>, 18 Nisan 2009.

verişi, ortak mücadele ve işbirliği şeklindeki çalışmaların çoğuna aktif katılarak bu konudaki kesin tavrını ortaya koymakta, Türkiye üzerinden yasa dışı göçü önlemek ve Türkiye’de illegal bulunan yabancıları ülkeden çıkarmak için etkin mücadele etmektedir.²²²

Türkiye’nin yasa dışı göç ve insan ticaretiyle mücadele kapsamında attığı en önemli adımlardan biri, “BM Sınır Aşan Suçlarla Mücadele Sözleşmesi-SASMUS” ve Sözleşmeye ekli iki adet protokolü (İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol ve Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol) imzalamasıdır. Sözleşmenin iç hukuka yansıtılması kapsamında TCK’da “Göçmen Kaçakçılığı” ve “İnsan Ticareti” suçlarına yer verilmiştir (Eski TCK’nın 201/a ve 201/b maddeleri, Yeni TCK’nın 79. ve 80. maddeleri).

Bunun yanı sıra, yeni TCK ile birlikte 01 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) da göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarında uygulanabilecek hükümler içermektedir. CMK md. 128’de yer alan “Taşınmazlara, Hak ve Alacaklara El Koyma”, md. 133’ye yer alan “Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini”, md. 135’te yer alan “İletişimin Tespiti, Dinlenmesi ve Kayda Alınması” ve md. 140’ta yer alan “Teknik Araçlarla İzleme”, ve md. 248’de yer alan “Zorlama Amaçlı El Koyma ve Teminat Belgesi” gibi düzenlemeler, bu suçların muhakemesinde kullanılabilecek tedbirler kapsamında yer almaktadır.²²³

Yasa dışı göç ve insan ticaretinde çok sık kullanılan bir yöntem olan sahte ve anlaşmalı evliliklerin önüne geçmek amacıyla, 3 Haziran 2003 tarihinde 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 5. maddesinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik; “Türk vatandaşları ile evlenen yabancıların, evliliğin tescil tarihinden 3 yıl geçtikten sonra vatandaşlığa alınma prosedürünün başlayabileceği” hükme bağlanmıştır.²²⁴

²²² (Erişim), http://www.multeci.org.tr/BlogEngine.Web/file.axd?file=Iltica_ve_Goc_Eylem_Plani.pdf, 18 Mayıs 2009.

²²³ 04.12.2004 tarihinde kabul edilen ve 17.12.2004 tarihinde 25673 sayılı **Resmî Gazete**’de yayınlanan kanun (Erişim), <http://rega.basbakanlik.gov.tr/>, 14.06.2006.

²²⁴ 12.06.2003 tarihli ve 25127 sayılı **Resmî Gazete**,

Ayrıca, bu kapsamda çıkarılan Uygulama Yönetmeliği; “evlilik birliği ile bağdaşmayacak işte çalışmamak, aynı çatı altında yaşamak, başka kişilerle yaşamamak, insan ticareti ile ilgisi ve bağlantısı bulunmamak” gibi şartları taşıdıkları yaptırılan tahkikat ile tespit edilenlerin vatandaşlığa alınmalarını öngörmektedir.²²⁵

Yabancıların kaçak çalışmalarının ve düşük ücretle istihdamının önüne geçmek amacıyla, 27 Şubat 2003 tarihinde 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, TBMM tarafından onaylanmıştır.²²⁶ Kaçak taşımacılığın engellenmesi maksadıyla, 25 Şubat 2004 tarihinde Kara Ulaştırma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin 82. maddesinde, “kaçak insan taşımacılığı ve ticareti suçları ile diğer bazı suçlar nedeniyle yargı organları tarafından verilmiş ve kesinleşmiş mahkumiyet kararı bulunması halinde, yetki belgesi sahiplerinin yetki belgelerinin iptal edilmesi, bu suretle yetki belgeleri iptal edilenlere üç yıl geçmedikçe yetki belgesi verilmemesi, bununla birlikte taşıma kooperatiflerinde, yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile kooperatif temsil ve imzaya yetkili yöneticilerin, söz konusu suçlardan hürriyeti bağlayıcı ceza ile hükümlü bulunmaması şartı aranması” hükümleri yer almıştır.²²⁷

Ancak yasa dışı göç ise, günümüzde en önemli sınır aşan sorunlardan birisi olarak kabul edilmektedir. Dünya refah düzeyindeki dağılımın da etkisiyle insan hareketleri gündeme gelmiş gerek yasal anlamda gerekse ulusal politikalar nezdinde kabul görmeyen bu hareketlere karşı uluslararası düzlemde bazı tedbirlere başvurulmuştur. Bu çerçevede, 12-15 Aralık 2000 tarihinde “Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol imzalanmış ve 18 Mart 2003 tarihinde de Resmi Gazetede yayınlanan bu sözleşme uygun bulunarak iç hukukumuzun bir parçası olmuştur.

(Erişim), <http://rega.basbakanlik.gov.tr/>, 29.01.2009.

²²⁵ **Türk Vatandaşı ile Evlenme Nedeniyle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Türk Vatandaşlığını Kazanmalarına İlişkin Yönetmelik,**

24.05.2004 tarihli **Resmî Gazete**, (Erişim) <http://rega.basbakanlik.gov.tr/>, 30.02.2009.

²²⁶ 06.03.2003 tarihli ve 25040 sayılı **Resmî Gazete**,

(Erişim). <http://rega.basbakanlik.gov.tr/>, 08.07.2008.

²²⁷ 25.02.2004 tarihli **Resmî Gazete**, (Erişim), <http://rega.basbakanlik.gov.tr/>, 30.02.2009.

Sözleşmeyle birlikte yorumlanacak olan'Protokol'ile göçmen kaçakçılığı ile mücadele edilmesi, bu alanda yapılan işbirliğinin (eğitim-teknik işbirliği ortamının) geliştirilmesi, sınır kontrollerinin güçlendirilmesi, belge sahteciliğinin önlenmesi ve belge güvenliğinin sağlanması adına gerekli tedbirlerin alınması hususlarına değinilmiştir.²²⁸

Yukarıda belirtilen ve düzensiz göçü ortaya çıkaran yasa dışılık türlerinden yasa dışı sınır geçmede (ülkeye yasa dışı yoldan giriş veya çıkış açısından) yabancılar söz konusu olmakla beraber vatandaşlar da yasa dışı sınır geçme olaylarına karışabilmektedir. Ancak, ulusal mevzuat gereği yukarıda dile getirilen yasa dışılık türlerinin tespit edilmesi halinde yabancılar sınır dışı edilirken, vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği Anayasa'nın 23. maddesi ile hüküm altına alınmıştır.

Türk mevzuatında yapılması gereken değişiklik ve yenilikler bölümünde "2000 tarihli Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolün" onaylanması öngörülmüştür.²²⁹ Ulusal Programda bu taahhütler takvimi için ise orta vade belirlenmiştir.

Görüldüğü üzere, Türkiye'nin AB uyum süreci yasa dışı göçle mücadele üzerinde hassasiyetle durulması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Hatta yasa dışı göçle mücadeleye ilişkin bu hassasiyet Katılım Ortaklığı Belgelerine ve Ulusal Programlara yansıtılmıştır. AB Komisyonunca hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgeleri incelendiğinde yasa dışı göçle mücadeleye yönelik olarak Türkiye'den sınır kontrollerini güçlendirmesi ve AB ile geri kabul anlaşması imzalanması istenilmektedir. Bu yaklaşımla AB tarafından sınır kontrollerinin güçlendirilmesi ile güvenlik boyutunun ortaya konulması, geri kabul anlaşması ile de yasa dışı göçle mücadelede AB ile bir işbirliği zemininin kurulması amaçlanmaktadır. Ancak, yasa dışı göçmenlerin geri kabulüne ilişkin olarak AB ile böyle bir anlaşmanın imzalanmasındaki temel amaç AB güvenliğinin korunmasıdır. Türkiye tarafından bakılacak

²²⁸ 18.03.2003 tarihli Resmi Gazete, (Erişim), <http://rega.basbakanlik.gov.tr/>, 22.05.2008.

²²⁹ 24 Mart 2001 tarihli Resmi Gazete (Mükerrer), **Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı**, Ankara, sayı: 24352, s. 379.

olursa böyle bir anlaşma imzalanmadan önce Türkiye'nin transit ve kaynak ülkelerle geri kabul anlaşması imzalaması gerekmektedir. Aksi takdirde tespit edilen yasa dışı göçmenlerin AB tarafından geri gönderileceği ilk odak noktasının Türkiye olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü Türkiye'ye komşu ülkelerin çoğu kaynak ülke konumundadır ve Türkiye, ekonomik ve siyasi açıdan istikrarsızlığın dinamik olarak yaşandığı bir coğrafyanın kavşağındadır. Hal böyle iken yasa dışı göçteki hedef konumundaki AB ülkelerine doğru birçok güzergah varken AB'nin yasa dışı göç ile ilgili politikalarında bu güzergah farklılığını göz önüne alarak sorununun kaynağına inmesi gerekmektedir.

4.5. TÜRKİYE'NİN YAPTIĞI GERİKABUL ANTLAŞMALARI

Yasa dışı göçmenlerin kaynak veya transit ülkelere geri gönderilmesine yönelik anlaşmalar, "Geri Kabul (Readmission) Anlaşması" olarak bilinmektedir. Türkiye, yasa dışı göç bağlamında, geri kabul, sınır dışı vb. uygulamalara ilişkin AB Müktesebatına uygun düzenlemeleri orta vadede uygulamaya koyacaktır. Türkiye öncelikle kaynak ülkelerle, daha sonra aşamalı olarak transit ve hedef ülkelerle geri kabul anlaşması imzalanması politikasını takip etmekte ve 2001 ve 2002 yılı içinde çeşitli ülkelere yaptığı geri kabul anlaşması tekliflerinin sonuçlanmasını beklemektedir. Bu kapsamda öncelikle, Türkiye'nin batı ve doğu sınırındaki komşu ülkeler ve diğer kaynak konumundaki ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapılması hedeflenmektedir. Türk vatandaşlarının geri kabulünde Türkiye oldukça pratik bir uygulama yürütmekte, ayrıca ICAO Sözleşmesi gereğince, Türkiye'den giden yasa dışı göçmenlerin geldiği uçakla ya da bir sonraki uçakla geri gönderilmesi halinde Türkiye'ye kabul edilmektedir.

Geri kabul anlaşmaları her türlü bölgesel kontrol programının işlemesi için görünen çözüm yollarından birisidir. Çoğunluğu iki tarafları olan Batı Avrupa ülkeleri ile diğer kaynak ülkeleri arasında imzalanmış bir çok anlaşma

vardır. Hükümetler, bu tür anlaşmaları, potansiyel yasa dışı sığınmacılar üzerinde itici bir etkisi olması yanı sıra, yasa dışı olarak girmeye ve kalmaya çalışabilecekler için engelleyici bir önlem olarak görmektedirler. Bu anlaşmaların hiç birinde ne geri göndermeme prensibine ve 1951 Mülteci Antlaşması ile görülen mükellefiyetlere, ne de 1994'de AB tarafından üye devletlere yol göstermek için düzenlenen örnek iki taraflı geri kabul anlaşmasına bir referans vardır. Bu geri kabul anlaşmalarını hiç biri, genel olarak yasa dışı göçmenlere karşılık, sığınmacılar ve mültecilerle ilgilenmek için hiçbir kriter içermez.²³⁰

Türkiye'nin yasa dışı göçmenlerin geri kabulüne ilişkin imzaladığı anlaşma ve protokoller ile görüşmelere ilişkin bilgiler aşağıda belirtilmiştir:

Yunanistan; 20.01.2000 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında "Suçla Özellikle Terörizm, Örgütlü Suçlar, Yasa dışı Uyuşturucu Madde Ticareti ve Yasa dışı Göçle Mücadelede İşbirliği Anlaşması" imzalanmış ve 17.08.2001 tarihinde yürürlüğe girmiş, 08.11.2001 tarihinde ise söz konusu anlaşmanın yasa dışı göçmenlerin geri kabullerine ilişkin 8 inci maddesini uygulamak üzere "Yasa dışı Göçmenlerin Geri Kabulüne ilişkin Protokol" imzalanarak, 2002 yılı başından itibaren uygulanmaya başlamıştır. Protokol Bakanlar Kurulu'nun 12.03.2002 tarih ve 2002/3914 sayılı kararı ile onaylanarak 24/04/2002 tarih ve 24735 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış, Ağustos ayı başında da Yunan Parlamentosu'nca onaylanmıştır.

Suriye; 10.09.2001 tarihinde Suriye ile yasa dışı göçmenlerin geri kabulüne ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma 17.06.2003 tarih ve 4901 sayılı kanunla onaylanarak 24.06.2003 tarih ve 25148 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kırgızistan; 06.05.2003 tarihinde yalnızca her iki ülkenin vatandaşlarını kapsayan bir geri kabul anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma 12.02.2004 tarih ve 5097 sayılı kanunla onaylanarak 17.02.2004 tarih ve 25376 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

---

²³⁰

Romanya; 19.01.2004 tarihinde yasa dışı göçmenlerin geri kabulüne ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır.

Bununla birlikte; Rusya Federasyonu, Özbekistan, Belarus, Macaristan, Makedonya, Ukrayna, Lübnan, Mısır, Libya ve İran ile müzakereler sürdürülmektedir.

Ayrıca, Pakistan, Bangladeş, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Tunus, Moğolistan, İsrail, Gürcistan, Etiyopya, Sudan, Cezayir, Fas, Nijerya ve Kazakistan'a da geri kabul anlaşmaları teklif edilmiştir.²³¹

Geri Kabul Anlaşmaları, ülkeleri yasa dışı göçe karşı önlem almaya teşvik eden, yasa dışı göçmenlerin insan onuruna yakışır şekilde ülkelerine gönderilmelerini sağlayan etkin bir araçtır. Türkiye yasa dışı göçle mücadele çerçevesinde, kaynak ülkelerle Geri Kabul anlaşmaları yapılmasına önem vermektedir.

Külfet paylaşımı konusunda AB Anayasasının 3.bölümünün 189.maddesi, Sınır Denetimleri, Sığınma ve Göç hakkındaki politikaların mali sonuçları da dahil olmak üzere, üye ülkeler arasında ikincilik ilkesi ve sorumluluğun adil paylaşım ilkesine göre şekilleneceğini belirtmektedir. Gerektiğinde bu alanlarla ilgili birlik faaliyetlerinde bu ilkeye uygulamaya yönelik hükümler de yer alabilecektir. Yani birlik organlarının sığınma ile ilgili alacak olduğu bir kararda bu kararın doğuracağı mali külfetin üye ülkeler arasında nasıl dağıtılacağı da belirlenebilecektir.

Külfet paylaşımı konusu Türkiye açısından da büyük önem taşımaktadır. Tablo 11'de de görüldüğü üzere Türkiye'ye mali külfet getiren bu sorunla tek başına mücadele etmesi beklenemez. Ancak yukarıda belirtilen 189.maddede külfet paylaşımı konusu sadece üye ülkeler arasında ele alınmıştır. Türkiye de yasa dışı göçmenler ile suça karışan yabancıların Türkiye'den çıkışlarının sağlanması ve gözetim altında

---

²³¹

(Erişim)

http://www.multeci.org.tr/BlogEngine.Web/file.axd?file=Iltica_ve_Goc_Eylem_Plani.pdf

http://www.abgs.gov.tr/files/tarama/tarama_files/24/SC24DET_LEGAL%20MIGRATION%20.pdf, 16.04.2009. Ayrıntılı Bilgi için Bkz. Şen, a.g.e., s. 64.

tutuldukları süre içinde barınmaları ve iaşeleri için yapılan masraflar devletçe karşılanmaktadır.²³²

TABLO 11: Yasa dışı Göçmenler için Yapılan Ulaşım, İaşe ve Barınma Masrafları²³³

Yıllar	Ulaşım	Karantinaya Alma ve Nezarete Bulundurma Giderleri
1999	36.190.458.000	62.653.000.000
2000	82.173.000.000	152.000.000.000
2001	215.684.000.000	217.962.000.000
2002	881.276.556.000	347.491.150.000
2003 ²³⁴	684.584.385.000	560.534.100.000
Toplam	1.899.908.399.000	1.340.640.270.000

Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM)

Yukarıda Tablo 11’de de görüldüğü üzere yakalanan yasa dışı göçmenler için Türkiye, barınmaları, iaşeleri, geri gönderilmeleri için hiç de küçümsenemeyecek bir oranda harcama yapmaktadır. Bu kapsamda Türkiye, yasa dışı göç ile ilgili projeleri değerlendirirken maddi külfet konusunu da mutlaka göz önünde bulundurmalıdır.

4.6. AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYELİK SÜRECİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Ülkemizde AB’ne uyum çalışmaları kapsamında; dış sınırların korunması konusunda kapsamlı bir uyum stratejisi belirlenmesi için 2002

²³² 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanununun 22.Maddesi “...Sınır dışı edilenlerin yol masrafları kendilerine aittir. Bu masrafları ödemekten aciz olanların sevkleri devletçe sağlanır.”, 23.Maddesi de “ Memleket dışına çıkartılmalarına karar verilip de pasaport tedarik edemediklerinden veya başka sebeplerden dolayı Türkiye’yi terk edemeyenler İçişleri Bakanlığının göstereceği yerde oturmaya mecburdurlar “ hükmünü içermektedir

²³³ İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi, “Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Araştırması”, Ankara, 2004, s.54

²³⁴ 15 Kasım 2003 tarihi itibarıyla elde edilen miktar

yılında İçişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde, sekreteryaya hizmetini Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı "İltica, Göç ve Dış Sınırların Korunması Görev Gücü" kurulmuştur. Görev Gücü, Genel Kurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı temsilcilerinin katılımıyla çalışmalarını sürdürmüş ve görev gücüne bağlı "iltica", "göç" ve "dış sınırlar" alanlarında üç ayrı çalışma grubu oluşturulmuştur.

Dış sınırların korunması alanında bir yıl süren çalışmalar sonucunda, Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı (Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Daire Başkanlığı), Gümrük Müsteşarlığı vb. kurum ve kuruluşların temsilcilerinin katkılarıyla 14 Nisan 2003 tarihinde, "Dış Sınırların Korunmasına Yönelik Strateji Belgesi" yayınlanmıştır. AB Komisyonu tarafından da kabul edilen söz konusu strateji belgesine göre; Avrupa Birliği'nin mali desteği ve üyelik sürecine paralel olarak tüm sınırların kontrol ve denetiminin, İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak askeri olmayan, sivil otoriteye bağlı bu konuda uzmanlaşmış bir kolluk gücüne devredilmesi öngörülmektedir.

Söz konusu strateji belgesi temelinde, Türkiye'de sınır yönetimi konusunda, Avrupa Birliği'nin sağlayacağı mali katkılara temel oluşturacak ve gerçekleştirilmesi beklenen yasal ve kurumsal reformları, eğitim faaliyetlerini, alt yapı ve ekipman yatırımlarını belirleyecek bir eylem planının hazırlanmasına yönelik olarak, Fransa-İngiltere Konsorsiyumu ile "Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Destek Sağlamak Amacıyla Eylem Planı Geliştirilmesi" isimli eşleştirme (twinning) projesinin uygulanmasına 19 Temmuz 2004 tarihinde başlanmıştır.

Eşleştirme projesi, Türkiye'de İçişleri Bakanlığı Entegre Sınır Yönetimi Proje Uygulama Müdürlüğü (Emniyet Genel Müdürlüğü'nün bütçesi ve personel desteği ile kurulan) koordinesinde; Genelkurmay Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Gümrük

Müsteşarlığı ve ilgili diğer kurum ve kuruluşların temsilcileri ve uzmanları ile birlikte yürütülmüştür.²³⁵

Mayıs 1998’de AB Komisyonu tarafından uygulamaya konulan’eşleştirme (twinning)’aday ülkelerin Topluluk Müktesebatını üye ülkelerle aynı standartlarda uygulayabilmeleri için gerekli yapıların, insan kaynaklarının ve yönetim becerilerinin geliştirmesine katkıda bulunacak temel kurumsal yapılanma aracıdır.²³⁶ “Twinning” sistemi, Avrupa Komisyonunun, aday ülkeleri benimsemiş oldukları AB müktesebatını etkili bir şekilde uygulamaları için sağlanan teknik yardım mekanizmalarından biridir. Bu mekanizma, üye ülke kamu kurumlarından danışmanların (katılım öncesi danışman – pre-accession advisor), aday ülkelerde uzun süreli olarak (en az 12 ay) görevlendirilmesi, aday ülkedeki ilgili bakanlıkta, müktesebatın uygulanmasına yönelik kurumsal yapılanmaya ilişkin bir proje üzerinde çalışması üzerine kuruludur. “Twinning” sistemi, esasen AB mali yardımı yoluyla finanse edilmekte (danışmanın maliyeti); aday ülke ise, ülke içindeki cari masrafları (transaction costs) karşılamakla yükümlü bulunmaktadır.²³⁷

AB sığınma ve göç müktesebatının, aday ülkelerle müzakere sürecinde artık tam ve meşru bir statü kazanmış olması sebebiyle, BMMYK, AB kurumlarının gelecekteki üye ülkelerin uygulama ve idare kapasitesinin, Avrupa ve uluslararası standartlarına ulaşması için yaptığı eşit değerlendirmeyi memnuniyetle karşılamaktadır.²³⁸

Yasa dışı göçle mücadele konusunda uluslararası alanda yapılan çalışmalar, uluslararası oluşum ve platformlarının faaliyetlerine aktif olarak

²³⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM) Bilgi Notları, “**Avrupa Birliği Bağlamında Yasa dışı Göçle Mücadele**”, Ocak 2006, (Erişim) http://www.arem.gov.tr/rapor/bilgi/AB_yasadisi_goc.htm, 16 Mart 2009.

²³⁶ Hakan Karabacak, **Türkiye-AB Katılım Öncesi Mali İşbirliği ve Proje Yönetimi Yaklaşımı**, Ankara, Ayrıntı Basımevi, 2004, s. 42-43.

²³⁷ (Erişim), http://www.abgs.gov.tr/dokuman/aylik_bulten_dosyalar/aralik_bulten_dosyalar.htm, 14 Nisan 2009.

²³⁸ EUROPE REFUGEES, Quarterly Newsletter on European Affairs, BMMYK, Benelux ve Avrupa Kurumları Bürosu, Brüksel. Temmuz 2001 - Cilt 3, Sayı 2. (Erişim), <http://www.unhcr.org.tr/MEP/FTPRoot/HTML/Editor/File/MAKALE2.doc>, 12 Mart 2009.

katılım bağlamında olabileceği gibi yasa dışı göçle daha etkin mücadele edebilmek amacıyla kaynak ve transit ülkelerle imzalanan geri kabul anlaşmaları da uluslararası alanda yapılan çalışmaların ilgi alanına girebilmektedir.

Türkiye, uluslararası işbirliği kapsamında birçok ülkeyle ikili görüşmeler yapmakta, uluslararası oluşumlara ve forumlara katılmaktadır. Yasa dışı göç ile mücadele ve bilgi değişimine yönelik olarak başlatılan ve uluslararası nitelik taşıyan çalışmalarda da yer almaktadır.

Türkiye aşağıda isimleri yer alan uluslararası oluşumların faaliyet ve programlarına katılmaktadır.

- *Budapeşte Süreci (Budapest Process)*: 1993 yılından bu yana Avrupa'da yasa dışı göçten dolayı ortaya çıkan tehditlere yönelik faaliyet gösteren hükümetler arası istişare forumudur. En önemli faaliyeti, 1997 yılında aldığı tavsiye kararlarıdır. Bu kararlar, insan kaçakçılığı, vize, geri iade, yasal zeminin hazırlanması gibi çeşitli bölümlerden oluşan 55 adet tavsiyeyi içermektedir. BDT üyesi ülkelerin bir çoğu, söz konusu süreç çatısı altında yapılan faaliyetlerine katılım sağlayarak, diğer üye Devletlerle verimli bir iş birliği içerisine girmişlerdir. 44 Avrupa ülkesi ile 11 uluslararası kuruluşun katıldığı Budapeşte Süreci'ne 1993 yılından bu yana aktif olarak katılan Türkiye, aynı zamanda sürecin eş başkanlığını yürütmektedir. Türkiye, Budapeşte Süreci'nin Sekreteryaya görevini yürüten Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) ile 2001 yılında bir işbirliği anlaşması imzalamıştır. Keza, ICMPD'nin Sekreteryaya görevini üstlendiği Sınır Polisi Konferansları'na 1997'den bu yana ülkemizden de katılım sağlanmaktadır. Öte yandan Türkiye, ICMPD tarafından yürütülmekte olan Akdeniz Bölgesinde Transit Göç Diyalogu girişimine de katılmaktadır. Bu çerçevede, 2004 yılında İstanbul'da ev sahipliğimizde bir toplantı düzenlenmiştir.²³⁹

- *Sınır Polisi Konferansları*: 1997 yılından itibaren ülkemizin katıldığı bu konferanslar Macaristan'da düzenlenmekte olup, Sekreteryasını, ICMPD (Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi-Bu uluslararası örgütle

²³⁹ (Erişim), <http://www.icmpd.org/default.asp?nav=budapest&folderid=376 &id=-1>, 12 Mart 2009.

Ülkemiz arasında 2000 yılı Nisan ayında bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır) yapmaktadır. Bu grup altında da çeşitli alt gruplar kurulmuş ve dönemler halinde çalışmalar yaparak sonuçlarını Başkanlığa ulaştırmışlardır. En önemli aktivitelerinden birisi ise, yasa dışı g ve organize suçlar konusunda bilgi değişimi mekanizmasını kurması olmuştur. 17 ülke, bu merkeze aylık olarak bilgilerini göndermektedir.

- *Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı (The Stability Pact for South Eastern Europe)*: 10 Haziran 1999 tarihinde, AB'nin önderliğinde Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı'nın kurulması, Almanya'nın Köln şehrinde kabul edilmiştir. Paktın kuruluş dokümanında, aralarında Türkiye'nin de yer aldığı 40'tan fazla katılımcı ülke ve kuruluş, Güneydoğu Avrupa ülkelerine "tüm bölgede istikrarı sağlamak amacıyla barış, demokrasi, insan haklarına saygı ve ekonomik refahı" güçlendirmek konusunda yardım etmeyi kabul etmişlerdir. G konuları da komisyonun öncelikleri arasında yer almıştır. 2003 yılında İstikrar Paktı; sığınma, g, vize, sınır yönetimi ve geri dönüşlerin sürekliliğinin sağlanmasına ilişkin çabaları başlatma, kolaylaştırma ve koordine etmek suretiyle ülkelerin ve insanların güvenliğini artırma maksadıyla, G, Sığınma ve Mlteçiler Bölgesel Girişimi (Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative-MARRI)'ni başlatmıştır.²⁴⁰

- *CIREFI (AB-Yasa dışı G ve Sınır İhlalleri Konusunda Bilgi Değişimi Merkezi)*: Ülkemizin 2000 yılından itibaren katıldığı ve 2001 yılından itibaren bilgi değişim sistemine katıldığı bu merkez, AB'ye ye ve aday ülkelerde yasa dışı gn boyutlarını araştırmakta ve tartışmaktadır.

- *SECI-İnsan Kaçakçılığı alışma Grubu*: Güneydoğu Avrupa İşbirliği Girişimi (SECI) bünyesinde kurulan bu oluşumda SECI yesi ülkeler arasında insan kaçakçılığının nlenmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

- *İstikrar Paktı-İnsan Ticareti Görev Gücü*: İstikrar Paktı'nın Balkanlar bölgesinde oluşturduğu bu sistemde, insan kaçakçılığına konu olan, özellikle, kadın ve çocukların ticaretinin önlenmesi için çeşitli projeler hazırlanmış,

²⁴⁰

(Erişim), <http://www.stabilitypact.org>, 21 Mart 2009.

yakın planda Balkan ülkelerinde bu projelerin uygulamaya konması öngörülmüştür.”²⁴¹

- *Bern İnisiyatifi (Berne Initiative)*: Bu süreç, 2001 yılı Haziran’ında, sürecin sekreteryası görevini üstlenen IOM ile birlikte İsviçre Hükümeti tarafından, göç yönetiminde devletler arasında işbirliği konusunda küresel bir çatı oluşturma imkanını belirlemek amacıyla başlatılmıştır. Bern İnisiyatifi süreci, devletler arasında yapıcı diyalogu geliştirmeye olduğu kadar, göçe ilişkin geniş kapsamlı konu başlıklarında anlayış ortamını yaratmaya da katkıda bulunmuştur. Bern İnisiyatifi, göçün, bölünme yaratan bir konu olmaktan ziyade, genel çıkar ve fırsat olarak görüldüğü bir ortam yaratmıştır. Türkiye, göç kontrolünde devletin sorumluluklarını arttırıcı çerçeve ilkelerinin, hükümetlerin geliştirmekte oldukları göçmen politikaları ve programlarına yol gösterici nitelikte etken uygulamaların ve bu konuda ülkeler arasında ortak anlayış noktalarının saptanmasını amaçlayan Bern İnisiyatifi toplantılarına aktif olarak katılmaktadır.²⁴²

- *Güneydoğu Avrupa Ortak Girişimi Merkezi (The Southeast Europe Cooperative Initiative-SECI Center)*: Romanya merkezli ve Güneydoğu Avrupa’ya ilişkin olarak faaliyet gösteren merkezin misyonu; Güneydoğu Avrupa’da ticaret ortamının geliştirilmesi ve bölgenin yatırımlar açısından daha çekici bir hale getirilmesi için amaçlanan ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanması amacıyla, SECI üyesi ülkelerin sınır aşan suçlarla mücadele çabalarını desteklemektir. Merkez, üyelerine, kendi yasa uygulayıcı birimlerine ilişkin mevzuatlarını AB’nin gereksinimleri doğrultusunda uyumlaştırma konusunda yardım etmektedir. Ayrıca, yasa uygulayıcı birimler arasında üyeler arası iş birliğini geliştirmek konusunda ulusal düzeydeki çabaları desteklemektir. Bu amaçla oluşturulan; İnsan Ticareti, Yasa dışı Uyuşturucu Ticareti ve Ticari Dolandırıcılık ile mücadele eden “Görev Güçleri”ne destek sağlamaktadır.²⁴³

²⁴¹ EGM’nin 29/08/2005 tarih ve B.05.1.EGM.0.63.03-9474 sayılı yazısı ile iletilen ‘**Genel Olarak Ülkemiz ve Yabancılar**’, konulu bilgi notundan esinlenilmiştir.

²⁴² (Erişim), <http://www.iom.int/en/know/berneinitiative/index.shtml>, 25 Mart 2009

²⁴³ (Erişim), <http://www.seccenter.org/>, 12.03.2009.

- *Issık Göl Diyalogu (Issyk-Kul Dialogue)*: Uluslararası Göç Politikası (International Migration Policy-IMP) Programı çerçevesinde gerçekleştirilmekte olan bu süreç kapsamında Orta Asya, Kafkasya ve Komşu Ülkeler Göç Politikası onferansı'nın üçüncü toplantısı 1-5 Temmuz 2002 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenmiştir.²⁴⁴

- *Uluslararası Küresel Göç Komisyonu*: BM Genel Sekreteri'nin girişimiyle 2003 yılında kurulan Komisyon'a gayri resmi danışmanlık yapan 22 üyeli Çekirdek Ülkeler Grubu'na Türkiye de üyedir. Bu çerçevede, Komisyon toplantılarına ülkemizden katılım sağlanmaktadır. Türkiye, çok taraflı platformlarda yasa dışı göç konusunda faaliyet gösteren, Budapeşte Süreci'nin Sekretarya görevini yürüten '*Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD)*' ile 2001 yılında bir işbirliği anlaşması imzalamıştır. ICMPD'nin keza Sekretarya görevini üstlendiği *Sınır Polisi Konferanslarına* 1997'den bu yana Türkiye'den de katılım sağlanmaktadır. Öte yandan, Türkiye, ICMPD tarafından yürütülmekte olan Akdeniz *Bölgesinde Transit Göç Diyalogu* girişimine de katılmaktadır. Bu çerçevede, 2004 yılında İstanbul'da, Türkiye'nin ev sahipliğinde bir toplantı düzenlenmiştir. Türkiye, yasa dışı göç ve insan ticareti konularında, özellikle, kolluk kuvvetleri arasında işbirliğini geliştirmek amacıyla kurulan *Bali Süreci*'ne de aktif olarak katılım sağlamaktadır.²⁴⁵

- *Göç ve Sınır İhlalleri Konusunda Bilgi Değişim Merkezi (Centre for Information, Discussion and Exchange on Crossing of Borders and Immigration- CIREFI)*: Türkiye, CIREFI'ye 2001 yılından bu yana üyedir. Merkezin amacı, üye ülkelere yasal göçü etkin bir şekilde incelemede, yasa dışı göçü ve onu yönlendiren şebekeleri önlemede, sahte evrakları tespit etmede ve yasa dışı göçmenleri iade etme pratikleri geliştirmede yardımcı olmaktır. CIREFI bunun yanında, toplanan bilgileri analiz ederek sonuçlar çıkarmakta ve bunları tavsiyeler şeklinde sunmakta ayrıca, sınırların korunmasına ilişkin bilgi değişimini teşvik etmektedir. CIREFI, üye ülkelerden

²⁴⁴ (Erişim), http://www.impprog.ch/activities/issyk_kul_3/issyk_kul_3eng.htm, 10.04.2009.

²⁴⁵ (Erişim), http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/TurkiyedeYasadisiGoc/, 25.03.2009.

gelen uzmanlardan oluşmakta ve Konsey'in Genel Sekreterliğinden aldığı lojistik destekle her ay düzenli olarak toplantılar yapmaktadır. Acil durumda, üye devletlerin merkezi departmanlarıyla doğrudan bilgi alışverişinde bulunmaktadır.²⁴⁶

- *Avrupa-Akdeniz İş Birliği Forumu (Euro-Mediterranean Partnership-MEDA)*: Türkiye, Organize Suçlara Karşı Eylem Planı, Uyuşturucu ile Mücadele Eylem Planı ve Avrupa Mülteci Fonu gibi ortak projelere katılım sağlamaktadır.

- *Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration-IOM)*: Türkiye, söz konusu örgüte 30 Kasım 2004 tarihinde üye olmuştur.

- *Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı-AGİT (Organization for Security and Cooperation in Europe-OSCE)*: Avrupa, Orta Asya ve Kuzey Amerika'dan 55 ülkenin üye olduğu AGİT, dünyanın en büyük bölgesel güvenlik kuruluşudur. Söz konusu kuruluş, erken uyarı, çatışmayı önleme, kriz yönetimi ve kriz sonrası

iyileştirme faaliyetleri konusunda aktif rol üstlenmektedir. AGİT'in güvenliğe yaklaşımı kapsamlı ve iş birliğine dayanmaktadır. Kapsamlı yaklaşım; silahların kontrolü, önleyici diplomasi, güven ve güvenlik artırıcı önlemler ve insan hakları konularını kapsayan geniş bir güvenlik çerçevesini içermektedir. AGİT, 1999 yılında İstanbul'da yapıldığı gibi insan hakları, insan ticareti ve kaçakçılığı gibi konularda birçok konferans düzenlemiştir.²⁴⁷

- *Lahey Programı (The Hague Programme)*: Kasım 2004'te önerilen Lahey Programı'nın amacı, AB'nin ve üye devletlerin ortak kapasitesini artırarak, temel hakları, minimum koruma prosedürlerini ve adalete ulaşımı garanti altına almak; 1951 Cenevre Konvansiyonu ve diğer uluslararası anlaşmalar ile uyum içerisinde koruma sağlamak, göç akımlarını düzenlemek ve AB'nin dış sınırlarını kontrol altına alarak, sınır aşan suçlarla mücadele etmek, terörizm tehdidini baskılamak, Europol'ün potansiyelini gerçekleştirmek, yargı kararlarının karşılıklı tanınmasını sağlamak, suçla ilişkin hususların belgelenmesini sağlamak ve insani ve ailevi konularda sınır

²⁴⁶ (Erişim), <http://europa.eu.int/scudplus/leg/en/lvb/l331000.htm>, 23.03.2009.

²⁴⁷ (Erişim), <http://www.osce.org/general/>, 25.03.2009.

aşan durumlara ilişkin yasal ve adli engelleri ortadan kaldırmaktır. Bu amaca; AB vatandaşlarının yararına, genel bir sığınma sistemi geliştirilmesi ve adalete ulaşma mekânizmasının oluşturulması, kolluk ve adli iş birliğinin artırılması sayesinde ulaşılması hedeflenmektedir.²⁴⁸

- *Bali Süreci (Bali Process)*: Türkiye, yasa dışı göç ve insan ticareti konularında özellikle kolluk kuvvetleri arasında iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulan Bali Süreci'ne aktif olarak katılım sağlamaktadır.

---

²⁴⁸ (Erişim),
http://www.eu2004.nl/default.asp?CMS_TCP=tcpAsset&id=5438C5AAB16E4CE38B8689603E7435BEX1X52750, 23 Mart 2009.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyanın varoluşundan itibaren gerek daha iyi bir yerde yaşama arzusu, gerek siyasi zorluklar, gerekse coğrafi ve doğal koşullar sebebiyle, insanlar münferit veya toplu olarak yaşadıkları bölgeleri terk etmeye başlamışlardır.

Ülkelerin yapılarında meydana gelen gelişmeler, ekonomik ve politik çalkantılar, ülkeler arası çıkar çatışmaları, iç savaşlar, doğal afetler, kıtlık, açlık, salgın hastalıklar, zorunlu göçler ve özellikle yaygın insan hakları ihlalleri, milyonlarca insanı yaşadıkları toprakları yasal ve yasal olmayan yollardan terk etmeye mecbur bırakmıştır. Buldukları topraklarda güvensizlik ve belirsizlik içinde yaşayan insanlar daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak için, refah düzeyi daha yüksek ülkelere gitmeyi bir çözüm olarak görmüşlerdir. Bunun sonucunda da ulusların tek başlarına üstesinden gelemeyeceği bir nitelik taşıyan, sosyal, ekonomik, politik, ve hukuki boyutu olan ve de insan haklarını yakından ilgilendiren, karmaşık ve karmaşık olduğu kadar da çözümlenmesi oldukça güç görünen uluslararası göç sorunu ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma, göç olanaklarının sınırlanması yasa dışı göçün ve onunla birlikte anılan diğer kavramların çerçevesi çizildikten ve yasa dışı göçü ortaya çıkaran tarihsel süreç, yasa dışı göçün nedenleri, boyutları ve sonuçları incelendikten sonra AB'nin yasa dışı göçe bakışı değerlendirilerek Türkiye'nin yasa dışı göçle mücadelesi ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecindeki çalışmaları incelemek ve tüm bunların sonucunda Türkiye'nin alması gereken önlemleri ortaya koymak için yapılmıştır.

Yasa dışı göç konusunda kapsamlı bir değerlendirmede bulunabilmek için öncelikle bu olgunun, çeşitli sosyo-politik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve insani boyutlarının bulunduğunu göz önünde tutmak gerekmektedir. Yasa dışı göçün dünyanın gündemine yeni girmiş bir olgu olması, kullanılan kavramlar açısından da birçok farklılığı beraberinde getirmektedir. Günlük hayatta ve basın yayın organlarında yasa dışı göçmenler için sık sık "mülteci", "sığınmacı", "insan kaçakçılığı" tabirlerinin kullanıldığı

görülmektedir. Konuyu tartışırken, yasa dışı göçün çok boyutlu bir “sorun” olarak, “insan kaçakçılığı” ve “insan ticareti” olgularının ise “organize suç” boyutuyla ele alınması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu açıdan, konunun uzmanlarının dahi henüz oturmamış kavramlar karşısında zaman zaman kafa karışıklığı yaşadığı gözlemlenmektedir. Öncelikle bu anlam karışıklığının giderilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu çalışmayı yaparken karşılaştığımız bir diğer önemli sorun da çeşitli belirsizlikler ve verilere ulaşmakta karşılaşılan sorun olmuştur. Yasa dışı göç kavramının doğası gereği, bu kapsamdaki veriler çoğunlukla yetersiz, karşılaştırma yapmaya fazla imkân vermeyen, tartışmaya açık ve ulaşılması güç durumdadır.²⁴⁹ Bu kapsamda yapılacak akademik çalışmaların faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye’de yasa dışı göç olgusu, AB’ye aday ülke olduğumuz 1999 yılından bu yana daha fazla önem kazanmıştır. 2005 yılından itibaren başlayan katılım müzakereleri kapsamında da yasa dışı göçle ilgili konuların içinde yer aldığı, “Adalet, Özgürlük ve Güvenlik” faslı öne çıkan gündem maddelerinden biri durumundadır. AB müktesebatının üstlenilmesi kapsamında, bu alanda Türkiye’den beklenenleri değerlendirmeden önce, yasa dışı göç konusunda dünyada olup bitenlere ve konuyla ilgili literatüre kısaca bir göz atmak faydalı olacaktır.

Göçün nedenlerinin ve yarattığı sonuçların zamana, mekâna ve diğer sosyal şartlara göre çeşitlilik arz etmesi ve “insan davranışlarının sınırlandırılmazlığı”; sosyal bilimcileri insanoğlunun bu en eski alışkanlığı karşısında neredeyse çaresiz bırakmaktadır. Savaşlar, iç çatışmalar, doğal afetler, açlık, kuraklık, işsizlik, yoksulluk ve daha birçok sebep, dünyanın kuzeyi ve güneyi arasında zaten var olan uçurumu gittikçe büyütmektedir. Ve maalesef, bunları değiştirebilme imkanları oldukça kısıtlı, bu konudaki uluslararası çabalar da yetersizdir. Dolayısıyla, dünyada göçü yaratan nedenlerin biraz derinine inildiğinde, “yasa dışı göçmen” dediğimiz insanların, çoğunlukla kaybedecek fazla bir şeyi olmayan kişiler oldukları söylenebilir.

---

²⁴⁹

Eker, a.g.e., s.430-435

Dünyadaki bu eşitsiz yaşam şartları açısından bakarsak, göçün “yasa dışı” hâle gelmesinde en az sorumluluğun göçmenlerde olduğunu söyleyebiliriz.

Yeni bin yılın başlangıcında, göç ve göç yönetimi, çağdaş toplumların kurumsal ve pratik yönetiminde temel bir mücadele alanı haline gelmiştir. Göçmenlerin geldikleri ülkeye yaptıkları katkılar bakımından birçok ekonomistin göçe sıcak bakmasına ve gelişmiş ülkelerin nüfusunun gittikçe yaşlanmasına rağmen, göçü kısıtlamaya yönelik politikaların artmasının ardında çeşitli sebepler yatmaktadır. Ev sahibi ülkelerin kamuoyunda, göçmenlerin işsizliği artırdığı, ücretlerin düşmesine yol açtığı vb. ekonomik sebepler ön plana çıkarılsa da asıl sebebin göçmenlerin geldikleri topluma entegrasyonlarının sağlanamaması olduğu bir gerçektir. Bu çerçevede yaşanan sorunlar, göç konusunun siyasi bir malzeme durumuna gelmesine ve ırkçılığın yükselmesine neden olmaktadır.

Birçok yazarın hemfikir olduğu üzere, “Avrupa Birliği” hızla bir “Avrupa Kalesi” hâline dönüşmektedir. Ekonomik amaçlı bir birlikten siyasi birliğe dönüşen AB'nin, bu dönüşüm sırasında karşısına çıkan en önemli güvenlik endişelerinden biri yasa dışı göç olmuştur. “Tek Pazar” kavramının hayata geçirilmesi maksadıyla, kişilerin ve malların serbest dolaşımının sağlanması yolunda kendi içindeki sınırları kaldıran Birlik, göçmenler açısından bir çekim merkezi hâline gelmiştir. Bu nedenle, AB'nin gerek yasal, gerekse de yasa dışı göç politikaları güvenlik odaklı olarak şekillenmektedir. Dış sınırların önem kazanması, AB'nin kurumsal çabalarını başta yasa dışı göçle mücadele olmak üzere, sınır güvenliğine yoğunlaştırmasına yol açmaktadır. TREVI'den EUROPOL'e uzanan iç güvenlik yaklaşımının yanında, Schengen müktesebatinin da yavaş yavaş ekonomik ağırlığını kaybederek, güvenlik temelinde gelişmekte olduğu görülmektedir. İç güvenlik alanında da önemli problemler ortaya çıkmaktadır. Bir kez Schengen Bölgesi olarak anılan AB topraklarına ayak basan bir kişi serbest olarak hareket etme hakkına sahiptir.

AB'nin güvenlik anlayışının temel unsurlarından biri yasa dışı göçle mücadeledir. Sınır güvenliği, vize politikaları, sığınma politikaları ve kaynak ülkelerle olan ilişkiler bu konsept üzerine inşa edilmektedir. Alınan kısıtlayıcı

tedbirler nedeniyle sığınmacılar, yasal göçmenler ve hatta turizm amaçlı giden insanlar bile Avrupa Kalesi'yle karşı karşıya kalmaktadır. AB'nin göçe karşı aldığı önlemler özellikle 11 Eylül'ün ardından Madrid ve Londra'da meydana gelen terör olaylarıyla daha da belirginleşmiştir. Bu politika, sığınmacılara yönelik engelleri artırması nedeniyle insan hakları bakımından eleştirilere neden olmaktadır.

Avrupa'ya gitmek isteyen insanların en büyük umudu kendileri için daha iyi bir gelecek sağlamaktır. Bu maksatla, kandırılmak pahasına da olsa kaçakçılık şebekelerine büyük paralar ödenmekte, çok zor koşullarda ve riskli vasıtalarla seyahat edilmekte, hatta ölümlerle karşılaşma ihtimali dahi göze alınabilmektedir. Bu ülkelere ulaşmayı başaran insanlar siyasi sığınma talebi başta olmak üzere akla gelebilecek her türlü yasal veya yasa dışı yolu deneyerek bu ülkelerde kalabilme gayretine girmektedirler.

Diğer taraftan ise, ekonomik refahın en üst seviyesine erişmiş olan özellikle Batı Avrupa ülkeleri ise yasa dışı göç olgusuna sıcak bakmamaktadırlar. Bir zamanlar ülkelere davet ederek törenlerle karşıladıkları yabancı işçileri dahi, kendi toplumlarına kaynaştıramamış olmaktan yakınan bu ülkeler, belirledikleri çok kısıtlı kontenjanlar dışında kalan hiçbir yabancıyı ülkelere kabul etmemenin çarelerini aramaktadırlar.

AB'nin göç olgusuna güvenlik gözlüğüyle bakması, AB-Türkiye ilişkilerinin gelişimini de fazlasıyla etkilemektedir. Konuya, Türkiye açısından bakıldığında, ülkemizin yasa dışı göç kapsamında "transit ülke" olma özelliği daha çok ön plana çıkmaktadır. Yasa dışı göç hareketlerinin ortaya çıkmasında neredeyse hiç sorumluluğu bulunmayan Türkiye, salt coğrafi konumu nedeniyle uzun zamandır ciddi bir sorunla karşı karşıyadır. Türkiye, göç hareketlerinin kompozisyonu içerisinde Avrupa, Asya, Ortadoğu, ve hatta bazı açıdan Afrika ülkeleri arasında doğal bir köprü pozisyonundadır. Türkiye'nin bölgedeki ülkelere kıyasla refah düzeyinin daha yüksek bir durumda olması, bununla birlikte Orta Asya ve Orta Doğuda, gelişmiş zengin, demokratik, ve insan haklarına saygılı ülkelere yönelik ülkelere yönelik gerçekleştirilen göçmen kaçakçılığında güzergah olarak en elverişli ülkelere birisi konumundadır.

Türkiye her ne kadar yüzünü Batı'ya çevirme gayretinde olsa da diğerlerine sırtını dönmesi söz konusu değildir. Öte yandan, Bulgaristan'ın da AB'ye girmesiyle birlikte Türkiye, AB'nin tam anlamıyla komşusu ve dış sınırı olmuştur. Türkiye'nin, AB'ye dâhil olup olmayacağı (ya da alınıp alınmayacağı) kapsamındaki kısır tartışmaları bir yana bırakırsak, AB'nin, sadece yasa dışı göçle mücadele nedeniyle bile Türkiye'yi yakınında tutmak isteyeceğini söyleyebiliriz.

Türkiye'nin jeopolitik konumu, özellikle uluslararası anlaşmalarda da gündeme gelen önemli bir konu olmuştur. Türkiye, 1951 tarihli "Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi"ni kabul ederken, söz konusu sözleşmenin 42. maddesinde yer alan "Her Devlet, imza, tasdik, veya katılım esnasında sözleşmenin 1,2,4,16,33 ve 36-46. maddeleri haricindeki maddeler hakkında kısıtlayıcı kayıtlar beyan edebilir" hükmü çerçevesinde, sözleşmeden doğan tercih hakkını kullanarak, sözleşmeyi coğrafi kısıtlama ile kabul etmiştir. Bu sözleşme, mülteci tanımı, mültecilerin hakları (din, eğitim, çalışma, seyahat belgelerine erişim özgürlüğü vb.), mültecinin ev sahibi ülkeye karşı yükümlülükleri, mültecinin zulüm gördüğü ülkeye geri gönderilemeyeceği, konularında ve sözleşmenin kapsamına girmeyen diğer kişi ve gruplar hakkında bir takım düzenlemeler getirmiştir. Türkiye ayrıca, "1951 Sözleşmesi'ne Ek 1967 Protokolü "nü de, 5 Ağustos 1968 tarihinde imzalayıp, mevcut çekincesini muhafaza ederek onaylamıştır.

Türkiye, Avrupa Birliği süreci içerisinde, üye ülkelerce, mevzuat ve uygulamasında bir dizi düzenleme yapması ve tedbir alması konusunda taleplerle muhatap olmaktadır. Türkiye'nin AB'ye katılım yönünde Avrupa Birliği Konseyince hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesinde (08 Kasım 2008) kısa vadeli hedefler içerisinde, göçmen kaçakçılığının önlenmesi için AB mevzuatı ve uygulamasının benimsenmesi, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi rezervinin kaldırılması ve adli idari kapasitenin artırılması gibi hususlar öngörülmüştür.²⁵⁰

²⁵⁰ Çetin Arslan, Bahattin Azizağaoğlu, Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi, Asil Yayınları, Ankara, 2004, s.287

Türkiye'nin komşusu olduğu ya da yakınında bulunan ülkelerde yaşanan ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar, transit ülke olarak etkilemesinin yanında, bu bölgelerle olan tarihi ve kültürel bağlar, zaman zaman hedef ülke olmasına da yol açmaktadır. Bunda, Türkiye'nin doğu komşularına göre, birçok açıdan daha iyi durumda olması da önemli bir etkidir. Diğer bir faktör ise, Avrupa Kalesi'ni aşmakta zorlanan yasa dışı göçmenlerin, Türkiye'yi, AB'ye gitmeden önce çalışıp para kazanabilecek bir geçiş ülkesi olarak görmeleridir. Bu açıdan, AB kamuoyunda Türkiye ile ilgili yapılan tartışmalarda, göç konusunun ön plana çıkartılması hiç de şaşırtıcı değildir. Bu tartışmalarda, bir yandan Türkiye'nin kalabalık nüfusu ve Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin çokluğu dile getirilirken, diğer yandan oldukça geniş kara ve deniz sınırlarına sahip olmasına vurgu yapılmaktadır. Ancak, konuya daha gerçekçi yaklaşanlar, Türkiye'nin küresel güvenlik açısından taşıdığı hassas konumu ve gelişen yeni güvenlik konsepti içerisindeki önemini kavramaktadırlar.

AB'ye tam üyelik için müzakerelere başlayan Türkiye'den, yasa dışı göç konusundaki beklentiler, temel olarak Schengen müktesebatının uyumlaştırılması çerçevesindedir. Sınır güvenliği, göç, sığınma ve vizeler gibi alanlarla ilgili düzenlemeleri içeren bu müktesebatın gereklerini yerine getirebilmek için hukuki ve idari kapasitenin artırılması, Türkiye'nin üyelik öncesi yapması gereken en önemli ev ödevlerinden biridir. Bu kapsamda, Türkiye'nin yasa dışı göçle mücadele politikası uyum sürecinden en çok etkilenen konudur. Uyum sürecinde yaşanan gelişmelere ve AB tarafından yayınlanan Katılım Ortaklığı Belgeleri ve İlerleme Raporları gibi belgelere bakıldığında göçle ilişkin konulara özel bir önem atfedildiği görülmektedir. Bu kapsamda, Türkiye açısından sıkıntı yaratabilecek üç konu öne çıkmaktadır.

1-) Mültecilere ilişkin 1951 tarihli Cenevre Konvansiyonuna Türkiye'nin koyduğu coğrafi çekincenin kaldırılması,

2-) AB ile Türkiye arasında bir geri kabul anlaşması imzalanması,

3-) Profesyonel bir sivil sınır koruma birimi oluşturularak, sınır yönetiminin tamamen bu birime bırakılmasıdır.

Çalışmamızın başında da değinildiği üzere Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni, sözleşmenin 1.B(1)(a) maddesinde tanınan "coğrafi kısıtlama" hakkını kullanarak kabul etmiştir. Bu nedenle, Avrupa dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımamaktadır. Bulunduğu konum nedeniyle, 1951 Sözleşmesine koyduğu kısıtlamayı kaldırması durumunda, Türkiye'nin bir "mülteci cenneti" olacağı birçok yazar tarafından dile getirilmektedir. Ülkemizin geçmişte yaşadığı deneyimlere bakıldığında, bu endişelerin hiç de yersiz olmadığını söyleyebiliriz. Kısıtlamanın kaldırılması durumunda, AB'nin ortak sığınma politikasının bir gereği olarak, Türkiye'nin "birincil sığınma ülkesi olması" çok ciddi miktarda ekonomik, sosyal ve idari külfet getirecektir. Ancak, AB uyum süreciyle birlikte, müktesebatin bir gereği olan coğrafi kısıtlamanın kaldırılması 2003 yılında yayınlanan Ulusal Program'da kabul edilmiştir. Bu gelişme, Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana izlenen ve sadece "Türk soyundan ve kültüründen" gelenlerin göçmen olarak kabul edilmesini öngören politikanın değişmesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte İltica ve Göç Eylem Planı'nda, coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasına yönelik bir önerinin AB'ye katılım müzakerelerinin tamamlanmasına paralellik arz edecek şekilde, 2012 yılından sonraki bir tarihte TBMM'ye sevk edilmesinin öngörüldüğü belirtilmektedir.²⁵¹ Bu açıdan, Türkiye'nin konuyu AB'ye tam üye olmaya endekslediği görülmektedir. Böylesi bir tutum izlenmesi doğru olmakla beraber, Türkiye'nin, tam üyeliğin gerçekleşmesinden sonra karşılaşılabileceği durumlara karşı da hazırlıklı olması gerekmektedir. Bu konuda, AB ülkelerinin yaşadığı deneyimlerin ve aldıkları önlemlerin çok iyi etüt edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

AB ile geri kabul anlaşması yapılması da benzer sakıncalar taşımaktadır. Türkiye tarafından birçok kaynak ve transit ülkeye geri kabul anlaşması teklif etmesine rağmen, çok az ülkenin bu önerilere sıcak yaklaşması konunun hassasiyetini göstermektedir. Bu ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapılmadan, AB ile yapılacak bir anlaşma Türkiye'nin zor duruma

²⁵¹ Ay ve diğerleri, s. 49.

düşmesine neden olacaktır. Öte yandan, bu tarz anlaşmaların yasa dışı göçü engellemedeki etkisi de tartışmalı bir konudur. AB üyesi olan Romanya ve Yunanistan'la geri kabul anlaşması imzalamış bulunan Türkiye'nin, özellikle Yunanistan'la yaşadığı sorunlar devam etmektedir. Ancak, Türkiye'nin AB ile geri kabul anlaşması yapılması konusundaki tutumu da coğrafi çekincenin kaldırılmasıyla benzerlik taşımaktadır. Çalışmamızın ilgili bölümünde belirtildiği gibi İltica ve Göç Eylem Planı'nda geri kabul kapsamındaki çalışmalar orta vadeli öncelikler arasında yer almaktadır.²⁵²

Türkiye'nin önceliği ise, vatandaşları Türkiye'yi hedef ya da transit ülke olarak seçmiş ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalamak olmalıdır. Türkiye-AB geri kabul anlaşmasının sonuçlanmasına yönelik görüşmelerin tam üyelik müzakerelerindeki gelişmelere paralel yürütülmesi, anlaşmanın Türkiye'ye idari ve mali külfet göz önünde bulundurularak, külfet paylaşımı durumunun netlik kazanması ve üyelik sürecinde ilerleme kaydedilmeden imzalanmaması Türkiye'nin menfaatlerine uygun olacaktır. Türkiye'nin bu konudaki ilkesi ise şu olmalıdır; ortak sorumluluk, uluslararası dayanışma ve külfet paylaşımı olmalıdır.

Sınır yönetiminin profesyonel bir sivil sınır koruma birimine devredilmesinin yaratacağı sakıncalar, AB müktesebatının üstlenilmesi kapsamında Türkiye'nin karşılaştığı en önemli sıkıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'de mevcut uygulamaya baktığımızda, sınır idaresinden sorumlu makam İçişleri Bakanlığı olmasına rağmen, bu sorumluluğu yürüten kaymakam ve valilerin sınır birlikleri üzerinde amirlik yetkileri bulunmadığını görmekteyiz. Türkiye'de sınırların denetim ve kontrolü, hudut kapılarında, insan giriş-çıkışları ile ilgili olarak EGM'nin, eşya giriş-çıkışları ile ilgili olarak ise Gümrük Müsteşarlığı sorumluluğunda yürütülmektedir. Hudut kapıları arasındaki kara sınırlarında sınır gözetim sorumluluğu ise Jandarma Genel Komutanlığı ve Kara Kuvvetleri

---

²⁵²

A.g.e., s. 49.

Komutanlığı arasında paylaşılmakta, hudut kapıları haricindeki tüm deniz sınırları ise Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın sorumluluğundadır.²⁵³

Sınırların tamamen sivil bir birime bırakılmasının, özellikle terörle mücadelede büyük bir zaafiyet yaratacağı, bu kapsamda dile getirilen en önemli endişedir. Zira, Irak sınırimızdan kaynaklanan terörist sızmalarının engellenmesi bakımından, sınırlardaki askerî gözetimin önemi çok büyüktür. Ayrıca, Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Eylem Planı'nda belirtilen fiziki ve teknik önlemlerin bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir. Söz konusu stratejide belirtildiği gibi Türkiye'nin bu konudaki politikası da AB'ye girişe endekslidir. Stratejide, görev ve yetki devrine geçilmesine; AB'den sağlanacak finans kaynaklarıyla ihtiyaçların temini ve Türkiye'nin AB'ye tam üyelik müzakerelerindeki olumlu gelişmeler paralelinde 2014 yılından itibaren başlanacağı, ancak gelişmelere göre daha önceye de alınabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, devir işlemine öncelikle, daha uygun şartlara sahip olan batı sınırlarımızdan başlanacağı ifade edilmektedir.²⁵⁴

Türkiye üzerinden geçerek AB ülkelerine ulaşan yasa dışı göç hareketleri AB ülkelerini fazlasıyla etkilemekte ve rahatsız etmektedir. Özellikle Yunanistan bu konuyu her fırsatta dile getirmektedir. 19 ve 20 Haziran 2009'daki AB zirvesinde Yunan Başbakanın ısrarıyla Libya ve Türkiye tansit ülkeler olarak göçmenlerin yeniden geri alınması konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmeye çağrıldı. Yunanistan uzun süredir Türkiye'yi bu konuda 2003 yılında yapılan geri kabul anlaşmasına uymamakla suçluyor. AB'nin 27 liderinin, Avrupa Frontex gücünün varlığını devamlı bir şekilde gezmek suretiyle Ege'de güçlendirme kararından kısa bir süre sonra, Yunan hükümeti, Türkiye'nin Avrupa sürecini, ikili anlaşmalara tam uyumuyla ilişkilendirerek Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. Yunanistan AB'nin, Türkiye'ye, üyelik sürecinin gereği olarak daha fazla yasa dışı göçmen kabul etmesi için baskı yapması gerektiğini söylemekte ve bu konuyu AB zirvelerinde gündeme getirerek Türkiye'yi zor durumda bırakmaktadır. Türkiye'nin bu konuyu ege sorunuyla ilgili tedbirlerinde de dikkate alması

²⁵³ Entegre Sınır Yönetimi Eylem Planı, ss. 25-26.

²⁵⁴ Entegre Sınır Yönetimi Eylem Planı, ss. 25-26.

gerekmektedir. Ege denizinde yasa dışı göçmen kaçakçılığının önlenmesine yönelik Türkiye ve Yunanistan'ın işbirliği yapması konusunda da çalışmalar yapılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak Türkiye'nin bu kapsamdaki yaklaşımlarını olumlu olarak değerlendirebiliriz. Diğer taraftan, yasa dışı göç olgusunun daha uzun yıllar devam edeceği dikkate alındığında, Türkiye'nin konuya daha kapsamlı biçimde yaklaşması gereği ortaya çıkmaktadır. AB üyelik sürecindeki gelişmeler hangi yönde ilerlerse ilerlesin, yasa dışı göçle mücadeleye devam edilmelidir. Bunu yanında, "göç" olgusuna sadece yasa dışı göç çerçevesinden bakılarak, konunun diğer boyutlarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Yasal göç bağlamında, Türkiye'nin iç göçten ve yurt dışında yaşayan Türklerden kaynaklanan ve çözmek zorunda olduğu birçok sorun bulunmaktadır. Bu nedenle, göçle ilişkili tüm konularla ilgilenecek bir "Göç Bakanlığı" ya da en azından "Göç Müsteşarlığı" kurulması önem arz etmektedir. Ayrıca, göçle ilgili akademik çalışmaların tek bir çatı altında yürütülmesine olanak sağlayacak ve bu kapsamdaki eğitim faaliyetleri ile politika belirleme çalışmalarını yönlendirecek bir "Göç Enstitüsü" oluşturulmasına da ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin yapması gerekenleri şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Yasa dışı göçle etkin mücadeleye esas olacak bilgilerin sağlıklı elde edilebilmesi amacıyla yakalanan yasa dışı göçmenlerle mülakat ve sorgulama sırasında istihdam edilmek üzere tercüman veya tercüman temini için kaynak sağlanmalıdır.

2. Yasa dışı göçle mücadelede caydırıcılık unsuruna etkinlik kazandırılması amacıyla göçmenlerin cezalandırılmasına yönelik yasal mevzuat geliştirilmeli, bu doğrultuda TBMM Alt Komisyonunda bulunan 5682 sayılı Pasaport Kanununun "Cezai Hükümler" başlıklı 33, 34 ve 35. maddelerinde değişikliği öngören tasarının kanunlaşması sağlanmalıdır.

3. Yasa dışı göçmenlerin adli makamlara teslimi ve sınırdışı edilmelerine kadar geçecek sürede muhafazalarını sağlamak amacıyla mülakat, soruşturma ve barınma merkezleri ile geri kabul merkezleri kurulmalıdır. Bu sebeple, son birkaç yıldır tespit ve inşa çalışmaları için girişimde bulunan

ancak ödenek yetersizliği sebebiyle sonuçlandırılmayan çalışmalar için gerekli ödenek temin edilmelidir.

4. Kamuoyu, görsel ve yazılı medya vasıtasıyla yasa dışı göç konusunda bilinçlendirilmeli, ülke ekonomisi ve güvenliğine verdiği zararlar dile getirilmelidir.

5. Pasaport ve nüfus cüzdanı gibi belgelerin taklidinin zorlaştırılmasına yönelik başlatılan çalışmaların en kısa zamanda tamamlanması ve bu sayede AB standartlarına da uygun, güvenlik standardı yüksek belgelerin kullanılması gerekmektedir.

6. Yasa dışı göç ve göçmen kaçakçılığının engellenmesinde külfet paylaşımı ilkemiz uluslararası alanda sürekli gündeme getirilmeli ve gerekli girişimlerde bulunulmalıdır.

7. Coğrafi yapısı nedeniyle her türlü etkin tedbire rağmen kontrolünde zorluklar yaşanan Doğu sınırlarımızda kontrollerin etkinleşmesini sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirler kapsamında, Doğu ve Güneydoğu sınırlarımızda mevcut durum itibarıyla yasa dışı geçişleri engelleyecek fiziki teknolojik unsurların konuşlandırılmasına öncelik verilmelidir.

Beraberinde, halen yürütülmekte olan “Entegre Sınır Yönetimi Eşleştirme Projesi”nin hedeflerinden birisi de sınırlarımızın yasa dışı göçe karşı güçlendirilmesidir. Ancak projenin tamamlanması uzun süre alacağından, gerekli teknik ekipman ve malzeme altyapısı en kısa zamanda AB fonlarından da katkı sağlanarak iyileştirilmelidir.

8. İltica ve Göç Eylem Planı ile Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik çalışmalar AB normları doğrultusunda hızlandırılmalıdır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile müzakere sürecinde ve üyeliğini takip eden dönemde,

Dış sınırlar konusunda, AB müktesebatı ve uygulamalarına uyum çerçevesinde, gerekli mevzuatın düzenlenmesi, idari yapılanma ve fiziki alt yapının tamamlanması için gereken yatırımları ve alınması gereken tedbirleri içeren Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına

Yönelik Ulusal Eylem Planı, mevcut ve gelecekteki görev bağlantıları nedeniyle, İçişleri Bakanlığının yanı sıra, Genelkurmay Başkanlığı (Kara Kuvvetleri Komutanlığı), Dışişleri Bakanlığı, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı (Kara Ulaştırma Genel Müdürlüğü), Gümrük Müsteşarlığı ve ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarını kapsayacaktır.

Yeni kurulacak Sınır Güvenlik Birimi AB normlarına uygun olarak, İçişleri Bakanlığı bünyesinde görev yapacaktır. Görev ve yetki devrinin uzun vadede gerçekleştirileceği ve bu süreç tamamlanıncaya kadar mevcut kurumların görevlerini sürdüreceği dikkate alındığında, yukarıda anılan kurum ve kuruluşlar arasında güçlü bir işbirliğine olan ihtiyaç öne çıkmaktadır.

Bu eşgüdüm ve işbirliğini gerçekleştirebilmek için yeni kurulacak birimin İçişleri Bakanlığı bünyesinde statüsünün belirlenmesi ve etkin şekilde teşkilatlanması gerekmektedir.

Sınırlarımızın başta göçmen kaçakçılığı olmak üzere, her türlü kaçakçılık ve terörist faaliyete karşı korunmasını sağlamak amacıyla kurulacak Sınır Güvenlik Birimi'nin yanı sıra, hudut bölgelerinde, mülki idare amirleri tarafından yerine getirilen, Ülkemiz ve vatandaşlarımızın hak ve menfaatlerinin takibi ile devletimizin yerel seviyede temsili ve bu temsile ilişkin diplomatik konuları kapsayan görevlerin daha başarılı yürütülebilmesi, bu görevin ifasında karşılaşılan sorunların çözüme kavuşturulması ve Bakanlığımız ile taşra arasında eşgüdümün teminine yönelik hudut işlerini kapsayan bir birime de ihtiyaç duyulmaktadır.

Göç ve iltica eylem planı kapsamında ise, kurumlararası koordinasyonun en üst düzeyde sağlanması ve eylem planının hızlı bir şekilde uygulamaya geçirilmesi zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵⁵

²⁵⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM) Bilgi Notları, "Avrupa Birliği Bağlamında Yasa dışı Göçle Mücadele", Ocak 2006, (Erişim) http://www.arem.gov.tr/rapor/bilgi/AB_yasadisi_goc.htm, 16 Mart 2009.

Yasa dışı göçle mcadede ortak hareket edilmesi gerekmektedir. Eğer bu hareket ortamı oluşturulmazsa yasa dışı güç unsuru kendini yasal bir güç unsuru olarak kabul ederek o gittiği ülkenin yabancı ve g politikalarını temelden sarsabilecektir. Bu ortak hareketten sonra ortak bir yasa dışı göçle mücadele politikasının belirlenmesi gerekir. Bu politika ile planlı bir şekilde hedefe ulaşma olanağı olacaktır. İlk olarak ülke bazında yasa dışı göçle mücadelenin tüm ülkelerin yabancı göçmen politikalarını temelden etkileyen bir sorun tipi olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Ancak bu aşamadan sonra uluslararası veya bölgesel alanda yasa dışı göçle mücadeleye yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ABADAN-UNAT, Nermin; **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2002.

AKKAYAN, Taylan; **Göç ve Değişme**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını No:2573, 1979.

Ana Britannica, Cilt 23, Cilt 24, 15. Baskı, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1994.

ARI, Kemal; **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, Mart 2000.

ARMAOĞLU, Fahir; **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, İstanbul, Alkım Yayınevi, Genişletilmiş 11. Baskı, Tarihsiz.

_____, Fahir; **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt II (1980-1990)**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Baskı, 1994.

ARSLAN, Ali; **Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü**, İstanbul, Truva Yayınları, 1. Baskı, 2006.

BALCIOĞLU, İbrahim; **Sosyal ve Psikolojik Açından Göç**, İstanbul, Elit Kültür Yayınları, 2007.

BALKAN, Celil; **Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Sorunları**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006.

BİR, Çevik; **Somali'ye Bir Umut**, İstanbul, Sabah Kitapları, 1999.

BOZKURT, Enver, ÖZCAN, Mehmet, KÖKTAŞ, Arif; **Avrupa Birliği Temel Mevzuatı**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 1. Baskı, 2005.

CASTLES Stephen, MILLER, Mark J.; **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2008.

DAĞ, Ahmet Emin; **Uluslararası İlişkiler (Diplomasi) Sözlüğü**, İstanbul, Anka Yayınları, 1. Baskı, 2004.

DE ANGELİS, Furio, ÇORABATIR, Metin, TOKCAN, Işıl, ALTEN, Gönenc, EKEN, Fahrünnisa, YUCA, Nedim, BOYALAR, Yeşim (der.), **Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler**, Ankara, BMMYK Türkiye Temsilciliği Yayını, 1998.

DERVİŞ, Kemal, GROS, Daniel, EMERSON, Micheal, ÜLGEN, Sinan; **Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü (The European Transformation of Modern Turkey)**, İstanbul, Doğan Kitap, 2004.

DOĞAN, Koray, **Göçmen Kaçakçılığı Suçu**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.

EGM, **KOM Daire Başkanlığı 2006 Raporu**, Ankara, EGM Yayını, Mart 2007.

EGM, **KOM Daire Başkanlığı 2007 Raporu**, Ankara, EGM Yayını, Şubat 2008.

EKBERZADE, Bikem; **Yasa dışı**, İstanbul, Plan B Yayınları, 1. Baskı, 2006.

ERDER, Sema; **Refah Toplumunda "Getto" ve Türkler**, Teknografik Matbaacılık, İstanbul, 1986.

_____, Sema, KAŞKA; Selmin; **Düzensiz Göç ve Kadın Ticareti: Türkiye Örneği**, Ankara, IOM-International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)Yayını, 2003.

FAIST, Thomas; **The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces**, UK London, Oxford University Press, 2000.

GEZGİN, Mehmet Fikret; **İşgücü Göçü ve Avusturya'daki Türk İşçileri**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1994.

İÇDUYGU, Ahmet; **Irregular Migration in Turkey**, Geneva, Switzerland, IOM, Migration Research Series, No. 12, February 2003.

_____, Ahmet, **Turkey and International Migration, 2005**, OECD, SOPEMI Report for Turkey, İstanbul, 2006, <http://www.mirekoc.com/docs/sopemi-2005.doc>, 02.08.2007.

Jandarma Genel Komutanlığı, İnsan Ticareti ile Mücadele Broşürü, http://www.jandarma.tsk.mil.tr/basin/duyuru/20050705_basin_aciklamasi_1.doc, 04.07.2006.

KAYNAK, Muhteşem, YINANÇ, Refet, ŞAHİN, Cemalettin, TOMANBAY, Mehmet, SAFRAN, SÜZAL, Mustafa Nurcan, ALDAN, Mehmet, ÖZKİPER, Alaettin Hüsnü, AYTAÇ, Fethi; **Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye (1988-1991)**, Ankara, Tanmak Yayınevi, 1992.

KONGAR, Emre; **Küresel Terör ve Türkiye**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 4. Basım, 2002.

LAÇİNER, Sedat, ÖZCAN, Mehmet, BAL, İhsan (der.); **Türkiyeli Avrupa: Türkiye'nin AB'ye Olası Etkileri Hayat Yayınları**, İstanbul, 2004.

MARX, Karl; "Kapital: Kapitalist Üretim Eleştirel Bir Tahlili", çev. Alaattin Bilgi, Cilt-I, 6. Baskı, Ankara, Sol Yayınları, 2000. (derginin adı, sayfa no)

Meydan Larousse Cilt. 5, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1981.

MUTLUER, Mustafa; **Uluslararası Göçler ve Türkiye**, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2003.

MÜTERCİMLER, Erol; **21. Yüzyıl ve Türkiye**, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2. Basım, Şubat 2000.

NOI, Aylin Ünver; **Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı, 2007.

OMELANIUK, Irena (der.); **World Migration 2005: Costs and Benefits of World Migration**, Geneva, Switzerland, IOM World Migration Report Series, Vol. 3, 2005.

ORAN, Baskın; **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara, İmaj Yayıncılık, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3. Basım, 2000.

ÖNAL, İ. Kemal ve diğerleri; **Dünyada ve Türkiye'de Yasa Dışı Göç**, Ankara, EGM Yabancılar Hudut İltica Dairesi, 2001.

ÖZCAN, Mehmet, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku: Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları, 2005.

Redhouse Sözlüğü (İngilizce-Türkçe), İstanbul, Redhouse Yayınevi, 10. Baskı, 1983.

ŞEN, Faruk; **Euro-Türkler**, İstanbul, Günizi Yayıncılık, 2007.

ŞEN, Y. Furkan; **Organize Suçlarla Mücadele: Dünya ve Türkiye Perspektifinden Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Organ-Doku Ticareti**, Ankara, KOM/TADOC Yayınları, 2006.

T.C. ÇSGB, **Kayıt Dışı İstihdam ve Yabancı Kaçak İşçi İstihdamı**, Ankara, Genel Yayın No: 116, Ağustos 2004.

T.C. İçişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Eylem Planı**, Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayını, 2006.

TEZCAN, Ercüment; **Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku**, Ankara, USAK Yayınları, 2. Baskı, 2005.

TOKSÖZ, Gülay; **Uluslararası Emek Göçü**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

YALÇIN, Cemal; **Göç Sosyolojisi**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2004.

YILMAZ, Murat; **Kosova Bağımsızlık Yolunda**, İstanbul, İlke Yayıncılık, 2005.

MAKALELER

Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM), "Avrupa Birliği Bağlamında Yasa Dışı Göçle Mücadele-Ocak, 2006", Bilgi Notu, http://www.arem.gov.tr/rapor/bilgi/AB_yasadisi_goc.htm, (03.09.2008).

ARI, Kemal, "Türkiye'de Dış Göç ve Mülteciler Sorunu", <http://kemalari.8m.com/goc.doc.>, (20.03.2004).

ARSLAN, Çetin, "Göçmen Kaçakçılığı Suçları (TCK Md. 201/a)", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 439, Haziran 2003, ss. 151-185.

AYDIN, Tayyar, "Neden ve Sonuçları ile Yugoslavya İç Savaşı", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 3, Şubat 2004, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2004, ss. 179-197.

Manner From a Country in Which They Had Already Found Protection" başlıklı, 58 (XL)-1989 sayılı BMMYK Yürütme Komitesi Kararı. http://www.refugeelawreader.org/438/Problem_of_Refugees_and_Asylum_Seekers_Who_Move_in_an_Irregular_Manner_From_a_Country_in_Which_They_Had_Already_Found_Protection.pdf, (08.11.2007).

_____, "Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries, First Quarter, 2006." <http://www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/44d74d9c2.pdf>, (30.12.2008).

_____, "Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries, Second Quarter, 2006." <http://www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/450fa85d2.pdf>, (30.12.2008).

ÇAYCI, Sadi “Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Çeçenistan’daki Durum”, **Stratejik Analiz Dergisi**, Nisan 2005, ss. 67-71.
<http://www.asam.org.tr/temp/temp43.pdf>, (30.10.2007),

ÇİÇEKLİ, Bülent, “Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Göç Kontrol Politikalarının Terörizmle Mücadelede Kullanımı”, **Avrasya Dosyası**, Güvenlik Bilimleri Özel, Cilt: 9, Sayı: 2, Yaz 2003, ss. 170-194.

DURUGÖNÜL, Esmâ, “Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) Yayını, Ankara, 1997.

DÜVELL, Franck, “Globalisation and Migration: Emerging Dilemmas and Policy Implications”, 06.10.2004, [http://home.ku.edu.tr/~mirekoc/Koc1\[1\].doc](http://home.ku.edu.tr/~mirekoc/Koc1[1].doc), (02.09.2008).

_____, Franck, “Illegal Immigration In Europe: Dynamics, Causes And Policies”, Centre on Migration Policy and Society, University of Oxford, <http://www.temaasyl.se/Documents/Konferensdokumentation/Irregulj%C3%A4ra%20pappersl%C3%B6sa%20g%C3%B6mnda/Franck%20D%C3%BCvells%20Power%20Pointpresentation%20Illegal%20Immigration%20in%20Europe%20Dynamics,%20Causes,%20and%20Policies.ppt>, (02.09.2008).

EUROPOL, “Facilitated Illegal Immigration into the European Union”, Illegal Immigration Fact Sheet, March 2008, <http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=publications&language=>, (14.04.2008).

GENÇLER, Ayhan “Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği”, **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi** Cilt 17, Ankara, Şubat 2002, http://www.ceterisparibus.net/arsiv/a_gencler3.doc, (10.06.2004).

_____, Ayhan, “Büyüyen Yasa dışı Göç Sorunu ve Türkiye”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 3, No. 1, 2003, ss. 174-181. Genelkurmay Başkanlığı, “Yunanistan’ın Yasa Dışı Göçmenlere İlişkin Tutumu” Başlıklı Bilgi Notu, 05 Ekim 2007, http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_3_Bilgi_Notlar_i/2007/BN_23.html, (12.10.2007).

GUILD, Elspeth, “Who is an irregular migrant?”, **Irregular Migration and Human Rights: Theoretical, European and International Perspectives**, der. Barbara Bogusz, Ryszard Cholewinski, Adam Cygan, Erika Szyszczak, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, USA, 2004, ss. 3-28

HECKMAN, Friedrich, "Illegal Migration: What can we know and what can we explain? The Case of Germany?", **International Migration Review**, Vol. 38, No. 3, Fall 2004, ss. 1105-1106.

HOLLIFIELD, James F., "The Politics of International Migration", **Migration Theory: Talking across Disciplines**, der. Caroline B. Brettel and James F. Hollifield, New York, USA, 2000, ss. 137-186.

IOM, "Migration in South East Asia", <http://www.iom-seasia.org/>, (11.03.2008).

_____, "Regional and Country Figures", <http://www.iom.int/jahia/Jahia/pid/255>, (14.04.2008).

İÇDUYGU, Ahmet, "Transit Migrants in Turkey", **Boğaziçi Journal**, Vol. 10, No. 1-2, 1996, ss. 127-142.

_____, Ahmet, "**Transit Migration in Turkey: Trends, Patterns, and Issues**", CARIM Research Reports 2005/04, European University Institute, Florence Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Italy, June 2005. http://www.carim.org/Publications/CARIM-RR05_04_Icduygu.pdf, (14.11.2008).

KANBOLAT, Hasan, "**Abhazya Nereye Gidiyor?**", 27.09.2006, <http://www.asam.org.tr/yyazdir.asp?ID=1158&kat1=42&kat2=>, (30.01.2009).

Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, "Uluslararası Göç ve Göçmen Kaçakçılığı Ders Notları", <http://www.kho.kkk.tsk/enstitu/kurslar/savbilserprog> (13.06.2004).

KİRİŞÇİ, Kemal "**Border Management and EU-Turkish Relations: Convergence or Deadlock**", CARIM Research Reports 2007/03, European University Institute, Florence Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Italy, 2007, http://www.eui.eu/RSCAS/E-TEXTS/carim-rr_2007_03.pdf, (01.12.2008).

_____, Kemal, "**Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration**", Center for European Studies, Boğaziçi University, November 2003, <http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?ID=176>, (01.12.2008).

KOSER, Khalid, "**Irregular Migration, State Security and Human Security**", (A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration-GCIM), September 2005, <http://test.gcim.org/attachements/TP5.pdf>, (01.12.2008).

MASSEY, Douglas S., “**Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century**”, Paper prepared for Conference on African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, South Africa, 4-7 June 2003,
<http://pum.princeton.edu/pumconference/papers/1-Massey.pdf>, (16.04.2009).

MUTLU, M. Kayhan, “Yasa dışı Göçün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Nedenleri”, **Avrasya Dosyası**, Güvenlik Bilimleri Özel, Yaz 2003, Cilt: 9, Sayı 2, ss. 195-205.

ÖZCAN, Mehmet, “**Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Yasa Dışı Göç**”, **Türkiyeli Avrupa: Türkiye'nin AB'ye Olası Etkileri**, der. Sedat Laçiner, Mehmet Özcan ve İhsan Bal, Hayat Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 131-202.

RAVENSTEIN, Ernest Georg “The Laws of Migration”, **Journal of the Royal Statistical Society**, Vol. 52, London, UK, 1889, ss. 286-288.

_____, Ernest Georg, “The Laws of Migration”, **Journal of the Royal Statistical Society**, Vol. 48, London, UK, 1885, ss. 167-235.

TERZİOĞLU, Mehmet EGM Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanı, “Yasa dışı Göç, İnsan Ticareti ve İltica Konularında Ülkemizin Durumu ve Yapılan Çalışmalar”, **Çağın Polisi**, <http://www.caginpolisi.com.tr/12/15-16-17-18-19.htm>, (26.12.2008).

UNESCO, “**UNESCO Fact Sheet: Death at the Border-Statistics on Migrant Fatalities Attributed to Unauthorized International Border Crossings**”, 2005,
http://portal.unesco.org/shs/en/file_download.php/8426e9451a9ce452eed861619391_1003fact+sheet+migrants+death.pdf, (03.08.2007).

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=123l=1>, 03.09.2008. İngilizce orijinal metin

http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2003/pdf/rr_tk_final.pdf, 01.08.2008.

<http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/KOB%202008.pdf>, 18 Nisan 2009.

http://www.arem.gov.tr/rapor/bilgi/AB_yasadisi_goc.htm., 16 Mart 2009.

http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/crime_narli.pdf, 13.03.2009

<http://www.caginpulisi.com.tr/12/15-16-17-18-19.htm>, 26.11.2008

http://www.caginpulisi.com.tr/20/51_2.htm, 24.05.2009.

<http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/link-dossier/goc-ab-icin-hem-sorun-hem-cozum>, 10 Mayıs 2009.

http://www.emn.at/modules/typetool/pnincludes/uploads/FINAL_VERSION_ENG.pdf, 11.05. 2008, s.16.

<http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/link-dossier/goc-ab-icin-hem-sorun-hem-cozum>, 10 Mayıs 2009.

<http://www.eic.org.tr/up/download/abadalet.doc>, 13 Mayıs 2009.

http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72638.pdf, 23.04.2009.

http://www.europa.eu.int/news/index_en.htm, Brussels, 18.04.2009.

http://www.europarl.eu.int/comparl/libe/elsj/zoom_in/08_en.htm?textMode=on, 29 Mart 2009.

http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/key_docs/laeken_concl_en.pdf, 1 Nisan 2009.

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l33106.htm>, 23.03.2009.

http://europa.eu.int/comm/justice_home/fsj/immigration/illegal/fsj_immigration_illegal_en.htm, 29.05.2009.

http://ec.europa.eu/justice_home/news/intro/news_intro_en.htm, 15 Mayıs 2009.

<http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=publications&language=>, 23.Mart 2009.

<http://www.fairus.org/html/04113604.htm>, 07.10.2003.

<http://www.frontex.europa.eu/more>, 12.05.2009.

<http://www.harpak.gnkur.tsk/ska/ska%20dergi/537mayis2008.konu01.htm>, (10.10.2008)

<http://www.isref.org/index.php?pid=43&page=view&id=997>, 13 Mayıs 2009.

http://www.impprog.ch/activities/issyk_kul_3/issyk_kul_3eng.htm, 10 Nisan 2009.

<http://www.iom.int/jahia/Jahiha/pid/255>, 01.04.2009.

http://www.jandarma.tsk.mil.tr/basin/duyuru/20050705_basin_aciklamasi_1.doc, 03.03.2009

<http://kemalari.8m.com/goc.doc>., 02.04.2009.

<http://www.kemalsayar.com/akademik/akademik1.asp>., 15.04.2009

<http://gsociology.icaap.org/reports/polsum.html>, 03.01.2009

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/TurkiyedeYasadisiGoc/, 25.03.2009.

<http://www.mirekoc.com/docs/sopemi-2005.doc>, 02.04.2009.

http://www.multeci.org.tr/BlogEngine.Web/file.axd?file=Iltica_ve_Goc_Eylem_Plani.pdf, 18 Mayıs 2009.

<http://www.stabilitypact.org>, 21 Mart 2009.

<http://www.secicenter.org/>, 12 Mart 2009.

<http://www.taa.gov.tr/dersnotlari/GocmenKacakciligiveInsanTicareti.doc>, 16.11.2005, s. 1.

<http://test.gcim.org/attachements/TP5.pdf>, (10.11.2008), s. 5.

<http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2003/02/20030204.htm>.

<http://www.asam.org>.

<http://www.kafkas.org.tr>

http://www.mazlumder.org/haber_detay

<http://www.ntvmsnbc.com>

<http://www.osce.org/general/>.

<http://rega.basbakanlik.gov.tr>

<http://www.tsk.mil.tr>

<http://www.unhcr.org.tr>

<http://www.usakgundem.com>.

www.unitedagainstracism.org

<http://tr.wikipedia.org>

GAZETELER

Cumhuriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Radikal Gazetesi

Resmî Gazete

Sabah Gazetesi

Türkiye Gazetesi

Yeniçağ Gazetesi

EKLER

EK-1

SINIRAŞAN ÖRGÜTLÜ SUÇLARA KARŞI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ*

Madde 1

Amaç

Bu Sözleşme'nin amacı sınıraşan örgütlü suçların önlenmesi ve daha etkili bir şekilde mücadele edilmesi için işbirliğini geliştirmektir.

Madde 2

Tanımlar

Bu Sözleşme'nin amaçları bakımından:

- (a) "Örgütlü suç grubu" doğrudan veya dolaylı olarak mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek amacıyla belli bir süreden beri varolan ve bu Sözleşmede belirtilen bir veya daha fazla ağır suç veya yasa dışı eylemi gerçekleştirmek amacıyla birlikte hareket eden, üç veya daha fazla kişiden oluşan yapılanmış bir grup anlamına gelir;
- (b) "Ağır suç" üst sınırı dört yıl veya daha fazla hürriyetten mahrumiyeti veya daha ağır bir cezayı gerektiren bir suçu oluşturan davranış anlamına gelir;
- (c) "Yapılanmış grup" belirli bir suçu derhal işlemek için tesadüfi olarak oluşturulmamış ve üyelerinin rollerinin şeklen belirlenmesi şartı olmayan, üyeliğinin devamlılığı veya gelişmiş bir yapısı olması gerekmeyen bir grup anlamına gelir;
- (d) "Malvarlığı" gerek maddi gerek gayri maddi, taşınır veya taşınmaz, somut veya soyut her türlü varlık ve bu tür varlıklara ilişkin tasarruf hakkını veya ayni hakkı tevsik eden yasal belgeler veya araçlar anlamına gelir.
- (e) "Suç geliri" suç teşkil eden yasa dışı bir eylemden kaynaklanan veya doğrudan veya dolaylı olarak elde edilen herhangi bir mal anlamına gelir.
- (f) "Dondurma" veya "el koyma" mahkeme veya başka bir yetkili makamın emrine dayanılarak, malvarlığının devrinin, tebdilinin, tasarrufunun veya hareketinin geçici olarak yasaklanması veya malvarlığının muhafazasının veya kontrolünün geçici olarak üstlenilmesi anlamına gelir.
- (g) "Müsadere", uygulanabildiği hallerde, belirli bir hakkın kaybını da kapsayan malvarlığının, mahkeme veya başka yetkili bir makamın emriyle, sürekli olarak kaybı anlamına gelir.
- (h) "Öncül suç", işlenmesi sonucunda elde edilen gelir, bu Sözleşmenin 6'ncı maddesinde tanımlanan suçun konusu olabilecek herhangi bir yasa dışı eylem anlamına gelir.
- (i) "Kontrollü teslimat", bir suçun soruşturulması ve suçun icrasında yer alan kişilerin kimliklerinin tespiti amacıyla, yetkili makamların bilgisi ve gözetimi altında, yasa dışı veya şüpheli sevkiyatın bir veya daha fazla devletin sınırlarından dışarı çıkmasına, içinden geçmesine veya içeri girmesine müsaade edilmesi yöntemidir.
- (j) "Bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatı" belli bir bölgenin egemen devletleri tarafından oluşturulan, üye devletlerin kendisine bu Sözleşme tarafından düzenlenen konularda yetkiyi

devrettiği ve kendi iç düzenlemeleri uyarınca imzalamaya, onaylamaya, kabule, uygun bulmaya veya katılıma usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş bir teşkilat anlamına gelir; Bu Sözleşme bakımından "Taraf Devletler"e yapılan atıflar yetkilerinin sınırları dahilinde bu tür teşkilatlara uygulanır.

Madde 3

Kapsam

1. Bu Sözleşme, metinde başka türlü belirtilmediği takdirde, aşağıdaki suçların önlenmesinde, soruşturulmasında ve kovuşturulmasında uygulanır:

(a) Bu Sözleşmenin 5, 6, 8 ve 23. maddelerinde belirlenen suçlar; ve

(b) Bu Sözleşmenin 2. maddesinde tanımlanan ağır suçlar; sınıraşan nitelikte olduğunda ve suça örgütlü bir suç grubunun karıştığı durumlarda;

2. Bu maddenin 1. fıkrası bakımından bir suç aşağıdaki durumlarda sınıraşan niteliktedir:

(a) Suç birden fazla devlette işlendiğinde;

(b) Suç tek bir devlette işlendiğinde ancak, hazırlanma, planlama, idare veya kontrolünün önemli bir kısmının başka bir devlette gerçekleşmesi halinde;

(c) Suç tek bir devlette işlendiğinde ancak, birden fazla devlette suç teşkil eden faaliyetlerde bulunan örgütlü bir suç grubu suça karıştığı; veya

(d) Suç tek bir devlette işlendiğinde, ancak başka bir devlette önemli etkileri olduğunda.

Madde 4

Egemenliğin Korunması

1. Taraf Devletler bu Sözleşmedeki yükümlülüklerini devletlerin egemen eşitliği ve toprak bütünlüğü ve diğer devletlerin iç işlerine karışmama ilkelerine uygun bir biçimde yerine getirirler.

2. Bu Sözleşmedeki hiçbir hüküm bir Taraf Devlete başka bir devletin sınırlarında diğer devletin iç hukukunca kendi makamları için açıkça mahfuz tutulmuş yargılama yetkisini kullanmak ve görev ifasını üstlenmek için yetki vermez.

Madde 5

Örgütlü Bir Suç Grubuna Katılmanın Suç Haline Getirilmesi

1. Her Taraf Devlet, kasıtlı olarak işlenmeleri halinde aşağıdaki eylemlerin suç sayılmalarını sağlayacak yasal ve gerekli diğer önlemleri alacaktır:

(a) Aşağıdakilerden biri veya her ikisinin, teşebbüs halinde kalmış veya

tamamlanmış bir suçtan bağımsız olarak başlı başına suç haline getirilmesi:

(i) Doğrudan ve dolaylı olarak mali veya diğer maddi bir menfaat elde etmek amacıyla bir veya birden fazla kişinin ağır bir suç işlemek için anlaşması ve iç hukukun gerektirdiği durumlarda bu anlaşmanın gerçekleşmesine yönelik olarak anlaşmanın taraflarından birinin bir eylemde bulunması veya bir örgütlü suç grubuna katılması;

(ii) Örgütlü suç grubunun amacını ve bu grubun genel suç faaliyetlerini veya söz konusu suçların işlenmesine yönelik niyetini bilerek;

a. Örgütlü suç grubunun suç faaliyetlerine;

b. İştirakinin yukarıda tanımlanan suçların gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağını bilerek, örgütlü suç grubunun diğer faaliyetlerine; fiilen katılan kişinin eylemleri.

(b) Örgütlü bir suç grubunun karıştığı ağır bir suçun işlenmesini örgütlemek, yönetmek, yardım etmek, teşvik etmek, kolaylaştırmak veya yol göstermek.

2. Bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen bilgi, kasıt, amaç, hedef ve anlaşmanın varlığı, nesnel olaylara dayanan durumlardan anlaşılabilir.

3. Bu maddenin 1(a) (i) bendinde öngörülen suçlar bakımından, iç hukukları örgütlü suç gruplarının varlığı koşulunu arayan Taraf Devletler, iç hukuklarının örgütlü suç gruplarını içeren bütün ağır suçları kapsamasını sağlayacaktır. Bu gibi Taraf Devletler ile bu maddenin 1 (a) (i) fıkrasında öngörülen suçlar bakımından iç hukukları, anlaşmanın icrası doğrultusunda bir fiilin varlığı koşulunu arayan Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterini, bu Sözleşmeyi imzalarken veya onaylama, kabul veya uygun bulma veya katılım belgelerinin tevdi edilmesi sırasında bu hususta bilgilendirirler.

Madde 6

Suç Gelirlerinin Aklanmasının Suç Haline Getirilmesi

1. Her Taraf Devlet kendi iç hukukunun temel ilkelerine uygun biçimde, aşağıda belirtilen eylemleri, kasten işlendiği takdirde, suç haline getirmek üzere yasal ve diğer gerekli önlemleri alacaktır.

(a) (i) Suç geliri olduğu bilinen malvarlığının yasa dışı kaynağını gizlemek veya olduğundan değişik göstermek veya öncül suçun işlenmesine karışmış olan herhangi bir kişiye işlediği suçun yasal sonuçlarından kaçınmasına yardım etmek amacıyla dönüştürülmesi veya devredilmesi;

(ii) Bir malvarlığının suç geliri olduğunu bilerek; gerçek niteliğinin, kaynağının, yerinin, kullanımının, hareketlerinin veya mülkiyetinin veya malvarlığına ilişkin hakların gizlenmesi veya olduğundan değişik gösterilmesi.

(b) Kendi hukuk sisteminin temel kavramlarına tabi olarak:

(i) Tesellüm anında bu tür bir malın suç geliri olduğunu bilerek; malın edinilmesi, bulundurulması veya kullanılması.

(ii) Bu maddede belirtilen suçlardan herhangi birini işlemeye veya teşebbüse örgütlü olarak veya suç işleme konusunda anlaşarak yardım, yataklık, kolaylaştırmak ve yol göstermek suretiyle katılmak.

2. Bu maddenin 1. fıkrasının yerine getirilmesi veya uygulanması bakımından;

(a) Her Taraf Devlet bu maddenin 1. fıkrasının öncül suçlara en geniş şekilde uygulanması için çaba gösterecektir.

(b) Her Taraf Devlet bu Sözleşmenin 2. maddesinde tanımlanan bütün ağır suçları ve Sözleşmenin 5, 8 ve 23. maddelerinde öngörülen suçları öncül suçlar kapsamına dahil edecektir. Öncül suçları yasalarında saymak suretiyle belirleyen Taraf Devletlerin mevcudiyeti halinde, bu devletler, asgari olarak, örgütlü suç gruplarıyla ilgili suçları en geniş biçimde yasalarına dâhil edeceklerdir.

(c) Bu maddenin (b) bendinin amaçları bakımından, öncül suçlar söz konusu Taraf Devletin hem yargı yetkisi dâhilinde, hem de dışında işlenen suçları içerir. Bununla beraber, bir Taraf Devletin yargılama yetkisi dışında işlenen bir suçun öncül suç sayılması için ilgili eylemin, suçun işlendiği yerdeki devletin iç hukukuna göre suç teşkil etmesi ve bu maddeye başvuran ya da bu maddeyi uygulayan Taraf Devletin iç hukukuna göre orada işlenmesi halinde de suç teşkil edecek olması gerekir.

(d) Her bir Taraf Devlet, bu maddeyi yürürlüğe koyan kendi yasal düzenlemelerinin, bu yasal düzenlemelerdeki her türden değişikliğin birer örneğini ya da bunların bir tanımını Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine verecektir.

(e) Bir Taraf Devletin iç hukukunun temel ilkeleri gerekli kılırsa, bu maddenin 1. Fıkrasında öngörülen suçların öncül suç işlemiş kişilere uygulanmaması sağlanabilir;

(f) Bu maddenin 1. Fıkrasında öngörülen suçların unsuru olarak varlığı gerekli görülen bilgi, kasıt veya amaç, nesnel olaylara dayalı durumlardan anlaşılabilir.

Madde 7

Kara Para Aklamayla Mücadele Önlemleri

1. Her Taraf Devlet:

(a) Kara para aklamanın her biçimini önlemek ve tespit etmek için, kendi yetkisi dahilinde, bankalar ve bankalar dışındaki mali kuruluşlar ve gerektiğinde, özellikle kara ara aklamaya müsait diğer kurumlar için kapsamlı bir iç düzenleyici ve denetleyici sistem oluşturacaktır; bu sistem kimlik tespiti, kayıt tutulması ve şüpheli işlemlerin bildirilmesi ihtiyaçlarına cevap verecektir.

(b) Bu Sözleşmenin 18. ve 27. madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, (iç hukuk uyarınca uygun olduğu takdirde adli merciler de dahil) kara para aklamayla mücadeleye hasredilmiş, idari, düzenleyici, kanun uygulayıcı makamların yanı sıra diğer makamların, kendi iç hukuklarınınca öngörülen koşullar çerçevesinde, ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği yapmak ve bilgi değişiminde bulunmak imkan ve yetkisine sahip olmalarını sağlayacak ve bu amaçla, muhtemel kara para aklamaya ilişkin bilginin toplanması, analizi ve iletilmesi için ulusal bir merkez olarak hizmet verecek bir mali istihbarat biriminin kurulması ihtiyacını değerlendirecektir.

2. Taraf Devletler, meşru sermayenin dolaşımını herhangi bir şekilde engellemeksizin, bilginin yerinde kullanımını temin etmek kaydıyla, nakdin ve parasal değeri haiz her türlü evrakın sınırları içindeki dolaşımının denetlenmesi ve izlenmesi için makul önlemlerin uygulanmasını göz önüne alacaklardır. Bu tür önlemler kişi ve kuruluşların önemli miktarda

nakdin ve parasal değeri haiz her türlü evrakın sınırötesi nakline ilişkin bildirimde bulunmaları zorunluluğunu içerebilir.

3. Taraf Devletler bu maddeye dayanarak, düzenleyici ve denetleyici bir iç sistem kurarken, bu Sözleşmenin diğer maddelerinin hükümleri saklı kalmak koşuluyla, bölgesel, bölgelerarası ve çok taraflı teşkilatların kara para aklamaya karşı ilgili girişimlerini kılavuz olarak kullanmaya davet olunurlar.

4. Taraf Devletler, kara para aklamayla mücadele etmek için, adli, kanun uygulayıcı ve mali yönden düzenleyici merciler arasındaki küresel, bölgesel, altbölgesel ve ikili işbirliğini geliştirmek ve ilerletmek için çaba göstereceklerdir.

Madde 8

Yolsuzluğun Suç Haline Getirilmesi

1. Her Taraf Devlet, kasten işlenmesi halinde aşağıdaki eylemlerin suç haline getirilmesi için yasal ve diğer gerekli önlemleri alacaktır:

(a) Bir kamu görevlisine resmi görevlerinin yerine getirilmesi çerçevesinde bir işlem yapması veya yapmaktan kaçınması için, kendisi veya üçüncü bir kişi veya taraf lehine, haksız bir menfaatin doğrudan veya dolaylı olarak vaadedilmesi, teklif edilmesi ya da verilmesi;

(b) Bir kamu görevlisinin resmi görevlerinin yerine getirilmesi çerçevesinde bir işlem yapması veya yapmaktan kaçınması için, kendisi veya üçüncü bir kişi veya taraf lehine, haksız bir menfaati doğrudan veya dolaylı olarak talep etmesi veya kabulü;

2. Her Taraf Devlet, bu maddenin 1. fıkrasında söz edilen eylemlerin, yabancı kamu görevlileri veya uluslararası memurların katılımıyla gerçekleşmesi halinde, bunların suç haline getirilmesi için gerekli yasal ve diğer önlemleri almayı değerlendirecektir. Aynı şekilde, her Taraf Devlet yolsuzluğun diğer biçimlerini de suç haline getirmeyi değerlendirecektir.

3. Her Taraf Devlet bu maddeye göre ihdas edilen bir suça iştirak eylemini de suç haline getirmek için gerekli olabilecek benzer önlemleri alacaktır.

4. Bu maddenin 1. fıkrasının ve bu Sözleşmenin 9. maddesinin uygulanması bakımından, "kamu görevlisi", kamu görevi yapan veya iç hukukta tanımlandığı şekilde kamuya yönelik bir hizmet gören ve bu hizmeti veren kişinin bulunduğu Taraf Devletin ceza yasasına göre de hizmeti bu şekilde uygulayan kişi anlamına gelir.

Madde 9

Yolsuzluğa Karşı Önlemler

1. Bu Sözleşmenin 8. maddesinde öngörülen önlemlere ek olarak, her Taraf Devlet uygun olduğu ve kendi yasal sistemiyle uyumlu olduğu kadarıyla, dürüstlüğü hakim kılmak ve kamu görevlilerinin yolsuzluğunu önlemek, ortaya çıkarmak ve cezalandırmak için yasal, idari veya diğer etkin önlemleri alacaktır.

2. Her Taraf Devlet kendi mercilerinin kamu görevlilerinin yolsuzluğunu önlemede, ortaya çıkarmada ve cezalandırmada etkinliğini sağlamak için, uygun olmayan etkilere maruz kalmamaları için yeterli bağımsızlığı sağlamak da dâhil olmak üzere, önlemler alacaktır.

Madde 10***Tüzel Kişilerin Sorumluluğu***

1. Her Taraf Devlet, örgütlü suç gruplarının karıştığı ağır suçlara iştirak etmeleri ve bu Sözleşmenin 5, 6, 8, ve 23. maddelerinde öngörülen suçlar açısından tüzel kişilerin sorumlu tutulmaları için gerekli olabilecek kendi hukuk ilkelerine uygun önlemleri alacaktır.
2. Taraf Devletin hukuk ilkelerine bağlı kalmak kaydıyla, tüzel kişilerin sorumluluğu cezai, medeni veya idari olabilir.
3. Bu tür bir sorumluluk, suç işlemiş olan gerçek kişilerin cezai sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.
4. Her Taraf Devlet, özellikle bu maddeye uygun olarak sorumlu tutulan tüzel kişilerin parasal müeyyideler de dâhil, etkin, orantılı ve caydırıcı cezai veya cezai olmayan müeyyidelere tabi olmasını temin edecektir.

Madde 11***Kovuşturma, Yargılama ve Yaptırımlar***

1. Her Taraf Devlet, bu Sözleşmenin 5, 6, 8 ve 23. maddelerinde öngörülen bir suçun işlenmesini, o suçun ağırlığını dikkate alacak şekilde yaptırıma bağlayacaktır.
2. Her Taraf Devlet, bu Sözleşme kapsamındaki suçları işleyen kişilerin kovuşturmasıyla ilgili kendi iç hukukundaki takdire dayalı tüm yasal yetkilerin, bu suçlara yönelik tedbirlerinin etkinliğini en üst düzeye getirecek ve bu tür suçların işlenmesini caydırma ihtiyacını göz önünde bulunduracak şekilde kullanılmasını sağlamak için çaba gösterecektir.
3. Her Taraf Devlet, kendi iç hukuku uyarınca ve savunma hakkına saygı göstererek, bu Sözleşmenin 5, 6, 8 ve 23. maddelerinde öngörülen suçlar söz konusu olduğunda, duruşmaya veya temyize kadar tahliye kararları verilmesi hususundaki kuralların yargılama sürecinin müteakip aşamalarında davalının hazır bulunmasını sağlama gerekliliğini göz önünde bulundurarak belirlenmesi için gereken önlemleri alacaktır.
4. Her Taraf Devlet, mahkemelerinin veya diğer yetkili makamlarının bu tür suçlardan mahkum edilen kişilerin erken veya şartlı tahliyesi ihtimalini değerlendirirken, bu Sözleşmede ele alınan suçların ağırlığını da göz önünde tutmalarını sağlayacaktır.
5. Her Taraf Devlet, gerektiğinde, kendi iç hukukuna uygun olarak adli takibata başlanması için uzun bir dava zamanaşımı süresi ve suç isnat edilen kişinin adaletten kaçması durumunda ise, daha uzun bir zamanaşımı süresi tesis edecektir.
6. Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, bu Sözleşmeye göre ihdas edilmiş suçların ve gerek yargılamanın gerek eylemlerin hukuka uygunluğunu denetleyen diğer hukuki ilkelerin tanımının bir Taraf Devletin münhasıran iç hukukuna bağlı olması ve bu tür suçların bu Taraf Devletin hukukuna uygun olarak kovuşturulması ve cezalandırılması ilkesine hanel getirmez.

Madde 12***Müsadere ve El koyma***

1. Taraf Devletler, iç hukuklarının elverdiği en geniş biçimde aşağıdakilerin müsadere sinin sağlanması için gerekli önlemleri alacaklardır:
  - (a) Bu Sözleşmede belirtilen suçlardan elde edilen gelir veya değeri bunlara tekabül eden malvarlığı;
  - (b) Bu Sözleşmede belirtilmiş suçlarda kullanılmış veya kullanılması amaçlanan malvarlığı, malzeme, teçhizat veya diğer araç-gereçler.
2. Taraf Devletler, muhtemel bir müsadere amacıyla, bu maddenin 1. fıkrasında bahsedilen herhangi bir malın tespitinin, izlenmesinin, dondurulmasının veya el konulmasının sağlanması için gerekli önlemleri alacaklardır.
3. Eğer suç geliri kısmen veya tamamen başka bir mala dönüştürülmüş veya çevrilmiş ise, söz konusu gelirin yerine bu mal, bu maddede belirtilen önlemlere tabi tutulacaktır.
4. Eğer suç geliri meşru kaynaklardan kazanılan bir mal ile karıştırılmış ise, bu tür bir mal, dondurma veya el koymaya ilişkin yetkiler saklı kalmak kaydıyla, karıştırılmış suç gelirin in takdir edilen değerine kadar müsadereye tabi tutulacaktır.
5. Suç gelirinden veya suç gelirin in dönüştürüldüğü veya çevrildiği maldan veya suç gelirin in içine karışmış olduğu malvarlığından elde edilen kazanç veya diğer çıkarlar, bu maddede belirtilen önlemlere aynı şekil ve ölçüde tabi tutulacaktır.
6. Bu maddenin ve bu Sözleşmenin 13. maddesinin amaçları bakımından, her Taraf Devlet, kendi mahkemelerini veya diğer yetkili makamlarını, ilgili banka kayıtlarının veya mali veya ticari kayıtların ibrazı veya bunlara el konulması için emir verebilmeye yetkili kılacaktır. Taraf Devletler, bu maddenin hükümlerini uygulamaktan, banka gizliliği gerekçesiyle kaçınamayacaklardır.
7. Taraf Devletler, kendi iç hukuk ilkeleriyle, yargılama ve usule ilişkin diğer düzenlemelerinin özüyle uyumlu olduğu ölçüde, bir sanığın, iddia edilen suç gelirin in veya müsadereye tabi diğer malvarlığının meşru kaynağını göstermeye zorunlu kılınmasını değerlendirebilirler.
8. Bu madde hükümleri, iyi niyetli üçüncü kişilerin haklarına zarar verecek biçimde yorumlanamaz.
9. Bu maddede yer alan hiçbir hüküm, söz konusu önlemlerin bir Taraf Devletin iç hukukuna uygun ve tabi olarak tanımlanması ve uygulanması ilkesini etkilemeyecektir.

Madde 13

Müsadere Amacıyla Uluslararası İşbirliği

1. Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmede belirtilen suçlara ilişkin olarak, bu Sözleşmenin 12. Maddesinin 1. Fıkrasında söz edilen kendi ülkesindeki suç geliri, malvarlığı, malzeme, teçhizat veya diğer araç-gereçlerin müsadere si için yargılama yetkisine sahip bir başka Taraf Devletten aldığı talep üzerine, aşağıdaki hususları kendi yasal sistemi çerçevesinde mümkün olan en geniş ölçüde yerine getirecektir:
  - (a) Bu talebi, bir müsadere kararının verilmesi ve böyle bir kararın verilmiş olması durumunda infazı amacıyla, kendi yetkili makamlarına ileticektir; veya (b) Talepte bulunulan

bir Taraf Devlet, bu Sözleşmenin 12. Maddesinin 1. Fıkrasına uygun olarak talepte bulunan Taraf Devletin ülkesindeki bir mahkeme tarafından verilen müsadere kararını, 12. Maddenin 1. Fıkrasında söz edilen, kendi ülkesindeki suç geliri, malvarlığı, malzeme, teçhizat veya diğer araç-gereçler ile bağlantılı olduğu ölçüde, talep çerçevesinde uygulamak amacıyla, kendi yetkili makamlarına iletacaktır.

2. Bu Sözleşmede yer alan bir suç üzerinde yargılama yetkisini haiz diğer bir Taraf Devletin talebi üzerine, talepte bulunulan Taraf Devlet, muhtemel müsadere kararının, gerek talepte bulunan Taraf Devlet tarafından, gerek bu maddenin 1. Fıkrasındaki bir talebe istinaden, talepte bulunulan Taraf Devlet tarafından verilebilecek müsadere kararının uygulanmasını teminen, bu Sözleşmenin 12. Maddesinin 1. fıkrasında belirtilen suç geliri, malvarlığı, malzeme, teçhizat veya diğer araç-gereçlerin tespiti, izlenmesi ve dondurulması veya el konulması için önlemler alacaktır.

3. Bu Sözleşmenin 18. maddesinin hükümleri, benzer şekilde bu maddeye de uygulanır. 18. Maddenin 15. Fıkrasında belirtilen hususlara ek olarak, bu maddeye istinaden yapılan talepler aşağıdakileri de içerecektir:

(a) Bu maddenin 1 (a) fıkrası ile ilgili bir talep olması durumunda, talepte bulunulan Taraf Devletin kendi iç hukukuna uygun olarak müsadere kararı almasına imkân sağlayacak şekilde, müsadere edilecek olan malvarlığının tanımının ve dayanılan olayların, talepte bulunan Taraf Devletçe belirtilmesi;

(b) Bu maddenin 1 (b) fıkrası çerçevesinde bir talep olması durumunda, talepte bulunan Taraf Devletin verdiği ve talebe esas olan müsadere kararının yasal olarak geçerli bir kopyası, olaylara ve kararın hangi ölçüde yerine getirilmesinin istendiğine ilişkin bilgiler;

(c) Bu maddenin 2. fıkrası çerçevesinde bir talep olması durumunda, talepte bulunan Taraf Devlet tarafından, talebe esas teşkil eden olaylara ilişkin bir açıklama ve yapılması istenen işlemlerin tanımı.

4. Bu maddenin 1. ve 2. fıkraları gereğince alınacak kararlar ve yapılacak işlemler, talepte bulunulan Taraf Devlet tarafından, kendi iç hukuk hükümlerine ve usul kurallarına veya talepte bulunan Taraf Devletle ilişkilerinde bağlı olduğu herhangi bir ikili veya çok taraflı antlaşmaya, anlaşmaya veya düzenlemeye uygun ve bağlı olarak, yerine getirilecektir.

5. Her Taraf Devlet, kendi kanun ve düzenlemelerinin bu maddeye işlerlik sağlayan hükümlerinin ve bu tür kanun ve düzenlemelerde sonradan yapılacak değişikliklerin örneklerini veya bunların bir tanımlamasını Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine iletacaktır.

6. Eğer bir Taraf Devlet bu maddenin 1. ve 2. Fıkralarında belirtilen önlemlerin alınmasını, ilgili bir antlaşmanın mevcudiyeti şartına bağlamışsa, o Taraf Devlet bakımından bu Sözleşmeyi, gerekli ve yeterli bir antlaşma zemini olarak kabul edecektir.

7. Eğer talebe konu olan suç, bu Sözleşme kapsamındaki bir suç değilse, bu maddede öngörülen işbirliği bir Taraf Devlet tarafından reddedilebilir.

8. Bu madde hükümleri, iyi niyetli üçüncü kişilerin haklarına zarar verecek

biçimde yorumlanmayacaktır.

9. Taraf Devletler, bu maddeye istinaden taahhüt edilen uluslararası işbirliğini daha etkin kılmak için, ikili veya çok taraflı antlaşmalar, anlaşmalar veya düzenlemeler yapmayı göz önünde bulunduracaklardır.

Madde 14

Müsadere Edilmiş Suç Geliri veya Malvarlığının Tasarrufu

1. Bir Taraf Devlet tarafından, bu Sözleşmenin 12. Maddesine veya 13. Maddesinin 1. Fıkrasına dayanarak müsadere edilmiş suç geliri veya malvarlığının tasarrufu, bu Taraf Devletin kendi iç hukukuna ve idari usullerine tabi olacaktır.

2. Taraf Devletler, bu Sözleşmenin 13. maddesi uyarınca, başka bir Taraf Devletin talebi üzerine bir tasarrufta bulunurken, iç hukukunun izin verdiği ölçüde ve talepte öngörüldü ise, suçun mağdurlarına tazminat verilebilmesi veya bu suç gelirinin veya malvarlığının yasal sahiplerine iade edilebilmesi için, müsadere edilmiş suç geliri veya malvarlığının talepte bulunan Taraf Devlete iade edilmesini öncelikle değerlendireceklerdir.

3. Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmenin 12. ve 13. Maddeleri uyarınca, başka bir Taraf Devlet tarafından yapılan bir talep üzerine tasarrufta bulunurken, aşağıdaki hususlarda anlaşmalar veya düzenlemeler yapılmasını özel bir önemle değerlendirebilir:

(a) Bu tür suç geliri veya malvarlığının veya bu tür suç geliri veya malvarlığının satışından elde edilen paranın veya bunların bir kısmının, bu Sözleşmenin 30. Maddesinin 2(c) fıkrası uyarınca açılmış hesaba ve örgütlü suçlarla mücadelede uzmanlaşmış hükümetlerarası kuruluşlara katkı olarak verilmesi;

(b) Kendi iç hukukları veya idari usullerine uygun olarak, bu tür suç gelirleri veya malvarlığını veya bu tür suç gelirlerinin veya malvarlığının satışından elde edilen paranın, düzenli bir biçimde veya her olay için ayrı ayrı diğer Taraf Devletlerle paylaşımı.

Madde 15

Yargı Yetkisi

1. Aşağıdaki durumlarda, her Taraf Devlet, bu Sözleşmenin 5, 6, 8, ve 23. Maddelerinde belirtilen suçlara ilişkin yargılama yetkisini tesis etmek için gerekli önlemleri alacaktır:

(a) Suçun kendi ülkesinde işlenmesi halinde veya (b) Suçun, bir Taraf Devletin bayrağını taşıyan bir gemide veya hava

taşıtında işlenmiş olması, ve suçun işlendiği anda o gemi veya hava taşıtının, o Taraf Devletin mevzuatına uygun olarak kayıtlı olması.

2. Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmenin 4. Maddesinin hükmü saklı kalmak kaydıyla, aşağıdaki durumlarda bu tür suçlardan herhangi birisine ilişkin yargı yetkisi de tesis edebilir:

(a) Suç, o Taraf Devletin bir vatandaşına karşı işlendiğinde;

(b) Suç, o Taraf Devletin vatandaşı olan bir kişi tarafından veya o Devletin ülkesinde mutad olarak oturan vatansız bir kişi tarafından işlendiğinde; veya

(c) Suç: (i) Bu Sözleşmenin 5. Maddesinin 1. fıkrasında belirtilen

suçlardan biriye ve o Devletin ülkesi dışında, o Devletin ülkesinde bir ağır suç işlemek amacıyla işlenmişse;

(ii) Bu Sözleşmenin 6. Maddesinin 1(b)(ii) bendinde belirtilen suçlardan biriye ve o Devletin ülkesi dışında, o Devletin ülkesi içinde bu Sözleşmenin 6. maddesinin 1(a)(i) veya (ii) veya (b)(i) bentlerinde belirtilen bir suçun işlenmesi amacıyla işlenmişse.

3. Bu Sözleşmenin 16. maddesinin 10. fıkrasının uygulanması bakımından, her Taraf Devlet, suç isnat edilen ve kendi ülkesinde bulunan bir kişiyi, sırf vatandaşı olması gerekçesiyle iade etmediği takdirde, bu Sözleşmedeki suçlara ilişkin yargılama yetkisini tesis etmek için gerekli olabilecek önlemleri alacaktır.

4. Her Taraf Devlet ayrıca, suç isnat edilen kişi kendi ülkesinde bulunduğu ve bu kişiyi iade etmediğinde, bu Sözleşmede yer alan suçlara ilişkin yargılama yetkisini tesis etmek için gerekli olabilecek önlemleri alabilir. 5. Eğer, bu maddenin 1. veya 2. fıkrasına göre yargılama yetkisini kullanan bir Taraf Devlete aynı eylem dolayısıyla bir veya daha fazla Taraf Devletin bir soruşturma, kovuşturma veya yargısal bir işlem yürüttüğü bildirilmiş veya anılan Taraf Devlet bunu herhangi bir şekilde öğrenmiş ise, bu Taraf Devletlerin yetkili makamları, gereğine göre, yapacakları işlemlerin eşgüdümü amacıyla birbirlerine danışacaklardır.

6. Bu Sözleşme, genel uluslararası hukuk normları saklı kalmak kaydıyla, bir Taraf Devletin iç hukuku uyarınca tesis etmiş olduğu cezai yargılama yetkisinin kullanılmasını ortadan kaldırmaz.

Madde 16

Suçluların İadesi

1. Bu madde, bu Sözleşmede yer alan suçlarda veya 3. Maddenin 1(a) veya (b) fıkrasında belirtilen bir suça örgütlü bir suç grubunun karıştığı durumlarda ve iadeye konu olan suçun hem talepte bulunan hem de talepte bulunulan Taraf Devletin iç hukuklarına göre cezalandırılabilir olması kaydıyla, iade talebine konu olan kişinin, talepte bulunulan Taraf Devletin ülkesinde bulunması halinde uygulanacaktır.

2. Eğer iade talebi, bazıları bu madde kapsamına girmeyen birbirinden ayrı birçok ağır suça ilişkin ise, talepte bulunulan Taraf Devlet bu maddeyi kapsama girmeyen suçlara da uygulayabilir.

3. Bu maddenin uygulandığı suçların her birinin, Taraf Devletler arasında suçluların iadesine ilişkin herhangi bir antlaşmaya, failin iade edilebileceği suçlar olarak dâhil sayıldıkları kabul edilecektir. Ayrıca bu suçlar, Taraf Devletler arasında akdedilecek her iade antlaşmasına da faili iade edilebilir suçlar olarak dahil edilecektir.

4. Suçluların iadesini bir antlaşmanın bulunması koşuluna dayandıran bir Taraf Devlet, antlaşma akdetmemiş olduğu diğer bir Taraf Devletten alabileceği bir iade talebi karşısında, bu maddenin uygulandığı suçlarda, bu Sözleşmeyi, suçluların iadesine ilişkin yeterli bir yasal zemin olarak kabul edebilir.

5. Suçluların iadesini bir antlaşmanın bulunması koşuluna dayandıran Taraf Devletler:

(a) Bu Sözleşmeye ilişkin onaylama, kabul, uygun bulma veya katılım belgelerinin tevdi sırasında, Sözleşmeye Taraf diğer Devletlerle suçluların iadesi için işbirliğinde, bu Sözleşmeyi yasal zemin olarak kabul edip etmeyeceklerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirecekler; ve

(b) Bu Sözleşmeyi suçluların iadesi için işbirliğinde yasal zemin olarak kabul etmezlerse, gereğine göre, bu maddeyi uygulayabilmek için, bu Sözleşmeye Taraf diğer Devletlerle suçluların iadesi konusunda antlaşmalar yapmak için çaba göstereceklerdir.

6. Suçluların iadesini bir antlaşmanın bulunması koşuluna dayandırmayan Taraf Devletler, bu maddenin uygulandığı suçları, kendi aralarında faili iade edilebilir suçlar olarak kabul edeceklerdir.

7. Suçluların iadesi, diğer hususlar meyanında, iade için asgari cezanın gerekliliğine ilişkin koşullar ve talepte bulunulan Taraf Devletin iadenin reddini dayandırabileceği nedenler dâhil, talepte bulunulan Taraf Devletin iç hukukunca veya yürürlükteki iade antlaşmalarınca belirlenmiş koşullara tabi olacaktır.

8. Taraf Devletler, kendi iç hukuklarına bağlı kalmak kaydıyla, iade işlemlerini hızlandırmak ve bu maddenin uygulandığı herhangi bir suçla ilgili delil sunma gerekliliklerini basitleştirmek için çaba göstereceklerdir.

9. Talepte bulunulan Taraf Devlet, kendi iç hukuk hükümlerine ve taraf olduğu suçluların iadesi antlaşmalarına bağlı kalmak kaydıyla, durumun gerekli ve acil olduğuna kanaat getirmesi halinde ve talepte bulunan Taraf Devletin istemi üzerine, iadesi istenen ve kendi ülkesinde bulunan bir kişiyi gözaltına alacak veya kişinin iade işlemleri sırasında hazır bulunmasını teminen, uygun diğer önlemleri alacaktır.

10. Suç isnat edilen bir kişi ülkesinde bulunan bir Taraf Devlet, bu maddenin uygulandığı suçlarda, bu kişiyi sırf kendi vatandaşı olduğu gerekçesiyle iade etmez ise, anılan Taraf Devlet iade isteyen Taraf Devletin isteği üzerine, vakit geçirmeksizin, kovuşturma amacıyla, olayı kendi yetkili makamlarına iletacaktır. Bu makamlar, anılan Taraf Devletin iç hukukunda diğer ağır suçlarda olduğu gibi karar alacak ve işlemleri de aynı şekilde yürüteceklerdir. İlgili Taraf Devletler, bu tür bir kovuşturmanın etkinliğini teminen, özellikle usul ve ispata ilişkin konularda, birbirleriyle işbirliği yapacaklardır.

11. Bir Taraf Devlet, vatandaşı olan bir kişiyi iç hukukuna göre, yalnızca kişinin iadesinin veya tesliminin istendiği bir dava veya takibat sonucu çarpıtılabileceği cezayı bu Taraf Devlette çekmesi için geri verilmesi koşuluyla iade veya teslim edebiliyorsa ve bu Taraf Devlet ile iadeyi isteyen Taraf Devlet gerek bu hususta, gerek uygun görecekları diğer şartlarda anlaşmışlar ise, bu şekilde yapılacak şartlı bir iade veya teslim, bu maddenin 10. Fıkrasında yer alan yükümlülüğün yerine getirilmesi için yeterli olacaktır.

12. Bir hükmün infazı amacıyla yapılan iade talebi, iadesi istenen kişinin talepte bulunulan Taraf Devletin vatandaşı olması nedeniyle reddedilirse, talepte bulunulan Taraf Devlet, talepte bulunan Tarafın başvurusu üzerine, kendi iç hukuku izin verirse ve yasalarının

gerektirdiği hususlara uygun olarak, talepte bulunan Tarafın iç hukukunca verilmiş cezanın veya bu cezanın geriye kalan kısmının infazını sağlama yollarını araştıracaktır.

13. Bu maddenin uygulandığı suçlarla bağlantılı olarak, hakkında yargı işlemleri yürütülen herhangi bir kişiye, davanın bütün safhalarında, bütün haklarının ve kişinin ülkesinde bulunduğu Taraf Devletin iç hukukunca sağlanan güvencelerin kullanılması da dâhil olmak üzere, adil muamele garantisi verilecektir.

14. Eğer talepte bulunulan Taraf Devlet, talebin, bir kişiyi cinsiyeti, ırkı, dini, vatandaşlığı, etnik kökeni veya siyasi görüşleri nedeniyle yargılamak veya cezalandırmak için yapıldığına veya bu nedenlerden herhangi biri bakımından, talebe uymanın anılan kişinin durumuna hanel getireceğine inanmak için ciddi nedenlerin varlığına kanaat getirirse, bu Sözleşmedeki hiçbir hüküm, iadeye ilişkin bir zorunluluk getirdiği biçiminde yorumlanmayacaktır.

15. Taraf Devletler, sadece suçun mali konuları da içerdiği gerekçesiyle, suçluların iadesi talebini reddedemezler.

16. Talepte bulunulan Taraf Devlet, iadeyi reddetmeden önce, gerektiğinde, görüşlerini sunmak ve iddialarına ilişkin bilgi sağlamak için kendisine geniş imkan tanımak amacıyla talepte bulunan Taraf Devlele istişare edecektir.

17. Taraf Devletler, iadenin sağlanması veya etkinliğinin artırılması için, ikili veya çok taraflı anlaşmalar veya düzenlemeler yapmak için çaba harcayacaklardır.

Madde 17

Hükümlülerin Nakli

Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan suçlar nedeniyle hapse mahkum olmuş veya diğer hürriyeti bağlayıcı cezalara çarptırılmış kişilerin, cezalarını tamamlamak üzere, kendi ülkelerine nakline ilişkin ikili veya çok taraflı anlaşmalara veya düzenlemelere girmeyi göz önünde bulundurlar.

Madde 18

Karşılıklı Adli Yardım

1. Taraf Devletler; 3. maddede öngörüldüğü üzere, bu Sözleşmede yer alan suçlara ilişkin soruşturmalarda, kovuşturmalarda ve yargı işlemlerinde birbirlerine en geniş ölçüde karşılıklı adli yardımı sağlayacaklar ve talepte bulunan Taraf Devletin, 3. Maddenin 1(a) veya (b) fıkrasında belirtilen suçlar, bu suçların mağdurları, gelirleri, tanıkları, araçları veya delillerinin, talepte bulunulan Taraf Devlette olması ve suça örgütlü bir suç grubunun karışması dâhil, mahiyetleri itibarıyla sınıraşan suçlar olduklarından şüphelenmek için makul nedenler görmesi halinde, birbirlerine karşılıklılık esasına göre aynı şekilde yardım edeceklerdir.

2. Bu Sözleşmenin 10. maddesi uyarınca bir tüzel kişinin talepte bulunan Taraf Devlette sorumlu tutulabileceği suçlarla ilgili soruşturma, kovuşturma ve yargı işlemleri bakımından, talepte bulunulan Taraf Devletin ilgili yasaları, anlaşmaları, anlaşmaları ve düzenlemelerine göre, karşılıklı adli yardım mümkün olan en geniş ölçüde sağlanacaktır.

3. Bu madde uyarınca sağlanacak karşılıklı adli yardım, aşağıdaki amaçlardan herhangi birisi için talep edilebilir:

- (a) Delil toplamak veya kişilerin ifadesini almak;
- (b) Adli belgelerin tebliğini sağlamak;
- (c) Arama, el koyma ve dondurma işlemlerini yerine getirmek;
- (d) Eşya ve yer incelemesi yapmak;
- (e) Bilgileri, delil olabilecek şeyleri ve bilirkişi görüşlerini temin etmek;
- (f) Resmi daire, banka, şirket veya ticaret kayıtları ve mali kayıtlar dâhil, ilgili belge ve kayıtların asıllarını veya onaylı kopyalarını temin etmek;
- (g) Delil temin etme amacıyla suç gelirlerinin, malvarlığının, araçgereçlerin ve diğer şeylerin tespiti ve takibi;
- (h) Kişilerin, talepte bulunan Taraf Devlette gönüllü olarak mahkeme huzuruna çıkmalarını kolaylaştırmak;
- (i) Talepte bulunulan Taraf Devletin iç hukukuna aykırı olmayan diğer her türlü yardımı sağlamak,

4. Bir Taraf Devletin yetkili makamları, iç hukuka uygun olmak kaydıyla, önceden bir talep olmaksızın, bu tür bilgilerin soruşturmaları ve yargılamayı yürütmeye veya başarılı bir biçimde sonuçlandırmada diğer bir Taraf Devletin makamlarına yardımcı olacağına veya bunların o Taraf Devletçe bu Sözleşmeye istinaden bir talep yapılmasıyla sonuçlanacağına inandıkları takdirde, suç teşkil eden konulara ilişkin bilgileri anılan Taraf Devletin yetkili makamlarına iletebilirler.

5. Bu maddenin 4. fıkrasına dayanılarak bilgi iletilmesi, bilgiyi temin eden yetkili makamların bulunduğu Devletteki soruşturma ve yargılamalara hâlel getirmez. Bilgiyi alan yetkili makamlar anılan bilginin gizli kalması talebine veya kullanımındaki sınırlamalara geçici bir süre dahi olsa uyacaklardır. Bununla beraber, bu durum, bilgiyi alan Taraf Devleti, sanığın suçsuzluğunu gösterecek bilgileri kendi yargılama süreci sırasında açıklamaktan alıkoymayacaktır. Böyle bir durumda, bilginin açıklanmasından önce, bilgiyi alan Taraf Devlet, bilgiyi veren Taraf Devlete bildirimde bulunacak ve talebi halinde, bilgiyi veren Taraf Devletle danışmada bulunacaktır. Önceden bildirimde bulunmanın mümkün olmadığı istisnai durumlarda, bilgiyi alan Taraf Devlet, açıklamanın yapıldığını, bilgiyi veren Taraf Devlete gecikme olmaksızın bildirecektir.

6. Bu maddenin hükümleri, karşılıklı yardımı tamamen veya kısmen düzenleyen veya düzenleyecek olan başka herhangi bir ikili veya çok taraflı antlaşmadan kaynaklanan yükümlülükleri etkilemeyecektir.

7. Eğer söz konusu Taraf Devletler bir karşılıklı adli yardım antlaşmasıyla bağlı değillerse, bu maddeye dayanarak yapılan taleplerde, bu maddenin 9 ila 29 uncu fıkraları uygulanacaktır. Taraf Devletler bu tür bir antlaşmayla bağlı iseler, anılan Devletler bu maddenin 9 ila 29 uncu

fıkralarını uygulamaya karar vermedikçe, o antlaşmanın ilgili hükümleri uygulanacaktır. İşbirliğini kolaylaştıracak ise, Taraf Devletlerin bu fıkraları uygulamaları kuvvetle teşvik edilir.

8. Taraf Devletler, banka gizliliği gerekçesiyle, bu maddeye istinaden karşılıklı adli yardımda bulunmayı reddedemezler.

9. Taraf Devletler, talep konusu eylemin her iki taraf bakımından da suç sayılmaması gerekçesiyle, bu maddeye istinaden karşılıklı adli yardımda bulunmayı reddedebilirler. Bununla beraber, talepte bulunulan Taraf Devlet, eylemin kendi iç hukukuna göre bir suç teşkil etmemesi halinde dahi, uygun gördüğünde, kendi takdir ettiği ölçüde yardım sağlayabilir.

10. Bir Taraf Devletin ülkesinde tutuklu veya cezasını çekmekte olan bir kişi, teşhis, tanıklık veya başka suretle bu Sözleşmede belirtilen suçlara ilişkin soruşturma, kovuşturma veya yargısal işlemler için delil toplamada yardım sağlamak amaçlarıyla başka bir Taraf Devlette bulunması talep edildiğinde, aşağıdaki koşullar sağlandığı takdirde nakledilebilir

(a) Kişi, bilerek ve özgürce rıza gösterirse;

(b) Her iki Taraf Devletin yetkili makamları, anılan Taraf Devletlerin uygun gördüğü koşullarla mutabık kalırlarsa;

11. Bu maddenin 10. fıkrasının uygulanması bakımından:

(a) Nakledilecek kişinin bulunduğu Taraf Devlet başka türlü talep etmedikçe veya müsaade etmedikçe, kişinin nakledileceği Taraf Devlet, nakledilen kişiyi gözaltında tutmaya yetkili ve tutmakla yükümlüdür;

(b) Her iki Taraf Devletin yetkili makamlarınca önceden veya herhangi bir şekilde kararlaştırıldığı üzere, kişinin nakledildiği Taraf Devlet, kişiyi gönderen Taraf Devlete geri teslim etme yükümlülüğünü gecikmeksizin yerine getirecektir;

(c) Kişinin nakledildiği Taraf Devlet, gönderen Taraf Devletten kişinin geri teslimi için yeni bir suçluların iadesi süreci başlatmasını talep edemeyecektir.

(d) Nakledilen kişinin, nakledildiği Taraf Devlette gözaltında geçirdiği süreler, gönderen Devlette çekmesi gereken cezadan indirilecektir.

12. Bu maddenin 10. ve 11. Fıkralarına uygun olarak, kişinin nakledildiği bir Taraf Devlet kabul etmedikçe, nakledilen kişi, vatandaşlığına bakılmaksızın, gönderen Devletin ülkesinden ayrılışından evvelki eylemleri, ihmalleri veya mahkûmiyetleriyle ilgili olarak, nakledileceği Devletin ülkesinde kanuni takibe maruz bırakılmayacak, gözaltına alınamayacak veya şahsi hürriyeti bağlayıcı herhangi bir sınırlamaya tabi tutulamayacaktır.

13. Her Taraf Devlet, karşılıklı adli yardım taleplerini yerine getirmek veya yerine getirilmesi için yetkili makamlara iletmek üzere, bu talepleri kabul etme sorumluluğuna ve yetkisine sahip merkezi bir makam belirleyecektir. Bir Taraf Devletin karşılıklı adli yardıma ilişkin ayrı bir sisteminin olduğu özel bir bölge veya toprağı olması halinde, o bölge veya toprak için aynı işleve sahip ayrı bir merkezi makam belirleyebilir. Merkezi makamlar, alınan taleplerin süratli ve uygun bir biçimde yerine getirilmesini veya iletilmesini sağlayacaklardır. Merkezi makam,

talebi yerine getirilmek üzere, yetkili bir makama iletmesi halinde, talebin, yetkili makam tarafından, hızlı ve uygun bir biçimde yerine getirilmesini teşvik edecektir. Bu amaçla belirlenen merkezi makam, her Taraf Devletin bu Sözleşmeye ilişkin onaylama, kabul veya uygun bulma veya katılım belgelerini tevdi sırasında, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirilecektir. Karşılıklı adli yardım talepleri ve buna ilişkin herhangi bir yazışma Taraf Devletlerce belirlenmiş merkezi makamlara iletilecektir. Bu gereklilik, bir Taraf Devletin, bu taleplerin ve yazışmaların kendisine diplomatik kanallarla ve acil durumlarda, Taraf Devletlerin kararlaştırdıkları hallerde, mümkünse Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (Interpol) kanalıyla ulaştırılmasını isteme hakkına hanel getirmeyecektir.

14. Talepler yazılı veya, mümkünse yazılı kayıt sağlayan herhangi bir yolla talepte bulunulan Devletin kabul edebileceği bir dilde ve o Devletin, bildirim sahih olup olmadığını tespit edebileceği koşullar altında yapılacaktır. Taraf Devletlerin her biri için kabul edilebilir olan dil veya diller, bu Sözleşmeye ilişkin onaylama, kabul veya uygun bulma veya katılım belgelerinin tevdi sırasında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirilecektir. Acil durumlarda ve Taraf Devletlerce kararlaştırıldığı takdirde, talepler sözlü olarak yapılabilir, ancak derhal yazılı olarak teyid edilecektir.

15. Karşılıklı adli yardım için olan bir talep şunları içerir:

- (a) Talebi yapan makamın adı;
- (b) Talebin ilgili olduğu soruşturma, kovuşturma veya yargı işlemlerinin konusu ve mahiyeti ve soruşturmayı, kovuşturmayı ve yargı işlemlerini yürüten makamın adı ve görevleri; (c) Adli belgelerin tebliği amacıyla yapılanların dışındaki taleplerde, ilgili olayların bir özeti;
- (d) İstenen yardımın tanımı ve talepte bulunan Taraf Devletin uyulmasını istediği özel bir usulün açıklaması;
- (e) Mümkün olduğu takdirde, ilgili herhangi bir kişinin kimliği, yeri ve uyruğu; ve
- (f) Delilin, bilginin veya işlemin hangi amaçla istendiği.

16. Talepte bulunulan Taraf Devlet, talebin kendi iç hukukuna uygun olarak yerine getirilmesi için, gerekli gördüğünde, veya talebin ifasına kolaylık sağlayabileceği durumlarda, ek bilgi talep edebilir.

17. Bir talep, talepte bulunulan Taraf Devletin iç hukukuna göre ve bu hukuka aykırılık teşkil etmediği ölçüde ve mümkün olduğunca talepte belirtilen usullere uygun olarak yerine getirilecektir.

18. Mümkün olduğu ve iç hukukun temel ilkeleriyle uyumlu olduğu her durumda, bir kişi bir Taraf Devletin ülkesinde bulunduğu ve bu kişinin diğer Taraf Devletin adli makamları tarafından tanık veya uzman olarak dinlenmesi gerektiğinde, eğer sözkonusu kişinin talepte bulunan Taraf Devletin ülkesinde şahsen hazır bulunması mümkün veya arzulan bir durum değilse, talepte bulunulan Taraf Devlet, diğerinin talebi üzerine, dinlemenin video konferansı ile yapılmasına izin verebilir. Taraf Devletler, dinlemenin talepte bulunan Taraf Devletin yargısal makamları tarafından yürütülmesine ve talepte bulunulan Taraf Devletin

yargısal makamlarının katılmasına karar verebilirler. 19. Talepte bulunan Taraf Devlet, talebe konu soruşturma, kovuşturma veya yargısal işlemler için talepte bulunulan Taraf Devlet tarafından verilen bilgiyi veya delili, talepte bulunulan Taraf Devletin önceden rızası olmaksızın, talepte belirtilen amaçlar dışında aktarmayacak veya kullanmayacaktır. Bu fıkradaki hiçbir hüküm, talepte bulunan Taraf Devleti sanığın lehine olan bilgi veya delili kendi yargı işlemleri sırasında açıklamaktan alıkoymayacaktır. Bu son durumda, talepte bulunan Taraf Devlet, açıklamadan önce, talepte bulunulan Taraf Devleti haberdar edecek ve talep halinde danışmada bulunacaktır. Önceden haber verme olanağı bulunmayan istisnai durumlarda, talepte bulunan Taraf Devlet, talepte bulunulan Taraf Devleti gecikmeksizin açıklama hakkında bilgilendirecektir. 20. Talepte bulunan Taraf Devlet, talepte bulunulan Taraf Devletten, talebin yerine getirilmesi bakımından zorunlu olmadığı ölçüde, yapılan talebin ve içeriğinin gizli tutulmasını isteyebilir. Eğer talepte bulunulan Taraf Devlet gizlilik gerekliliğine uyamaz ise, talepte bulunan Taraf Devleti derhal bilgilendirecektir.

21. Karşılıklı adli yardım aşağıdaki durumlarda reddedilebilir:

- (a) Talep, bu maddenin hükümlerine uygun bir biçimde yapılmaz ise;
- (b) Talepte bulunulan Taraf Devlet, talebin yerine getirilmesinin, egemenliğine, güvenliğine, kamu düzenine veya diğer temel çıkarlarına zarar verebileceği kanaatinde ise;
- (c) Talepte bulunulan Taraf Devletin makamları, kendi yetkileri çerçevesinde soruşturma, kovuşturma veya yargı işlemleri veya davaya konu olması halinde, benzer herhangi bir suça ilişkin olarak talep edilen işlemin yerine getirilmesinden kendi Devletlerinin iç hukukuna göre men edilmiş ise; (d) Talebin kabul edilmesi, talepte bulunan Taraf Devletin karşılıklı adli yardıma ilişkin yasal sistemine aykırı ise.

22. Taraf Devletler, karşılıklı adli yardım için yapılmış bir talebi sadece suçun mali konuları da içerdiği gerekçesiyle reddedemezler.

23. Karşılıklı adli yardıma ilişkin herhangi bir red için gerekçe gösterilecektir. 24. Talepte bulunulan Taraf Devlet karşılıklı adli yardım talebini mümkün olan en kısa sürede yerine getirecek ve gerekçeleri tercihen talepte yer alacak şekilde talepte bulunan Taraf Devletçe belirtilen herhangi bir süreyi, mümkünse tam olarak göz önünde bulunduracaktır. Talepte bulunulan Taraf Devlet, talepte bulunan Taraf Devletin talebin yerine getirilmesindeki safhaları ve sonucu ile ilgili makul sorularına yanıt verecektir. Talepte bulunan Taraf Devlet, istenen yardıma gerek kalmadığı takdirde, talepte bulunulan Taraf Devlete durumu derhal bildirecektir.

25. Karşılıklı adli yardım, devam eden bir soruşturmayı, kovuşturmayı veya yargı işlemini olumsuz etkileyebileceği gerekçesiyle, talepte bulunulan Taraf Devletçe ertelenebilir.

26. Bu maddenin 21. fıkrasına istinaden bir talebi reddetmeden veya bu maddenin 25. fıkrasına istinaden talebin yerine getirilmesini ertelemeden önce, talepte bulunulan Taraf Devlet, yardımı, gerekli gördüğü bazı kayıt ve koşullarla yerine getirip getirmemeyi

değerlendirmek üzere talepte bulunan Taraf Devlete danışacaktır. Eğer talepte bulunan Taraf Devlet, bu şekildeki bir koşullu yardımı kabul ederse, bu koşullara uyacaktır.

27. Bu maddenin 12. fıkrasının uygulanmasına hâlel getirmeksizin, talepte bulunan Taraf Devletin isteği üzerine bir yargı sürecinde tanıklık etmeye veya talepte bulunan Taraf Devletin ülkesindeki bir soruşturmada, kovuşturmada veya adli takibatta yardıma rıza gösteren bir tanık, uzman veya başka bir kişi, talepte bulunulan Taraf Devletin ülkesinden ayrılışından evvelki eylemleri, ihmalleri veya mahkumiyetleriyle ilgili olarak, talepte bulunan Taraf Devletin ülkesinde kanuni takibe maruz bırakılmayacak, gözaltına alınamayacak veya şahsi hürriyeti bağlayıcı herhangi bir sınırlamaya tabi tutulamayacaktır. Bu tür bir güvence, bu tanık, uzman veya başka kişinin hazır bulunmasının adli makamlarca artık gerekli görülmediğinin resmen bildirildiği tarihten itibaren kesintisiz 15 gün veya Taraf Devletlerce kararlaştırılmış herhangi bir zaman dilimi zarfında ayrılma imkanına sahip olup da talepte bulunan Taraf Devletin ülkesinde kendi isteğiyle kaldığı veya bu ülkeyi terkettikten sonra kendi isteğiyle geri döndüğü takdirde sona erecektir.

28. Bir talep yerine getirilirken ortaya çıkan olağan masraflar, ilgili Taraf Devletlerce aksi kararlaştırılmadıkça, talepte bulunulan Taraf Devletçe karşılanacaktır. Eğer talebi yerine getirmek için önemli veya olağandışı masraflar gerekiyor veya gerekecekse, talebin hangi kayıt ve koşullarla yerine getirileceğini ve masrafların nasıl karşılanacağını belirlemek üzere, Taraf Devletler birbirleriyle danışmada bulunacaklardır.

29. Talepte bulunulan Taraf Devlet:

(a) Talepte bulunan Taraf Devlete kendi iç hukukuna göre kamuya açık olan kendi elindeki resmi kayıt, belge veya bilgilerin örneklerini verecektir;

(b) Kendi takdirleriyle, tamamen, kısmen veya uygun gördüğü koşullara tabi olarak kendi iç hukukuna göre kamuya açık olmayan resmi kayıt, belge veya bilgilerin örneklerini talepte bulunan Taraf Devlete verebilir.

30. Gerekli hallerde Taraf Devletler, bu madde hükümlerinin amaçlarına hizmet edecek, bunların uygulanmasını sağlayacak veya bu hükümleri güçlendirecek ikili veya çok taraflı anlaşma veya düzenlemeler yapma olanaklarını değerlendireceklerdir.

Madde 19

Ortak Soruşturmalar

Taraf Devletler bir veya daha fazla Taraf Devlette soruşturma, kovuşturma veya adli takibat konusu olan meselelere ilişkin yetkili makamları vasıtasıyla ortak soruşturma mercileri oluşturmak amacıyla ikili veya çok taraflı anlaşmalar veya düzenlemeler yapmayı değerlendireceklerdir. Bu tür anlaşmaların veya düzenlemelerin mevcut olmaması halinde, ortak soruşturmalar her olay için ayrı ayrı yapılacak anlaşmalarla da yürütülebilir. İlgili Taraf

Devletler, topraklarında bu tür bir soruşturmanın yürütüldüğü Taraf Devletin egemenliğine bütünüyle saygı göstereceklerdir.

Madde 20

Özel Soruşturma Yöntemleri

1. Her Taraf Devlet, kendi iç hukuk sisteminin temel ilkelerince cevaz verilmişse, imkânları ölçüsünde ve kendi iç hukukunca belirlenmiş koşullara göre, gerekli gördüğünde, örgütlü suçla etkin olarak mücadele etmek amacıyla, kendi topraklarında yetkili makamlar tarafından kontrollü teslimatın uygun şekilde kullanımı ve elektronik veya başka biçimlerde izleme veya gizli operasyonlar gibi diğer özel soruşturma yöntemlerinin kullanımına imkân verecek önlemleri alacaktır.

2. Bu Sözleşmede belirtilen suçların soruşturması bakımından, Taraf Devletler, gerektiğinde, uluslararası işbirliği kapsamındaki bu tür özel soruşturma yöntemlerinin kullanımı için, uygun ikili veya çok taraflı anlaşmalar veya düzenlemeler yapmaya teşvik olunur. Bu tür anlaşmalar veya düzenlemeler devletlerin egemen eşitliği ilkesine bütünüyle uyularak yapılacak ve uygulanacak ve bu anlaşmaların veya düzenlemelerin hükümlerine kesinlikle uyularak yürütülecektir.

3. Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen türde bir anlaşma veya düzenlemenin mevcut olmaması halinde, uluslararası düzeydeki bu tür soruşturma yöntemlerinin kullanımına yönelik olarak her olay için ayrı ayrı karar alınacak; gerektiğinde bu kararlarda, yargı yetkisinin ilgili Taraf Devletlerce kullanılmasına ilişkin mali düzenlemeler ve anlaşmalar da göz önünde tutulabilecektir.

4. Kontrollü teslimatın uluslararası düzeyde uygulanmasına yönelik kararlar, ilgili Taraf Devletlerin rızasıyla, malların tespiti ve dokunulmamış olarak veya tamamen veya kısmen yeri değiştirilmiş veya başka bir malın yerine konmuş olarak sevkiyatın devam etmesine izin verilmesi gibi yöntemleri içerebilir.

Madde 21

Ceza Yargılamasının Nakli

Taraf Devletler, bu Sözleşmede belirtilen suçların kovuşturulması için ceza yargılaması işlemlerinin birbirlerine nakli olanağını, naklin adaletin tecellisi bakımından yararlı görüldüğü durumlarda, özellikle birden fazla yargı yetkisinin söz konusu olduğu hallerde kovuşturmanın tek merkezde toplanması düşüncesiyle, göz önüne alacaklardır.

Madde 22

Sabıka Kayıtlarının Tesisi

Her Taraf Devlet, suç isnat edilen kişinin başka bir devletteki geçmiş herhangi bir mahkûmiyetini, bu tür bir bilgiyi bu Sözleşmede belirtilen suçlara ilişkin ceza davalarında kullanmak amacıyla, uygun göreceği koşullar ve amaçlarla dikkate almak için gerekli olabilecek yasal düzenlemeleri yapabilir veya diğer önlemleri alabilir.

Madde 23

Adaletin Engellenmesinin Suç Haline Getirilmesi

Her Taraf Devlet, kasıtlı olarak işlenmeleri halinde aşağıdaki eylemlerin suç sayılmalarını sağlayacak yasal ve gerekli diğer önlemleri alacaktır:

(a) Bu Sözleşmede belirtilen suçların işlenmesine ilişkin davalarda gerçek dışı tanık ifadesi elde etmek veya tanıklığa veya delil sunulmasına müdahale etmek için fiili kuvvet kullanımı, tehdit veya sindirme veya haksız bir çıkarın vaadi, teklifi veya verilmesi;

(b) Bu Sözleşmede belirtilen suçların işlenmesine ilişkin davalarda resmi görevlerin yargıç veya yasaları uygulayan memur tarafından yerine getirilmesine müdahale etmek için fiili kuvvet kullanımı, tehdit veya sindirme. Bu bentteki hiçbir husus, Taraf Devletlerin, diğer kamu görevlilerinin korunmasına yönelik yasal düzenleme yapma hakkını ortadan kaldırmayacaktır.

Madde 24

Tanıkları Korunması

1. Her Taraf Devlet, ceza davalarında bu Sözleşmede belirtilen suçlara ilişkin ifade veren tanıklara, gerektiğinde, akrabalarına ve onların yakınları olan diğer kişilere yönelik olabilecek öç alma veya sindirmelere karşı etkin koruma sağlamak için imkânları dâhilindeki gerekli önlemleri alacaktır.

2. Bu maddenin 1. fıkrasında öngörülen önlemler, yargılama usulünden kaynaklanan haklar dâhil tanığın haklarına hanel getirmeksizin, aşağıdakileri içerebilir:

(a) Bu tür kişileri fiziksel olarak korumak için, ihtiyaca göre ve mümkün olduğu ölçüde onları başka yerlere yerleştirmek ve gerektiğinde, bu tür kişilerin kimlikleri ve buldukları yerlere ilişkin bilgilerin açıklanmaması veya bu bilgilerin açıklanmasına sınırlama getirilmesi gibi usuller tesis etmek;

(b) Tanığın beyanlarının video bağlantısı veya diğer uygun araçlar dahil, iletişim teknolojilerinden yararlanılarak alınması gibi tanıklığın, tanık güvenliğini garanti eden bir biçimde yapılmasına cevaz veren ispat kuralları tesis etmek.

3. Taraf Devletler, bu maddenin 1. fıkrasında söz edilen kişilerin başka yerlere yerleştirilmesi için, diğer Devletlerle anlaşmalar veya düzenlemeler yapmayı göz önünde bulunduracaklardır.

4. Bu madde hükümleri, tanıklık yapmaları halinde, mağdurlara da uygulanacaktır.

Madde 25

Mağdurlara Yardım ve Koruma Sağlanması

1. Her Taraf Devlet, özellikle öç alma veya sindirme tehdidi olması halinde, bu Sözleşmede belirtilen suçların mağdurlarına yardım sağlamak ve onları korumak için imkânları dâhilindeki gerekli önlemleri alacaktır.

2. Her Taraf Devlet, bu Sözleşmede belirtilen suçların mağdurlarının zararlarının tazmini veya diğer şekillerde telafisi için uygun usulleri tesis edecektir.

3. Her Taraf Devlet, kendi iç hukukuna bağlı kalmak kaydıyla, savunma hakkına zarar vermeksizin ceza yargılamasının uygun aşamalarında faille karşı mağdurların görüş ve endişelerinin ifade edilmesine ve göz önünde bulundurulmasına olanak sağlayacaktır.

Madde 26

Yasa Uygulayıcı Makamlarla İşbirliğini İlerletmek İçin Alınan Önlemler

1. Her Taraf Devlet, örgütlü suç gruplarında yer alan veya daha önce yer almış kişileri aşağıdaki şekilde davranmaya teşvik etmek için gerekli önlemleri alacaktır:

(a) Yetkili makamlara soruşturmada ve delil toplamada yararlı olabilecek, aşağıdaki ve benzer hususlarda bilgi sağlamak:

(i) Örgütlü suç gruplarının kimliği, mahiyeti, oluşumu, yapısı, yeri veya faaliyetleri;

(ii) Uluslararası bağlantılar dâhil, diğer örgütlü suç gruplarıyla bağlantılar;

(iii) Örgütlü suç gruplarının işlemiş olduğu veya işleyebilecekleri suçlar.

(b) Yetkili mercilere, örgütlü suç gruplarını kaynaklarından veya suç gelirlerinden yoksun bırakmaya yarayabilecek gerçek, somut yardım sağlamak.

2. Her Taraf Devlet, uygun durumlarda, bu Sözleşmede belirtilen bir suçun soruşturulması veya kovuşturulmasında önemli işbirliği sağlayan bir sanığın cezasının hafifletilmesine olanak sağlamayı değerlendirecektir.

3. Her Taraf Devlet, kendi iç hukukunun temel ilkelerine uygun olarak, bu Sözleşmede belirtilen bir suçun soruşturulması veya kovuşturulmasında önemli işbirliği sağlayan bir kişinin kovuşturmadan muaf tutulmasına olanak sağlamayı değerlendirecektir.

4. Bu tür kişilerin korunması bu Sözleşmenin 24. maddesinde öngörüldüğü şekilde sağlanacaktır.

5. Bu maddenin 1. fıkrasında söz edilen bir Taraf Devlette bulunan bir kişinin başka bir Taraf Devletin yetkili mercileriyle önemli ölçüde işbirliğinde bulunabileceği hallerde, ilgili Taraf Devletler, kendi iç hukuklarına uygun olarak, bu işbirliğinden yararlanacak olan Taraf Devletin, bu maddenin 2. ve 3. fıkralarında öngörülen hususları sağlamasına ilişkin anlaşmalar veya düzenlemeler yapmayı düşünebilirler.

Madde 27

Yasa Uygulamada İşbirliği

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede belirtilen suçlarla mücadelede yasaların uygulanmasının sağlanmasına yönelik eylemlerin etkinliğini arttırmak için, ilgili iç yasal ve idari sistemleriyle uyum içinde, birbirleriyle yakın işbirliğinde bulunacaklardır. Her Taraf Devlet özellikle aşağıdaki hususlarda etkin önlemler alacaktır:

(a) İlgili Taraf Devletlerin yetkili makamları, kurumları ve kuruluşları arasında, gerektiğinde başka suç faaliyetleri ile bağlantılar dahil, bu Sözleşmede belirtilen suçların bütün yönlerine ilişkin güvenli ve hızlı bilgi alışverişini kolaylaştırmaya yönelik uygun görülebilecek iletişim kanalları kurmak ve bunları geliştirmek;

(b) Bu Sözleşmede belirtilen suçlara ilişkin araştırmaların yapılmasında diğer Taraf Devletlerle aşağıdaki konularda işbirliğinde bulunmak;

(i) Bu tür suçlara karıştığından şüphelenilen kişilerin kimlikleri, buldukları yer ve faaliyetleri veya diğer ilgili kişilerin yerleri;

(ii) Bu tür suçlardan elde edilen suç geliri veya malvarlığının hareketleri;

(iii) Bu tür suçların işlenmesinde kullanılmış veya kullanmaya yönelik malzeme, teçhizat veya diğer araç-gereçlerin hareketleri;

(c) Uygun durumlarda, analiz veya soruşturma amaçlarıyla gereken maddelerden yeterli adet veya miktarlarda sağlamak;

(d) İlgili Taraf Devletler arasında personel ve diğer uzmanların değişimini arttırmak ve ikili anlaşmalara veya düzenlemelere bağlı kalmak kaydıyla, irtibat görevlilerinin gönderilmesi dâhil, yetkili makamlar, kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdümün etkinliğini sağlamak;

(e) Diğer Taraf Devletlerle, uygulanabildiği hallerde, örgütlü suç grupları tarafından kullanılan güzergâhlar ve yöntemler veya sahte kimlik kullanımı, tahrif edilmiş veya sahte belgeler veya faaliyetlerini gizlemek için kullanılan diğer araçlar dâhil, kullanılan özel yol ve yöntemlerle ilgili bilgi değişiminde bulunmak.

(f) Bu Sözleşmede belirtilen suçların erken teşhis edilmesi amacıyla bilgi değişiminde bulunmak ve alınan idari önlemlerin ve alınan diğer uygun önlemlerin eşgüdümünü sağlamak.

2. Bu Sözleşmeye işlerlik kazandırmak amacıyla, Taraf Devletler, yasa uygulayıcı kuruluşlar arasında doğrudan işbirliği konusunda ikili veya çok taraflı anlaşmalar veya düzenlemeler yapmayı ve bu tür anlaşmaların veya düzenlemelerin mevcut olduğu durumlarda, bunları değiştirmeyi düşüneceklerdir. İlgili Taraf Devletler, aralarında bu tür anlaşmaların veya düzenlemelerin mevcut olmaması halinde, bu Sözleşmede belirtilen suçlarda bu Sözleşmeyi karşılıklı işbirliği için yasal dayanak olarak kabul edebilirler. Taraf Devletler, gereğine göre, yasa uygulayıcı kuruluşları arasında işbirliğini arttırmak için, uluslararası ve bölgesel kuruluşlar dahil, anlaşmalardan veya düzenlemelerden tam anlamıyla yararlanılmasını temin edeceklerdir.

3. Taraf Devletler modern teknolojinin kullanılması yoluyla işlenmiş sınıraşan örgütlü suçlarla mücadele etmek amacıyla, olanakları dâhilinde işbirliğinde bulunmak için çaba göstereceklerdir.

Madde 28

Örgütlü Suçun Mahiyetine İlişkin Bilgilerin Toplanması, Değişimi ve Analizi

1. Her Taraf Devlet, kendi ülkesindeki örgütlü suçlara karışan profesyonel grupların ve kullanılan teknolojilerin yanı sıra, örgütlü suç eğilimlerinin, örgütlü suç eylemlerinin meydana geldiği koşulların, bilimsel ve akademik topluluklarla danışılarak analizini değerlendirecektir.

2. Taraf Devletler, örgütlü suç faaliyetlerine ilişkin analitik uzmanlığı uluslararası ve bölgesel teşkilatlar aracılığıyla geliştirmeyi ve birbirleriyle paylaşmayı düşüneceklerdir. Bu amaçla, ortak tanımlamalar, standartlar ve metodolojiler geliştirilmeli ve gerektiği gibi uygulanmalıdır.

3. Her Taraf Devlet, örgütlü suçla mücadelede uyguladığı politikaları ve aldığı önlemleri izlemeyi ve bunların etkinlik ve verimliliğini değerlendirmeyi göz önünde bulunduracaktır.

Madde 29

Eğitim ve Teknik Yardım

1. Her Taraf Devlet, gerekli olduğu ölçüde, savcılar, sorgu hakimleri ve gümrük personeli ve bu Sözleşmede belirtilen suçların önlenmesinden, ortaya çıkarılmasından, kontrolünden sorumlu diğer personel dahil, yasa uygulayıcı personeli için özel eğitim programları başlatacak, yürütecek ve geliştirecektir. Bu tür programlar personelin başka ülkede veya kuruluşta görevlendirilmesini ve personel değişimlerini kapsayabilir. Bu tür programlar, iç hukuka uygun olduğu ölçüde ve özellikle aşağıdakileri içerecektir:

(a) Bu Sözleşmede belirtilen suçların önlenmesinde, ortaya çıkarılmasında ve kontrolünde kullanılan yöntemler;

(b) Transit Devletlerdeki dâhil, bu Sözleşmede belirtilen suçlara karıştıklarından şüphe edilen kişiler tarafından kullanılan güzergâhlar ve yöntemler ve bunlara karşı uygun önlemler;

(c) Kaçak eşya dolaşımının izlenmesi;

(d) Suç geliri, malvarlığı, malzeme, teçhizat veya diğer araç-gereçlerin hareketi ve kara para aklamada ve diğer mali suçlarda kullanılan yöntemlerin yanı sıra, bu tür gelirin, malvarlığının, malzeme, teçhizat veya diğer araç-gereçlerin nakli, saklanması veya görünümünün değiştirilmesi için kullanılan yöntemlerin ortaya çıkarılması ve izlenmesi;

(e) Delil Toplanması;

(f) Serbest ticaret bölgelerindeki ve serbest limanlardaki kontrol teknikleri;

(g) Elektronik izleme, kontrollü teslimat ve gizli operasyonlar dahil, kanun uygulamada gerekli modern kanun uygulama teçhizat ve teknikleri;

(h) Bilgisayarların, telekomünikasyon ağlarının veya modern teknolojinin diğer biçimlerinin kullanılması vasıtasıyla işlenen sınıraşan örgütlü suçla mücadelede kullanılan yöntemler; ve

(i) Mağdurları ve tanıkları korumada kullanılan yöntemler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin 1. fıkrasında söz edilen alanlardaki uzmanlığı paylaşmaya yönelik araştırma ve eğitim programlarının planlanmasında ve uygulanmasında birbirlerine yardım edecekler ve bu amaçla, uygun hallerde, işbirliğini ilerletmek ve transit devletlerin özel problemleri ve ihtiyaçları dahil, ortak sorunlar hakkındaki fikir alışverişini teşvik etmek için bölgesel ve uluslararası konferanslar ve seminerlerden yararlanacaklardır.

3. Taraf Devletler, iadeyi ve karşılıklı adli yardımı kolaylaştıracak eğitim ve teknik yardımları teşvik edeceklerdir. Bu tür eğitimler ve teknik yardımlar dil eğitimini, merkezi makamlarda

veya konuyla ilgili diğer kuruluşlardaki personelin başka ülkede veya kurumda görevlendirilmesini veya değişimlerini kapsayabilir.

4. İkili ve çok taraflı anlaşmaların veya düzenlemelerin bulunması halinde, Taraf Devletler, gerekli olan ölçüde, uluslararası ve bölgesel kuruluşlar içinde ve diğer ikili ve çok taraflı anlaşma veya düzenlemeler dâhilinde, uygulama ve eğitim faaliyetlerini en üst seviyeye çıkarma çabalarını arttıracaktırlar.

Madde 30

Diğer Önlemler: Sözleşmenin Ekonomik Kalkınma ve Teknik Yardım Yoluyla Uygulanması

1. Taraf Devletler, örgütlü suçun toplumun geneli üzerindeki ve özellikle sürdürülebilir kalkınma üzerindeki olumsuz etkilerini göz önünde tutarak, bu Sözleşmenin en uygun biçimde uygulanmasına olanak tanıyan önlemleri uluslararası işbirliği yoluyla, mümkün olan en geniş biçimde alacaklardır.

2. Taraf Devletler, mümkün olduğu ölçüde uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla ve birbirleriyle işbirliği içinde, aşağıdaki hususlar için somut çaba göstereceklerdir:

(a) Kalkınmakta olan ülkelerin sınıraşan örgütlü suçları önleme ve bu suçlarla mücadele yeteneğini arttırmak amacıyla, bu ülkelerle çeşitli seviyelerde işbirliğini arttırmak;

(b) Kalkınmakta olan ülkelerin sınıraşan örgütlü suçlarla etkin bir biçimde mücadele etmek için gösterdikleri çabaları desteklemek ve bu Sözleşmeyi başarılı bir biçimde uygulamalarına yardım etmek için, maddi ve aynı yardımı arttırmak;

(c) Kalkınmakta olan ülkelere ve ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelere, bu Sözleşmenin uygulanmasındaki ihtiyaçlarının karşılanmasında teknik yardım sağlamak. Taraf Devletler, bu amaçla, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın mali yardım düzenlemeleri çerçevesinde, özellikle bu amaç için belirlenmiş bir hesaba, yeterli ve düzenli olarak gönüllü katkılarda bulunmak için çaba göstereceklerdir. Taraf Devletler, ayrıca, kendi iç hukuklarına ve bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, bu Sözleşme hükümleri uyarınca müsadere edilmiş suç gelirinin veya malvarlığının bu paraya tekabül eden değerinin bir yüzdesini, yukarıda söz edilen hesaba bağışlamayı özellikle değerlendirebileceklerdir.

(d) Diğer Taraf Devletleri ve mali kuruluşları, gerektiğinde, bu maddede öngörülen çabalara katılmaya, özellikle kalkınmakta olan ülkelerin bu Sözleşmenin amaçlarına ulaşmalarına yardım edebilmek için, onlara daha fazla eğitim programları ve modern teçhizat sağlamaya teşvik ve ikna etmek.

3. Bu önlemler, mümkün olduğu ölçüde, mevcut dış yardım taahhütlerine veya ikili, bölgesel veya uluslararası düzeydeki diğer mali işbirliği düzenlemelerine hâle getirilmeden alınacaktır.

4. Taraf Devletler, bu Sözleşme'de öngörülen uluslararası işbirliği ve sınıraşan örgütlü suçların önlenmesi, ortaya çıkarılması ve kontrolü için gerekli olan mali düzenlemelerin etkin olması düşüncesiyle, maddi ve lojistik yardım konusunda ikili veya çok taraflı anlaşmalar veya düzenlemeler yapabilirler.

Madde 31**Önleme**

1. Taraf Devletler, sınıraşan örgütlü suçların önlenmesini amaçlayan ulusal projeleri geliştirmek, değerlendirmek, örnek uygulamaları ve politikaları oluşturmak ve ilerletmek için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, iç hukuklarının temel ilkelerine uygun olarak, örgütlü suç gruplarının suç gelirleriyle yasal piyasalarda yer almalarına yol açacak mevcut veya gelecekteki olasılıkları, uygun olan yasal, idari veya diğer önlemlerle azaltmaya çaba gösterirler. Bu önlemler aşağıdaki hususlar üzerinde odaklanmalıdır:

(a) Kanun uygulayıcı makamlar veya savcılar ile sanayi dahil, özel kuruluşlar arasında işbirliğinin güçlendirilmesi;

(b) İlgili meslek dalları, özellikle avukatlar, noterler, mali danışmanlar ve muhasebeciler için davranış kurallarını içeren yasalar gibi ilgili toplumsal ve özel kuruluşlarda dürüstlüğü korumak için öngörülmuş standartların ve usullerin gelişiminin teşvik edilmesi;

(c) Kamu mercileri tarafından açılan ihalelerin ve ticari faaliyet için sağlanan mali teşviklerin ve verilen ruhsatların, örgütlü suç grupları tarafından kötüye kullanılmalarının önlenmesi;

(d) Tüzel kişilerin örgütlü suç grupları tarafından kötüye kullanılmalarının önlenmesi; Bu önlemler aşağıdakileri kapsayabilir:

(i) Tüzel kişilerin kurulmasında, yönetiminde ve finansmanında yer alan tüzel veya gerçek kişiler hakkında kamu kayıtlarının tutulması;

(ii) Bu Sözleşme kapsamında bulunan suçlardan mahkum olmuş kişilerin, kendi hukukuna tabi olan tüzel kişilerin yöneticisi olarak faaliyette bulunmalarını mahkeme kararı veya herhangi bir uygun usulle makul bir süre için engelleme imkanının sağlanması;

(iii) Tüzel kişilerin yöneticisi olarak faaliyetten men edilmiş kişiler için ulusal düzeyde kayıt sistemi kurulması; ve

(iv) Bu fıkranın, (d), (i) ve (iii) bentlerinde belirtilen kayıtlarda yer alan bilgilerin diğer Taraf Devletlerin yetkili makamlarıyla değişimi;

3. Taraf Devletler, bu Sözleşmede belirtilen suçlardan mahkum olmuş kişilerin topluma yeniden kazandırılmalarına yardımcı olmak için çaba göstereceklerdir.

4. Taraf Devletler, örgütlü suç grupları tarafından kötüye kullanıma açık olup olmadıklarını tespit etmek amacıyla, mevcut mevzuatı ve idari uygulamaları belirli aralıklarla değerlendirmek için çaba göstereceklerdir.

5. Taraf Devletler, sınıraşan örgütlü suçların varlığı, nedenleri, ağırlığı ve yarattığı tehdit konusunda toplumu bilgilendirmek için çaba göstereceklerdir. Bu bilgiler, uygun hallerde, kitle iletişim aracılığıyla yayılacak ve toplumun, bu tür suçları önlemeye ve bu tür suçlarla mücadeleye katılımını teşvik etmek için alınan önlemleri içerecektir.

6. Her Taraf Devlet, sınıraşan örgütlü suçları önlemek için alınan önlemlerin geliştirilmesinde diğer Taraf Devletlere yardım edebilecek makamının veya makamlarının isim ve adresini Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildirecektir.

7. Taraf Devletler, bu maddede söz edilen önlemlerin teşvikinde ve geliştirilmesinde birbirleriyle ve ilgili uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla gerektiğinde ortak çalışma yapacaklardır. Buna, sınıraşan örgütlü suçların önlenmesini amaçlayan, toplumun marjinal kesimlerinde sınıraşan örgütlü suç faaliyetlerine karşı zafiyet yaratan koşulların iyileştirilmesi gibi uluslararası projelere katılım da dahildir.

Madde 32

Taraflar Konferansı

1. Taraf Devletlerin örgütlü suçla mücadeledeki kapasitelerini arttırmak ve bu Sözleşmenin uygulanmasını teşvik etmek ve gözden geçirmek için, Taraflar Konferansı kurulur.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Taraflar Konferansı'nı, bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesini takiben en geç bir yıl içinde toplayacaktır. Taraflar Konferansı, (bu faaliyetlerin yürütülmesinden doğan harcamaların ödenmesine ilişkin kurallar dâhil) usul kurallarını ve bu maddenin 3. ve 4. fıkralarında öngörülen faaliyetlerin yürütülmesine ilişkin kuralları belirleyecektir.

3. Taraflar Konferansı, aşağıdaki hususlar da dâhil olmak üzere, bu maddenin 1. fıkrasında bahsedilen amaçlara ulaşmak için gerekli düzenlemeler üzerinde anlaşmaya varacaktır:

(a) Bu Sözleşme'nin 29, 30 ve 31. maddelerine göre Taraf Devletlerce yürütülen faaliyetlere, gönüllü katkıların toplanmasını teşvik etmek dâhil, kolaylık sağlamak;

(b) Taraf Devletler arasında, sınıraşan örgütlü suçların işleniş şekilleri ve eğilimleri hakkında ve bu suçlarla mücadeledeki başarılı uygulamalar konusunda bilgi değişimini kolaylaştırmak;

(c) İlgili uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla ve sivil toplum örgütleriyle işbirliğinde bulunmak;

(d) Bu Sözleşmenin uygulamasının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi;

(e) Bu Sözleşmenin ve uygulamasının geliştirilmesi için tavsiyelerde bulunmak.

4. Bu maddenin 3 (d) ve (e) bentlerinin amaçları bakımından, Taraflar Konferansı, bu Sözleşmenin uygulanmasında alınan önlemlere ve uygulamada karşılaşılan güçlüklerle ilişkin bilgi birikimini, Taraflarca temin edilen bilgiler ve Taraflar Konferansı'nca tesis edilmiş olabilecek tamamlayıcı gözden geçirme mekânizmaları vasıtasıyla elde edecektir.

5. Her Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi uygulamak için alınan yasal ve idari önlemlerin yanı sıra, programları, planları ve uygulamaları hakkındaki bilgileri Taraflar Konferansı'na, Taraflar Konferansı'nca istendiği şekilde temin edecektir.

Madde 33

Sekretarya

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Taraflar Konferansı'na gereken sekretarya hizmetlerini sağlayacaktır.

2. Sekretarya:

- (a) Taraflar Konferansı'na, bu Sözleşmenin 32. maddesinde belirtilen faaliyetleri yürütmesinde yardımcı olacak ve Taraflar Konferansı'nın oturumları için düzenlemeleri ve gerekli hizmetleri sağlayacaktır;
- (b) Talep üzerine, Taraf Devletlere, bu Sözleşmenin 32. maddesinin 5. fıkrasında öngörüldüğü gibi, Taraflar Konferansına bilgi temin edilmesinde yardım edecek ve;
- (c) İlgili uluslararası ve bölgesel kuruluşların sekretaryalarıyla gerekli eşgüdümü sağlayacaktır.

Madde 34

Sözleşmenin Uygulanması

1. Her Taraf Devlet, kendi iç hukukunun temel ilkelerine uygun olarak, bu Sözleşmedeki yükümlülüklerinin yerine getirilmesini sağlamak için yasal ve idari önlemler dâhil gereken önlemleri alacaktır.
2. Bu Sözleşme'nin 5. maddesinin örgütlü bir suç grubunun varlığını gerekli saydığı haller hariç, bu Sözleşme'nin 5, 6, 8 ve 23. maddelerinde belirtilen suçlar, bu Sözleşme'nin 3. maddesinin 1. fıkrasında yer aldığı şekliyle örgütlü bir suç grubunun karışmasından veya suçun sınıraşan niteliğinden bağımsız olarak, her Taraf Devletin iç hukukunda suç haline getirilecektir.
3. Her Taraf Devlet, sınıraşan örgütlü suçları önlemek ve onlarla mücadele etmek için bu Sözleşmeyle sağlananlardan daha sıkı ve ağır önlemleri alabilir.

Madde 35

Uyuşmazlıkların Çözümü

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmenin yorumlanmasına veya uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıkları müzakere yoluyla çözmek için çaba göstereceklerdir.
2. Makul bir zaman içerisinde müzakere yoluyla çözülemeyen iki veya daha fazla Taraf Devlet arasında bu Sözleşmenin yorumlanmasına veya uygulanmasına ilişkin herhangi bir uyuşmazlık, bu Taraf Devletlerden birinin talebi üzerine, tahkime götürülecektir. Eğer tahkim talebinin yapıldığı tarihten itibaren 6 ay içerisinde, Taraf Devletler, tahkime dair düzenlemelerde anlaşamazlarsa, bu Taraf Devletlerden herhangi biri uyuşmazlığı, Divan'ın Statüsü'ne uygun bir taleple, Uluslararası Adalet Divanı'na götürebilir.
3. Her Taraf Devlet, bu Sözleşmeye ilişkin imzalama, onaylama, kabul veya uygun bulma veya katılım sırasında, kendisini bu maddenin 2. fıkrasıyla bağlı saymadığını beyan edebilir. Diğer Taraf Devletler, böyle bir çekince koyan herhangi bir Taraf Devlete karşı bu maddenin 2. fıkrasıyla bağlı olmayacaklardır.
4. Bu maddenin 3. fıkrası uyarınca çekince koymuş herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildirmek suretiyle, bu çekinceyi her zaman kaldırabilir.

Madde 36

İmza, Onay, Kabul, Uygun bulma ve Katılım

1. Bu Sözleşme, 12-15 Aralık 2000 tarihleri arasında İtalya'nın Palermo kentinde ve ondan sonra da 12 Aralık 2002 tarihine kadar New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde bütün devletlerin imzasına açık kalacaktır.
2. Bu Sözleşme, bu maddenin 1. fıkrası uyarınca, üyelerinden en az bir devletin bu Sözleşmeyi imzalaması halinde, bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatlarının imzasına da açık olacaktır.
3. Bu Sözleşme, onaylamaya, kabule veya uygun bulmaya tabidir. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir. Bir bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatı, üye devletlerinden en az biri aynı işlemi yaptığı takdirde, onaylama, kabul veya uygun bulma belgesini tevdi edebilir. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinde bu tür bir teşkilat, bu Sözleşmeyle düzenlenen konulara ilişkin yetkilerinin sınırını beyan edecektir. Bu tür bir teşkilat yetkilerinin kapsamına ilişkin herhangi bir değişikliği de saklayıcıya bildirecektir.
4. Bu Sözleşme herhangi bir devletin veya üyesi devletlerden en az birinin bu Sözleşmeye taraf olduğu herhangi bir bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatının katılımına açıktır. Katılım belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir. Katılımı sırasında, bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatı bu sözleşmeyle düzenlenen konulara ilişkin yetkilerinin sınırını beyan edecektir. Bu tür bir teşkilat yetkilerinin kapsamına ilişkin herhangi bir değişikliği de saklayıcıya bildirecektir.

Madde 37

Protokollerle İlişki

1. Bu Sözleşmeye bir veya daha fazla protokol eklenebilir.
2. Bir protokole taraf olabilmek için, bir devletin veya bölgesel bir ekonomik bütünleşme örgütünün bu Sözleşmeye de taraf olması gerekir.
3. Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet bir Protokol'e hükümleri uyarınca ayrıca taraf olmadıkça onunla bağlı olmaz.
4. Bu Sözleşmeye ek herhangi bir protokol, protokolün amacı dikkate alınarak, bu Sözleşmeyle birlikte yorumlanacaktır.

Madde 38

Yürürlüğe Giriş

1. Bu Sözleşme, kırkıncı onaylama, kabul, uygun bulma veya katılım belgesinin tevdi edildiği tarihten sonraki doksanıncı günde yürürlüğe girecektir. Bu fıkranın amaçları bakımından, bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatı tarafından tevdi edilmiş herhangi bir belge, bu tür teşkilatlara üye devletler tarafından tevdi edilenlere ilave olarak sayılmayacaktır.
2. Bu Sözleşme'ye ilişkin kırkıncı onaylama, kabul, uygun bulma veya katılım belgelerinin tevdiinden sonra, Sözleşme'yi onaylayan, kabul eden, uygun bulan ve Sözleşme'ye katılan her Taraf Devlet ve bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatı bakımından, bu Sözleşme ilgili belgenin tevdiini izleyen 30. gün yürürlüğe girecektir.

Madde 39**Değişiklikler**

1. Bu Sözleşme'nin yürürlüğe girmesini takip eden beşinci yılın dolmasından itibaren, bir Taraf Devlet, değişiklik önerisinde bulunabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yazılı olarak sunabilir, Genel Sekreter bunun üzerine, değişiklik önerisini Taraf Devletlere ve Taraflar Konferansı'na, önerilerin görüşülmesi ve karara bağlanması amacıyla iletacaktır. Taraflar Konferansı her bir değişiklik üzerinde görüş birliğine varabilmek için her türlü çabayı gösterecektir. Eğer, görüş birliğine yönelik bütün çabalar tükenmiş ve anlaşmaya varılamamışsa, değişikliğin benimsenmesi için son çare olarak, Taraflar Konferansı toplantısında hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin üçte iki oy çokluğu aranacaktır.
2. Bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatları, kendi yetkileri dâhilindeki konularda, bu maddedeki oy haklarını, bu Sözleşmeye taraf olan kendi üyesi devletlerin sayısına eşit sayıda oyla kullanacaklardır. Bu tür bir teşkilata üye devletler kendi oy haklarını kullandıkları takdirde teşkilat oy kullanamayacak; teşkilatın oy hakkını kullanması halinde üye devletler ayrıca oy haklarını kullanamayacaklardır.
3. Bu maddenin 1. fıkrası uyarınca benimsenen bir değişiklik, Taraf Devletlerce, onaya, kabule veya uygun bulmaya tabidir.
4. Taraf bir Devlet açısından, bu maddenin 1. fıkrası uyarınca benimsenen bir değişiklik, bu tür bir değişikliğe ilişkin onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edildiği tarihten itibaren doksan gün sonra yürürlüğe girecektir.
5. Yürürlüğe giren bir değişiklik bu değişiklikle bağlı olduğunu açıkça bildiren Taraf Devletler açısından bağlayıcı olacaktır. Diğer Taraf Devletler ise bu Sözleşmenin hükümleriyle ve daha önce onaylamış, kabul etmiş veya uygun bulmuş oldukları herhangi bir değişiklik ile bağlı kalmaya devam edeceklerdir.

Madde 40**Çekilme**

1. Taraf bir Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapacağı yazılı bir bildirimle bu Sözleşme'den çekilebilir. Çekilme, bildirim Genel Sekreter tarafından alınmasından bir yıl sonra geçerli olacaktır.
2. Bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatının bu Sözleşmeye taraf olma durumu, teşkilatın üyesi bütün devletlerin Sözleşmeden çekilmeleri halinde sona erecektir.
3. Bu maddenin 1. fıkrası uyarınca bu Sözleşmeden çekilme, bu Sözleşmeye ekli bütün protokollerden de çekilme sonucunu doğuracaktır.

Madde 41**Saklayıcı ve Kullanılacak Diller**

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin saklayıcısı tayin edilmiştir.
2. Bu Sözleşmenin, Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca

metinlerinin eşit derecede geçerli olduğu özgün metni Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nce saklanır.

Yukarıdaki hususları tasdiken, hükümetleri tarafından usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş aşağıda imzaları bulunan temsilciler, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

EK-2

**SINIRAŞAN ÖRGÜTLÜ SUÇLARA KARŞI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
SÖZLEŞMESİNE EK İNSAN TİCARETİNİN, ÖZELLİKLE KADIN VE
ÇOCUK TİCARETİNİN ÖNLENMESİNE, DURDURULMASINA VE
CEZALANDIRILMASINA İLİŞKİN PROTOKOL***

Giriş

Bu Protokole Taraf Devletler, İnsan ticaretini, özellikle kadın ve çocuk ticaretini önlemek ve bununla mücadele etmek için atılacak etkin adımların kaynak, transit ve hedef ülkelerde insan tacirlerinin cezalandırılması ve bu ticaretin mağdurlarının uluslararası düzeyde tanınmış insan haklarının korunması dahil, önlemler içeren kapsamlı bir uluslararası yaklaşım gerektirdiğini beyan ederek, İnsanların, özellikle kadınların ve çocukların istismarıyla mücadele etmek için kuralları ve uygulanabilir önlemleri içeren çeşitli uluslararası belgelerin bulunmasına rağmen, insan ticaretini tüm yönleriyle ele alan evrensel bir düzenlemenin mevcut olmadığı gerçeğini göz önünde tutarak, Bu tür bir düzenlemenin olmaması halinde, insan ticaretine karşı savunmasız durumdaki kişilerin yeterli derecede korunmayacaklarından endişe duyarak, Sınıraşan örgütlü suçlara karşı kapsamlı bir uluslararası sözleşmenin ayrıntılı bir şekilde hazırlanması ve diğerlerinin yanı sıra, kadın ve çocuk ticaretini ele alan uluslararası bir belgenin ayrıntılı olarak hazırlanışını görüşmek amacıyla, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun açık katılımlı hükümetlerarası bir ad-hoc komite kurulmasına karar verdiği, 9 Aralık 1998 tarih ve 53/111 sayılı Genel Kurul kararını hatırlayarak, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine, insan ticaretinin, özellikle kadın ve çocuk ticaretinin önlenmesi, durdurulması ve cezalandırılması için uluslararası bir belgenin eklenmesinin bu suçu önlemede ve bu suçla mücadelede faydalı olacağına kanaat getirerek, Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır.

I. Genel hükümler

Madde 1

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'yle ilişkisi

1. Bu Protokol, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne ektir. Bu Protokol Sözleşme'yle birlikte yorumlanacaktır.
2. Bu Protokol'de aksine hüküm bulunmadıkça, Sözleşme'de yer alan hükümler bu Protokol için de geçerli olacaktır.
3. Bu Protokol'un 5. maddesinde belirtilen suçlar, Sözleşme uyarınca belirlenmiş suçlar olarak kabul edilecektir.

Madde 2**Amaç**

Bu Protokol'un amaçları şunlardır:

- (a) Kadın ve çocuklara özel önem verilerek, insan ticaretini önlemek ve mücadele etmek,
- (b) Bu tür ticaretin mağdurlarını, onların insan haklarına bütünüyle saygı göstererek korumak ve onlara yardım etmek,
- (c) Bu amaçlara erişebilmek için Taraf Devletler arasındaki işbirliğini geliştirmek.

Madde 3**Tanımlar**

Bu Protokol'un amaçları bakımından:

- (a) "İnsan ticareti", kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir.
- (b) İnsan ticaretinin (a) bendinde belirtilen yöntemlerden herhangi biriyle yapılmış olması halinde, mağdurun bu istismara razı olup olmaması durumu değiştirmeyecektir.
- (c) Bu maddenin (a) bendinde öngörülen yöntemlerden herhangi birini içermese bile, çocuğun istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması "insan ticareti" olarak kabul edilecektir.
- (d) Onsekiz yaşının altındaki herkes "çocuk" kabul edilecektir.

Madde 4**Kapsam**

Bu Protokol, metinde başka türlü belirtilmedikçe, mahiyetleri itibariyle sınır aşan nitelikte oldukları ve suça örgütlü bir suç grubu karıştığı takdirde, bu Protokol'un 5. maddesinde belirtilen suçların önlenmesi, soruşturulması ve kovuşturulmasında ve suç mağdurlarının korunmasında uygulanır.

Madde 5**Suç haline getirme**

1. Her Taraf Devlet bu Protokol'un 3. maddesinde belirtilen eylemlerin kasten gerçekleştirilmesi halinde cezalandırılmalarını teminen gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır.
2. Her Taraf Devlet, aşağıdaki eylemlerin de suç sayılmaları için gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır:

- (a) Kendi hukuk sisteminin temel kavramlarına bağlı kalmak kaydıyla, bu maddenin 1. fıkrası uyarınca ihdas edilen bir suçun işlenmesine teşebbüs edilmesi,
- (b) Bu maddenin 1. Fıkrası uyarınca tesis edilen bir suça, suç ortağı olarak iştirak edilmesi,
- (c) Bu maddenin 1. Fıkrası uyarınca ihdas edilen bir suçu işlemek için başkalarının örgütlenmesi veya suça teşvik edilmesi.

II. İnsan ticareti mağdurlarının korunması

Madde 6

İnsan ticareti mağdurlarına yönelik yardım ve koruma

1. Uygun hallerde ve kendi iç hukukunun elverdiği ölçüde, her Taraf Devlet, diğer önlemlerin yanı sıra, insan ticaretine ilişkin yargılama işlemlerini gizli yürüterek insan ticareti mağdurlarının özel hayatlarını ve kimliklerini koruyacaktır.
2. Her Taraf Devlet, uygun hallerde, kendi iç hukukî veya idarî sisteminin insan ticareti mağdurları lehine aşağıdaki olanakları içermesini sağlayacaktır:
  - a) İlgili yargısal ve idarî işlemler hakkında bilgi,
  - b) Ceza yargılamasının uygun aşamalarında mağdurun görüş ve endişelerinin, sanıkların savunma haklarına engel olmayacak şekilde ileri sürülebilmesine ve bunların göz önüne alınmasına yardım.
3. Her Taraf Devlet, uygun durumlarda, sivil toplum örgütleriyle, diğer ilgili kuruluşlarla ve sivil toplumun diğer unsurlarıyla işbirliği içinde özellikle aşağıdaki hususlara ilişkin hükümler dâhil, insan ticareti mağdurlarının fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden iyileşmelerini sağlamak için önlemler alınıp uygulanmasını değerlendirecektir.
  - (a) Uygun barınma olanağı,
  - (b) İnsan ticareti mağdurlarının anlayabilecekleri bir dilde özellikle yasal haklarına ilişkin danışmanlık hizmeti ve bilgi verilmesi,
  - (c) Tıbbî, psikolojik ve maddî yardım,
  - (d) Çalışma, öğrenim ve eğitim olanakları.
4. Her Taraf Devlet, bu madde hükümlerini uygularken, insan ticareti mağdurlarının yaşını, cinsiyetini ve uygun barınma, eğitim ve bakım dahil, özel ihtiyaçlarını ve özellikle çocukların özel ihtiyaçlarını dikkate alacaktır.
5. Her Taraf Devlet, kendi ülkesi içinde bulunduğu sürece, insan ticareti mağdurlarının fiziksel güvenliğini sağlamak için çaba gösterecektir.
6. Her Taraf Devlet, kendi iç hukuk sisteminin insan ticareti mağdurlarına gördükleri zararlar için tazminat alma olanağını veren önlemleri içermesini temin edecektir.

Madde 7***İnsan ticareti mağdurlarının giriş yapılan Devletlerdeki statüleri***

1. Her Taraf Devlet, bu Protokol'un 6. maddesi uyarınca alınacak önlemlere ek olarak, uygun hallerde, insan ticareti mağdurlarının kendi ülkesinde geçici veya daimi olarak kalmalarına izin veren yasal veya diğer uygun önlemleri almayı düşünecektir.
2. Her Taraf Devlet, bu maddenin 1. fıkrasının hükmünün yerine getirilmesinde, insancıl ve merhametli yaklaşımlara gereken değeri verecektir.

Madde 8***İnsan ticareti mağdurlarının kendi memleketlerine dönmeleri***

1. Her Taraf Devlet, kendi vatandaşı olan veya diğer bir Taraf Devletin ülkesine girişi sırasında kendi ülkesinde daimi ikâmet hakkına sahip bulunan bir insan ticareti mağdurunun geri dönüşünü, o kişinin güvenliğini de gözeterek, sebepsiz veya makul olmayan bir gecikme olmaksızın kolaylaştıracak ve kabul edecektir.
2. Bir Taraf Devletin, bir insan ticareti mağdurunu, o Taraf Devletin ülkesine girişi sırasında ülkesinde daimi ikâmet hakkına sahip bulunduğu veya vatandaşı olduğu diğer bir Taraf Devlete iade etmesi halinde, bu tür bir geri gönderme o kişinin güvenliğini, kişinin insan ticareti mağduru olmasına yol açan olaylarla ilgili yasal işlemlerin durumunu ve geri dönüşün mümkünse gönüllü olarak yapılması gereğini gözetmek suretiyle gerçekleştirilecektir.
3. Giriş yapılan Taraf Devletin talebi üzerine, talepte bulunulan Taraf Devlet sebepsiz veya makul olmayan bir gecikmeye yol açmadan, insan ticareti mağduru olan kişinin kendi vatandaşı olup olmadığını veya giriş yapılan Taraf Devletin ülkesine giriş zamanında kendi ülkesinde daimi ikâmet hakkına sahip olup olmadığını doğrulayacaktır.
4. Gerekli belgeleri bulunmayan bir insan ticareti mağdurunun dönüşünü kolaylaştırabilmek için, vatandaşı olduğu veya giriş yapılan Taraf Devletin ülkesine girişi sırasında daimi ikâmet hakkının bulunduğu Taraf Devlet, giriş yapılan Taraf Devletin talebi üzerine, kişinin seyahat etmesine veya ülkesine yeniden giriş yapmasına imkân sağlayacak gerekli seyahat belgelerini tanzim etmeyi veya müsaadeyi vermeyi kabul edecektir.
5. Bu madde, giriş yapılan Taraf Devletin iç hukukunun insan ticareti mağduruna tanıdığı herhangi bir hakkı ortadan kaldırmayacaktır.
6. Bu madde, insan ticareti mağdurlarının dönüşünü kısmen veya tamamen tanzim eden, yürürlükteki herhangi bir ikili veya çok taraflı anlaşmaya veya düzenlemeye halel getirmeyecektir.

III. Önleme, işbirliği ve diğer önlemler**Madde 9*****İnsan ticaretinin önlenmesi***

1. Taraf Devletler, aşağıdaki amaçlarla, kapsamlı politikalar, programlar ve diğer önlemleri oluşturacaklardır:

- (a) İnsan ticaretini önlemek ve bununla mücadele etmek,
- (b) İnsan ticareti mağdurlarını, özellikle kadınları ve çocukları yeni mağduriyetlerden korumak.
2. Taraf Devletler, insan ticaretini önlemek ve bununla mücadele etmek için, araştırma, bilgi ve kitle iletişim kampanyaları ve sosyal ve ekonomik girişimler gibi önlemleri uygulamak için çaba göstereceklerdir.
3. Bu maddede yer alan politikalar, programlar ve diğer önlemler, uygun olduğu ölçüde sivil toplum örgütleriyle, diğer ilgili kuruluşlarla ve sivil toplumun diğer unsurlarıyla işbirliğini içerecektir.
4. Taraf Devletler, ikili veya çok taraflı işbirliği yolu da dahil, kişileri, özellikle de kadınları ve çocukları insan ticaretine karşı korumasız bir konuma düşüren yoksulluk, az gelişmişlik ve fırsat eşitsizliği gibi olguları gidermek için önlemler alacak veya bu önlemleri güçlendireceklerdir.
5. Taraf Devletler, ikili ve çok taraflı işbirliği yolu da dahil olmak üzere, insan ticaretine yol açan, özellikle kadınlar ve çocuklar olmak üzere, kişilerin her biçimdeki istismarının artmasına sebep olan talebi engellemek için eğitici, sosyal ve kültürel önlemler gibi yasal veya diğer önlemleri alacak veya güçlendireceklerdir.

Madde 10

Bilgi değişimi ve eğitim

1. Taraf Devletlerin kanun uygulayıcı, göçmenlikten sorumlu ve diğer ilgili makamları, gerektiğinde, kendi iç hukuklarına uygun olarak, aşağıdaki hususların belirlenmesinde birbirlerine yardımcı olmak için bilgi değişimi yoluyla, işbirliği yapacaklardır:
- (a) Başkalarına ait seyahat belgeleriyle veya seyahat belgeleri olmadan, uluslararası bir sınırı geçen veya geçmeye teşebbüs eden kişilerin insan ticareti faili veya mağduru olup olmadıkları,
- (b) İnsan ticareti amacıyla uluslararası bir sınırı geçmek için, kişilerin kullanmış oldukları veya kullanmaya teşebbüs ettikleri seyahat belgelerinin türleri,
- (c) Mağdurların toplanması ve bir yerden bir yere taşınması, bu tür bir ticarete yer almış kişiler ve gruplar arasında kullanılan yollar ve bağlantılar dahil, insan ticareti amacıyla örgütlü suç grupları tarafından kullanılan araçlar ve yöntemler ve bunları ortaya çıkarmak için alınabilecek önlemler.
2. Taraf Devletler, insan ticaretinin önlenmesinde kanun uygulayıcı makamlar, göçmenlikten sorumlu görevliler ve ilgili diğer görevlileri eğitecek ve verilen eğitimi güçlendireceklerdir. Eğitim, mağdurların insan tacirlerinden korunması dahil, bu tür ticaretin önlenmesinde, insan tacirleri hakkında kanunî takipte bulunulmasında ve mağdurların haklarının korunmasında kullanılan yöntemler üzerinde odaklanmalıdır. Eğitim, insan hakları ile çocuk ve kadınlara

özgü sorunları göz önüne alma gereğini de hesaba katmalı ve sivil toplum örgütleriyle, diğer ilgili kuruluşlarla ve sivil toplumun diğer unsurlarıyla işbirliğini teşvik etmelidir.

3. Bilgi alan bir Taraf Devlet, bilgiyi ileten Taraf Devletin bilginin kullanımına sınırlama getirecek herhangi bir talebine uyacaktır.

Madde 11

Sınır önlemleri

1. Taraf Devletler, kişilerin serbest dolaşımına ilişkin uluslararası taahhütlere bağlı kalmak kaydıyla, insan ticaretinin önlenmesi ve ortaya çıkarılması için gerekli olabilecek sınır kontrollerini, mümkün olduğu ölçüde güçlendireceklerdir.
2. Her Taraf Devlet, ticarî nakliyeciler tarafından işletilen ulaşım araçlarının, bu Protokol'ün 5. maddesinde belirtilen suçların işlenmesinde kullanılmasını önlemek için yasal ve diğer uygun önlemleri, mümkün olduğu ölçüde alacaktır.
3. Uygun hallerde ve uygulanmakta olan uluslararası sözleşmelere bağlı kalmak kaydıyla, bu tür önlemler, herhangi bir nakliye şirketi veya herhangi bir ulaşım aracının sahibi veya işletmecisi dâhil, ticarî nakliyecilere, yolcularının giriş yapılan Devlete girişleri için gerekli olan seyahat belgelerine sahip olup olmadıklarını araştırma zorunluluğunu getirmeyi içerecektir.
4. Her Taraf Devlet, bu maddenin 3. fıkrasında öngörülen yükümlülüğün ihlalini yaptırma bağlamak için gerekli önlemleri, kendi iç hukukuna uygun olarak alacaktır.
5. Her Taraf Devlet, bu Protokol'de yer alan suçların işlenmesine karışan kişilerin ülkeye girişinin engellenmesine veya vizelerinin iptaline olanak veren önlemleri, kendi iç hukukuna uygun olarak, almayı değerlendirecektir.
6. Taraf Devletler, Sözleşme'nin 27. maddesi saklı kalmak kaydıyla, doğrudan iletişim kanalları kurmak ve sürdürmek suretiyle de sınır kontrol makamları arasındaki işbirliğini güçlendirmeyi değerlendireceklerdir.

Madde 12

Belgelerin güvenliği ve kontrolü

Her Taraf Devlet, aşağıdaki amaçlar için gerekli olabilecek önlemleri, mümkün olan yollarla, alacaktır:

- (a) Verdiği seyahat veya kimlik belgelerinin kolayca kötüye kullanılmayacak ve günlük çekmeden tahrif edilemeyecek veya kanuna aykırı şekilde değiştirilemeyecek, kopya edilemeyecek veya düzenlenemeyecek kalitede olmalarını temin etmek,
- (b) Taraf Devlet tarafından veya adına verilen seyahat veya kimlik belgelerinin doğruluğunu ve güvenliğini temin etmek ve bunların kanuna aykırı şekilde yapımını, düzenlenmesini ve kullanımını önlemek.

Madde 13**Belgelerin yasallığı ve geçerliliği**

Bir Taraf Devlet, başka bir Taraf Devletin talebi üzerine, kendi adına çıkarılmış olan veya çıkarılmış görünen seyahat veya kimlik belgelerinin insan ticareti için kullanıldığından şüphe duyulması halinde bunların yasallığını ve geçerliliğini, kendi iç hukukuna uygun olarak makul bir süre içinde doğrulayacaktır.

IV. Nihai hükümler**Madde 14****Saklı tutulan hususlar**

1. Bu Protokol'deki hiçbir hüküm, Devletlerin ve kişilerin, uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku ve özellikle, uygulandığı durumlarda, 1951 tarihli Mültecilerin Statüsü'ne ilişkin Sözleşme ve 1967 tarihli Protokol ile bu belgelerde yer alan kaçtığı ülkeye iade edilmeme ilkesi dâhil, uluslararası hukuk kapsamındaki haklarını, yükümlülüklerini ve sorumluluklarını etkilemeyecektir.
2. Bu Protokol'de öngörülen önlemler kişilere, insan ticareti mağdurları oldukları gerekçesiyle ayırım yapmayacak biçimde yorumlanacak ve uygulanacaktır. Bu önlemlerin yorumu ve uygulanışı uluslararası kabul görmüş ayrımcılık yapmama ilkelerine uygun olacaktır.

Madde 15**Uyuşmazlıkların çözümü**

1. Taraf Devletler, bu Protokol'un yorumlanmasına veya uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıkları müzakere yoluyla çözmek için çaba göstereceklerdir.
2. Makul bir zaman içerisinde müzakere yoluyla çözülemeyen bu Protokol'un yorumlanmasına veya uygulanmasına ilişkin iki veya daha fazla devlet arasında herhangi bir uyuşmazlık, bu Taraf Devletlerden birinin talebi üzerine, tahkime götürülecektir. Eğer, tahkim talebinin yapıldığı tarihten altı ay sonra, Taraf Devletler, tahkime dair düzenlemelerde anlaşamazlarsa, bu Taraf Devletlerden herhangi biri, uyuşmazlığı Divan'ın Statüsü'ne uygun bir taleple, Uluslararası Adalet Divanı'na götürebilir.
3. Her Taraf Devlet, bu Protokol'e ilişkin imzalamaya, onaylama, kabul veya uygun bulma veya katılım sırasında kendisini, bu maddenin 2. fıkrasıyla bağlı saymadığını bildirebilir. Diğer Taraf Devletler, bu tür bir çekince koymuş herhangi bir Taraf Devlete karşı bu maddenin 2 nci fıkrasıyla bağlı olmayacaklardır.
4. Bu maddenin 3. fıkrası uyarınca çekince koymuş herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildirmek suretiyle, bu çekinceyi her zaman kaldırabilir.

Madde 16

İmza, onay, kabul, uygun bulma ve katılım

1. Bu Protokol, 12-15 Aralık 2000 tarihleri arasında İtalya'nın Palermo kentinde ve ondan sonra da, 12 Aralık 2002 tarihine kadar New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde bütün devletlerin imzasına açık kalacaktır.
2. Bu Protokol, bu maddenin 1. fıkrası uyarınca, üyelerinden en az bir devletin bu Protokol'u imzalaması halinde, bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatlarının imzasına da açık olacaktır.
3. Bu Protokol, onaylamaya, kabule veya uygun bulmaya tabidir. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir. Bir bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatı, üye devletlerinden en az biri aynı işlemi yaptığı takdirde, onaylama, kabul veya uygun bulma belgesini tevdi edebilir. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinde bu tür bir teşkilat, bu Protokol ile düzenlenen konulara ilişkin yetkilerinin sınırını beyan edecektir. Bu tür bir teşkilat yetkilerinin kapsamına ilişkin herhangi bir değişikliği de saklayıcıya bildirecektir.
4. Bu Protokol, herhangi bir devletin veya üyesi devletlerden en az birinin bu Protokol'e taraf olduğu herhangi bir bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatının katılımına açıktır. Katılım belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine tevdi edilecektir. Katılımı sırasında, bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatı bu Protokol ile düzenlenen konulara ilişkin yetkilerinin sınırını beyan edecektir. Bu tür bir teşkilat yetkilerinin kapsamında meydana gelecek herhangi bir değişikliği de saklayıcıya bildirecektir.

Madde 17

Yürürlüğe giriş

1. Bu Protokol, kırkıncı onaylama, kabul, uygun bulma veya katılım belgesinin tevdi edildiği tarihten sonraki doksanıncı günde yürürlüğe girecek, ancak Sözleşme yürürlüğe girmeden önce yürürlüğe girmeyecektir. Bu fıkranın amaçları bakımından, bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatı tarafından tevdi edilmiş herhangi bir belge, bu tür teşkilatlara üye devletler tarafından tevdi edilenlere ilave olarak sayılmayacaktır.
2. Her devlet veya bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatı için, bu Protokol'e ilişkin kırkıncı onaylama, kabul, uygun bulma veya katılım belgelerinin tevdiinden sonra bu Protokol'u onaylayan, kabul eden, uygun bulan ve Protokol'e katılan her Taraf Devlet ve bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatı bakımından, bu Protokol ilgili belgenin tevdiini izleyen 30. gün yürürlüğe girecektir.

Madde 18**Değişiklikler**

1. Bu Protokol'un yürürlüğe girmesini takip eden beşinci yılın dolmasından itibaren, bir Taraf Devlet, değişiklik önerisinde bulunabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yazılı olarak sunabilir, Genel Sekreter bunun üzerine, değişiklik önerisini Taraf Devletlere ve Taraflar Konferansı'na, önerilerin görüşülmesi ve karara bağlanması amacıyla iletacaktır. Taraflar Konferansı her bir değişiklik üzerinde görüş birliğine varabilmek için her türlü çabayı gösterecektir. Eğer, görüş birliğine yönelik bütün çabalar tükenmiş ve anlaşmaya varılamamışsa, değişikliğin benimsenmesi için son çare olarak, Taraflar Konferansı toplantısında hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin üçte iki oy çokluğu aranacaktır.
2. Bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatları, kendi yetkileri dahilindeki konularda, bu maddedeki oy haklarını, bu Protokole taraf olan kendi üyesi devletlerin sayısına eşit sayıda oyla kullanacaklardır. Bu tür bir teşkilata üye devletler kendi oy haklarını kullandıkları takdirde teşkilat oy kullanamayacak; teşkilatın oy hakkını kullanması halinde üye devletler ayrıca oy haklarını kullanamayacaklardır.
3. Bu maddenin 1. fıkrası uyarınca benimsenen bir değişiklik, Taraf Devletlerce, onaya, kabule veya uygun bulmaya tabidir.
4. Taraf bir Devlet açısından, bu maddenin 1. fıkrası uyarınca benimsenen bir değişiklik, bu tür bir değişikliğe ilişkin onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edildiği tarihten doksan gün sonra yürürlüğe girecektir.
5. Yürürlüğe giren bir değişiklik, bu değişiklikle bağlı olduğunu açıkça bildiren Taraf Devletler açısından bağlayıcı olacaktır. Diğer Taraf Devletler ise bu Protokol'un hükümleriyle ve daha önce onaylamış, kabul etmiş veya uygun bulmuş oldukları herhangi bir değişiklik ile bağlı kalmaya devam edeceklerdir.

Madde 19**Çekilme**

1. Taraf bir Devlet, bu Protokol'den, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapacağı yazılı bir bildirimle çekilebilir. Çekilme, bildirim Gen. Sekreterce alınmasından bir yıl sonra geçerli olacaktır.
2. Bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatının bu Protokole taraf olma durumu, teşkilata üye bütün devletlerin Protokol'den çekilmeleri halinde sona erecektir.

Madde 20**Saklayıcı ülke ve kullanılacak diller**

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşme'nin saklayıcısı tayin edilmiştir.
2. Bu Protokol'un Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca

metinlerinin eşit derecede geçerli olduğu özgün metni Birleşmiş Milletler Genel Sekreterince saklanır. Yukarıdaki hususları tasdiken, usulen yetkilendirilmiş aşağıda imzaları bulunan temsilciler bu Protokol'u imzalamışlardır.

EK-3

SINIRAŞAN ÖRGÜTLÜ SUÇLARA KARŞI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ'NE EK KARA, DENİZ VE HAVA YOLUYLA GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞINA KARŞI PROTOKOL***Önsöz**

Bu Protokole Taraf Devletler,

Kara, deniz ve hava yoluyla yapılan göçmen kaçakçılığını önlemek ve bununla mücadele etmek için atılacak etkin adımların, işbirliği, bilgi alışverişi ve ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerdeki sosyo-ekonomik önlemleri de içeren diğer uygun önlemler dahil, kapsamlı bir uluslararası yaklaşım gerektirdiğini *beyan ederek*, Genel Kurul'un, göçün özellikle yoksullukla ilişkili olan temel nedenlerini ele almak, uluslararası göçün herkes için yararlı sonuçlar vermesini sağlamak, ilgili bölgelerarası, bölgesel ve altbölgesel mekânizmaların göç ve kalkınma sorununa eğilmelerini sürdürmek için, üye devletleri ve Birleşmiş Milletler çerçevesindeki kuruluşları uluslararası göç ve kalkınma alanındaki işbirliğini güçlendirmeye çağırıldığı 22 Aralık 1999 tarih ve 54/212 sayılı kararını *hatırlatarak*, Göçmenlere insanca muamele yapılmasına ve haklarının bütünüyle korunmasının sağlanmasına duyulan ihtiyaca *kani olarak*, Diğer uluslararası forumlarda yürütülen çalışmalara rağmen, göçmen kaçakçılığını ve bununla ilgili konuları tüm yönleriyle ele alan evrensel bir belgenin mevcut olmadığı gerçeğini *göz önünde tutarak*, İlgili Devletlere büyük zararlar veren göçmen kaçakçılığına ve bu Protokol'de yer alan, diğer suç eylemlerine yönelik örgütlü suç gruplarının faaliyetlerindeki önemli artıştan *endişe duyarak*, Aynı zamanda, göçmen kaçakçılığının, göçmenlerin hayatlarını ve güvenliklerini tehlikeye atabileceğinden *endişe duyarak*, Sınıraşan örgütlü suçlara karşı kapsamlı bir uluslararası sözleşmenin ayrıntılı bir şekilde hazırlanması ve diğerlerinin yanı sıra, göçmenlerin yasa dışı kaçakçılığını ve deniz yolu dahil taşınmasını ele alan uluslararası belgelerin ayrıntılı olarak hazırlanışını görüşmek amacıyla, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun açık katılımlı hükümetlerarası bir ad-hoc komite kurulmasına karar verdiği, 9 Aralık 1998 tarih ve 53/111 sayılı Genel Kurul kararını *hatırlatarak*, Sınıraşan Örgütlü Suçlara karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne, kara, deniz, hava yoluyla göçmen kaçakçılığına karşı uluslararası bir belge eklenmesinin bu suçu önlemede ve bu suçla mücadelede faydalı olacağına *kanaat getirerek*, *Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:*

I. Genel hükümler**Madde 1*****Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'yle ilişkisi***

1. Bu Protokol, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne ektir. Bu Protokol, Sözleşme'yle birlikte yorumlanacaktır.
2. Bu Protokolde aksine hüküm bulunmadıkça, Sözleşme hükümleri bu Protokol için de geçerli olacaktır.

3. Bu Protokol'un 6. Maddesinde belirtilen suçlar, Sözleşme uyarınca belirlenmiş suçlar olarak kabul edilecektir.

Madde 2

Amacı

Bu Protokol'un amacı, göçmen kaçakçılığını önlemek ve bununla mücadele etmek, kaçak göçmenlerin haklarını korurken, Taraf Devletler arasında bu amaçla yapılan işbirliğini geliştirmektir.

Madde 3

Tanımlar

Bu Protokol'un amaçları bakımından:

(a) "Göçmen kaçakçılığı", doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikâmetgah sahibi olmadığı bir Taraf Devlete yasa dışı girişinin temini anlamına gelir.

(b) "Yasa dışı giriş", giriş yapılan devletin yasal giriş için gerekli şartlarına uymaksızın, sınırı geçmek anlamına gelir.

(c) "Sahte seyahat veya kimlik belgesi";

(i) Seyahat veya kimlik belgesini bir devlet adına yapmaya veya düzenlemeye kanunen yetkili bir kişi veya kurum dışında, herhangi bir kişi tarafından herhangi bir şekilde maddi olarak sahte bir biçimde yapılmış veya değiştirilmiş ya da, (ii) Usulüne uyulmadan çıkarılmış veya aldatma, yolsuzluk veya baskı yoluyla veya yasa dışı başka bir biçimde elde edilmiş ya da,

(iii) Gerçek hamili dışında bir kişi tarafından kullanılan, Herhangi bir seyahat veya kimlik belgesi anlamına gelir.

(d) "Gemi", bir devlet tarafından sahip olunan veya işletilen ve kullanımı sırasında hükümetin ticari olmayan hizmetlerinde bulunan gemiler, yüzer hizmet araçları ve savaş gemileri hariç, su kesimi olmayan tekne ve deniz uçakları dahil olmak üzere, su üzerindeki taşımacılıkta kullanılan veya kullanılmaya müsait her çeşit yüzer araç anlamına gelir.

Madde 4

Kapsam

Bu Protokol, metinde başka türlü belirtilmedikçe, mahiyetleri itibariyle sınıraşan nitelikte olduğu ve örgütlü bir suç grubu suça karıştığı takdirde, bu Protokol'un 6. maddesi uyarınca tespit edilmiş suçların önlenmesi, soruşturulması ve kovuşturulması ve bu tür suçlara hedef olmuş kişilerin haklarının korunması için uygulanır.

Madde 5

Göçmenlerin cezai sorumluluğu

Göçmenler, bu Protokol'un 6. maddesinde öngörülen eylemlerin konusu olmaktan dolayı bu Protokol'e göre, cezai kovuşturmaya tabi tutulmayacaklardır.

Madde 6**Suç haline getirilme**

1. Her Taraf Devlet, kasten ve doğrudan veya dolaylı olarak mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için gerçekleştirilmeleri halinde, aşağıdaki eylemleri suç haline getirmek üzere gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır:

(a) Göçmen kaçakçılığı,

(b) Göçmen kaçakçılığını gerçekleştirmek amacıyla işlendiği takdirde:

(i) Sahte seyahat veya kimlik belgesi imali,

(ii) Bu tür bir belgenin tedariki, temini veya bulundurulması,

(c) İlgili Devletin vatandaşı olmayan veya o Devlette daimi ikâmetgahı bulunmayan bir kişinin, anılan Devlette, yasal olarak kalmak için gerekli şartlara uymaksızın orada kalmasına, bu fıkranın (b) bendinde söz edilen veya başka yasa dışı yollarla imkân sağlamak.

2. Her Taraf Devlet, aşağıdaki eylemleri suç haline getirmek için gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır:

(a) Kendi hukuk sisteminin temel kavramlarına bağlı kalmak kaydıyla, bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen bir suçu işlemeye teşebbüs etmek,

(b) Bu maddenin 1 (a), (b) (i) veya (c) fıkralarında belirtilen bir suça iştirak ve kendi hukuk sisteminin temel kavramlarına bağlı kalmak kaydıyla, bu maddenin 1 (b) (ii) fıkrasına göre tesis edilmiş bir suça suç ortağı olarak iştirak,

(c) Bu maddenin 1. fıkrasında yer alan suçları işlemek üzere başkalarını örgütlemek veya yönetmek.

3. Her Taraf Devlet, aşağıdaki durumların bu maddenin 1 (a), (b) (i) ve (c) fıkralarında yer alan suçlarda ve kendi hukuk sisteminin temel kavramlarına bağlı kalmak kaydıyla, bu maddenin 2 (b) ve (c) fıkralarında yer alan suçlarda cezayı ağırlaştırıcı nedenler olarak kabul edilmesi için gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır:

(a) Göçmenlerin hayatlarını veya güvenliklerini tehlikeye sokan veya tehlikeye sokması muhtemel durumlar veya,

(b) Bu tür göçmenlerin istismarı dâhil, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelelere yol açan haller.

4. Bu Protokol'deki hiçbir hüküm, bir Taraf Devleti, kendi iç hukukuna göre eylemleri bir suç teşkil eden bir kişiye karşı önlem almaktan alıkoymayacaktır.

II. Deniz yoluyla göçmen kaçakçılığı**Madde 7****İşbirliği**

Taraf Devletler, uluslararası deniz hukukuna göre, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığını önlemek ve durdurmak için, mümkün olan en geniş ölçüde işbirliği yapacaklardır.

Madde 8

Deniz yoluyla göçmen kaçakçılığına karşı önlemler

1. Bir Taraf Devlet, kendi bayrağını taşıyan veya kendisinde kayıtlı olduğunu öne süren tabiiyetsiz veya yabancı bir bayrak taşıyan veya herhangi bir bayrak taşımayıp da gerçekte o Taraf Devletin tabiiyetinde olan bir geminin deniz yoluyla göçmen kaçakçılığına karıştığından şüphelenmek için makul nedenler varsa, geminin bu amaçla kullanılmasını durdurmak için diğer Taraf Devletlerden yardım talep edebilir. Talepte bulunulan Taraf Devletler, imkânları ölçüsünde her türlü yardımda bulunacaklardır.

2. Bir Taraf Devlet, uluslararası hukuk uyarınca seyrüsefer özgürlüğünü kullanan, başka bir Taraf Devletin bayrağını taşıyan veya başka bir Taraf Devlette kayıtlı olduğuna dair işaretler taşıyan bir geminin, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığına karıştığından şüphelenmek için makul nedenleri varsa, Bayrak Devleti'ne bu durumu bildirebilir, Bayrak Devleti'nden geminin kaydının teyidini isteyebilir ve teyidi halinde, Bayrak Devleti'nden o gemiye ilişkin gerekli önlemleri almak için yetki talep edebilir. Bayrak Devleti, talepte bulunan devleti, aşağıdaki veya diğer hususlarda yetkilendirebilir:

(a) Gemiye çıkmak,

(b) Gemiye aramak ve,

(c) Eğer, geminin deniz yoluyla göçmen kaçakçılığında kullanıldığına dair kanıt bulunursa, Bayrak Devleti'nce verilen yetki dâhilinde, gemiye ve gemideki kişilere ve yüke ilişkin önlemler almak.

3. Bu maddenin 2. fıkrasına göre herhangi bir önlem almış bir Taraf Devlet, bu önlemin sonuçları hakkında ilgili Bayrak Devleti'ne derhal bilgi verecektir.

4. Bir Taraf Devlet, kendisinde kayıtlı olduğunu öne süren veya kendi bayrağını taşıyan bir geminin buna hakkı olup olmadığını belirlemek için başka bir Taraf Devletten gelen bir talebi ve bu maddenin 2. fıkrasına uygun olarak yapılmış bir yetki talebini vakit geçirmeksizin yanıtlayacaktır.

5. Bayrak Devleti, bu Protokol'un 7. maddesine uygun olarak, yetkisini, alınacak etkin önlemlerin kapsamına ilişkin koşullar da dahil olmak üzere, kendisi ve talepte bulunan Devlet arasında kararlaştırılacak koşullara tabi kılabilir. Bir Taraf Devlet, Bayrak Devleti'nin açık yetkisi olmadan, kişilerin hayatlarına yönelik yakın tehlikeyi ortadan kaldırmak için gerekenler veya ilgili ikili veya çok taraflı anlaşmalardan kaynaklananlar dışında, ek önlemler almayacaktır.

6. Her Taraf Devlet, yardım taleplerini, gemi sicilinin veya geminin kendi bayrağını taşıma hakkının teyidi için yapılan talepleri ve uygun önlemlerin alınmasına ilişkin yetki taleplerini almak ve yanıtlamak üzere, bir veya gerektiği takdirde birden çok makam tayin edecektir. Belirlenecek bu makam veya makamlar, Genel Sekreter aracılığıyla, belirlenmelerinden itibaren 1 ay içinde diğer tüm Taraf Devletlere bildirilecektir.

7. Bir Taraf Devlet, geminin deniz yoluyla göçmen kaçakçılığında kullanıldığından ve tabiiyetsiz olduğundan veya tabiiyetsiz bir gemiye benzetilmiş olabileceğinden şüphelenmek için makul nedenleri varsa, gemiye çıkabilir ve gemiyi arayabilir. Eğer bu şüpheyi doğrulayan bir kanıt bulunursa, o Taraf Devlet, ilgili iç ve uluslararası hukuk uyarınca uygun önlemleri alacaktır.

Madde 9

Koruyucu hükümler

1. Bir Taraf Devlet, bu Protokol'un 8. maddesi uyarınca, bir gemiye karşı önlemler aldığı anda, aşağıdakileri yerine getirecektir.

(a) Gemideki kişilerin güvenliklerini ve onlara insancıl muamele yapılmasını sağlayacaktır,

(b) Geminin veya yükünün emniyetini tehlikeye atmamak gereğini gözetecektir,

(c) Bayrak Devleti'nin veya ilgili başka bir devletin ticari veya yasal çıkarlarına haleb getirmemek gereğini gözetecektir,

(d) Gemiye ilişkin alınan herhangi bir önlemin çevreye zarar vermemesini mümkün olan yollarla sağlayacaktır.

2. Bu Protokol'un 8. maddesine dayanılarak alınan önlemlerin yersiz olduğu anlaşıldığı takdirde, geminin, alınan önlemlere kendi davranışıyla yol açmamış olması şartıyla, uğradığı her türlü kayıp veya zarar tazmin edilecektir.

3. Bu bölüm uyarınca alınan, benimsenen veya uygulanan herhangi bir önlem, aşağıdaki hususları engellemek veya etkilememek gereğini gözetecektir:

(a) Uluslararası deniz hukuku uyarınca, kıyı Devletleri'nin hakları, yükümlülükleri ve yargılama yetkisini kullanmaları veya,

(b) Bayrak Devleti'nin yargılama yetkisini kullanma hakkı ve gemiye ilişkin idari, teknik ve sosyal konulardaki yetkisi.

4. Bu bölüm uyarınca denizde alınan her türlü önlem, sadece, savaş gemileri veya askeri uçaklar tarafından veya devlet hizmetinde olduklarını ve bu amaçla yetkilendirilmiş olduklarını açıkça gösteren, teşhis edilebilir işaretler taşıyan diğer gemi ve uçaklar tarafından icra edilecektir.

III. Önleme, işbirliği ve diğer önlemler

Madde 10

Bilgi

1. Sözleşme'nin 27. ve 28. Maddeleri saklı kalmak kaydıyla, Taraf Devletler, özellikle ortak sınırı olanlar veya göçmenlerin kaçırıldığı güzergahlar üzerinde bulunan Taraf Devletler, bu Protokol'un amaçlarına ulaşmak üzere, ilgili iç yasal ve idari sistemleriyle uyum içinde, aşağıdaki konularda aralarında bilgi alışverişinde bulunacaklardır.

(a) Bu Protokol'un 6. maddesinde belirtilen eylemlere karışan örgütlü suç grupları tarafından kullanıldığı bilinen veya kullanılıyor olmasından şüphelenilen yolların, nakliyecilerin ve ulaşım araçlarının yanı sıra, biniş ve varış noktaları,

(b) Bu Protokol'un 6. maddesinde belirtilen eylemlere karışıkları bilinen veya karışmış olduklarından şüphelenilen örgütlerin veya örgütlü suç gruplarının kimlik ve yöntemleri,

(c) Bir Taraf Devlet tarafından düzenlenen seyahat belgelerinin gerçek olup olmadığı ve geçerli belgelerin şekli ve boş seyahat veya kimlik belgelerinin çalınması veya kötüye kullanımı,

(d) Kişileri gizlemenin ve taşımanın yolları ve yöntemleri, bu Protokol'un 6. maddesinde belirtilen eylemlerde kullanılan seyahat veya kimlik belgelerinin yasa dışı yollarla değişikliği, taklidi ve elde edilmesi veya başka biçimlerdeki kötüye kullanımı ve bunları ortaya çıkarmanın yolları,

(e) Bu Protokol'un 6. maddesinde belirtilen eylemleri önlemek ve bunlarla mücadele etmek için yasama alanındaki deneyimler, uygulamalar ve önlemler ve,

(f) Bu Protokol'un 6. maddesinde belirtilen eylemlerin önlenmesi, ortaya çıkarılması ve soruşturulmasında Taraf Devletlerin karşılıklı yeteneklerin geliştirilmesinde ve bu eylemlere karışanların kovuşturulması için kanunların uygulanmasında faydalı olan bilimsel ve teknolojik bilgi.

2. Bilgi alan bir Taraf Devlet, bilgiyi ileten Taraf Devletin bilginin kullanımına sınırlama getirecek herhangi bir talebine uyacaktır.

Madde 11

Sınır önlemleri

1. Taraf Devletler, kişilerin serbest dolaşımına ilişkin uluslararası taahhütler saklı kalmak kaydıyla, göçmen kaçakçılığının önlenmesi ve tespiti için gerekli olabilecek sınır kontrollerini, mümkün olduğu ölçüde güçlendireceklerdir.

2. Her Taraf Devlet, ticari nakliyeciler tarafından işletilen ulaşım araçlarının, bu Protokol'un 6. maddesinin 1 (a) fıkrasında öngörülen suçların işlenmesinde kullanılmasını önlemek için yasal ve diğer uygun önlemleri, mümkün olduğu ölçüde alacaktır.

3. Uygun durumlarda ve yürürlükteki uluslararası sözleşmeler saklı kalmak kaydıyla, bu tür önlemler, herhangi bir ulaşım aracının sahibi veya yöneticisi dahil, ticari nakliyecilere, bütün yolcularının giriş yapılan Devlete giriş için gerekli seyahat belgelerine sahip olup olmadıklarını araştırma zorunluluğunu getirmeyi içerecektir.

4. Her Taraf Devlet, bu maddenin 3. fıkrasında öngörülen yükümlülüğün ihlali hallerini yaptırıma bağlamak için gerekli önlemleri, kendi iç hukukuna uygun olarak alacaktır.

5. Her Taraf Devlet, bu Protokol'de belirtilen suçların işlenmesine karışan kişilerin ülkelerine girişlerinin reddine veya vizelerinin iptaline imkân veren önlemleri, kendi iç hukukuna uygun olarak almayı değerlendirecektir.

6. Her Taraf Devlet, bu Sözleşme'nin 27. Maddesi saklı kalmak kaydıyla, diğer önlemlerin yanı sıra, doğrudan iletişim kanalları kurmak ve sürdürmek suretiyle, sınır kontrol makamları arasındaki işbirliğini güçlendirmeyi değerlendirecektir.

Madde 12

Belgelerin güvenliği ve kontrolü

Her Taraf Devlet, aşağıdaki amaçlar için gerekli olabilecek önlemleri, mümkün olan yollarla, alacaktır:

- (a) Verdiği seyahat veya kimlik belgelerinin kolayca kötüye kullanılmayacak ve güçlük çekmeden tahrif edilemeyecek veya kanuna aykırı şekilde değiştirilemeyecek, kopya edilemeyecek veya düzenlenemeyecek kalitede olmalarını temin etmek,
- (b) Taraf Devlet tarafından veya adına verilen seyahat veya kimlik belgelerinin doğruluğunu ve güvenliğini temin etmek ve bunların kanuna aykırı şekilde yapımını, düzenlenmesini ve kullanımını önlemek.

Madde 13

Belgelerin yasallığı ve geçerliliği

Bir Taraf Devlet, başka bir Taraf Devletin talebi üzerine, kendi adına çıkarılan veya çıkarılması öngörülen ve bu Protokol'un 6. maddesinde belirtilen eylemlerde kullanılıyor olmasından şüphelenilen seyahat veya kimlik belgelerinin yasallığını ve geçerliliğini kendi iç hukukuna uygun olarak makul bir süre içinde doğrulayacaktır.

Madde 14

Eğitim ve teknik işbirliği

1. Taraf Devletler, göçmenlerin haklarına bu Protokol'de öngörüldüğü şekilde saygı göstermenin yanı sıra, bu Protokol'un 6. Maddesinde belirtilen eylemleri önlemek ve bu tür eylemlere konu olmuş göçmenlere insani muamelede bulunmak için göç konularında görevli personeline ve diğer ilgili görevlilerine uzmanlık eğitimi sağlayacak veya bu eğitimi geliştireceklerdir.

2. Taraf Devletler, bu Protokol'un 6. maddesinde belirtilen eylemleri önlemek, bunlarla mücadele etmek, bu eylemleri ortadan kaldırmak ve bu tür eylemlere konu olmuş göçmenlerin haklarını korumak için kendi ülkelerindeki personele yeterli eğitim verilmesini temin etmek amacıyla, birbirleriyle, yetkili uluslararası örgütlerle, sivil toplum örgütleriyle, diğer ilgili kuruluşlarla ve sivil toplumun diğer unsurlarıyla uygun şekilde işbirliği yapacaklardır. Bu tür bir eğitim şunları içerecektir.

- (a) Seyahat belgelerinin güvenliği ve kalitesinin geliştirilmesi,
- (b) Sahte seyahat veya kimlik belgelerinin tanınması ve tespiti,
- (c) Suça, özellikle, bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde belirtilen eylemlere karıştıkları bilinen veya karıştıklarından şüphe duyulan örgütlü suç gruplarını teşhis etmeye, kaçak göçmenleri taşımada kullanılan yöntemlere, seyahat veya kimlik belgelerinin 6 ncı maddede belirtilen

eylemleri gerçekleştirmek amacıyla kötüye kullanımına ve göçmen kaçakçılığında kullanılan gizleme yollarına ilişkin istihbari bilgilerin toplanması,

(d) Kaçırılmış kişilerin, mutad veya mutad olmayan giriş ve çıkış noktalarında ortaya çıkarılması için usuller geliştirilmesi ve,

(e) Göçmenlere insanca muamele yapılması ve haklarının bu Protokol'de öngörüldüğü şekilde korunması.

3. Bu konuda uzmanlığa sahip Taraf Devletler, bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde belirtilen eylemlere konu olan kişiler için sıklıkla kaynak veya transit ülke durumuna düşen devletlere teknik yardım sağlamayı değerlendireceklerdir. Taraf Devletler, 6 ncı Maddede belirtilen eylemlerle mücadele etmek amacıyla, taşıt, bilgisayar sistemleri ve belge okuyucuları gibi gerekli olanakları sağlamak için tüm çabayı göstereceklerdir.

Madde 15

Diğer önleyici önlemler

1. Her Taraf Devlet, bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde belirtilen eylemlerin örgütlü suç grupları tarafından çıkar amacıyla, sıklıkla işlenen suç faaliyetleri olduğu ve göçmenler için ciddi risk teşkil ettiği gerçeği hakkında kamuoyundaki bilinci artırmak amacıyla bilgilendirme programları uygulamayı veya geliştirmeyi sağlayacak önlemler alacaktır.

2. Sözleşme'nin 31 inci Maddesi uyarınca, Taraf Devletler, göç etme olasılığı bulunan kişilerin örgütlü suç gruplarının tuzağına düşmelerini önlemek amacıyla, halkı bilgilendirme alanında işbirliği yapacaklardır.

3. Her Taraf Devlet, göçmen kaçakçılığının yoksulluk ve azgelişmişlik gibi sosyo-ekonomik nedenleriyle mücadele etmek için ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerdeki kalkınma programlarını ve işbirliğini, göçün sosyo-ekonomik boyutlarını hesaba katarak ve ekonomik ve sosyal bakımdan zayıf bölgelere özel önem vererek, uygun olduğu ölçüde teşvik edecek veya güçlendirecektir.

Madde 16

Koruma ve yardım önlemleri

1. Bu Protokol'ün uygulanmasında, her Taraf Devlet, bu Protokol'ün 6 ncı Maddesinde belirtilen eylemlere konu olmuş kişilerin, uluslararası hukukun ilgili hükümlerinin sağladığı, özellikle yaşama hakkı, işkenceye veya başka zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muameleye veya cezaya tâbi tutulmama hakkı gibi haklarını saklı tutmak ve korumak için uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleriyle uyumlu olarak, gerekli yasal ve diğer bütün uygun önlemleri alacaktır.

2. Her Taraf Devlet göçmenlere, bu Protokol'ün 6 ncı Maddesinde belirtilen eylemlere konu olmaları nedeniyle, bireyler veya gruplar tarafından yöneltebilecek şiddete karşı koruma sağlamak için uygun önlemleri alacaktır.

3. Her Taraf Devlet, bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde öngörülen eylemlere konu olmaları nedeniyle, hayatları veya güvenlikleri tehlikeye giren göçmenlere uygun yardımı sağlayacaktır.

4. Taraf Devletler bu madde hükümlerini uygularken, kadınların ve çocukların özel ihtiyaçlarını dikkate alacaklardır.

5. Bu Protokol'ün 6 ncı Maddesinde belirtilen eylemlere konu olmuş bir kişinin alıkonulması halinde, her Taraf Devlet, uygulanabildiği hallerde konsolosluk görevlilerine bildirim yapılması ve onlarla iletişime ilişkin hükümler hakkında ilgili kişilerin gecikmeksizin bilgilendirilmesi dahil, Konsolosluk İlişkilerine İlişkin Viyana Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerine uyacaktır.

Madde 17

Anlaşmalar ve düzenlemeler

Taraf Devletler, aşağıdaki amaçlarla ikili veya bölgesel anlaşmalar veya uygulamaya ilişkin düzenlemeler veya mutabakat muhtıraları yapmayı kabul ederler:

(a) Bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde belirtilen eylemleri önlemek ve bunlarla mücadele etmek için en uygun ve etkin önlemleri almak veya,

(b) Kendi aralarında bu Protokol'ün hükümlerini güçlendirmek.

Madde 18

Kaçak göçmenlerin geri dönüşü

1. Her Taraf Devlet, bu Protokol'ün 6 ncı Maddesinde belirtilen eylemlere konu olmuş ve kendi vatandaşı olan veya geri dönüş zamanında kendi ülkesinde daimi ikâmet hakkı bulunan bir kişinin geri dönüşünü, sebepsiz veya makul olmayan bir gecikmeye yol açmadan kolaylaştırma ve kabul etme hususunda mutabıktır.

2. Her Taraf Devlet, bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde belirtilen eylemlere konu olmuş ve kendi iç hukuku uyarınca giriş yapılan Devlete giriş zamanında kendi ülkesinde daimi ikâmet hakkı olan bir kişinin geri dönüşünü kolaylaştırma ve kabul etme olasılığını değerlendirecektir.

3. Giriş yapılan Taraf Devletin talebi üzerine, talepte bulunulan bir Taraf Devlet, bu Protokol'ün 6 ncı Maddesinde belirtilen eylemlere konu olmuş bir kişinin kendi vatandaşlığını taşıyıp taşımadığını veya kendi ülkesinde daimi ikâmet hakkı olup olmadığını, sebepsiz veya makul olmayan bir gecikmeye yol açmadan doğrulayacaktır.

4. Bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde belirtilen eylemlere konu olmuş ve gerekli belgeleri bulunmayan bir kişinin geri dönüşünü kolaylaştırmak için, anılan kişinin vatandaşlığını taşıdığı veya daimi ikâmet hakkına sahip olduğu Taraf Devlet, giriş yapılan Taraf Devletin talebi üzerine, o kişiyi kendi ülkesine seyahat etmesini veya yeniden giriş yapmasını sağlamak için gerekli olabilecek seyahat belgelerini düzenlemeyi veya izni vermeyi kabul edecektir. 5. Bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde belirtilen eylemlere konu olmuş bir kişinin geri

dönüşü ile ilgisi olan her Taraf Devlet, geri dönüşü, düzenli bir biçimde ve kişinin güvenliği ve haysiyetini göz önüne alarak gerçekleştirmek için uygun olan bütün önlemleri alacaktır.

6. Taraf Devletler, bu maddenin uygulanmasında, ilgili uluslararası örgütlerle işbirliği yapabilirler.

7. Bu madde, bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde öngörülen eylemlere konu olmuş kişilere giriş yapılan Taraf Devletin iç hukukunca sağlanan herhangi bir hakkı ortadan kaldırmaz.

8. Bu madde, bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde belirtilen eylemlere konu olmuş kişilerin geri dönüşlerini tamamen veya kısmen düzenleyen başka herhangi bir ikili veya çok taraflı antlaşmayı veya ilgili herhangi bir uygulama anlaşmasını veya düzenlemeyi veya bunlar kapsamında üstlenilen yükümlülükleri etkilemeyecektir.

IV. Nihai hükümler

Madde 19

Saklı tutulan hükümler

1. Bu Protokol'deki hiçbir hüküm, Devletlerin ve bireylerin, uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku ve özellikle, uygulandığı durumlarda, 1951 tarihli Sözleşme ve 1967 tarihli Mültecilerin Statüsü'ne ilişkin Protokol'ün ilgili hükümlerinde yer alan, kaçtığı ülkeye iade edilmeme ilkesi dahil, uluslararası hukuk kapsamındaki diğer haklarını, yükümlülüklerini ve sorumluluklarını etkilemeyecektir.

2. Bu Protokol'de öngörülen önlemler, kişilere bu Protokol'ün 6 ncı maddesinde belirtilen eylemlere hedef oldukları gerekçesiyle, ayırım yapmayacak bir biçimde yorumlanacak ve uygulanacaktır. Bu önlemlerin yorumu ve uygulanışı uluslararası düzeyde kabul görmüş ayrımcılık yapmama ilkesine uygun olacaktır.

Madde 20

Uyuşmazlıkların çözümü

1. Taraf Devletler, bu Protokol'ün yorumlanmasına veya uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıkları müzakere yoluyla çözmek için çaba göstereceklerdir.

2. Makul bir zaman içerisinde müzakere yoluyla çözülemeyen bu Protokol'ün yorumlanmasına veya uygulanmasına ilişkin iki veya daha fazla devlet arasında herhangi bir uyuşmazlık, bu Taraf Devletlerden birinin talebi üzerine, tahkime götürülecektir. Eğer, tahkim talebinin yapıldığı tarihten altı ay sonra, Taraf Devletler, tahkime dair düzenlemelerde anlaşamazlarsa, bu Taraf Devletlerden herhangi biri, uyuşmazlığı Divan'ın Statüsü'ne uygun bir taleple, Uluslararası Adalet Divanı'na götürebilir.

3. Her Taraf Devlet, bu Protokol'e ilişkin imzalama, onaylama, kabul veya uygun bulma veya katılım sırasında kendisini, bu maddenin 2 nci fıkrasıyla bağlı saymadığını bildirebilir. Diğer Taraf Devletler, bu tür bir çekince koymuş herhangi bir Taraf Devlet'e karşı bu maddenin 2 nci fıkrasıyla bağlı olmayacaklardır.

4. Bu maddenin 3 üncü fıkrası uyarınca çekince koymuş herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle, bu çekinceyi her zaman kaldırabilir.

Madde 21

İmza, onay, kabul, uygun bulma ve katılım

1. Bu Protokol, 12-15 Aralık 2000 tarihleri arasında İtalya'nın Palermo kentinde ve ondan sonra da, 12 Aralık 2002 tarihine kadar New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde bütün devletlerin imzasına açık kalacaktır.
2. Bu Protokol, bu maddenin 1 inci fıkrası uyarınca, üyelerinden en az bir devletin bu Protokol'ü imzalaması halinde, bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatlarının imzasına da açık olacaktır.
3. Bu Protokol, onaylamaya, kabule veya uygun bulmaya tâbidir. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir. Bir bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatı, üye devletlerinden en az biri aynı işlemi yaptığı takdirde, onaylama, kabul veya uygun bulma belgesini tevdi edebilir. Onaylama, kabul ve uygun bulma belgesinde bu tür bir teşkilat, bu Protokol ile düzenlenen konulara ilişkin yetkilerinin sınırını beyan edecektir. Bu tür bir teşkilat yetkilerinin kapsamına ilişkin herhangi bir değişikliği de saklayıcıya bildirecektir.
4. Bu Protokol, herhangi bir devletin veya üyesi devletlerden en az birinin bu Protokol'e taraf olduğu herhangi bir bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatının katılımına açıktır. Katılım belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir. Katılımı sırasında, bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatı bu Protokol ile düzenlenen konulara ilişkin yetkilerinin sınırını beyan edecektir. Bu tür bir teşkilat yetkilerinin kapsamında meydana gelecek herhangi bir değişikliği de saklayıcıya bildirecektir.

Madde 22

Yürürlüğe giriş

1. Bu Protokol, kırkıncı onaylama, kabul, uygun bulma veya katılım belgesinin tevdi edildiği tarihten sonraki doksanıncı günde yürürlüğe girecek, ancak Sözleşme yürürlüğe girmeden önce yürürlüğe girmeyecektir. Bu fıkranın amaçları bakımından, bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatı tarafından tevdi edilmiş herhangi bir belge, bu tür teşkilatlara üye devletler tarafından tevdi edilenlere ilave olarak sayılmayacaktır.
2. Her devlet veya bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatı için, bu Protokol'e ilişkin kırkıncı onaylama, kabul, uygun bulma veya katılım belgelerinin tevdiinden sonra, bu Protokol'ü onaylayan, kabul eden, uygun bulan ve Protokol'e katılan her Taraf Devlet ve bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatı bakımından, bu Protokol ilgili belgenin tevdiini izleyen 30 uncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 23

Değişiklikler

1. Bu Protokol'ün yürürlüğe girmesini takip eden beşinci yılın dolmasından itibaren, bir Taraf Devlet, değişiklik önerisinde bulunabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yazılı olarak sunabilir, Genel Sekreter bunun üzerine, değişiklik önerisini Taraf Devletlere ve Taraflar Konferansı'na, önerilerin görüşülmesi ve karara bağlanması amacıyla iletacaktır. Taraflar Konferansı her bir değişiklik üzerinde görüş birliğine varabilmek için her türlü çabayı gösterecektir. Eğer, görüş birliğine yönelik bütün çabalar tükenmiş ve anlaşmaya varılamamışsa, değişikliğin benimsenmesi için son çare olarak, Taraflar Konferansı toplantısında hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin üçte iki oy çokluğu aranacaktır.
2. Bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatları, kendi yetkileri dahilindeki konularda, bu maddedeki oy haklarını, bu Protokol'e taraf olan kendi üyesi devletlerin sayısına eşit sayıda oyla kullanacaklardır. Bu tür bir teşkilata üye devletler kendi oy haklarını kullandıkları takdirde teşkilat oy kullanamayacak; teşkilatın oy hakkını kullanması halinde üye devletler ayrıca oy haklarını kullanamayacaklardır.
3. Bu maddenin 1 inci fıkrası uyarınca benimsenen bir değişiklik, Taraf Devletlerce, onaya, kabule veya uygun bulmaya tabidir.
4. Taraf bir Devlet açısından, bu maddenin 1 inci fıkrası uyarınca benimsenen bir değişiklik, bu tür bir değişikliğe ilişkin onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edildiği tarihten doksan gün sonra yürürlüğe girecektir.
5. Yürürlüğe giren bir değişiklik, bu değişiklikle bağlı olduğunu açıkça bildiren Taraf Devletler açısından bağlayıcı olacaktır. Diğer Taraf Devletler ise bu Protokol'ün hükümleriyle ve daha önce onaylamış, kabul etmiş veya uygun bulmuş oldukları herhangi bir değişiklik ile bağlı kalmaya devam edeceklerdir.

Madde 24

Çekilme

1. Taraf bir Devlet, bu Protokol'den, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapacağı yazılı bir bildirimle çekilebilir. Çekilme, bildirim Gen. Sekreterce alınmasından bir yıl sonra geçerli olacaktır.
2. Bölgesel bir ekonomik bütünleşme teşkilatının bu Protokole taraf olma durumu, teşkilata üye bütün devletlerin Protokol'den çekilmeleri halinde sona erecektir.

Madde 25

Saklayıcı ülke ve kullanılacak diller

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşme'nin saklayıcısı tayin edilmiştir.
2. Bu Protokol'ün Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinlerinin eşit derecede geçerli olduğu özgün metni Birleşmiş Milletler Genel Sekreterince saklanır.

Yukarıdaki hususları tasdiken, usulen yetkilendirilmiş aşağıda imzaları bulunan temsilciler bu Protokol'ü imzalamışlardır.

* <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4803.html>, (02.05.2009).

ÖZET

“Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Yasa Dışı Göç Sorunu” konulu Yüksek Lisans Tezi, Süheyla ÇİĞDEM tarafından 2009 yılında Ankara’da yazılmıştır.

Bu çalışmanın konusu; Soğuk Savaş döneminin kapanmasıyla birlikte dünya gündeminin ön sıralarında yer almaya başlayan yasa dışı göç sorununu tarihsel bir çerçevede neden ve sonuçlarıyla birlikte Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri kapsamında incelemek ve Türkiye’ye etkilerini uluslararası ilişkiler kapsamında araştırmaktır.

Dünyada yaşanan siyasal çalkantılar, ulusal sınırların öneminin azalması ve ulaşım ve iletişim olanaklarının artmasıyla kendini gösteren küreselleşme sürecinde uluslararası göç ve sığınma hareketlerinde de büyük bir artış olmuştur. Göç alan gelişmiş ülkelerin yasal göç ve iltica kapasitelerinin üstüne çıkması ve göçün yarattığı sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar ile güvenlik endişeleri hedef ülke olan AB’nin duvarlarını daha da yükselterek yasa dışı göçe karşı ortak politikalar geliştirmelerine neden olmuştur. Bu konu da AB’nin Türkiye’den beklentileri vardır. Bu çalışma Türkiye’nin yasa dışı göçle mücadelesi ve Avrupa Birliği’ne uyum sürecindeki çalışmalar değerlendirilerek bir yol haritası çizmek amacıyla yapılmış ve çalışmada literatür taraması yöntemi izlenmiştir.

Sonuç olarak; Aday ülke Türkiye, AB müktesebatı ve uyum çalışmaları kapsamında birçok düzenleme yerine getirmiştir. Yasa dışı göç alanında da yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Yasa dışı göçle mücadelede ortak hareket edilmesi gerekmektedir. Bu uyum sürecinde karşılıklı olarak bir etkileşimden söz etmek mümkündür. Ancak, AB’yi de kapsayacak şekilde ve yasa dışı göç sorununa çözüm bulma amacıyla uluslararası işbirliği mekanizmalarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla beraber yasa dışı göçle mücadele edilirken insan hakları anlayışını yadsıyacak uygulamalardan da kaçınılması gerekmektedir. Türkiye’nin bu kapsamdaki çalışmaları olumlu olarak değerlendirilmekle birlikte, yasa dışı göç olgusunun daha uzun yıllar devam edeceği dikkate alınarak, Türkiye’nin

konuya daha kapsamlı biçimde yaklaşması ve AB üyelik sürecindeki gelişmeler hangi yönde ilerlerse ilerlesin, yasa dışı göçle mücadeleye devam etmesi gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yasa Dışı Göç, Mülteci, Sığınmacı, Hedef Ülke, Transit Ülke, Kaynak Ülke, Uluslararası Göç, Göçmen Kaçakçısı

ABSTRACT

Illegal migration problem in the EU-Turkey relations graduate thesis was written by Süheyla ÇİĞDEM at 2009 in Ankara.

The subject of this study is to analyse EU-Turkey relations including historical reasons and the results that took place in the world agenda by the end of the cold war era.

International migration and asylum movements increased very large by the political unstabilities, decreasing the importance of the national boundaries and developments of the communication-transportation. EU forced to make new regulations (politics) due to over immigration to the developed(industrializing) countries and social, economical, cultural, security problems linked to it. In this case EU has expectation from Turkey. (...EU expect new regulations and changes in the stand(pose) from Turkey.) This study is made to evaluate and determine a path on Turkey's contention to illegal immigration in the EU adoption process. Documents related to subject was searched for the study.

Illegal immigration has been in the field of legal and institutional arrangements. In this (harmony) compliance process it can be mentioned that there is an interactive relation between EU and Turkey. Together with EU, international cooperation is needed to solve the problem of illegal migration

While struggling against illegal migration, precautions and actions taken should be compy with human rights. While Turkey's scope of work is evaluated positively, fight against illegal immigration should contiune with developments in the wider area taking into consideration that this problem will last years.

Key Words: Illegal migration, Refugees, asylum-seekers, Target country, Transit country, Source country, International migration, Immigrant smuggler